

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

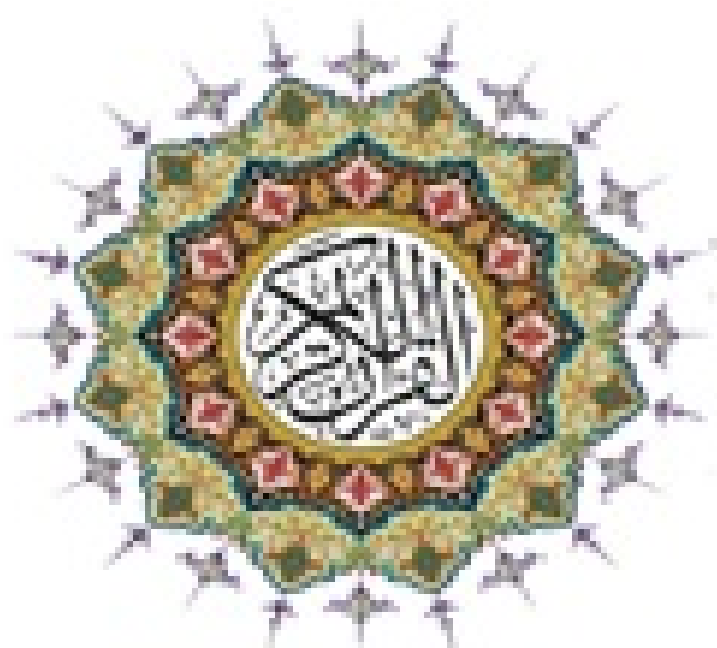
گامی

عمران

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۴۰

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 40

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۲	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۴۰
۳۲	مشخصات کتاب
۳۲	۱- جهنم
۳۲	۱- جهنم
۳۴	۲- آب داغ جهنم
۴۰	۳- آتش جهنم
۶۶	۴- آتشگیره جهنم
۶۸	۵- آثار آب داغ جهنم
۷۰	۶- آثار آتش جهنم
۷۱	۷- آثار ترس از جهنم
۷۲	۸- آثار ذکر آتش جهنم
۷۲	۹- آثار ذکر جهنم
۷۴	۱۰- آثار رؤیت آتش جهنم
۷۴	۱۱- آثار رؤیت جهنم
۷۴	۱۲- آثار شومی جهنم
۷۶	۱۳- آثار عقیده به جهنم
۷۶	۱۴- آثار نجات از جهنم
۷۶	۱۵- آثار ورود به جهنم
۷۶	۱۶- آثار یقین به جهنم
۷۸	۱۷- آرزوی نجات از جهنم
۷۸	۱۸- آسایش در جهنم
۷۸	۱۹- آشامیدنیهای جهنم
۸۴	۲۰- آل فرعون در جهنم

۸۶	۲۱- آمادگی آتش جهنم
۸۶	۲۲- آمادگی جهنم
۸۹	۲۳- آهن جهنم
۹۰	۲۴- ابزار درک جهنم
۹۰	۲۵- ابزار عذاب در جهنم
۹۰	۲۶- ابزار نجات از جهنم
۹۲	۲۷- ابلیس در جهنم
۹۲	۲۸- ابو لهب در جهنم
۹۲	۲۹- احاطه آتش جهنم
۹۷	۳۰- احاطه جهنم
۹۸	۳۱- احاطه جهنم بر کافران
۹۸	۳۲- احاطه دود آتش جهنم
۹۸	۳۳- احاطه عذاب جهنم
۹۹	۳۴- احاطه عذابهای جهنم
۱۰۰	۳۵- احتجاج در جهنم
۱۰۰	۳۶- ادراک آتش جهنم
۱۰۰	۳۷- ادراک جهنم
۱۰۱	۳۸- ازدیاد حرارت جهنم
۱۰۲	۳۹- استبعاد نجات از جهنم
۱۰۲	۴۰- استحاله فرار از جهنم
۱۰۴	۴۱- استمداد از مالک جهنم
۱۰۴	۴۲- استمداد از نگهبانان جهنم
۱۰۶	۴۳- استهزاگران در جهنم
۱۰۶	۴۴- اصحاب شمال در جهنم
۱۰۹	۴۵- اضلالگران در جهنم
۱۱۰	۴۶- اطاعت نگهبانان جهنم

- ۴۷- افکندن جهنمیان در جهنم ۱۱۰
- ۴۸- اقسام عذابهای جهنم ۱۱۲
- ۴۹- التجا به نگهبانان جهنم ۱۱۲
- ۵۰- القای بدکاران در جهنم ۱۱۲
- ۵۱- امت ها در جهنم ۱۱۴
- ۵۲- انتقال جهنم ۱۱۴
- ۵۳- انداز از آتش جهنم ۱۱۴
- ۵۴- انداز از جهنم ۱۱۴
- ۵۵- انداز مکذبان جهنم ۱۱۶
- ۵۶- انسان ها در جهنم ۱۱۶
- ۵۷- اهل تکاثر در جهنم ۱۱۸
- ۵۸- اهل یقین و آتش جهنم ۱۲۰
- ۵۹- اهل یقین و جهنم ۱۲۰
- ۶۰- اهمیت نجات از جهنم ۱۲۰
- ۶۱- بادهای داغ جهنم ۱۲۲
- ۶۲- بازگشت به جهنم ۱۲۲
- ۶۳- بانیان مسجد ضرار در جهنم ۱۲۲
- ۶۴- بت ها در جهنم ۱۲۳
- ۶۵- بداخلاقی نگهبانان جهنم ۱۲۴
- ۶۶- بدبویی آشامیدنیهای جهنم ۱۲۴
- ۶۷- بدگویان در جهنم ۱۲۴
- ۶۸- بی ایمانان در جهنم ۱۲۶
- ۶۹- بی تأثیری سایه های جهنم ۱۲۶
- ۷۰- بی سایبانی دود آتش جهنم ۱۲۶
- ۷۱- بی صبری در جهنم ۱۲۷
- ۷۲- بی نظیری آتش جهنم ۱۲۸

- ۷۳- بی نظیری جهنم ۱۲۸
- ۷۴- پر شدن جهنم ۱۲۸
- ۷۵- پرسش از تعداد نگهبانان جهنم ۱۳۰
- ۷۶- پرسش نگهبانان جهنم ۱۳۰
- ۷۷- پرسشهای نگهبانان جهنم ۱۳۲
- ۷۸- پلیدان در جهنم ۱۳۲
- ۷۹- پلیدی آشامیدنیهای جهنم ۱۳۳
- ۸۰- پیروان ابلیس در جهنم ۱۳۴
- ۸۱- پیروان شیاطین در جهنم ۱۳۵
- ۸۲- پیروان طغیانگران در جهنم ۱۳۶
- ۸۳- پیشتازان جهنم ۱۳۸
- ۸۴- پیشگامان جهنم ۱۳۸
- ۸۵- پیشینه جهنم ۱۳۸
- ۸۶- پیوستگی آتش جهنم ۱۴۰
- ۸۷- تجزیه بدن در جهنم ۱۴۰
- ۸۸- تجمع اطراف جهنم ۱۴۰
- ۸۹- تداوم آتش جهنم ۱۴۰
- ۹۰- تداوم تشنگی در جهنم ۱۴۲
- ۹۱- تداوم عذاب جهنم ۱۴۲
- ۹۲- تداوم عذاب در جهنم ۱۴۲
- ۹۳- تراکم آتش جهنم ۱۴۲
- ۹۴- ترس از جهنم ۱۴۴
- ۹۵- ترسناکی آتش جهنم ۱۴۶
- ۹۶- ترسناکی جهنم ۱۴۶
- ۹۷- تشبیه آب داغ جهنم ۱۴۸
- ۹۸- تشبیه خوردنیهای جهنم ۱۴۸

- ۹۹- تشبیه شعله آتش جهنم ۱۴۸
- ۱۰۰- تعجب جهنم ۱۴۸
- ۱۰۱- تعداد درهای جهنم ۱۵۰
- ۱۰۲- تعداد ملاتکه جهنم ۱۵۰
- ۱۰۳- تعداد نگهبانان جهنم ۱۵۰
- ۱۰۴- تعدد دربهای جهنم ۱۵۲
- ۱۰۵- تعدد درهای جهنم ۱۵۴
- ۱۰۶- تعدد نگهبانان جهنم ۱۵۴
- ۱۰۷- تعفن خوردنیهای جهنم ۱۵۶
- ۱۰۸- تفاخرکنندگان در جهنم ۱۵۶
- ۱۰۹- تفاوت عذابهای جهنم ۱۵۶
- ۱۱۰- تقرب نگهبانان جهنم ۱۵۸
- ۱۱۱- تکذیب جهنم ۱۵۸
- ۱۱۲- تکلم در جهنم ۱۵۸
- ۱۱۳- تلخی خوردنیهای جهنم ۱۵۸
- ۱۱۴- تنوع آتش جهنم ۱۶۰
- ۱۱۵- تنوع آشامیدنیهای جهنم ۱۶۰
- ۱۱۶- تنوع خوردنیهای جهنم ۱۶۰
- ۱۱۷- تنوع دربهای جهنم ۱۶۰
- ۱۱۸- تنوع عذابهای جهنم ۱۶۰
- ۱۱۹- تهدید به جهنم ۱۶۴
- ۱۲۰- تهدید به عذاب جهنم ۱۶۴
- ۱۲۱- ثروت اندوزان در جهنم ۱۶۶
- ۱۲۲- ثروتمندان کافر در جهنم ۱۶۸
- ۱۲۳- جاودانان در جهنم ۱۶۸
- ۱۲۴- جاودانگی آتش جهنم ۱۸۲

- ۱۸۶-----۱۲۵- جاودانگی ابو لهب در جهنم
- ۱۸۶-----۱۲۶- جاودانگی جهنم
- ۱۹۰-----۱۲۷- جاودانگی در جهنم
- ۲۰۴-----۱۲۸- جاودانگی شقاوتمندان در جهنم
- ۲۰۶-----۱۲۹- جاودانگی عذاب جهنم
- ۲۰۶-----۱۳۰- جاودانگی عذابهای جهنم
- ۲۰۸-----۱۳۱- جاودانگی کافران در جهنم
- ۲۰۸-----۱۳۲- جایگاه جهنم
- ۲۰۸-----۱۳۳- جایگاه سعیر
- ۲۰۹-----۱۳۴- جایگاه نگهبانان جهنم
- ۲۱۰-----۱۳۵- جحیم
- ۲۱۳-----۱۳۶- جسمانی بودن جهنم
- ۲۱۴-----۱۳۷- جسمانیت عذاب جهنم
- ۲۱۴-----۱۳۸- جنیان حق ناپذیر در جهنم
- ۲۱۴-----۱۳۹- جنیان در جهنم
- ۲۱۶-----۱۴۰- جنیان ظالم در جهنم
- ۲۱۷-----۱۴۱- جنیان کافر در جهنم
- ۲۱۸-----۱۴۲- چرکابه جهنم
- ۲۲۰-----۱۴۳- چشمه جوشان جهنم
- ۲۲۲-----۱۴۴- چشمه های داغ جهنم
- ۲۲۲-----۱۴۵- حاکم آتش جهنم
- ۲۲۲-----۱۴۶- حبس در جهنم
- ۲۲۴-----۱۴۷- حتمیت جهنم
- ۲۲۴-----۱۴۸- حتمیت رؤیت جهنم در قیامت
- ۲۲۵-----۱۴۹- حتمیت عذابهای جهنم
- ۲۲۶-----۱۵۰- حتمیت ورود به جهنم

- ۱۵۱- حتمیت ورود شیاطین در جهنم ۲۲۷
- ۱۵۲- حتمیت ورود مشرکان به جهنم ۲۲۸
- ۱۵۳- حتمیت ورود معبودان باطل به جهنم ۲۲۸
- ۱۵۴- حتمیت ورود همسر ابو لهب در جهنم ۲۲۸
- ۱۵۵- حرارت آتش جهنم ۲۲۸
- ۱۵۶- حرارت جهنم ۲۳۲
- ۱۵۷- حرارت سایه های جهنم ۲۳۲
- ۱۵۸- حرارت وسط جهنم ۲۳۲
- ۱۵۹- حرکت بسوی جهنم ۲۳۴
- ۱۶۰- حرکت گناهکاران در جهنم ۲۳۴
- ۱۶۱- حطمه ۲۳۴
- ۱۶۲- حق ستیزان در جهنم ۲۳۶
- ۱۶۳- حق ناپذیران در جهنم ۲۳۸
- ۱۶۴- حقانیت جهنم ۲۳۸
- ۱۶۵- حقانیت ورود شیاطین به جهنم ۲۴۰
- ۱۶۶- حقیقت دود آتش جهنم ۲۴۰
- ۱۶۷- حقیقت آتش جهنم ۲۴۰
- ۱۶۸- حقیقت جهنم ۲۴۰
- ۱۶۹- حیات در جهنم ۲۴۳
- ۱۷۰- خروج از جهنم ۲۴۴
- ۱۷۱- خطاکاران در جهنم ۲۴۶
- ۱۷۲- خلقت جهنم ۲۴۶
- ۱۷۳- خواسته های جهنم ۲۴۶
- ۱۷۴- خوردنیهای جهنم ۲۴۶
- ۱۷۵- خورشید در جهنم ۲۴۹
- ۱۷۶- دادخواهی در جهنم ۲۵۰

- ۱۷۷- داغی آتش جهنم ۲۵۰
- ۱۷۸- دربهای جهنم ۲۵۰
- ۱۷۹- درختان جهنم ۲۵۲
- ۱۸۰- درخواست مصونیت از جهنم ۲۵۲
- ۱۸۱- درخواست نجات از جهنم ۲۵۲
- ۱۸۲- دردناکی آتش جهنم ۲۵۶
- ۱۸۳- دردناکی عذاب جهنم ۲۵۶
- ۱۸۴- درک آتش جهنم ۲۵۶
- ۱۸۵- درکات جهنم ۲۵۸
- ۱۸۶- دروغگویان در جهنم ۲۶۴
- ۱۸۷- دره های جهنم ۲۶۴
- ۱۸۸- درهای جهنم ۲۶۶
- ۱۸۹- دشمنان خدا در جهنم ۲۶۶
- ۱۹۰- دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) در جهنم ۲۶۸
- ۱۹۱- دعوت آتش جهنم ۲۶۸
- ۱۹۲- دعوت به جهنم ۲۷۰
- ۱۹۳- دعوت کنندگان به جهنم ۲۷۱
- ۱۹۴- دلایل حقانیت جهنم ۲۷۲
- ۱۹۵- دود آتش جهنم ۲۷۲
- ۱۹۶- دود سیاه جهنم ۲۷۲
- ۱۹۷- دوری بهشتیان از جهنم ۲۷۲
- ۱۹۸- دوری مؤمنان از جهنم ۲۷۴
- ۱۹۹- دین ستیزان در جهنم ۲۷۴
- ۲۰۰- دین فروشان در جهنم ۲۷۴
- ۲۰۱- ذلت در جهنم ۲۷۴
- ۲۰۲- روش برخورد ننگهبانان جهنم ۲۷۶

- ۲۷۶-..... رؤیت آتش جهنم ۲۰۳-
- ۲۷۶-..... رؤیت آتش جهنم در قیامت ۲۰۴-
- ۲۷۸-..... رؤیت اخروی جهنم ۲۰۵-
- ۲۷۸-..... رؤیت جهنم ۲۰۶-
- ۲۷۸-..... رؤیت جهنم در قیامت ۲۰۷-
- ۲۸۳-..... رؤیت دنیوی آتش جهنم ۲۰۸-
- ۲۸۴-..... رؤیت دنیوی جهنم ۲۰۹-
- ۲۸۴-..... رؤیت ظالمان در جهنم ۲۱۰-
- ۲۸۴-..... رؤیت قلبی جهنم ۲۱۱-
- ۲۸۶-..... رؤیت گمراهان در جهنم ۲۱۲-
- ۲۸۶-..... رهبران اغواگر در جهنم ۲۱۳-
- ۲۸۶-..... رهبران شرک در جهنم ۲۱۴-
- ۲۸۸-..... رهبران فاسد در جهنم ۲۱۵-
- ۲۸۸-..... رهبران کفر در جهنم ۲۱۶-
- ۲۹۰-..... رهبران مشرکان در جهنم ۲۱۷-
- ۲۹۰-..... رهبران ناسپاس در جهنم ۲۱۸-
- ۲۹۰-..... زمینه ایمان به جهنم ۲۱۹-
- ۲۹۰-..... زمینه جاودانگی در جهنم ۲۲۰-
- ۲۹۲-..... زمینه جهنم ۲۲۱-
- ۲۹۲-..... زمینه ذکر آتش جهنم ۲۲۲-
- ۲۹۴-..... زمینه نجات از جهنم ۲۲۳-
- ۲۹۴-..... زنان منافق در جهنم ۲۲۴-
- ۲۹۴-..... زندان بودن جهنم ۲۲۵-
- ۲۹۴-..... زیاده طلبی جهنم ۲۲۶-
- ۲۹۶-..... زیان جاودانگی در جهنم ۲۲۷-
- ۲۹۶-..... زیانکاران در جهنم ۲۲۸-

- ۲۲۹- ساختار جهنم ۲۹۷
- ۲۳۰- سایه های جهنم ۲۹۸
- ۲۳۱- ستارگان در جهنم ۲۹۸
- ۲۳۲- ستون های آتش جهنم ۲۹۸
- ۲۳۳- سختگیری نگهبانان جهنم ۳۰۰
- ۲۳۴- سختی آتش جهنم ۳۰۰
- ۲۳۵- سختی عذاب جهنم ۳۰۰
- ۲۳۶- سختی عذابه‌ای جهنم ۳۰۲
- ۲۳۷- سخن چینان در جهنم ۳۰۲
- ۲۳۸- سرزنش در جهنم ۳۰۲
- ۲۳۹- سرزنشهای نگهبانان جهنم ۳۰۲
- ۲۴۰- سعیر ۳۰۴
- ۲۴۱- سقر ۳۰۶
- ۲۴۲- سقوط جمعی در جهنم ۳۰۸
- ۲۴۳- سگهای جهنم ۳۰۹
- ۲۴۴- سنگهای جهنم ۳۱۰
- ۲۴۵- سوختن کافران در جهنم ۳۱۱
- ۲۴۶- سوزندگی آتش جهنم ۳۱۲
- ۲۴۷- سیمای کافران در جهنم ۳۱۲
- ۲۴۸- شاخه های دود آتش جهنم ۳۱۲
- ۲۴۹- شدت آتش جهنم ۳۱۲
- ۲۵۰- شدت حرارت آتش جهنم ۳۱۶
- ۲۵۱- شدت حرارت جهنم ۳۱۶
- ۲۵۲- شدت سوزندگی آتش جهنم ۳۱۸
- ۲۵۳- شدت عذاب جهنم ۳۱۸
- ۲۵۴- شدت عذابه‌ای جهنم ۳۲۰

- ۲۵۵- شدت گرمای آتش جهنم ۳۲۰
- ۲۵۶- شدت گرمای جهنم ۳۲۲
- ۲۵۷- شرابخوار در جهنم ۳۲۴
- ۲۵۸- شرایط نجات از جهنم ۳۲۴
- ۲۵۹- شعله آتش جهنم ۳۲۴
- ۲۶۰- شعله های آتش جهنم ۳۳۳
- ۲۶۱- شعور آتش جهنم ۳۳۴
- ۲۶۲- شفاعت نگهبانان جهنم ۳۳۴
- ۲۶۳- شقاوتمندان در جهنم ۳۳۴
- ۲۶۴- شک به جهنم ۳۳۶
- ۲۶۵- شکاکان در جهنم ۳۳۸
- ۲۶۶- شومی آتش جهنم ۳۳۸
- ۲۶۷- شومی جهنم ۳۳۸
- ۲۶۸- شیاطین اطراف جهنم ۳۴۶
- ۲۶۹- شیاطین در جهنم ۳۴۷
- ۲۷۰- شیطان در جهنم ۳۴۸
- ۲۷۱- صبر در جهنم ۳۴۸
- ۲۷۲- صدای آتش جهنم ۳۴۸
- ۲۷۳- صفات آتش جهنم ۳۵۲
- ۲۷۴- صفات جهنم ۳۵۲
- ۲۷۵- صفات دود آتش جهنم ۳۵۸
- ۲۷۶- طغیانگران در جهنم ۳۵۸
- ۲۷۷- ظالمان در جهنم ۳۶۴
- ۲۷۸- عبور از جهنم ۳۷۲
- ۲۷۹- عبور متقین از جهنم ۳۷۲
- ۲۸۰- عذاب با آب داغ جهنم ۳۷۲

- ۲۸۱- عذاب با آتش جهنم ۳۷۲
- ۲۸۲- عذاب جسمی در جهنم ۳۷۴
- ۲۸۳- عذاب جهنم ۳۷۵
- ۲۸۴- عذاب روحی در جهنم ۳۸۴
- ۲۸۵- عذابهای جهنم ۳۸۵
- ۲۸۶- عرضه جهنم در قیامت ۳۹۲
- ۲۸۷- عصیانگران در جهنم ۳۹۴
- ۲۸۸- عظمت آتش جهنم ۳۹۴
- ۲۸۹- عظمت جهنم ۳۹۶
- ۲۹۰- عظمت شعله آتش جهنم ۳۹۸
- ۲۹۱- عقیده یهود به جهنم ۳۹۸
- ۲۹۲- علم حضوری به جهنم ۳۹۸
- ۲۹۳- علمای بی عمل در جهنم ۳۹۸
- ۲۹۴- عوامل جاودانگی در جهنم ۴۰۰
- ۲۹۵- عوامل فراموشی جهنم ۴۰۴
- ۲۹۶- عوامل مصونیت از جهنم ۴۰۴
- ۲۹۷- عوامل نجات از جهنم ۴۰۶
- ۲۹۸- عهدشکنان در جهنم ۴۰۸
- ۲۹۹- عیب جویان در جهنم ۴۰۸
- ۳۰۰- غضب آتش جهنم ۴۱۰
- ۳۰۱- غضب کارگزاران جهنم ۴۱۰
- ۳۰۲- غیبت کنندگان در جهنم ۴۱۱
- ۳۰۳- فاسقان در جهنم ۴۱۲
- ۳۰۴- فاسقان و تکذیب جهنم ۴۱۵
- ۳۰۵- فاصله بهشت و جهنم ۴۱۶
- ۳۰۶- فرجام اخروی مکذبان جهنم ۴۱۶

- ۳۰۷- فرجام جهنم ۴۱۶
- ۳۰۸- فرجام شوم جهنم ۴۱۶
- ۳۰۹- فرعون در جهنم ۴۱۸
- ۳۱۰- فرعونیان در جهنم ۴۱۸
- ۳۱۱- فشار جهنم بر مکذبان قیامت ۴۱۹
- ۳۱۲- فضایل نگهبانان جهنم ۴۲۰
- ۳۱۳- فعلیت آتش جهنم ۴۲۰
- ۳۱۴- فعلیت جهنم ۴۲۰
- ۳۱۵- فعلیت عذاب جهنم ۴۲۶
- ۳۱۶- فلسفه ذکر تعداد نگهبانان جهنم ۴۲۶
- ۳۱۷- فلق از درهای جهنم ۴۲۶
- ۳۱۸- فوران آتش جهنم ۴۲۶
- ۳۱۹- قاطعیت نگهبانان جهنم ۴۲۸
- ۳۲۰- قانونمندی عذابه‌ای جهنم ۴۲۸
- ۳۲۱- قوم ابراهیم در جهنم ۴۲۸
- ۳۲۲- قیاس بهشت و جهنم ۴۲۸
- ۳۲۳- کارگزاران جهنم ۴۳۰
- ۳۲۴- کافران اطراف جهنم ۴۳۰
- ۳۲۵- کافران پیرو در جهنم ۴۳۰
- ۳۲۶- کافران در جهنم ۴۳۲
- ۳۲۷- کافران هنگام ورود به جهنم ۴۶۴
- ۳۲۸- کافران هنگام ورود در جهنم ۴۶۵
- ۳۲۹- کم فروشان در جهنم ۴۶۶
- ۳۳۰- کوههای جهنم ۴۶۶
- ۳۳۱- کیفر تکذیب جهنم ۴۶۶
- ۳۳۲- کیفر مکذبان جهنم ۴۶۸

- ۳۳۳- کیفیت القای کافران در جهنم ۴۶۸
- ۳۳۴- کیفیت ورود به جهنم ۴۶۸
- ۳۳۵- کیفیت ورود ظالمان به جهنم ۴۷۰
- ۳۳۶- کیفیت ورود کافران به جهنم ۴۷۰
- ۳۳۷- کیفیت ورود کافران در جهنم ۴۷۲
- ۳۳۸- کیفیت ورود گناهکاران به جهنم ۴۷۲
- ۳۳۹- کیفیت ورود گناهکاران در جهنم ۴۷۲
- ۳۴۰- کیفیت ورود مشرکان به جهنم ۴۷۴
- ۳۴۱- گرزهای آهنین جهنم ۴۷۴
- ۳۴۲- گرسنگی در جهنم ۴۷۶
- ۳۴۳- گشودن دربهای جهنم ۴۷۶
- ۳۴۴- گمراهان در جهنم ۴۷۶
- ۳۴۵- گناهکاران در آتش جهنم ۴۸۰
- ۳۴۶- گناهکاران در جهنم ۴۸۱
- ۳۴۷- گناهکاران و جهنم ۴۸۶
- ۳۴۸- گواهی نگهبانان جهنم ۴۸۶
- ۳۴۹- گیاه خاردار جهنم ۴۸۸
- ۳۵۰- لجاجت مکذبان جهنم ۴۸۸
- ۳۵۱- لظی ۴۸۸
- ۳۵۲- لعن در جهنم ۴۹۰
- ۳۵۳- مالک آتش جهنم ۴۹۰
- ۳۵۴- مانعان خیر در جهنم ۴۹۰
- ۳۵۵- مبدأ آتش جهنم ۴۹۰
- ۳۵۶- متجاوزان در جهنم ۴۹۲
- ۳۵۷- متخلفان از جهاد در جهنم ۴۹۲
- ۳۵۸- متکبران در جهنم ۴۹۲

- ۴۹۲ ----- ۳۵۹- مجرمان در جهنم
- ۴۹۴ ----- ۳۶۰- محدوده حرکت در جهنم
- ۴۹۴ ----- ۳۶۱- محرومان از تخفیف گرمای جهنم
- ۴۹۶ ----- ۳۶۲- محیط جهنم
- ۴۹۶ ----- ۳۶۳- مخالفان دین در جهنم
- ۴۹۶ ----- ۳۶۴- مدت توقف در جهنم
- ۴۹۸ ----- ۳۶۵- مدت توقف طغیانگران در جهنم
- ۴۹۸ ----- ۳۶۶- مراتب آتش جهنم
- ۵۰۰ ----- ۳۶۷- مراتب عذاب جهنم
- ۵۰۰ ----- ۳۶۸- مراتب عذابهای جهنم
- ۵۰۳ ----- ۳۶۹- مرتد در جهنم
- ۵۰۴ ----- ۳۷۰- مرفهان در جهنم
- ۵۰۴ ----- ۳۷۱- مرگ در جهنم
- ۵۰۶ ----- ۳۷۲- مستضعفان در جهنم
- ۵۰۶ ----- ۳۷۳- مستکبران در جهنم
- ۵۰۸ ----- ۳۷۴- مسرفان در جهنم
- ۵۰۸ ----- ۳۷۵- مسؤولیت نگهبانان جهنم
- ۵۱۰ ----- ۳۷۶- تسقی
- ۵۱۰ ----- ۳۷۷- مسیحیان در جهنم
- ۵۱۰ ----- ۳۷۸- مشرکان پیرو در جهنم
- ۵۱۰ ----- ۳۷۹- مشرکان در جهنم
- ۵۲۱ ----- ۳۸۰- مصونیت از جهنم
- ۵۲۲ ----- ۳۸۱- معبودان باطل در جهنم
- ۵۲۶ ----- ۳۸۲- معرضان از اندازهای خدا در جهنم
- ۵۲۶ ----- ۳۸۳- معرضان از خدا در جهنم
- ۵۲۶ ----- ۳۸۴- معرضان از هدایت‌های خدا در جهنم

- ۳۸۵- مغضوبان کارگزاران جهنم ۵۲۶
- ۳۸۶- مفتريان به خدا در جهنم ۵۲۸
- ۳۸۷- مفسدان در جهنم ۵۲۸
- ۳۸۸- مكان آب داغ جهنم ۵۲۹
- ۳۸۹- مكان جهنم ۵۳۰
- ۳۹۰- مكذبان آيات خدا در جهنم ۵۳۰
- ۳۹۱- مكذبان اسلام در جهنم ۵۳۲
- ۳۹۲- مكذبان انبيا در جهنم ۵۳۳
- ۳۹۳- مكذبان انذارهاى خدا در جهنم ۵۳۴
- ۳۹۴- مكذبان جهنم ۵۳۴
- ۳۹۵- مكذبان حق در جهنم ۵۳۴
- ۳۹۶- مكذبان در جهنم ۵۳۴
- ۳۹۷- مكذبان دين در جهنم ۵۳۷
- ۳۹۸- مكذبان ربوبيت خدا در جهنم ۵۴۱
- ۳۹۹- مكذبان عذاب كم فروشان در جهنم ۵۴۲
- ۴۰۰- مكذبان قرآن در جهنم ۵۴۲
- ۴۰۱- مكذبان قيامت در جهنم ۵۴۴
- ۴۰۲- مكذبان معاد اطراف جهنم ۵۵۰
- ۴۰۳- مكذبان معاد در جهنم ۵۵۰
- ۴۰۴- مكذبان هدايتهاى خدا در جهنم ۵۵۰
- ۴۰۵- ملائكه جهنم ۵۵۰
- ۴۰۶- ملائكه حاملان جهنم ۵۵۲
- ۴۰۷- منازعه در جهنم ۵۵۲
- ۴۰۸- منافقان در جهنم ۵۵۴
- ۴۰۹- منحرفان در جهنم ۵۵۹
- ۴۱۰- منشأ آتش جهنم ۵۶۱

- ۴۱۱- منشأ دوری از جهنم ۵۶۲
- ۴۱۲- منشأ نجات از جهنم ۵۶۲
- ۴۱۳- منظره جهنم ۵۶۲
- ۴۱۴- مواد آتش جهنم ۵۶۴
- ۴۱۵- موانع جاودانگی در جهنم ۵۶۴
- ۴۱۶- موانع جهنم ۵۶۴
- ۴۱۷- موانع نجات از جهنم ۵۶۶
- ۴۱۸- موجبات جاودانگی در جهنم ۵۶۶
- ۴۱۹- موجبات جهنم ۵۶۸
- ۴۲۰- موجبات جهنم منافقان ۶۲۰
- ۴۲۱- موجبات نجات از جهنم ۶۲۱
- ۴۲۲- موجودیت جهنم ۶۲۲
- ۴۲۳- مؤمنان در جهنم ۶۲۳
- ۴۲۴- ناگهانی بودن جهنم ۶۲۴
- ۴۲۵- نامهای جهنم ۶۲۴
- ۴۲۶- نجات از جهنم ۶۳۳
- ۴۲۷- نعمت نجات از جهنم ۶۴۰
- ۴۲۸- نقش آب داغ جهنم ۶۴۲
- ۴۲۹- نقش آتش جهنم ۶۴۲
- ۴۳۰- نقش جهنم ۶۴۴
- ۴۳۱- نقش چرکابه جهنم ۶۴۵
- ۴۳۲- نقش نگهبانان جهنم ۶۴۶
- ۴۳۳- نگهبانان جهنم ۶۴۶
- ۴۳۴- نگهبانان دائمی جهنم ۶۴۸
- ۴۳۵- نهرهای جهنم ۶۴۸
- ۴۳۶- نیاز به آب در جهنم ۶۵۰

- ۴۳۷- ورود با صورت در جهنم ۶۵۰
- ۴۳۸- ورود به جهنم ۶۵۰
- ۴۳۹- ورود ظالمان در جهنم ۶۵۳
- ۴۴۰- ورود کافران به جهنم ۶۵۴
- ۴۴۱- ورود گمراهان در جهنم ۶۵۵
- ۴۴۲- ورود متجاوزان در جهنم ۶۵۶
- ۴۴۳- ورود مجرمان به جهنم ۶۵۶
- ۴۴۴- ورود مشرکان به جهنم ۶۵۶
- ۴۴۵- ورود مکذبان قیامت به جهنم ۶۵۷
- ۴۴۶- وسط جهنم ۶۵۸
- ۴۴۷- وسعت آتش جهنم ۶۵۸
- ۴۴۸- وسعت جهنم ۶۵۸
- ۴۴۹- وعده نجات از جهنم ۶۶۰
- ۴۵۰- ویژگی عذایهای جهنم ۶۶۰
- ۴۵۱- ویژگیهای آب داغ جهنم ۶۶۲
- ۴۵۲- ویژگیهای آتش جهنم ۶۶۲
- ۴۵۳- ویژگیهای جهنم ۶۷۴
- ۴۵۴- ویژگیهای خوردنیهای جهنم ۶۸۲
- ۴۵۵- ویژگیهای دود آتش جهنم ۶۸۲
- ۴۵۶- ویژگیهای سایه های جهنم ۶۸۳
- ۴۵۷- ویژگیهای شکنجه های جهنم ۶۸۴
- ۴۵۸- ویژگیهای عذاب جهنم ۶۸۴
- ۴۵۹- ویژگیهای ورود همسر ابو لهب به جهنم ۶۸۶
- ۴۶۰- ویژگیهای وسط جهنم ۶۸۶
- ۴۶۱- ویل جهنم ۶۸۸
- ۴۶۲- هاویه ۶۸۸

- ۴۶۳- همسر ابو لهب در جهنم ۶۸۸
- ۴۶۴- همسر لوط(ع) در جهنم ۶۸۹
- ۴۶۵- همسر نوح(ع) در جهنم ۶۹۰
- ۴۶۶- همنشینان جهنم ۶۹۰
- ۴۶۷- هواپرستان در جهنم ۶۹۰
- ۴۶۸- هولناکی آتش جهنم ۶۹۰
- ۴۶۹- هولناکی جهنم ۶۹۲
- ۴۷۰- هیزم جهنم ۶۹۲
- ۴۷۱- یقین به جهنم ۶۹۲
- ۴۷۲- یقین به رؤیت جهنم ۶۹۳
- ۴۷۳- یهود در جهنم ۶۹۴
- ۲- جهنمیان ۶۹۵
- ۱- جهنمیان ۶۹۵
- ۲- آثار استمداد جهنمیان ۷۴۴
- ۳- آثار استهزاهای جهنمیان ۷۴۴
- ۴- آثار ذکر حیرت جهنمیان ۷۴۴
- ۵- آثار فریاد جهنمیان ۷۴۵
- ۶- آرزوهای جهنمیان ۷۴۶
- ۷- آرزوی جهنمیان ۷۴۶
- ۸- آرزوی مرگ جهنمیان ۷۴۸
- ۹- آشامیدنی جهنمیان ۷۴۸
- ۱۰- آشامیدنیهای اخروی جهنمیان ۷۴۸
- ۱۱- آینده جهنمیان ۷۵۰
- ۱۲- ابزار عذاب جهنمیان ۷۵۰
- ۱۳- اتمام حجت بر جهنمیان ۷۵۰
- ۱۴- احتجاج جهنمیان ۷۵۰

- ۷۵۲ ..... ۱۵- احساس جهنمیان
- ۷۵۲ ..... ۱۶- اراده جهنمیان
- ۷۵۲ ..... ۱۷- ازدیاد عذاب جهنمیان
- ۷۵۴ ..... ۱۸- استغاثه جهنمیان
- ۷۵۴ ..... ۱۹- استغفار برای جهنمیان
- ۷۵۴ ..... ۲۰- استمداد جهنمیان
- ۷۵۵ ..... ۲۱- استمهال جهنمیان
- ۷۵۶ ..... ۲۲- استهزای جهنمیان
- ۷۵۶ ..... ۲۳- اشرافیگری جهنمیان
- ۷۵۶ ..... ۲۴- اصحاب اعراف و جهنمیان
- ۷۵۸ ..... ۲۵- افکندن جهنمیان در جهنم
- ۷۵۸ ..... ۲۶- اقرار جهنمیان
- ۷۶۰ ..... ۲۷- اقسام جهنمیان
- ۷۶۲ ..... ۲۸- التجای جهنمیان
- ۷۶۲ ..... ۲۹- امیدواری جهنمیان
- ۷۶۲ ..... ۳۰- انذار جهنمیان
- ۷۶۴ ..... ۳۱- بدن جهنمیان
- ۷۶۴ ..... ۳۲- برتری طلبی جهنمیان
- ۷۶۴ ..... ۳۳- بریانی جهنمیان
- ۷۶۴ ..... ۳۴- بریانی صورت جهنمیان
- ۷۶۶ ..... ۳۵- بوی پیراهن جهنمیان
- ۷۶۶ ..... ۳۶- بهشتیان و جهنمیان
- ۷۶۸ ..... ۳۷- بی ارزشی تلاش جهنمیان
- ۷۷۰ ..... ۳۸- بی ارزشی جهنمیان
- ۷۷۰ ..... ۳۹- بی تأثیری استغاثه جهنمیان
- ۷۷۰ ..... ۴۰- بی تأثیری استمداد جهنمیان

- ۴۱- بی تأثیری خوردنیهای جهنمیان ۷۷۰
- ۴۲- بی تأثیری دعای جهنمیان ۷۷۲
- ۴۳- بی ثمری جزع جهنمیان ۷۷۲
- ۴۴- بی ثمری صبر جهنمیان ۷۷۲
- ۴۵- بی یاروی جهنمیان ۷۷۳
- ۴۶- بی یاوروی جهنمیان ۷۷۴
- ۴۷- بینش جهنمیان ۷۷۴
- ۴۸- پاسخ استغاثه جهنمیان ۷۷۴
- ۴۹- پذیرایی از جهنمیان ۷۷۶
- ۵۰- پرسش از جهنمیان ۷۷۶
- ۵۱- پشیمانی جهنمیان ۷۷۸
- ۵۲- پوست جهنمیان ۷۷۸
- ۵۳- تباهی عمر جهنمیان ۷۷۸
- ۵۴- تبری از جهنمیان ۷۸۰
- ۵۵- تبری جهنمیان ۷۸۰
- ۵۶- تجزیه بدن جهنمیان ۷۸۰
- ۵۷- تحریم آب بر جهنمیان ۷۸۲
- ۵۸- تحقیر جهنمیان ۷۸۲
- ۵۹- تداوم تشنگی جهنمیان ۷۸۴
- ۶۰- ترک نماز جهنمیان ۷۸۴
- ۶۱- تشبیه جهنمیان ۷۸۴
- ۶۲- تشنگی جهنمیان ۷۸۶
- ۶۳- تعجب جهنمیان ۷۸۸
- ۶۴- تقلید جهنمیان ۷۸۸
- ۶۵- تکذیبگری جهنمیان ۷۸۸
- ۶۶- تکلم جهنمیان ۷۹۰

۷۹۰	۶۷- تلاش جهنمیان
۷۹۲	۶۸- تلاش دنیوی جهنمیان
۷۹۲	۶۹- تلاشی روده های جهنمیان
۷۹۲	۷۰- ثروت اندوزی جهنمیان
۷۹۲	۷۱- جاودانان جهنمیان
۷۹۴	۷۲- جاودانگی جهنمیان
۷۹۸	۷۳- جاودانگی عذاب جهنمیان
۸۰۰	۷۴- جاودانگی گرسنگی جهنمیان
۸۰۰	۷۵- جاودانگی لاغری جهنمیان
۸۰۰	۷۶- جایگاه جهنمیان
۸۰۱	۷۷- جدایی پوست سر جهنمیان
۸۰۲	۷۸- چهل جهنمیان
۸۰۲	۷۹- جهنمیان در قیامت
۸۰۴	۸۰- جهنمیان ظالم
۸۰۶	۸۱- جهنمیان و بهشتیان
۸۰۶	۸۲- جهنمیان و درخواست آب
۸۰۶	۸۳- جهنمیان و مرگ
۸۰۸	۸۴- جهنمیان و نعمتهای بهشت
۸۰۸	۸۵- حالات جهنمیان
۸۰۹	۸۶- حتمیت دشمنی جهنمیان
۸۱۰	۸۷- حتمیت ذلت جهنمیان
۸۱۰	۸۸- حتمیت عذاب جهنمیان
۸۱۲	۸۹- حتمیت منازعه جهنمیان
۸۱۲	۹۰- حجاب بهشتیان و جهنمیان
۸۱۴	۹۱- حسرت جهنمیان
۸۱۴	۹۲- حق ناپذیری جهنمیان

- ۹۳- حیات جهنمیان ۸۱۶
- ۹۴- خواسته های جهنمیان ۸۱۶
- ۹۵- خوردنیهای جهنمیان ۸۲۰
- ۹۶- درخواست جهنمیان ۸۲۰
- ۹۷- دروغگویی جهنمیان ۸۲۲
- ۹۸- دشمنی جهنمیان ۸۲۲
- ۹۹- دگرگونی پوست جهنمیان ۸۲۲
- ۱۰۰- دندانهای جهنمیان ۸۲۴
- ۱۰۱- دنیا طلبی جهنمیان ۸۲۴
- ۱۰۲- ذکر اختلاف جهنمیان ۸۲۴
- ۱۰۳- ذلت جهنمیان ۸۲۴
- ۱۰۴- ذوب پوست جهنمیان ۸۲۷
- ۱۰۵- ذوب دل و روده جهنمیان ۸۲۸
- ۱۰۶- ردّ استغاثه جهنمیان ۸۲۸
- ۱۰۷- رد استمداد جهنمیان ۸۲۸
- ۱۰۸- رد استمهال جهنمیان ۸۲۹
- ۱۰۹- رنج اخروی جهنمیان ۸۳۰
- ۱۱۰- روابط جهنمیان ۸۳۱
- ۱۱۱- رؤیت جهنمیان ۸۳۲
- ۱۱۲- رؤیت جهنمیان در قیامت ۸۳۲
- ۱۱۳- زشتی جهنمیان ۸۳۴
- ۱۱۴- زمینه تحقیر جهنمیان ۸۳۴
- ۱۱۵- زمینه گمراهی جهنمیان ۸۳۴
- ۱۱۶- زندگی جهنمیان ۸۳۴
- ۱۱۷- زندگی دنیوی جهنمیان ۸۳۶
- ۱۱۸- زیانکاری جهنمیان ۸۳۶

- ۱۱۹- سختی جهنمیان ۸۳۶
- ۱۲۰- سختی زندگی جهنمیان ۸۳۷
- ۱۲۱- سرزنش جهنمیان ۸۳۸
- ۱۲۲- سرور دنیوی جهنمیان ۸۴۰
- ۱۲۳- سوگند جهنمیان ۸۴۰
- ۱۲۴- شدت ضعف جهنمیان ۸۴۰
- ۱۲۵- شدت گرسنگی جهنمیان ۸۴۰
- ۱۲۶- شدت لاغری جهنمیان ۸۴۲
- ۱۲۷- شرک جهنمیان ۸۴۲
- ۱۲۸- شقاوت جهنمیان ۸۴۲
- ۱۲۹- شکنجه جهنمیان ۸۴۴
- ۱۳۰- شکنجه های روحی جهنمیان ۸۴۴
- ۱۳۱- شومی تکیه گاه جهنمیان ۸۴۴
- ۱۳۲- صدای جهنمیان ۸۴۶
- ۱۳۳- صفات جهنمیان ۸۴۶
- ۱۳۴- صورت جهنمیان ۸۴۸
- ۱۳۵- ظلم جهنمیان ۸۴۸
- ۱۳۶- عجز جهنمیان ۸۵۰
- ۱۳۷- عدم تساوی جهنمیان با بهشتیان ۸۵۲
- ۱۳۸- عذاب جهنمیان ۸۵۲
- ۱۳۹- عذاب روحی جهنمیان ۸۵۶
- ۱۴۰- عذابهای جسمی جهنمیان ۸۵۸
- ۱۴۱- عذابهای جهنمیان ۸۵۸
- ۱۴۲- عصیان جهنمیان ۸۶۰
- ۱۴۳- عطش جهنمیان ۸۶۰
- ۱۴۴- عقیده جهنمیان ۸۶۰

- ۱۴۵- علایق جهنمیان ۸۶۲
- ۱۴۶- علم اخروی جهنمیان ۸۶۲
- ۱۴۷- علم جهنمیان ۸۶۲
- ۱۴۸- عوامل ازدیاد عذاب جهنمیان ۸۶۴
- ۱۴۹- عوامل رد استمهال جهنمیان ۸۶۴
- ۱۵۰- عوامل سرزنش جهنمیان ۸۶۴
- ۱۵۱- عوامل شدت تشنگی جهنمیان ۸۶۴
- ۱۵۲- عوامل گمراهی جهنمیان ۸۶۶
- ۱۵۳- غذای جهنمیان ۸۶۶
- ۱۵۴- غضب بر جهنمیان ۸۶۶
- ۱۵۵- فرجام اخروی جهنمیان ۸۶۸
- ۱۵۶- فرجام جهنمیان ۸۶۸
- ۱۵۷- فرجام شوم جهنمیان ۸۶۸
- ۱۵۸- فلسفه عجز جهنمیان ۸۷۰
- ۱۵۹- قبض روح جهنمیان ۸۷۰
- ۱۶۰- قدرت جهنمیان ۸۷۰
- ۱۶۱- کثرت جهنمیان ۸۷۲
- ۱۶۲- کفر جهنمیان ۸۷۲
- ۱۶۳- کیفر جهنمیان ۸۷۲
- ۱۶۴- کیفیت آشامیدن جهنمیان ۸۷۶
- ۱۶۵- کیفیت عذاب جهنمیان ۸۷۶
- ۱۶۶- کیفیت ورود جهنمیان ۸۷۷
- ۱۶۷- کینه جهنمیان ۸۷۸
- ۱۶۸- گرسنگی جهنمیان ۸۷۸
- ۱۶۹- گروههای جهنمیان ۸۸۰
- ۱۷۰- گفتگوی بهشتیان با جهنمیان ۸۸۰

۸۸۱	۱۷۱- گفتگوی جهنمیان با بهشتیان
۸۸۲	۱۷۲- گفتگوی خدا با جهنمیان
۸۸۲	۱۷۳- گلایه جهنمیان
۸۸۲	۱۷۴- گمراهی جهنمیان
۸۸۴	۱۷۵- گناه جهنمیان
۸۸۵	۱۷۶- لباس جهنمیان
۸۸۶	۱۷۷- لبهای جهنمیان
۸۸۶	۱۷۸- لجاجت جهنمیان
۸۸۶	۱۷۹- محرمات جهنمیان
۸۸۸	۱۸۰- محرومیت جهنمیان
۸۹۰	۱۸۱- مدت زندگی دنیوی جهنمیان
۸۹۲	۱۸۲- مراتب جهنمیان
۸۹۴	۱۸۳- مرگ جهنمیان
۸۹۴	۱۸۴- مسؤولیت گریزی جهنمیان
۸۹۴	۱۸۵- مشکلات اخروی جهنمیان
۸۹۴	۱۸۶- مشکلات جهنمیان
۸۹۶	۱۸۷- معارفه جهنمیان
۸۹۶	۱۸۸- ممنوعیت استغفار برای جهنمیان
۸۹۶	۱۸۹- منازعه جهنمیان
۸۹۸	۱۹۰- منشأ عذاب جهنمیان
۹۰۰	۱۹۱- موانع شنوایی جهنمیان
۹۰۰	۱۹۲- موانع فرار جهنمیان
۹۰۰	۱۹۳- مهمترین گناه جهنمیان
۹۰۱	۱۹۴- ناله جهنمیان
۹۰۲	۱۹۵- نامه عمل جهنمیان
۹۰۲	۱۹۶- نجات جهنمیان

- ۱۹۷- نشانه های جهنمیان - ۹۰۴
- ۱۹۸- نعره جهنمیان - ۹۰۴
- ۱۹۹- نفرت از استماع سخن جهنمیان - ۹۰۴
- ۲۰۰- نفرت از جهنمیان - ۹۰۶
- ۲۰۱- نقش جهنمیان - ۹۰۶
- ۲۰۲- نیازهای جسمانی جهنمیان - ۹۰۶
- ۲۰۳- نیازهای جهنمیان - ۹۰۸
- ۲۰۴- ویژگیهای جهنمیان - ۹۰۸
- ۲۰۵- ویژگیهای خوردنیهای جهنمیان - ۹۱۱
- ۲۰۶- هشدار به جهنمیان - ۹۱۲
- ۲۰۷- همنشین جهنمیان - ۹۱۲
- ۲۰۸- هولناکی جهنمیان - ۹۱۲
- ۲۰۹- یأس جهنمیان - ۹۱۴
- درباره مرکز - ۹۱۵

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 40

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتالی: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- جهنم

1- جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 8

8 - جهنم ، جایگاهی شوم

و تحشرون الی جهنم و بس المهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 16 - 2

2 - تقوا پیشگان ، همواره خواستار بخشایش گناهان خویش از خدا و مصوبتیت از عذاب دوزخند .

لَّذَیْنَ اتَّقَوْا .. فاغفرلنا ذنوبنا وقنا عذاب النار

«الذین یقولون»، بیان ویژگیهای «الذین اتقوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 162 - 12

12 - دوزخ ، جایگاه شوم ترک کنندگان جهاد ، خیانتکاران و آنانکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به خیانتکاری می کنند .

ان الذین تولّوا منکم .. و ما کان لنبی ان یغلّ .. کمن بآء بسخط من الله و م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 10

10 - دوزخ، جزایی کامل برای اعمال ناپسند انسانها

وَأَنَّمَا تَوْفِقُونَ .. فَمَنْ زَحْزَحَ عَنِ النَّارِ

ص: 1

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 7

7 - گرفتاران به آتش دوزخ ، دارای پیشینه ستمکاری در دنیا

رَبَّنَا اِنَّكَ مِنْ تَدخُلِ النَّارِ فَقَدْ اخزيتَهُ و ما لِلظَّالِمِينَ مِنْ انصَار

2- آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 22

22 - نوشیدنی سوزان و عذاب دردناک قیامت در انتظار بازیچه قراردهندگان دین است.

أولئك الذين أبلوا .. لهم شراب من حميم و عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 9

9 - فروریخته شدن آب داغ و جوشان بر فرق سر اهل شرک یکی دیگر از عذاب های آنان در دوزخ

يصبّ من فوق رؤوسهم الحميم

«صَبَّ» مصدر مجهول «يُصَبُّ» به معنای ریخته شدن و «حمیم» به معنای آب داغ و جوشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 20 - 1,2

1 - گداخته شدن پوست و امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ ، یکی دیگر از عذاب های مقرر برای آنان

يصهر به ما فی بطونهم و الجلود

«صَهَرَ» (مصدر مجهول «يُصهر») به معنای گداخته شدن است. ضمیر «به» به «حمیم» بازمی گردد و «ما» در عبارت «ما فی بطونهم»

کنایه از امعا و احشا است؛ یعنی، با آن آب داغ - که بر سرشان ریخته می شود - پوست و آنچه در میان شکم آنان است، گداخته خواهد شد.

2- نوشیدنی اهل دوزخ، آبی است داغ و جوشان.

یصهر به ما فی بطونهم و الجلود

گداخته شدن امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ، نشانگر آن است که نوشیدن آن آب جوشان، برای رفع تشنگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 67 - 1

1 - آمیزه ای از آب داغ، نوشیدنی دوزخیان ستمگر پس از خوردن غذای زقوم

ثم إن لهم عليها لشوبًا من حمیم

«شوب» مصدر سماعی از فعل «شابه» (آن را مخلوط کرد) است که گاهی بر اسم مفعول (مشوب) اطلاق می شود (مثل «خلق»)

ص: 2

و «مخلوق»). در آیه شریفه نیز به همین معنا آمده است. «حمیم» به معنای آب پر حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 57 - 2، 1

1 - آب داغ و خونابه چرکین ، نوشابه و غذای طاغیان در دوزخ

إِنَّ لِلطَّغْيَانِ .. هَذَا فليذوقوه حميم و غساق

«حمیم» به معنای آب داغ و جوشان است و «غساق» در نظر برخی از اهل لغت، به معنای چرک و خون اهل دوزخ است (لسان العرب). در نگاه برخی دیگر مقصود از آن مایعی است که از پوست اهل دوزخ خارج می شود (مفردات راغب).

2 - آب داغ و خونابه چرکین ، نوشابه و غذای دوزخیان

هَذَا فليذوقوه حميم و غساق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 1

1 - انواع نوشیدنی ها و غذا های دیگری مشابه آب داغ و خونابه چرکین ، به طغیان گران خورنده می شود .

فليذوقوه حميم و غساق . وء اخر من شكله أزوج

«شکل» به معنای مثل و مانند و «أزواج» به معنای انواع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

يسحبون . في الحميم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 2

2- ریخته شدن آب های جوشان ، بر سر گرفتاران در وسط دوزخ

ثُمَّ صَبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 21

21- آب جوشان و گدازنده درون ، نوشیدنی دوزخیان در آتش جاودان

كَمَنْ هُوَ خَلَدَ فِي النَّارِ وَسَقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 42 - 4

ص: 3

4- اصحاب الشمال در دوزخ ، ناچار به استفاده از آب بسیار داغ برای رفع تشنگی

و حمیم

«حمیم»؛ یعنی، آب داغ و نکره بودن آن، دلالت بر شدت داغی آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 54 - 2

2- نوشیدنی دوزخیان (اصحاب شمال) ، آبی است بسیار داغ و جوشان .

فشربون علیه من الحمیم

«حمیم» در «مفردات راغب» به آب شدید الحرارة معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 55 - 1

1- دوزخیان (اصحاب شمال) ، آب داغ و جوشان دوزخ را همچون شتری تشنه ، با حرص و ولع خواهند نوشید .

فشربون شرب الهیم

«هیم» جمع «هیماء» است و «هیماء» به شتر تشنه گفته می شود. تشبیه حالت دوزخیان به هنگام نوشیدن از آب داغ جهنم به شتر تشنه، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 93 - 1

1- آب داغ و جوشان ، نوشیدنی تکذیب گران گمراه در جهان آخرت

و أمّا إن كان من المكذبین الضالین . فنزل من حمیم

«حمیم»، به معنای آبی است که به شدت گرم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 25 - 1

1 - تنها نوشیدنی موجود برای دوزخیان طغیان گر، آب جوشان و زردابه چرکین و بدبوی زخم ها است .

إلّا حمیمًا و غسّاقًا

«حمیم»؛ یعنی، آب داغ و «غسّاق»، آب زردی است که از زخم جاری می شود. به مایع بدبو نیز «غسّاق» گفته می شود. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 28 - 7

7 - نوشیدن آب جوشان و خونابه چرکین و بدبو در جهنم، عقوبتی مناسب با گناه تکذیب آیات الهی

إلّا حمیمًا و غسّاقًا .. و کذبوا بآیتنا کذابًا

ترتیب پنج آیه مورد بحث، به گونه ای است که آیه «جزاء وفاقاً»، دو عقوبت قبل از خود را کیفری مناسب، برای دو گناه بعد از

ص: 4

خود قلمداد کرده است. عقوبت ها یکی منفی (لایذوقون) و دیگری مثبت (إلا حميماً و غساقاً) بود و گناهان نیز یکی منفی (لایرجون) و دیگری مثبت (کذبوا) است. آیه «جزاء وفاقاً» در میان آنها، گویای تناسب عقوبت منفی با گناه منفی و تناسب عقوبت مثبت با گناه مثبت است. برداشت یاد شده بیانگر تناسب دو مثبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 1

1 - کسانی که در قیامت حضوری ذلت آمیز دارند ، به نوشیدن از چشمه ای جوشان وادار خواهند شد .

تسقى من عين ءانية

فعل «تسقى» مجهول و بیانگر این است که آشامیدن از سوی فرد یا افرادی، بر دوزخیان تحمیل خواهد شد «أنى» (ریشه «آنیه») در چندین معنا از جمله «رسیدن به چیزی» استعمال شده است (مقایس اللغه) و به قرینه سیاق آیه - که نوشیدنی اهل دوزخ را بیان می کند - مراد رسیدن چشمه، به نقطه نهایی حرارت است.

3- آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 9، 6، 7

6 - منکران دین بدون اتمام حجت با آنان ، به آتش دوزخ گرفتار نخواهند شد .

فإن لم تفعلوا و لن تفعلوا فاتقوا النار

جواب شرط «فان لم تفعلوا» محذوف است و جمله «فاتقوا...» جانشین آن شده است. جمله با تقدیر آن چنین است: فان لم تفعلوا تمت علیکم الحججه و ثبت لدیکم ان القرآن منزل من عندالله فاتقوا...

7 - رهایی از آتش دوزخ ، در گرو ایمان به قرآن و تصدیق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

فإن لم تفعلوا و لن تفعلوا فاتقوا النار

برداشت فوق با توجه به توضیح برداشت قبل، به دست می آید.

9 - آتش دوزخ هم اکنون مهیا و موجود است .

أعدت للكفرین

برداشت فوق با توجه به ماضی بودن فعل «أعدت»، استفاده شده است.

1 - آتش دوزخ، کیفر و سزای انکار کنندگان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب النار

«تکذیب» (مصدر کذبوا) به معنای: نسبت دروغ دادن است. «آیاتنا» علاوه بر تعلقش به «کذبوا» متعلق به «کفروا» نیز می باشد. جمله «الذین کفروا...» عطف بر جمله «من تبع...» است و بیانگر گروهی است که هدایتها و رهنمودهای الهی را پذیرا نیستند.

ص: 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 16, 5

1 - گرفتار نشدن یهودیان گنهکار به آتش دوزخ - به جز چند روز محدود - از باور های دینی یهود

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

«معدوده» به معنای شمرده شده، کنایه از اندک و ناچیز بودن است. روشن است که پندار مذکور درباره گنهکاران یهود است. آیه بعد (بلی من کسب ...) این معنا را تأیید می کند و لذا در برداشت کلمه گنهکار آورده شد.

5 - یهودیان، معتقد به قیامت و گرفتار شدن گنهکاران به آتش دوزخ

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

16 - مجرد انتساب به آیین الهی، موجب مصونیت از آتش دوزخ نخواهد شد.

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة قل أتخذتم عند الله عهداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 81 - 7, 6, 3, 1

1 - گنهکاران یهود همانند دیگر گنهکاران، به اندازه استحقاقشان، در آتش دوزخ گرفتار خواهند شد.

لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة .. بلی

«بلی» (چنین نیست) حرف جواب است و برای رد سخن و ادعای مطرح شده به کار می رود. این کلمه در آیه شریفه رد ادعای یهود (لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة) است.

3 - خداوند، نه تنها اندک بودن عذاب یهود را تضمین نکرده؛ بلکه در صورت احاطه داشتن گناه بر آنان، ایشان را در آتش دوزخ ماندگار خواهد کرد.

أتخذتم عند الله عهداً .. بلی من کسب سيئه ... هم فيها خلدون

6 - کفر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، موجب گرفتار شدن آدمی به آتش دوزخ و خلود در آن خواهد شد.

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. من کسب سيئه ... هم فيها خلدون

آیه مورد بحث (من کسب ...) قضیه کلی و کبرای آیات گذشته است و آیات پیشین تعیین کننده صغرای این قضیه کلی است. بنابراین کفر

به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام - که از جمله «أفتطمعون أن يؤمنوا لكم» (آیه 75) به دست می آید - از مصداقهای «سینه» است و اصرار بر آن، مصداق «احاطه خطیئه» خواهد بود.

7 - یهودیان، در صورت انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای همیشه به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد.

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . من كسب سيئه . . . هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 19، 18

18 - آنان که به خدا و روز قیامت کافر شوند، راهی جز ورود به آتش دوزخ نخواهند داشت.

و من كفر . . . ثم أضطره إلى عذاب النار

اضطراره؛ یعنی، مجبور ساختن کسی به انجام کاری. پس «ثم اضطره...» چنین معنا می شود: آن گاه که کافران حیات دنیا را سپری کردند، آنان را برای ورود به آتش دوزخ مجبور می کنم.

ص: 6

19 - آتش دوزخ ، جایگاهی نامیمون و عاقبتی شوم است .

و بس المصیر

«مصیر» جایگاهی است که حرکت بدان جا منتهی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 3،4،6

3 - آتش دوزخ طاقت فرسا و غیر قابل تحمل است .

فما أصبر هم علی النار

4 - پندار تحمل آتش دوزخ و بی باک بودن در برابر آن ، امری شگفت و نامعقول است .

فما أصبر هم علی النار

6 - عالمان بی تعهد و وظیفه شناس ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة فما أصبر هم علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا یكلمهم الله یوم القیمة .. ذلك بأن الله نزل الکتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - مشرکان ، دعوت کنندگان به آتش جهنم

اولئک یدعون الی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 10

10 - آتش دوزخ ، از درون کافران زبانه می کشد .

اولئک هم وقود النار

با توجه به معنای لغوی «وقود»: هو الحطب المجمعول للوقود. یعنی وقود، هیزمی است برای روشن کردن آتش.

ص: 7

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 24

24 - آتش دوزخ ، سرانجام تفرقه و دشمنی انسان ها نسبت به یکدیگر *

و کنتم علی شفا حفره من النار فانقذکم منها

محتمل است منظور از «النار»، آتش دوزخ باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 10،13

10 - کافران ، مُلازمان آتش دوزخ و جاودان در آن

انّ الذّین کفروا .. و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

13 - آتش جاودانه دوزخ ، فرجام کفر پیشگانِ اهل کتاب

انّ الذّین کفروا .. و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

با توجه به آیات قبل، مراد از «الذین»، کافران اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 131 - 1،2،3،5،6،7

1 - ضرورت پرهیز از عوامل گرفتاری به آتش دوزخ

و اتّقوا النّار الّتی اعدّت للکافرین

2 - رباخواری ، از موجبات گرفتار شدن به آتش دوزخ

لا تاكلوا الرّبوا .. و اتّقوا النّار الّتی اعدّت للکافرین

3 - آتش دوزخ ، در انتظار کافران و رباخواران ، و آماده برای آنان

لا تاكلوا الرّبوا .. و اتّقوا النّار الّتی اعدّت للکافرین

5 - آتش دوزخ ، هم اکنون حاضر و آماده برای کافران

و اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

کلمه «اعَدَّت» (مهیا شده)، به صیغه ماضی، دلالت بر وجود بالفعل چنین آتشی دارد.

6- آتش دوزخ، در اصل برای کافران مهیا شده است.

و اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

بنابر اینکه «الَّتِي»، وصف توضیحی باشد نه احترازی.

7- آتش دوزخ، دارای انواع مختلف

و اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

بنابر اینکه «الَّتِي»، که توصیفی برای کلمه «النَّار» است، توصیف احترازی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 132 - 3

3- پیروی از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)، موجب مصون ماندن از آتش دوزخ

ص: 8

وَاتَّقُوا النَّارَ . . . واطيعوا الله و الرسول لعلكم ترحمون

جمله «اطيعوا الله . . .»، پس از بیان عاقبت کفر (گرفتار آمدن به آتش)، برای راهنمایی انسان به خلاصی از چنین عاقبتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 19,20

19 - آتش دوزخ، جایگاه و فرجام شوم کفرپیشگان مشرک

سنلقی فی قلوب الذین کفروا الرعب . . . و ماویهم النار و بس مثنوی الظالمین

20 - آتش دوزخ، جایگاه و فرجام شوم ستم پیشگان

و ماویهم النار و بس مثنوی الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 15

15 - هر کس در چیزی خیانت کند، در قیامت آنرا در جهنم دیده و باید در آتش جهنم رفته و آن را بیرون آورد.

و من یغلل یأت بما غلّ یوم القیمه

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: . . . و من غلّ شیئا راه یوم القیمه فی النار ثم ینکلّف ان یدخل الیه فیخرجه من النار.

تفسیر قمی، ج 1، ص 122؛ نورالثقلین، ج 1، ص 406، ح 417.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 31,32

31 - اعتقاد به معاد و درخواست رهایی از آتش دوزخ، نشانه خردمندی

لایات لا ولی الالباب . . . فقنا عذاب النار

32 - همه انسان ها در خطر گرفتاری به آتش دوزخ

لایات لا ولی الالباب . . . فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 1,2,3,4,8

1 - خداوند هر کس را در آتش بیفکند ، او را به ذلّت و خواری کشانده است .

رَبَّنَا اِنَّكَ مِنْ تَدخُل النَّارِ فَقَدْ اخزيتَه

2 - خذلان و خواری گرفتاران به آتش دوزخ

رَبَّنَا اِنَّكَ مِنْ تَدخُل النَّارِ فَقَدْ اخزيتَه و ما لِلظَّالِمِينَ مِنْ انصَار

3 - خداوند ، گرفتارکننده ستمکاران به آتش دوزخ و خوارکننده آنان

اِنَّكَ مِنْ تَدخُل النَّارِ فَقَدْ اخزيتَه و ما لِلظَّالِمِينَ مِنْ انصَار

4 - خردمندان ، رنج دوری از رحمت خداوند و خواری از سوی او را سخت تر از آتش دوزخ می دانند .

لاولى الالباب . . . رَبَّنَا اِنَّكَ مِنْ تَدخُل النَّارِ فَقَدْ اخزيتَه

ص: 9

جمله شرطیه «من تدخل النار فقد اخزيتة»، علت برای جمله «فقتنا عذاب النار» است، و بیانگر این معناست که آنچه به نظر «اولی الالباب» در آور است و قابل تحمل نیست، خواری و خذلان دوزخیان به دست خداوند است؛ نه سوختن در آتش جهنم.

8 - ستمکاری، موجب ورود آدمی به آتش دوزخ و بی یآوری وی در قیامت

رَبَّنَا اِنَّكَ مِنْ تَدخُلِ النَّارِ فَقَدْ اخزيتَه و مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارِ

مراد از کلمه «للظالمین» همان دوزخیان هستند. بنابراین به کارگیری اسم ظاهر به جای ضمیر «ما لهم» برای رساندن این معناست که ستمکاری علت شده که خداوند آنان را به آتش کشاند و از یاری یاوران محروم باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 10 - 8

8 - جهنم، دارای آتش برافروخته و شعله‌ور

و سیصلون سعیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 10، 2

2 - تصرف به ناحق در اموال دیگران از سر ظلم و تجاوز، موجب گرفتاری به آتش دوزخ

و لا تقتلوا انفسکم ... و من یفعل ذلک عدواناً و ظلماً فسوف نُصلیه ناراً

بنابر اینکه «ذلک» اشاره به «لا تاکلوا» و یا مجموع «لا تاکلوا... و لا تقتلوا» باشد.

10 - حضور جاودانه در آتش دوزخ، پیامد و مجازات خودکشی

فسوف نُصلیه ناراً

امام صادق (ع): من قتل نفسه متعمداً فهو فی نار جهنم خالداً فیها قال الله تعالی: «و لا تقتلوا انفسکم... فسوف نُصلیه ناراً».

من لا یحضره الفقیه، ج 3، ص 374، ح 23، ب 179؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 364، ح 12.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - آتش سوزان جهنم ، کیفر آتش افروزان و اخلاالگران علیه پیامبران

و کفی بجهنم سعيراً

«سعیر»، به معنای آتش برافروخته و سوزان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 1، 12

1 - آتش سوزان جهنم ، کیفر کافران به آیات الهی

انّ الذین کفروا بایاتنا سوف نُصلیهم ناراً

12 - وارد ساختن کافران به آتش و عذاب آنان در دوزخ ، بر اساس حکمت خداوند

انّ الذین کفروا بایاتنا سوف نُصلیهم ناراً .. انّ الله کان عزیزاً حکیماً

ص: 10

تذکر به حکمت خداوند پس از بیان عذاب کافران، اشاره به حکیمانه بودن چنین عملی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 11

11 - آتش همواره دوزخ، جزای ستمگران و کیفری مناسب برای آنان

فتکون من اصحاب النار و ذلک جزؤا الظلمین

«جزاء» در لغت به معنی کیفر و پاداشی است که کافی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 20

20 - آتش دوزخ، جایگاه مشرکان

انه من یشرک باللّه .. مأویة النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 1,2,3

1 - وضعیت هول انگیز و ذلتبار کافران به هنگام رویرو شدن با آتش جهنم و مشاهده آن

و لو تری إذ وفقوا علی النار

2 - کافران به هنگام رویرو شدن با آتش دوزخ در آرزوی بازگشت به دنیا، تکذیب نکردن آیات پروردگار و قرار گرفتن در زمره مؤمنان هستند.

فقالوا یلینتنا نرد و لا نکذب بأیت ربنا و نکون من المؤمنین

3 - وضعیت دهشتناک و غیر قابل توصیف کافران به هنگام ورود به دوزخ و چشیدن آتش

و لو تری إذ وفقوا علی النار

«وقفوا علی النار» می تواند به معنای ورود به آتش و چشیدن عذاب آن باشد. (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - اعراض و امتناع از پذیرش آیات الهی بر اثر کبرورزی و خودبرتربینی، در پی دارنده آتش دوزخ است.

و الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها أولئک أصحاب النار

استکبار به معنای کبرورزی و خودبرتربینی است، و چون این کلمه با حرف «عن» متعدی شده، متضمن معنای اعراض و امتناع است. بنابراین «استکبروا عنها» یعنی اعرضوا عنها متکبرین.

3 - آتش دوزخ ابدی است و تکذیب کنندگان آیات الهی در آن جاودان هستند.

أولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آتش دوزخ جایگاه اجتماع و به هم پیوستن جنیان و آدمیان کافر و مشرک است.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

15 - کافران و مشرکان پیرو، همانند رهبرانسان، دارای عذابی مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 9، 4، 2، 1

1 - مجرمان در احاطه آتش دوزخ، از زیر پا و فراز سر

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

«مهاده» به معنای بستر گسترده است و «غواش» (جمع غاشیه) به معنی ساتر و روانداز، عطف بر «مهاده» است و «من فوقهم» حال برای آن. یعنی: لهم من جهنم غواش من فوقهم.

2 - تکذیب کنندگان و اعراض کنندگان از آیات الهی در بستری از آتش جهنم و توده هایی آتشین بر فراز خویش، گرفتار خواهند شد.

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

4 - گرفتار شدن ستمکاران به آتش دوزخ، سنت خداوند در کیفر آنان

و كذلك نجزی الظلمین

9 - عن رسول الله (صلی الله علیه و آله): یکسی الکافر لوحین من نار و فی قبره فذلک قوله: «لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش».

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است: دو لوح (زیر انداز و روانداز) از آتش بر کافر در قبرش پوشانده می شود و این است سخن خداوند: «برای کافران بستری از آتش جهنم و روی آنان پوششهایی از آن است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 4، 3، 2

2 - آتش دوزخ کیفر تمامی کافران

و أن للكفرین عذاب النار

«ال» در «الکافرین» برای استغراق و شمول است. گفتنی است در وجه ترکیبی «أن للکفرین ...» نظرهای مختلفی ایراد شده است. بهترین وجه آن تقدیر گرفتن فعلی همانند «اعلموا» است. یعنی «واعلموا أن للکفرین عذاب النار».

3 - مشرکان حاضر در کارزار بدر، مردمی کفرپیشه و مستحق عذاب با آتش دوزخ

و أن للکفرین عذاب النار

از مصادیق مورد نظر برای «الکفرین» مشرکان حاضر در کارزار بدر می باشد.

4 - آتش دوزخ کیفری بس سهمگینتر از عقوبت های الهی در دنیا

ذلکم فذوقوه و أن للکفرین عذاب النار

استفاده از کلمه ذوق (چشیدن) درباره عذاب دنیا، در مقابل عذاب دوزخ، بیانگر این است که عقوبتهای دنیوی تنها مضمضه ای از عقوبت و مقدمه ای برای عذاب اصلی و کامل که همان عذاب دوزخ است، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 12

7- آتش دوزخ، فرجام پیروی نکردن از رسولان الهی است .

و لقد أرسلنا موسى . . . إلى فرعون و ملائیه فاتبعوا أمر فرعون ... و بس الورد المور

8- آتش دوزخ، بهره و نصیبی نامیمون و جایگاهی شوم

و بس الورد المورود

کلمه «الورد» (نصیب و بهره) فاعل برای «بس» است و «ال» در آن برای جنس می باشد و «المورد» (چیزی که بر آن وارد می شوند) مخصوص به ذم است و «ال» در آن عهد ذکری بوده و اشاره به آتش دوزخ دارد. بنابراین «بس الورد المورود»؛ یعنی، بد نصیب و بهره ای است آن آتشی که بر آن وارد خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 35 - 9

9- آتش دوزخ فرجام کافران است .

و عقبی الکفرین النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 10

10- « عن النبی (صلی الله علیه و آله) فی قوله « لکلّ باب منهم جزء مقسوم » قال : إن من أهل النار من تأخذه النار إلى کعبیه ، و إن منهم من تأخذه النار إلى حجزته ، و منهم من تأخذه إلى تراقیه منازل بأعمالهم ، فذلک قوله : « . . . لکلّ باب منهم جزء مقسوم » . . . »

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در باره سخن خدا «لکلّ باب منهم جزء مقسوم» روایت شده است که فرمود: بعضی از اهل آتش کسانی اند که آتش تا غوزکهای آنان را فرا می گیرد و بعضی را تا کمر (جای کمر بند) و بعضی را تا گلو. اینها منازل و مراتبی است که به اختلاف اعمال اهل آتش بستگی دارد و این است قول خدا: ... لکل باب منهم جزء مقسوم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 98 - 2

2- آتش همواره شعلهور جهنّم، کیفر کفر به آیات الهی و انکار روز رستاخیز

کلّما خبت زدنهم سعیرًا . ذلک جزاؤهم بأنهم کفروا بأیتنا و قالوا أءذا کنا عظمّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 1

1- مجرمان ، در صحنه قیامت ، ناظر شعله های آتش دوزخ اند .

وراء المجرمون النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 7

7- دوزخ ، دارای آتشی برافروخته و شعله‌ور

ص: 13

أولئك أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 8

8 - تهدید شدن مشرکان کینه توز به آتش دوزخ ، از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به دستور خداوند

قل أفأنتبئکم بشرّ من ذلكم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 6

6 - آتش دوزخ و نعمت های بهشت ، تجسم عینی اعمال آدمیان است .

و جعلنهم أئمه یدعون إلى النار

آنچه مسلم است این که پیشوایان کفر، مردم را به اعمال بد و ناشایست - که اسباب ورود انسان به آتش است - فرا می خوانند؛ نه به خود آتش. بنابراین تعبیر «یدعون إلى النار» به جای «یدعون إلى الضلال» می تواند اشاره به این باشد که اعمال بد در واقع خود آتش دوزخ است که در آخرت صورت حقیقت آن آشکار خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 18

18 - جهنم ، یک پارچه آتش است .

عذاب السعیر

«سعر» مصدر «سعیر» به معنای «شعله‌ور بودن آتش» است. نام گذاری جهنم به «سعیر»، دلالت بر نکته بالا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 1,2

1 - جایگاه فسق پیشگان ، آتش جهنم است .

و أمّا الذین فسقوا فمأویهم النار

2- فسق ، عامل گرفتار شدن به آتش است .

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَا لَهُمْ النَّارُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 64 - 2

2- خداوند ، برای کافران ، آتشی شعلهور فراهم کرده است .

إِنَّ اللَّهَ . . . وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا

«سعیر» از «سعر» و به معنای «شعلهوری آتش» است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

1 - کفرپیشگان ، همواره در آتش جهنم باقی خواهند ماند .

الكفرین و أعدّ لهم سعیرًا . خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در روز بی یار و یآوری کافران ، صورت های آنان ، در آتش از این رو به آن رو ، چرخانده می شود ، تا خوب بسوزد .

لا یجدون ولیًا .. یوم تقلّب وجوههم فی النار

بنابراین که «یوم» ظرف برای «لا یجدون» باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

2 - در روز قیامت ، صورت های کافران ، در آتش ، بر اثر شدت حرارت ، منقلب شده ، به رنگ های گوناگون در می آید .

یوم تقلّب وجوههم

احتمال دارد که «تقلّب» به معنای «از این رو به آن رو شدن» باشد و احتمال دارد که به معنای «تحول و تغییر حالت کیفی» باشد که گاهی سیاه و گاهی زرد و ... می شود. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

4 - لازم است که روزی را که در آن ، کافران با آتش جهنم ، به سختی عذاب و سوزانده می شوند ، به خاطر داشت .

یوم تقلّب وجوههم فی النار

برداشت بنابراین احتمال است که نصب «یوم» به جهت مفعولاً به بودن اش باشد. که باید فعل «أذکر» در تقدیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - آتش ، مهم ترین خصوصیت دوزخ و اصلی ترین عذاب دوزخیان است .

جهنّم یصلونها .. إنّهم صالوا النار ... فزده عذاباً ضعفاً فی النار ... تخاصم أه

از تعبیرهای به کار رفته درباره دوزخ؛ مانند ورود به آتش (صالوا النار) و عذاب دوچندان آتش (عذاباً ضعفاً فی النار) و اهل آتش، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 22

22 - آتش ، از وسایل عذاب دوزخیان

إتک من أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 7،8

7 - بیم دادن خداوند به بندگان ، درباره پیامد شوم کفر و شرک و گرفتار شدن به آتش دوزخ

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلک یخوِّف اللّٰه به عباده

8 - یادآوری دوزخ و عذاب آتش آن ، بهترین و مؤثرترین وسیله اخطار دادن به بندگان و بازداشتن آنان از هرگونه عصیان و نافرمانی
پروردگار

ص: 15

لهم من فوقهم ظلل من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 23, 24

23 - دوزخ، دارای آتشی شعله‌ور و فروزان

عذاب الجحیم

«جحیم» اسم مکان از «جحمه» (شعله و افروزدگی شدید آتش) و به معنای محل آتش شعله‌ور و افروخته است.

24 - جحیم، از نام های دوزخ

عذاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 2, 3

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد.

ثمّ فی النار یسجرون

«سجر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «یُسجرون» به اشخاص، اسناد مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

3 - عذاب شدن کافران حق ستیز و ستیزه جو به آتش دوزخ، پس از کیفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود.

فی الحمیم ثمّ فی النار یسجرون

برداشت یاد شده از آمدن «ثمّ» که نوعاً برای تراخی زمانی است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 10 - 3

3 - آتش، وسیله عذاب الهی در دوزخ

أولئک أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5 - 13

13 - آتشِ فروزان ، کیفر شیاطین در قیامت

و أعتدنا لهم عذاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 6 - 1

1 - آتش جهنم ، کیفر منکران ربوبیت خداوند

وللذين كفروا ربهم عذاب جهنم

ص: 16

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 31 - 4

4- آتش دوزخ، عذابی سخت تر از غل و زنجیر شدن

خزوه فغْلوه . ثمَّ الجحيم صلّوه

«ثمَّ» حرف عطف و مفید تراخی رتبی است. این کلمه در آیه شریفه، می رساند که معطوف (عذاب با آتش دوزخ)، شدیدتر از معطوف علیه (عذاب با دستگیری و غل و زنجیر کردن) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 32 - 2

2- به بند کشیده شدن با زنجیر های بلند، عذابی سخت تر از آتش دوزخ

ثمَّ الجحيم صلّوه . ثمَّ فی سلسله ذرعها سبعون ذراعًا فاسلكوه

مطلب یاد شده از «ثمَّ» در «ثمَّ فی سلسله» - که برای تراخی رتبی است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 6

6- نافرمانی از خدا و رسول او، موجب ابتلا به آتش دوزخ

و من يعص الله ورسوله فإنّ له نار جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 26 - 2

2- استکبار در برابر حقایق الهی و افترا بر دین، موجب گرفتاری به آتش دوزخ است.

و استکبر . فقال إن هذا إلاّ سحر ... سأصليه سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 11 - 1

1 - جهنم ، یک پارچه آتش و دارای حرارتی بس شدید است .

نار حامیه

«هاویه»، اسم مکان است و آتش خواندن آن، مبالغه در بیان گستردگی آتش است؛ به گونه ای که گویا آن مکان چیزی جز آتش نیست.
«حَمِيتِ النَّارِ»؛ یعنی، حرارت آن شدت یافت (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 4

4 - پرسش و حسابرسی از نعمت ها ، زمینه ساز گرفتاری برتری جوینان و تفاخر کنندگان به آتش دوزخ

لَتُرَوْنَ الْجَحِيمَ ... ثُمَّ لَتَسْتَلْنَ يَوْمَئِذٍ النَّعِيمَ

نشان دادن جهنم به اهل تکاثر - پیش از بازخواست نعمت ها - بیانگر آن است که اهل تکاثر، باید پس از طی مراحل بازخواست و

ص: 17

حسابرسی، جهنم را جایگاه خویش بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 6

6 - وجود مأمورانی الهی، برای برافروختن آتش جهنم

الموقده

«موقده» اسم مفعول و حاکی از وجود فاعلی است که آتش را شعلهور ساخته است.

آتش جهنم و مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 2

2 - آتش جهنم به هنگام دیدن تکذیب کنندگان قیامت از راه دور، به جوش و خروش آمده و فریاد خشمگینانه سرخواهد داد.

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيّطاً وزفيراً

4- آتشگیره جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 10، 12

10 - منکران قرآن و سنگ های دوزخ، همیزم و آتشگیره های آتش جهنمند.

فاتقوا النار وقودها الناس و الحجارة

«وقود» به همیزم و نیز به چیزی که با آن آتش روشن می کنند، گفته می شود.

12 - انس می گوید: «تلا رسول الله (صلی الله علیه و آله) هذه الاية «وقودها الناس و الحجارة» فقال: اوقد علیها ألف عام حتی

إحمرت و ألف عام حتی إبيضت و ألف عام حتی اسودت فهی سوداء مظلمه لا یطفأ لهبها؛

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به دنبال قرائت این آیه «وقودها الناس و الحجارة» فرمود: آتش [جهنم] را هزار سال شعلهور کردند تا سرخ

گشت. و هزار سال شعلهور نمودند تا سفید گشت و هزار سال شعلهور کردند تا سیاه گشت پس آن آتش سیاه و ظلمانی است و شعله آن

خاموش نمی شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 9

9 - هشدار الهی به کافران در مورد عاقبت بد آنان

انّ الذین کفروا .. و اولئک هم وقود النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 18

3 - فرعونیان و پیشینیانشان که تکذیب کننده آیات خدا بودند ، آتشگیره های دوزخند .

اولئک هم وقود النار. کذاب ال فرعون و الذین من قبلهم کذبوا بایاتنا

«کذاب ال»، یا تشبیه کافران عصر بعثت است به فرعونیان و پیشینیانشان و یا نمونه و مثالی است برای کافرانی که خود را بی نیاز از خدا پنداشتند و آتشگیره دوزخ شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 98 - 1,2

1- کافران و معبود های دروغینشان ، آتش گیره جهنم اند .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

«حصب»؛ یعنی، هر آنچه در آتش افکنند و معنای غالبی آن هیزم است (لسان العرب).

2- بدن دوزخیان ، ماده آتش زای آتش جهنم است .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

از این که خود کافران و معبودهایشان هیزم و آتش گیره جهنم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 9

9- دوزخیان و سنگ های دوزخ ، سوخت آتش جهنم است .

نارًا وقودها الناس و الحجارة

«وقود» به معنای چیزی است که به آن آتش روشن می کنند؛ یعنی، ماده سوختی و قابل اشتعال.

5- آثار آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 22

22- متلاشی شدن درون دوزخیان ، با نوشیدن آب های گدازنده

و سقوا ماء حمیمًا فقطع أمعاءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 55 - 2

2- نوشیدن آب داغ در دوزخ ، هر چند زیاد باشد از دوزخیان (اصحاب الشمال) رفع تشنگی نمی کند .

فشربون شرب الهمیم

برخی «همیم» (جمع «هماء») را به معنای ریگ گرفته اند؛ زیرا در زمین ریگ زار هر چه آب ریخته شود، بلعیده می شود و هرگز از آب پر نمی گردد. تشبیه دوزخیان تشنه به ریگ زار، حاکی از سیری ناپذیری از آن آب می باشد.

ص: 19

6- آثار آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 2

2 - جمع شدن پوست لب ها و صورت دوزخیان ، با رسیدن حرارت آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» (مفرد «کالحن») به کسی گفته می شود که لب هایش از هم فاصله داشته و دندان هایش آشکار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 2

2 - آتش دوزخ ، تنها عامل تسلیم گمراهان لجوج در برابر حق

قالوا و هم فیها یختصمون . تالّله ان کنا لفی ضلل مبین

برداشت یاد شده از آن جا است که اعتراف حق ستیزان، تنها در جهان آخرت و آن هم در داخل دوزخ صورت می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 29 - 1

1 - آتش دوزخ ، پوست های بدن دوزخیان را به شدت دگرگون می سازد .

لّواحه للبشر

«لّواحه» صیغه مبالغه و از ماده «لوح» (تغییر و دگرگونی) است و «بشر»، جمع «بشره» به معنای ظاهر پوست بدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 3

3 - خداوند ، مالک و صاحب اختیار آتشی است که در قیامت ، زراندوزان غیبت کننده و عیب جو را درهم می شکند .

و ما أدریک ما الحطمه . نار الله

«نار الله»، خبر است برای ضمیر محذوف که به «الحطمه» برمی گردد.

7- آثار ترس از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 3

3 - هراس از جهنم و عذاب طاقت فرسای آن ، مایه تحکیم ایمان در قلب ساحران فرعون

إِنَّمَا آمَنَّا بِرَبِّنَا .. إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبِّهِ مَجْرَمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

ص: 20

جمله «إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ..» تعلیل برای محتوای آیه قبل است.

8- آثار ذکر آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 82 - 7

7 - توجه به شدت حرارت آتش دوزخ ، عامل خشنودی اندک انسان و گریه طولانی وی در دنیا و بیم او بر فرجام خویش

قل نار جهنم أشد حراً.. فليضحكوا قليلاً وليبكوا كثيراً

9- آثار ذکر جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 8

8 - یادآوری دوزخ و عذاب آتش آن ، بهترین و مؤثرترین وسیله اخطار دادن به بندگان و بازداشتن آنان از هرگونه عصیان و نافرمانی

پروردگار

لهم من فوقهم ظلال من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 45 - 3

3 - توجه به سختی های دوزخ و حیرت و ناآرامی مداوم دوزخیان ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

يطوفون بينها وبين حميم ءان . فبأى ءالاء ربكما تكذبان

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آیه قبل، سختی های دوزخ را به خلق یادآور شده و در این آیه، حیثیت ربوبیت و رشد دهی

خویش را مطرح ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 22

22 - یادآوری دوزخ و مسائل آن ، مایه پند و بیداری

و ما هي إلا ذكري للبشر

مفسران، درباره مرجع ضمیر «هی» چند احتمال مطرح کرده اند که مهم ترین آنها، «سقر» است.

ص: 21

10- آثار رؤیت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 3

3 - عذرخواهی دشمنان خدا و درخواست عفو در قیامت ، پس از مشاهده دوزخ ، مورد پذیرش نخواهد بود .

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا .. وَ إِن يَسْتَعْتَبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ

«إعتاب» (مصدر «معتبين») به معنای رضایت دادن است. بنابراین واژه «المعتبين» (اسم مفعول «اعتاب») به کسانی گفته می شود که مورد رضایت قرار گرفته و بخشوده می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 4

4 - مشاهده جهنم و آتش سوزان آن و پیدایش علم حضوری برای گرفتاران به آن در قیامت ، تهدیدی الهی و هشدارى تردیدناپذیر ، برای دل بستگان به امتیازات دروغین

أَلْهَيْكُمْ التَّكَاثُرُ .. ثُمَّ لْتَرَوْهَا عَيْنَ الْيَقِينِ

11- آثار رؤیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 4

4 - مشاهده جهنم و آتش سوزان آن و پیدایش علم حضوری برای گرفتاران به آن در قیامت ، تهدیدی الهی و هشدارى تردیدناپذیر ، برای دل بستگان به امتیازات دروغین

أَلْهَيْكُمْ التَّكَاثُرُ .. ثُمَّ لْتَرَوْهَا عَيْنَ الْيَقِينِ

12- آثار شومی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 2

2 - بد و ناگوار بودن جهنم برای انسان ، موجب هراسناکی و دست به دعا برداشتن بندگان خالص خدا به درگاه الهی برای رهایی از آن

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ . . . إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّهَا سَاءَتْ . . .» تعلیل برای جمله «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ...» است؛ یعنی، چون جهنم جایگاه بدی است، بندگان خدا برای نجات خود از آن، دست به دعا بر می دارند.

ص: 22

13- آثار عقیده به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 13

13 - اعتقاد به قیامت و عذاب دوزخ ، سبب ترس از خدا و تقوایبشگی

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلك يخوف الله به عباده يعباد فاتقون

14- آثار نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 57 - 4

4- سعادت واقعی ، تنها در پرتورهایی از دوزخ و ره یابی به بهشت میسر است .

ووقهم عذاب الجحيم . . . ذلك هو الفوز العظيم

15- آثار ورود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 17 - 1

1 - منکران قیامت ، تنها با ورود به جهنم ، آن را باور خواهند کرد .

ثم يقال هذا الذي كنتم به تكذبون

16- آثار یقین به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 5

5- اعتقاد به قیامت و آگاهی از آتش دوزخ ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ستیزی

متی هذا الوعد . . . لویعلم الذین

از این که خداوند فرمود: اگر کافران می دانستند که آتش دوزخ و .. با آنان چه می کند، در نزول عذاب و برپایی قیامت عجله نمی کردند،

به دست می آید که ایمان به قیامت و آگاهی از احوال آن، آدمی را از کفر و حق ستیزی و هرگونه گناه باز می دارد.

ص: 23

17- آرزوی نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 3

3 - دوزخیان ، آرزومند رهایی از دوزخ و متعهد به صلاح و ایمان ، در صورت بازگشت به دنیا

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَلْمُونَ

18- آسایش در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 5

5 - محرومیت کافران از هرگونه راحتی و آسودگی در دوزخ

لَهُمْ نَارٌ جَهَنَّمَ لَإِيقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا

از این که کافران دوزخی، هرگز نمی میرند تا درد و رنج عذاب را درک نکنند و نیز از عذاب آنان کاسته نمی شود، می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

19- آسایش در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 22

22 - نوشیدنی سوزان و عذاب دردناک قیامت در انتظار بازیچه قراردهندگان دین است.

أولئك الذين أَسْلَمُوا... لهم شراب من حميم وعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 16 - 2,3,4

2- به جبّاران منحرف ، در جهنّم ، آبی چرکین و متعفن نوشانده می شود .

من ورائه جهنّم ويسقى من ماء صديد

«صدید» به معنای چرکی است که بین گوشت و پوست به وجود می آید. این واژه در نوشیدنیهای جهنمیان استعمال می گردد.

3- «عن أبي عبد الله (ع) [فی قوله تعالى: «و يسقى من ماء صدید»] و يسقى ممّا یسیل من الدم و القيح من فروج الزوانی فی النار؛

از امام صادق(ع) [در باره سخن خدا: «و یسقی من ماء صدید»] روایت شده است که فرمود: به آنان در جهنم، چرک و خون جاری از زنان زناکار نشانده می شود.

4- «قال أمير المؤمنين (ع): إن أهل النار لَمَّا غلی الزقوم و الضریع فی بطونهم کغلی الحمیم سألوا الشراب فأتوا بشراب . . . صدید . . .»

ص: 24

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که فرمود: آن گاه که زقوم و ضریح در شکم جهنمیان، همانند آب جوشان به جوش می آید، درخواست نوشیدنی می کنند؛ به آنان نوشیدنی ای از .. چرک و خون داده می شود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 10، 7، 2، 1

1- جباران منحرف، آب چرکین جهنم را جرعه جرعه با کراهت تمام خواهند نوشید.

یسقی من ماء صدید. یتجرّعه و لایکاد یسیغه

«إساعه» به معنای ریختن شراب در حلق است. بنابراین مراد از «لایکاد یسیغه» این است که آنان نمی خواهند به چنین نوشیدنی نزدیک شوند.

2- تشنگی شدید جباران منحرف در جهنم به حدی است که علی رغم کراهت و بی میلی شدید، از آب چرکین خواهند نوشید.

یسقی من ماء صدید. یتجرّعه و لایکاد یسیغه

7- برای کافران جبار، در جهنم، فراتر از نوشیدن اجباری آب چرکین و عذاب های مختلف مرگبار، عذابی خشن و غیرقابل تصور نیز وجود دارد.

و من ورائه عذاب غلیظ

مرجع ضمیر «ورائه» احتمال دارد «عذاب» باشد که از عبارت قبلی به دست می آید. در این صورت، با توجه به مفهوم بودن و سخت بودن عذابهای یاد شده، «عذاب غلیظ» باید عذابی بسیار سخت و غیر قابل تصور باشد.

10- «عن النبی (ع) فی قوله: «و یسقی من ماء صدید» قال: یقرّب إلیه فیکرّهه فإذا أدنی منه شوی وجهه و وقعت فروه رأسه فإذا شرب قطع أمعاؤه حتی یخرج من دبره»

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در باره سخن خدا «و یسقی من ماء صدید» روایت شده است که فرمود: [ماء صدید نوشیدنی ای است] که جهنمی وقتی به آن نزدیک می شود، سخت ناراحت می گردد. پس وقتی نزدیک تر می شود، صورت او را برشته و پوست از سر او کنده می شود و آن گاه که آن را نوشید، امعا و احشای او متلاشی و از مقعد او خارج می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 17

17- آب های غلیظ و گداخته، بسان گدازه مس، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است.

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید» گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 20 - 2

2- نوشیدنی اهل دوزخ، آبی است داغ و جوشان.

یصهر به ما فی بطونهم و الجلود

گداخته شدن امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ، نشانگر آن است که نوشیدن آن آب جوشان، برای رفع تشنگی است.

ص: 25

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 67 - 1

1 - آمیزه ای از آب داغ، نوشیدنی دوزخیان ستمگر پس از خوردن غذای زقوم

ثُمَّ إِنَّ لَهُم عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ

«شوب» مصدر سماعی از فعل «شابه» (آن را مخلوط کرد) است که گاهی بر اسم مفعول (مشوب) اطلاق می شود (مثل «خلق» و «مخلوق»). در آیه شریفه نیز به همین معنا آمده است. «حمیم» به معنای آب پرحرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 68 - 1

1 - دوزخیان ستمگر پس از هر بار خوردن «زقوم» و نوشیدن آب داغ مجدداً به دوزخ بازمی گردند.

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 57 - 2، 1

1 - آب داغ و خونابه چرکین، نوشابه و غذای طاغیان در دوزخ

إِنَّ لِلطَّغْيِينِ .. هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٍ وَغَسَّاقٍ

«حمیم» به معنای آب داغ و جوشان است و «غساق» در نظر برخی از اهل لغت، به معنای چرک و خون اهل دوزخ است (لسان العرب). در نگاه برخی دیگر مقصود از آن مایعی است که از پوست اهل دوزخ خارج می شود (مفردات راغب).

2 - آب داغ و خونابه چرکین، نوشابه و غذای دوزخیان

هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٍ وَغَسَّاقٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 1

1 - انواع نوشیدنی ها و غذا های دیگری مشابه آب داغ و خونابه چرکین، به طغیان گران خورنده می شود.

فلیدوقوه حمیم و غساق . وء اخر من شکله أزوج

«شکل» به معنای مثل و مانند و «أزواج» به معنای انواع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 21

21- آب جوشان و گدازنده درون ، نوشیدنی دوزخیان در آتش جاودان

کمن هو خلد فی النار و سقوا ماء حمیمًا فقطع أمعاءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 54 - 2

2- نوشیدنی دوزخیان (اصحاب شمال) ، آبی است بسیار داغ و جوشان .

ص: 26

فشربون عليه من الحميم

«حميم» در «مفردات راغب» به آب شديد الحاره معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - واقعه - 56 - 55 - 1

1 - دوزخيان (اصحاب شمال) ، آب داغ و جوشان دوزخ را همچون شترى تشنه ، با حرص و ولع خواهند نوشيد .

فشربون شرب الهيم

«هيم» جمع «هيماء» است و «هيماء» به شتر تشنه گفته مى شود. تشبيه حالت دوزخيان به هنگام نوشيدن از آب داغ جهنم به شتر تشنه ، بيانگر مطلب ياد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - واقعه - 56 - 56 - 3

3 - عذاب دوزخ ، خوردنى و آشاميدنى آن (ميوه زقوم و آب داغ) جزاى دوزخيان (اصحاب شمال)

هذا نزلهم يوم الدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - نبأ - 78 - 25 - 1

1 - تنها نوشيدنى موجود براى دوزخيان طغيان گر ، آب جوشان و زردابه چركين و بد بوى زخم ها است .

إلا حميمًا و غساقًا

«حميم»؛ يعنى، آب داغ و «غساق»، آب زردى است كه از زخم جارى مى شود. به مایع بدبو نیز «غساق» گفته مى شود. (قاموس)

20- آل فرعون در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 46 - 6,7

6 - به دوزخ افتادن خاندان فرعون در قيامت با فرمان الهى

و یوم تقوم الساعة أدخلوا آل فرعون أشد العذاب

7 - خاندان فرعون ، مبتلا به سخت ترین عذاب و کیفر الهی در دوزخ

أشد العذاب

با توجه به این که «أشد العذاب» می تواند بیانگر این معنا باشد که عذاب دوزخ، شدت و ضعف دارد و فرعونیان در درجه شدیدتر آن قرار داده خواهند شد. هم چنین می تواند بدین معنا باشد که عذاب دوزخ در مقایسه با هر عذاب دیگری، شدیدترین عذاب ها است. در این صورت «أشد العذاب» به جای دوزخ آمده و حکایت از شدت بی حساب آتش آن دارد.

ص: 27

21- آمادگی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 11 - 6

6- آتش جهنم ، هم اکنون (پیش از برپایی قیامت) برای تکذیب کنندگان قیامت ، آماده و مهیا است .

و أعتدنا لمن كذب بالساعة سعيراً

آمدن فعل «أعتدنا» (آماده کردیم) به صورت فعل ماضی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

22- آمادگی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 10

10- دوزخ ، از هم اکنون برای ظالمان آماده و مهیا است . *

إنا أعتدنا للظالمين نارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 10، 8

8- دوزخ ، منزل گاهی مهیا شده ، برای کافران است .

إنا أعتدنا جهنم للكافرين نزلاً

«أعتدنا» از ماده «عتد» با «أعدنا» از ماده «عدد» به یک معنا است و در این که «آیا یکی اصل دیگری است یا هر کدام لغت مستقلاً است؟»، اختلاف است. کلمه «نزل» در معانی «منزل»، «وسائل پذیرایی» و «مأوی دادن» استعمال شده است. در برداشت یاد شده معنای نخست لحاظ شده است.

10- جهنم ، هم اکنون موجود و مهیا است .

إنا أعتدنا جهنم للكافرين نزلاً

ظاهر فعل «أعتدنا» آن است که جهنم، هم اکنون آماده است، نه این که بعد از این فراهم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آتش جهنم، مهیای پذیرش کافران در رستاخیز *

و یوم یعرض الذین کفروا علی النار

از واژه «یعرض»، نوعی تقاضا و آمادگی، از طرف مقابل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 28

17 - فتح - 48 - 6 - 13

13 - جهنم ، مهیا شده از سوی خداوند برای منافقان و مشرکان

و أعدّ لهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 13 - 5، 1

1 - شعله های گدازنده آتش ، مهیا برای کافران به خدا و رسول او

و من لم يؤمن .. فإنا أعتدنا للكافرين سعيراً

5 - نقش عوامل الهی ، در مهیا شدن دوزخ برای کافران *

فإنا أعتدنا للكافرين سعيراً

ضمیر متکلم مع الغیر، در «إنا» و «أعتدنا» را می توان بیانگر نقش عوامل و کارگزاران الهی در تحقق اراده او دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 3

3 - دوزخ و ابزار عذاب آن ، هم اکنون موجود و آماده است .

أعدّ الله لهم عذاباً شديداً

تعبیر «أعدّ» (مهیا کرده است) به صورت ماضی، می تواند حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 21 - 3

3 - جهنم ، از دیرباز آفریده و مهیا شده است .

إن جهنم كانت مرصداً

فعل ماضی «كانت»، ممکن است بر حتمی بودن حوادث آینده دلالت کند. هم چنین می تواند بر زمان گذشته و مهیا بودن جهنم در آن دلالت داشته باشد. برداشت یاد شده بر مبنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 13 - 4

4 - آماده سازی بهشت و جهنم برای ورود اهل آن ، هم زمان با برپایی قیامت

و إذا الجحیم سعرت . و إذا الجنّه أزلفت

23- آهن جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 3

ص: 29

3- وجود آهن در دوزخ و کاربرد آن در عذاب دوزخیان

و لهم مقمع من حديد

24- ابزار درک جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 10 - 1,3

1 - ابزار شناخت زوایای جهنم و اعماق هولناک آن ، در اختیار همگان نیست .

و ما أدريک ماهیه

کلمه «هیه» ترکیبی از ضمیر «هی» و هاء «سکت» است.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در شناخت « هاویه » ، نیازمند تعلیم الهی است .

و ما أدريک ماهیه

25- ابزار عذاب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2 - شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا ، سزاوار گرز های آهنین در دوزخ

و لهم مقمع من حديد

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حديد»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

26- ابزار نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 6

6- امکانات پاکیزه و ارزشمند زندگی دنیا ، وسیله راه یابی به درجات عالی و رهایی از دوزخ

أذهبتم طيبتكم في حياتكم الدنيا

مفاد آیه این است که پس از عرضه کردن کافران به آتش، به آنان گفته می شود که امکانات ارزنده را نابود ساختید؛ در حالی که اگر از آن پاکی ها به درستی بهره می جستید، اکنون دوزخی نبودید.

ص: 30

27- ابلیس در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 18 - 3,5

3 - تکبر، تمرد و اغواگری ابلیس، موجب گرفتاری او به آتش دوزخ

ما منعك ألا تسجد... لأملأن جهنم منكم أجمعين

5 - جهنم مملو از ابلیس و همه پیروانی که در زمره ابلیسیان درآمده باشند.

لمن تبعك منهم لأملأن جهنم منكم أجمعين

خطاب در «منکم» می تواند بیانگر این نکته باشد که آدمی به مجرد پیروی از ابلیس جایگاهی همانند او در جهنم نخواهد داشت، بلکه آن گونه پیروی چنین اقتضایی را دارد که آدمی را همسخن ابلیس سازد؛ به گونه ای که بتوان ابلیس و پیروی کننده وی را با یک ضمیر مورد خطاب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 85 - 5

5 - تکبر و خودبرتربینی ابلیس و تصمیم وی بر اغوا کردن انسان ها، موجب گرفتار شدن او به آتش دوزخ

قال فبِعزَّتک لأغویتنهم... قال فالحقّ... لأملأنّ جهنم منک

28- ابو لهب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 5

5 - ابولهب، با آتش جهنم ملازم خواهد بود.

أبی لهب

نام عمومی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، «عبدالعزی» بوده است. استفاده از کنیه او - که یادآور کلمه لهیب (شعله آتش) است - می تواند گرفتاری همیشگی او را به لهیب دوزخ مطرح سازد.

29- احاطه آتش جهنم

5 - احاطه آتش دوزخ بر تار و پود کافران ، دلیل بی ثمر ماندن تلاش آنان برای رهایی از آن

یریدون ان یخرجوا من النار و ما هم بخرجین منها

جمله «و ما هم بخرجین منها» به این معناست که کافران با آتش عجین شده اند و هیچگاه از آتش خارج نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 9

9 - احاطه همه جانبه آتش دوزخ بر کافران

وإن جهنم لمحیطه بالکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 1

1- کافران ، در روز رستاخیز در احاطه آتشی فراگیر بوده و از دفع آن از چهره و قفای خود ناتوان خواهند بود .

لویعلم الذین کفروا حین لایکفون عن وجوههم النار ولا عن ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 98 - 3

3- آتش جهنم ، فراگیر تمامی وجود کافران دوزخی بوده و بدنشان یک جا به آتش تبدیل خواهد شد .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

برداشت یاد شده از هیزم شدن کافران برای دوزخ استفاده می شود؛ زیرا هر وقت آتش به هیزمی برسد، تمامی هیزم به آتش تبدیل می شود. بنابراین بدن کافران هم یک جا به آتش تبدیل شده و تمامی وجودشان خواهد سوخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 55 - 4

4 - دوزخ ، مجازات منکران قیامت

أءتآ لمدینون . . فاطلع فرءاه فی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 1

1 - مشرکان و کافران در دوزخ ، از هر سو در محاصره آتش قرار خواهند داشت .

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

مقصود از سایبان هایی از آتش بر فراز کافران و زیر آنان، آتش فراگیر است که از هر سو آنها را محاصره کرده است؛ چنان که در سوره دیگری از این حقیقت به صراحت یاد شده است: «یوم یخشاهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم..»، (سوره عنکبوت (29) آیه 55).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 4

4 - آتش دوزخ ، دوزخیان را فراگرفته و از هر سو آنان را احاطه خواهد کرد .

لهم فیها دار الخلد

مطلب بالا از کلمه «فیها» که ظرفیت را افاده کرده و نوعی احاطه را می رساند و نیز از کلمه «دار» قابل برداشت است.

ص: 32

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 28 - 1,2

1 - آتش دوزخ، آتشی است فراگیر و اثرگذار بر تمامی وجود انسان.

لاتبقی و لاتذر

مقصود از «لاتبقی» (باقی نمی گذارد) می تواند تمام اجزای بدن و ابعاد وجود انسان و یا فراگیر بودن آن نسبت به همه دوزخیان باشد. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

2 - آتش دوزخ، فراگیر همه دوزخیان است و هیچ کس راه گریزی از آن ندارد.

لاتبقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 1,4

1 - آتش جهنم، بر قلب ها احاطه یافته، آن را خواهد سوزاند.

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْآفَنده

برخی از اهل لغت، اطلاع را به معنای بلوغ دانسته اند (لسان العرب). براین اساس، مفاد آیه این است که آتش، به قلب ها رسیده، آن را خواهد سوزاند. حرف «علی» بر احاطه کامل آتش دلالت دارد.

4 - احاطه آتش دوزخ بر قلب عیب جویان، کیفری مناسب برای گناه افکار ناروای آنان درباره مردم

لمزه .. الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْآفَنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 3

3 - غیبت، عیب جویی و انباشتن ثروت، زمینه محبوس ماندن در آتشی مسلط و فراگیر در جهنم

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوصده

حرف «علی» در «علیهم»، بر احاطه و سلطه دلالت دارد.

30- احاطه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 14

14- آتش قیامت ، همانند سراپرده ای فراگیر ، راه گریز را بر کافران خواهد بست .

نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سَرَادِقَهَا

«سرادق» معرب «سراطاق» و به معنای خیمه و پرده سرا است.

ص: 33

31- احاطه جهنم بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 54 - 5

5 - جهنم ، بر کافران ، احاطه کامل دارد .

وإن جهنم لمحيطه بالكفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 55 - 1

1 - عذاب جهنم ، چنان بر کافران احاطه خواهد داشت که از بالا و پایین پا ، آنها را فرا خواهد گرفت .

یوم یغشیهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم

32- احاطه دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 3

3 - احاطه همه جانبه دود برخاسته از آتش ، بر تکذیب گران روز جزا و نبودن هیچ راه گریزی از آن

انطلقوا إلى ظلّ ذی ثلاث شعب

تعبیر «ثلاث شعب» به گفته مفسران - می تواند اشاره به فراگیر و همه جانبه بودن دود برخاسته از آتش و گریزناپذیر بودن آن باشد.

33- احاطه عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به عذاب فراگیر و دائمی دوزخ تهدید کرد .

و یحلّ علیه عذاب مقیم

«علی» برای استیلا و تمکن است و می رساند که عذاب الهی دشمنان رسول خدا، فراگیر و گسترده است.

34- احاطه عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 4

ص: 34

4- گنه کاران دوزخی، از درون و بیرون و از هر سو مبتلا به عذاب و شکنجه خواهند بود.

إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقْمِ ... كَالْمَهْلِ يَغْلِي فِي الْبَطْنِ ... خَذْوَةٌ ... ثُمَّ صَبَّوْا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ ع

35- احتجاج در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 2، 1

1 - وجود اختلاف میان مستضعفان و مستکبران، در آتش دوزخ و اقدام آنان به احتجاج و دلیل آوردن

و إِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضَّعِيفُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا

2 - پدید آمدن اختلاف میان مستضعفان و مستکبران، در آتش دوزخ و احتجاج و دلیل آوردن هر یک از آنان، حادثه ای شایسته یاد و یادآوری

و إِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضَّعِيفُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا

«إِذْ» متعلق به فعل محذوف (أذکر) می باشد.

36- ادراک آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 3

3 - آتش جهنم، دارای نوعی ادراک و احساس

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيظًا وَزَفِيرًا

37- ادراک جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 5

5 - جهنم، دارای نوعی ادراک در عالم قیامت *

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ

برداشت بالا بدان احتمال است که گفتوگوی مطرح در آیه شریفه، گفتوگویی واقعی باشد و نه در مقام بیان نمادین حقیقت.

38- ازدیاد حرارت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 35

4- حرارت جهنم قابل افزایش و تحت تأثیر وسیله ای برافروزنده در قیامت

و إذا الجحیم سعرت

آوردن فعل متعدی مجهول «سعرت»، برای افروخته شدن جهنم، حکایت از آن دارد که انجام کار مستند به خصوصیات ذاتی جهنم نیست و عوامل بیرونی در شعله‌ور شدن آن دخیلند.

39- استبعاد نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 1

1 - راه خروج از آتش جهنم، بر دوزخیان بسته خواهد بود.

إنّھا علیهم مؤصده

«وصیده» به اتاقی گفته می شود که برای نگه داری اموال، در کوه ایجاد می کنند. فعل «أصدته»؛ یعنی، درب آن را بستم و محکم ساختم (مفردات)؛ بنابراین «مؤصده»، به معنای مکان بسته و غیر قابل خروج است.

40- استحاله فرار از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 21 - 2

2 - جهنمیان در قیامت، راه گریزی نخواهند داشت.

إنّ جهنّم کانت مرصداً

«مرصاد» بودن جهنم، بیانگر این است که گرفتاری جهنمیان به دام آن حتمی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 22 - 2

2 - گریز از جهنم، برای طغیان گران امکان پذیر نیست.

إنّ جهنّم کانت مرصداً . للظّ-غین

«للطاغین» ممکن است به «مآب» تعلق داشته باشد و نیز می تواند متعلق به «مرصاداً» باشد. در صورت دوم مفاد آیه شریفه چنین می شود: جهنم برای طغیان گران مثل کمین است که رهایی از آن ممکن نیست. در این صورت «مآباً» نیز متعلقی نظیر «للطاغین» داشته که به دلیل وجود قرینه، ذکر آن ضرورت نداشت.

ص: 36

41- استمداد از مالک جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 12

12 - « قال سيد بن طاوس ، اقول في الحديث . إنّ أهل النار إذا دخلوها ورأوا أنكالها . . . فيوملون . . . ليخفّ عنهم بعض العذاب . . . فإذا يسوا من خزنة جهنم رجعوا إلى مالك مقدّم الحُزّان و أمّلو أن يخلّصهم من ذلك الهوان كما قال جلّ جلاله « و نادوا يا مالك ليقض علينا ربّك » قال : فيحبس عنهم الجواب أربعين سنة ثمّ يجيبهم كما قال الله في كتابه الممكنون . « إنكم ماكتون » . . . » ;

سیدبن طاووس گوید: در حدیث است که دوزخیان زمانی که داخل آتش شده و عذاب های آن جا را می بینند . . . آرزو می کنند . . . تا مقداری از عذاب از آنان برداشته شود و وقتی از مأموران جهنم مایوس شدند، سراغ مالک دوزخ که [رتبه] او بر همه مأموران مقدم است، رفته و آرزو می کنند که او آنها را از این ذلت رهایی دهد؛ همان طور که خداوند می فرماید: «و نادوا یا مالک لیقض علینا ربّک». جواب آنان چهل سال داده نمی شود؛ سپس همان گونه که خدا در کتاب محفوظ خود فرموده چنین جواب می دهد: «إنکم ماکتون» . . . .

42- استمداد از نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 12

12 - « قال سيد بن طاوس ، اقول في الحديث . إنّ أهل النار إذا دخلوها ورأوا أنكالها . . . فيوملون . . . ليخفّ عنهم بعض العذاب . . . فإذا يسوا من خزنة جهنم رجعوا إلى مالك مقدّم الحُزّان و أمّلو أن يخلّصهم من ذلك الهوان كما قال جلّ جلاله « و نادوا يا مالك ليقض علينا ربّك » قال : فيحبس عنهم الجواب أربعين سنة ثمّ يجيبهم كما قال الله في كتابه الممكنون . « إنكم ماكتون » . . . » ;

سیدبن طاووس گوید: در حدیث است که دوزخیان زمانی که داخل آتش شده و عذاب های آن جا را می بینند . . . آرزو می کنند . . . تا مقداری از عذاب از آنان برداشته شود و وقتی از مأموران جهنم مایوس شدند، سراغ مالک دوزخ که [رتبه] او بر همه مأموران مقدم است، رفته و آرزو می کنند که او آنها را از این ذلت رهایی دهد؛ همان طور که خداوند می فرماید: «و نادوا یا مالک لیقض علینا ربّک». جواب آنان چهل سال داده نمی شود؛ سپس همان گونه که خدا در کتاب محفوظ خود فرموده چنین جواب می دهد: «إنکم ماکتون» . . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 15

15- کافران در خیمه آتشین دوزخ ، با استغاثه و اظهار تشنگی ، از مأموران عذاب ، یاری می طلبند .

و إن یستغیثوا یغاثوا بماء

«غوث» یعنی: «یاری کردن» و «غیث» یعنی: «باران». مراد از «استغاثه» می تواند طلب یاری و یا طلب باران (آب) باشد. پاسخی که به

استغاثه دوزخیان داده می شود، گویای آن است که یاری خواستن دوزخیان، همان آب خواهی آنان است.

ص: 37

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 7

7 - پاسخ منفی و یأس آور نگهبانان جهنم ، به استمداد دوزخیان مبنی بر درخواست تخفیف در عذاب آنان از خداوند

قال ادعوا ربکم یخفف عنّا .. قالوا فادعوا و ما دعوا الکفرین إلا فی ضلل

43- استهزاگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3 - عیب جویان ، غیبت کنندگان ، سخن چینان ، بدگویان ، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان ، در آتش جهنم افکنده خواهند شد .

لینبذن فی الحطمه

آیات بعد ، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 2

2 - آتش جهنم ، جاودان و گرفتاری زراندوزان استهزاگر در آن ، همیشگی است .

إنّھا علیهم مؤصده

44- اصحاب شمال در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 42 - 4

4 - اصحاب الشمال در دوزخ ، ناچار به استفاده از آب بسیار داغ برای رفع تشنگی

و حمیم

«حمیم»؛ یعنی، آب داغ و نکره بودن آن، دلالت بر شدت داغی آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پناه بردن اصحاب الشمال از گرمای دوزخ به سایه ، بی تأثیر برای آنان

فی سموم . . . و ظلّ . . . لآبارد و لا کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 38

3- سرمستی ، خوش گذرانی و فرورفتن در ناز و نعمت ، از عوامل مهم دوزخی شدن « اصحاب شمال »

و أصحاب الشمال .. إنهم كانوا قبل ذلك مترفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دوزخیان از فرط گرسنگی به پر کردن شکم خود از میوه « زقوم » می پردازند .

فمالون منها البطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عارض شدن تشنگی بسیار شدید بر دوزخیان (اصحاب شمال) ، به محض فارغ شدن از خوردن میوه « زقوم »

لأكلون من شجر من زقوم .. فشربون عليه من الحميم

به کارگیری «فا» در «فشاربون» و نیز قید «علیه»، می رساند که نوشیدن آب بعد از خوردن از «زقوم»، بی درنگ و بلافاصله انجام خواهد گرفت و این حکایت از تشنگی شدید دوزخیان دارد که با خوردن «زقوم» بر ایشان عارض خواهد شد.

2 - نوشیدنی دوزخیان (اصحاب شمال) ، آبی است بسیار داغ و جوشان .

فشربون عليه من الحميم

«حميم» در «مفردات راغب» به آب شدید الحرارة معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دوزخیان (اصحاب شمال) ، آب داغ و جوشان دوزخ را همچون شتری تشنه ، با حرص و ولع خواهند نوشید .

فشربون شرب الهيم

«هيم» جمع «هيماء» است و «هيماء» به شتر تشنه گفته می شود. تشبیه حالت دوزخیان به هنگام نوشیدن از آب داغ جهنم به شتر تشنه،

بیانگر مطلب یاد شده است.

2- نوشیدن آب داغ در دوزخ، هر چند زیاد باشد از دوزخیان (اصحاب الشمال) رفع تشنگی نمی کند.

فشربون شرب الهمیم

برخی «همیم» (جمع «هیماء») را به معنای ریگ گرفته اند؛ زیرا در زمین ریگ زار هر چه آب ریخته شود، بلعیده می شود و هرگز از آب پر نمی گردد. تشبیه دوزخیان تشنه به ریگ زار، حاکی از سیری ناپذیری از آن آب می باشد.

45- اضلالگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 8

ص: 39

8- دوزخ ، سرانجام تلاش برای ترویج آیین شرک و گمراه کردن مردم از مسیر خدا و یگانه پرستی

و جعلوا لله أندادًا ليضلّوا عن سبيله .. فإن مصيركم إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 2

2- پیشوایان شرک و گمراه کنندگان خلق ، مصداق های بارز و قطعی دوزخیان

قال الذين حقّ عليهم القول

خداوند در آغاز آفرینش آدم، در پاسخ ابلیس که گفته بود: «ربّ بما أغويتني لأغوينهم أجمعين» فرمود: «لأملئّ جهنّم منك و ممّن تبعك منهم أجمعين». کلمه «القول» اشاره به همین سخن خداوند دارد. بنابراین «الذين حقّ عليهم القول»؛ یعنی، آنان که آن سخن خدا درباره ایشان مصداق و قطعیت یافته است.

46- اطاعت نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 12،13

12 - فرشتگان نگهبان دوزخ ، تسلیم محض خدا هستند و هرگز از فرمان او سرپیچی نمی کنند و از چارچوب آن خارج نمی شوند .

لا يعصون الله ما أمرهم

13 - برخورد خشن و سختگیرانه نگهبانان دوزخ ، به فرمان الهی بوده و هرگز از آن نمی کاهند و یا متوقف نمی شوند .

عليها ملئكة غلاظ شداد لا يعصون الله ما أمرهم و يفعلون ما يؤمرون

یادآوری عصمت و فرمانبری فرشتگان - پس از ذکر برخورد خشن و سختگیرانه آنان با دوزخیان - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

47- افکندن جهنمیان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 4

4 - سوگند خداوند ، در تأکید برافکننده شدن دوزخیان در آتش جهنم

حرف «لام» در «لینبذَنّ»، نشانگر قسم محذوف است.

ص: 40

48- اقسام عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 7

7- برای کافران جبار، در جهنم، فراتر از نوشیدن اجباری آب چرکین و عذاب های مختلف مرگبار، عذابی خشن و غیرقابل تصور نیز وجود دارد.

و من ورائه عذاب غلیظ

مرجع ضمیر «ورائه» احتمال دارد «عذاب» باشد که از عبارت قبلی به دست می آید. در این صورت، با توجه به مفهوم بودن و سخت بودن عذابهای یاد شده، «عذاب غلیظ» باید عذابی بسیار سخت و غیر قابل تصور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 5

5 - جهنم، دارای انواع عذاب هلاکت بار برای تکذیب کنندگان قیامت

لاتدعوا الیوم ثبورا و حدًا و ادعوا ثبورا کثیرا

49- التجا به نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 1

1 - التجای دوزخیان به نگهبانان دوزخ، برای وساطت میان ایشان و پروردگار

و نادوا یملک لیقض علینا ربک

50- القای بدکاران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 90 - 1

1 - سرنگون شدن و به روی افتادن در آتش دوزخ، کیفر و فرجام بدکاران

و من جاء بالسیئه فکبت وجوههم فی النار

«كَبَّ» (مصدر مجهول «كُتِبَتْ») به معنای سرنگون شدن است. بنابراین «فَكَبَّتْ وجوههم فی النار»؛ یعنی، آنان با صورت [توسط مأموران الهی] در آتش سرنگون خواهند شد.

ص: 41

51- امت ها در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 5,8

5- هر امتی پس از ورود به جهنم، امت هم مسلک خویش را لعنت می کند و بر او نفرین می فرستد.

كلما دخلت أمة لعنت أختها

8- ورود دوزخیان به جهنم، تدریجی و گروه گروه خواهد بود.

كلما دخلت أمة لعنت أختها

52- انتقال جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 5

5- قابلیت جهنم برای نقل و انتقال

و جایء یومئذ بجهنم

53- انذار از آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 14 - 2

2- خداوند، انسان ها را از آتش عظیم و شعله‌ور آخرت، بیم داده و بر حذر داشته است.

فأنذرتکم نارًا تلظی

نکره بودن «ناراً»، بر عظمت آن دلالت دارد.

54- انذار از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 10 - 4

4- تهدید کافران به عذاب دوزخ، بشارتی به مؤمنان است .

و يبشّر المؤمنین . . . و أن الذین لایؤمنون بالأخره أعتدنا لهم عذاباً ألیماً

جمله «و أن الذین لایؤمنون بالأخره» عطف بر جمله «أن لهم أجراً کبیراً» است؛ یعنی، خدا دو بشارت به مؤمنان می دهد: 1- اجر بزرگ برای آنان، 2- آماده کردن عذاب برای کافران.

ص: 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 8

8 - تهدید شدن مشرکان کینه توز به آتش دوزخ ، از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به دستور خداوند

قل أفأنتبئکم بشرّ من ذلكم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 36 - 1

1 - دوزخ ، از مهم ترین انذارها و اخطارهای الهی برای بشر

نذیرًا للبشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفین - 83 - 17 - 3

3 - خطر گرفتاری به جهنم ، به تمام دوزخیان گوشزد شده و به آنان هشدار کافی داده شده است .

ثمّ یقال هذا الذی کنتم به تکذّبون

55- انذار مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 12

12 - خداوند ، به منکران آتش دوزخ ، هشدار داده است .

ذوقوا عذاب النار الذی کنتم به تکذّبون

56- انسان ها در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 1

1 - جهنم ، فرجام بسیاری از انسان ها و جنیان

و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن والإنس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 10، 8، 7

7- خداوند، دوزخ را از جنیان و انسان ها پر خواهد کرد .

لأملأَنَّ جهنم من الجنه والناس أجمعين

ص: 43

8- پر کردن جهنم از انسان ها و جنیان ، حقیقتی که خداوند از پیش بیان داشته بود .

تمت کلمه ربك لأملأن جهنم من الجنة والناس

«تمت»؛ یعنی، به طور کامل و بدون هیچ نقصی تحقق یافت. مفسران برآند که مقصود از «کلمه ربك» - که با جمله «لأملأن...» تفسیر شده است - همان سخنی است که خداوند در داستان آدم و ابلیس فرمود: «فالحق والحق أقول. لأملأن جهنم منك و ممن تبعك منهم أجمعين»؛ حق این است - و من جز حق نمی گویم - که جهنم را از تو و از همه کسانی که از تو پیروی می کنند پر خواهم کرد. سوره ص، آیه 84 و 85».

10- دوزخی شدن جن و انس به سبب اختلاف در دین ، گواه راستی و درستی سخن خداوند (جهنم را از جن و انس پر خواهم کرد) است .

و لایزالون مختلفین . . . و تمت کلمه ربك لأملأن جهنم

سخن از تحقق یافتن فرموده خداوند (تمت کلمه ربك . . .) پس از بیان اختلافهای مردم و پوشیده شدن حق بر آنان، گویای این نکته است که: همان اختلافها - که مخفی ماندن حق را در پی داشت - موجب دوزخی شدن انسانها و جنیان شده و حقانیت کلمه خدا (لأملأن...) را به طور کامل محقق ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 13 - 6

6 - سوگند خداوند به انباشتن جهنم از مجرمان جنّی و انسی

و لكن حقّ القول منّي لأملأن جهنم من الجنّة والناس

لام در «لأملأن» برای قسم است و حکایت از آن دارد که «القول» در فراز قبلی، سوگند است.

57- اهل تکاثر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 1

1 - طالبان امتیازات مادی ، در قیامت دوزخ را در مرحله ای فراتر از «علم الیقین» مشاهده کرده ، به حقیقت یقین دست خواهند یافت .

ثمّ لترونها عين الیقین

«عين الیقین» - که در اصل «رؤیة عين الیقین» (دیدنی که نفس یقین است) بوده - مفعول مطلق است و حرف «ثمّ» - که بر تراخی رتبی

دلالت دارد - آن را مرحله ای فراتر از «علم الیقین» معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 4

4- پرسش و حسابرسی از نعمت ها ، زمینه ساز گرفتاری برتری جویان و تفاخر کنندگان به آتش دوزخ

لترونّ الجحیم . . . ثمّ لتسنلنّ یومئذ عن النعیم

نشان دادن جهنم به اهل تکاثر - پیش از بازخواست نعمت ها - بیانگر آن است که اهل تکاثر، باید پس از طی مراحل بازخواست و

ص: 44

حسابرسی، جهنم را جایگاه خویش بدانند.

58- اهل یقین و آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 6

6- دوزخ و آتش سوزان آن در دنیا برای اهل یقین، مشهود و غفلت ناپذیر است.

لو تعلمون علم الیقین... لترونّ الجحیم

جمله «لترونّ الجحیم»، می تواند جواب «لو» باشد؛ در این صورت آیه شریفه درباره مشاهده دوزخ در دنیا خواهد بود. از آن جا که حرف «لو» (در آیه قبل) برای امتناع بود؛ این مشاهده بر مخاطبان «لو تعلمون» - که اهل تکاثراند - محال و برای صاحبان یقین - به دلیل نون تأکید در «لترونّ» - قطعی است. فعل مضارع «لترونّ» - با دلالت بر استمرار - بیانگر آن است که دوزخ، همواره مد نظر اهل یقین است.

59- اهل یقین و جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 6

6- دوزخ و آتش سوزان آن در دنیا برای اهل یقین، مشهود و غفلت ناپذیر است.

لو تعلمون علم الیقین... لترونّ الجحیم

جمله «لترونّ الجحیم»، می تواند جواب «لو» باشد؛ در این صورت آیه شریفه درباره مشاهده دوزخ در دنیا خواهد بود. از آن جا که حرف «لو» (در آیه قبل) برای امتناع بود؛ این مشاهده بر مخاطبان «لو تعلمون» - که اهل تکاثراند - محال و برای صاحبان یقین - به دلیل نون تأکید در «لترونّ» - قطعی است. فعل مضارع «لترونّ» - با دلالت بر استمرار - بیانگر آن است که دوزخ، همواره مد نظر اهل یقین است.

60- اهمیت نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 98 - 6

6- برنامه ها و قوانینی رشید و بالنده اند که مایه سعادت اخروی آدمیان و باعث نجات آنان از آتش دوزخ باشند.

و ما أمر فرعون برشيد. يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

ص: 45

61- بادهای داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 6, 7, 8

6 - وجود باد های داغ و سوزان در دوزخ

و وقینا عذاب السموم

«سموم» به باد داغ و سوزانی گفته می شود که همچون «سم» در اجزای بدن تأثیر می گذارد. (مفردات راغب)

7 - سپاس گزاری متقین از خداوند ، به خاطر رهایی شان از عذاب باد های سوزان و کشنده دوزخ

فمنّ الله علينا و وقینا عذاب السموم

8 - « عن النبی (صلی الله علیه و آله) قال : لو فتح الله من عذاب السموم علی أهل الأرض مثل الأنملة أحرقت الأرض و من علیها ;

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: اگر خداوند از عذاب سموم [روزنه ای] به اندازه یک سرانگشت به روی اهل زمین باز کند، زمین و هر کس روی زمین است می سوزد».

62- بازگشت به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 68 - 1

1 - دوزخیان ستمگر پس از هر بار خوردن « زقوم » و نوشیدن آب داغ مجدداً به دوزخ بازمی گردند .

ثمّ إنّ مرجعهم لالی الجحیم

63- بانیان مسجد ضرار در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 15

15 - بناکنندگان مسجد ضرار ، از ظالمان و سقوط کنندگان در آتش دوزخند .

و الذین اتخذوا مسجداً ضراراً .. فانهار به فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فيش

11 - انبياء - 21 - 98 - 6

6- « جاء في الحديث إن قوماً أتوا رسول الله (صلى الله عليه وآله) فقالوا له: . . . أخبرنا عن قوله: « إنكم و ماتعبدون من دون الله حسب جهنم أنتم لها واردون » إذا كان معبودهم معهم في النار فقد عبدوا المسيح (ع) أفقول: إنه في النار؟ فقال لهم رسول الله (صلى الله عليه وآله): . . . »

ص: 46

قال الله: «إنكم وما تعبدون» يريد الأصنام التي عبدوها وهي لاتعقل والمسيح (ع) لايدخل في جملة هؤلاء لأنه يعقل ولو قال: إنكم ومن تعبدون لدخل المسيح (ع) في الجملة فقال القوم: صدقت يا رسول الله (صلى الله عليه وآله);

در حدیث آمده که گروهی نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آمده و به آن حضرت گفتند: ... ما را از گفتار خدا «إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم...» با خبر ساز چنانچه معبودشان در آتش باشد، پس [این که] گروهی مسیح را عبادت کردند؛ آیا تو می گویی او در آتش است. رسول خدا به آنان فرمود: ... خدا فرموده «إنکم و ماتعبدون» و بت هایی را که آنان می پرستیدند اراده کرده و بت ها غیر عاقل هستند و مسیح داخل در آنها نیست؛ زیرا او صاحب عقل است و اگر فرموده بود «إنکم و من تعبدون» مسیح نیز داخل در آن جمله بود. آن گروه گفتند: راست گفتی ای رسول خدا».

65- بد اخلاقی نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 11

11 - فرشتگان نگهبان و گماشته بر دوزخ ، درشتخوی و سخنگیراند .

علیها ملئکه غلاظ شداد

66- بدبویی آشامیدنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 28 - 7

7 - نوشیدن آب جوشان و خونابه چرکین و بدبو در جهنم ، عقوبتی مناسب با گناه تکذیب آیات الهی

إلا حميماً و غساقاً .. و كذبوا بايتنا كذاباً

ترتیب پنج آیه مورد بحث، به گونه ای است که آیه «جزاء وفاقاً»، دو عقوبت قبل از خود را کیفری مناسب، برای دو گناه بعد از خود قلمداد کرده است. عقوبت ها یکی منفی (لا یدوقون) و دیگری مثبت (إلا حميماً و غساقاً) بود و گناهان نیز یکی منفی (لا یرجون) و دیگری مثبت (کذبوا) است. آیه «جزاء وفاقاً» در میان آنها، گویای تناسب عقوبت منفی با گناه منفی و تناسب عقوبت مثبت با گناه مثبت است. برداشت یاد شده بیانگر تناسب دو مثبت است.

67- بدگویان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3- عیب جویان، غیبت کنندگان، سخن چینان، بدگویان، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان، در آتش جهنم افکنده خواهند شد.

ص: 47

آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

68- بی ایمانان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 8

8 - مردم بی ایمان در قیامت، نامه عمل خویش را از پشت سر دریافت کرده و به آتش جهنم گرفتار خواهند شد.

أَمَّا مِنْ أَوْتَىٰ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ... وَيَصَلِي سَعِيرًا ... فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

ارتباط مجموع آیات این سوره، اقتضا می کند که مراد از ضمیر «هم» و تعبیر «الذین كفروا» (در آیات بعد) همان کسانی باشند که در آیه دهم، با تعبیر «من أوتى كتابه وراء ظهره» از آنان یاد گردید. همان طور که مراد از «الذین آمنوا» (در آیات بعد)، همان «من أوتى كتابه بیمینه» در آیات پیشین خواهد بود.

69- بی تأثیری سایه های جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 44 - 2

2 - پناه بردن اصحاب الشمال از گرمای دوزخ به سایه، بی تأثیر برای آنان

فی سموم ... و ظلّ ... لا بارد ولا کریم

70- بی سایبانی دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 31 - 1

1 - دود سایه مانند دوزخ، فاقد سایبان حقیقی (خنک کنندگی) است و مانع از شعله های سوزان آتش نیست.

لاظلیل و لا یغنی من اللّهب

«لاظلیل» صفت برای «ظلّ» در آیه پیش است و «ظلّ ظلیل» به معنای سایه دائم و مستمر است (صحاح اللغه). بر این اساس «ظلّ...»

لاظلیل» کنایه از نبودن سایه قابل استفاده و «لهب» به معنای شعله خالص و بدون دود است.

71- بی صبری در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 48

2- قرار و بی قراری تکذیب گران در آتش دوزخ، بی تأثیر در تغییر کیفر آنان

فاصبروا أو لاتصبروا سواء علیکم

72- بی نظیری آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 4

4- آتش جهنم، آتشی بی نظیر و شدیدتر از هر آتش دیگری است.

نار الله

توصیف خداوند به خالق و مالک آتش جهنم، بیانگر تفاوت آن، با دیگر آتش ها است.

73- بی نظیری جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 35 - 2

2- دوزخ، پدیده ای بی نظیر در میان پدیده های بزرگ جهان

إنّھا لإحدى الکبر

برخی از مفسران، بر آنند که مقصود از «لأحدى الکبر» این است که در میان پدیده های بزرگ، دوزخ در عظمت و شگفتی، یگانه و بی نظیر است.

74- پر شدن جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 10، 8، 7

7- خداوند، دوزخ را از جنیان و انسان ها پر خواهد کرد.

لأملأنّ جهنم من الجنه والناس أجمعین

8- پر کردن جهنم از انسان ها و جنیان ، حقیقتی که خداوند از پیش بیان داشته بود .

تمت کلمه ربک لأملأَنَّ جهنم من الجنه والناس

«تمت»؛ یعنی، به طور کامل و بدون هیچ نقصی تحقق یافت. مفسران برآنند که مقصود از «کلمه ربک» - که با جمله «لأملأَنَّ...» تفسیر شده است - همان سخنی است که خداوند در داستان آدم و ابلیس فرمود: «فالحق والحق أقول. لأملأَنَّ جهنم منك و ممن تبعك منهم أجمعين»؛ حق این است - و من جز حق نمی گویم - که جهنم را از تو و از همه کسانی که از تو پیروی می

ص: 49

کنند پر خواهیم کرد. سوره ص، آیه 84 و 85».

10- دوزخی شدن جن و انس به سبب اختلاف در دین، گواه راستی و درستی سخن خداوند (جهنم را از جن و انس پر خواهیم کرد) است.

و لایزالون مختلفین . . . و تمت کلمه ربک لأملأَنَّ جهنم

سخن از تحقق یافتن فرموده خداوند (تمت کلمه ربک . . .) پس از بیان اختلافهای مردم و پوشیده شدن حق بر آنان، گویای این نکته است که: همان اختلافها - که مخفی ماندن حق را در پی داشت - موجب دوزخی شدن انسانها و جنیان شده و حقانیت کلمه خدا (لأملأَنَّ . . .) را به طور کامل محقق ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 85 - 2,3

2- پر شدن دوزخ از شیطان ها و پیروان آنان، سخنی حق و تحقق یافتنی است.

فالحقّ و الحقّ أقول . لأملأَنَّ جهنّم منک و ... منهم أجمعین

برداشت یاد شده بر این دیدگاه است که جمله «لأملأَنَّ جهنّم . . .» با تقدیر «قسمی»، مقسم علیه برای فالحقّ باشد. هم چنین جمله «و الحقّ أقول» جمله معترضه باشد؛ یعنی، فالحقّ قسمی لأملأَنَّ جهنّم . . .».

3- پر شدن جهنم از شیطان ها و پیروان آنان، سوگند مؤکد خداوند

لأملأَنَّ جهنّم منک و مّمّن تبعک منهم أجمعین

75- پرسش از تعداد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 11

11 - ذکر تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ در قرآن، مورد پرسش انکارآمیز کافران و گروه بیمار دل و مغرض قرار گرفت.

و ليقول الذين في قلوبهم مرض و الكفرون ماذا أراد الله بهذا مثلاً

76- پرسش نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرسش نگهبانان جهنم از دوزخیان ، درباره آمدن فرستادگان الهی همراه با دلایل و برهان های روشن برای ایشان

قالوا أُولَئِكَ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 3

ص: 50

3 - پرسش سرزنش آمیز نگهبانان دوزخ از کافران دوزخی ، درباره آمدن پیامبر و اخطار دهنده الهی برای آنان

سألهم خزنتها ألم یأتکم نذیر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که استفهام در «ألم یأتکم...» توییخی و تقریعی باشد.

77- پرسشهای نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 9

9 - پرسش ملامت آمیز نگهبانان و دربانان دوزخ از کافران ، درباره آمدن پیامبران تلاوت کننده آیات الهی و اندازگران

وقال لهم خزنتها ألم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءایت ربکم و ینذرونکم لقاء یومکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 1

1 - کافران ، پس از توقفی چند در آستانه در های دوزخ برای پاسخ به پرسش های دربانان ، به ورود در آن فرمان خواهند یافت .

قال لهم خزنتها ألم یأتکم رسل ... قالوا بلی ... قیل ادخلوا أبواب جهنم

78- پلیدان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 6

6 - خداوند در پی جداسازی ناپاکان از پاکان ، آنان را در قیامت انباشته می کند و یکجا در جهنم فرومی افکند .

و یجعل الخبیث بعضه علی بعض فیرکمه جمیعا فیجعله فی جهنم

رکم (مصدر یرکم) به معنای جمع کردن چیزی و انباشته ساختن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 14

14 - دوزخ ، جایگاه و فرجام نهایی آنان که مظهر پلیدی اند .

إنهم رجس و مأویهم جهنم

79- پلیدی آشامیدنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 51

20- آبِ مشروب دوزخیان ، مایعی ناگوار و پلید است .

یغاثوا بماء .. بئس الشراب

22- رفاه مندانِ هواپرست ، در قیامت ، گرفتار آتشی فراگیر و آشامیدنی هایی ناگوارند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه .. بئس الشراب و ساءت مرتفقاً

نکته یاد شده از ارتباط دو آیه استفاده شده است.

80- پیروان ابلیس در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 18 - 5

5 - جهنم مملو از ابلیس و همه پیروانی که در زمره ابلیسیان درآمده باشند.

لمن تبعك منهم لأملأن جهنم منكم أجمعین

خطاب در «منکم» می تواند بیانگر این نکته باشد که آدمی به مجرد پیروی از ابلیس جایگاهی همانند او در جهنم نخواهد داشت، بلکه آن گونه پیروی چنین اقتضایی را دارد که آدمی را همسنخ ابلیس سازد؛ به گونه ای که بتوان ابلیس و پیروی کننده وی را با یک ضمیر مورد خطاب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 43 - 1

1- جهنم ، وعده گاه همه پیروان گمراه ابلیس

وإن جهنم لموعدهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 95 - 1

1 - افکنده شدن همه سپاهیان ابلیس در دوزخ ، به همراه گمراهان مشرک و معبود های باطلشان

فکبکبوا فیها . . . و جنود إبلیس أجمعون

81- پیروان شیاطین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 85 - 1,2

1 - جهنم ، مملو از شیطان ها و پیروان آنان خواهد شد .

لأملأنّ جهنّم منک و ممّن تبعک منهم أجمعین

ص: 52

بیشتر مفسران گفته اند: مقصود از «منک» «من جنسک» است؛ زیرا منطقی نیست که جهنم با آن عظمت، تنها با داخل شدن یک فرد (ابلیس) پر شود. پس مقصود، پر شدن دوزخ از مجموعه شیاطین (ابلیس و فرزندانش) و انسان ها خواهد بود.

2- پر شدن دوزخ از شیطان ها و پیروان آنان ، سخنی حق و تحقق یافتنی است .

فالحقّ و الحقّ أقول . لأملأنّ جهنّم منک و ... منهم أجمعین

برداشت یاد شده بر این دیدگاه است که جمله «لأملأنّ جهنّم ..» با تقدیر «قسمی»، مقسم علیه برای فالحقّ باشد. هم چنین جمله «و الحقّ أقول» جمله معترضه باشد؛ یعنی، فالحقّ قسمی لأملأنّ جهنّم...».

82- پیروان طغیانگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 59 - 3,4,5

3- طغیان گران ، از ورود پیروانشان به دوزخ ناراحت شده و آنان را مورد نکوهش و بدگویی قرار می دهند .

هذا فوج مقتحم معکم لا مرحباً بهم

«مرحباً» کلمه ای است که به هنگام خوش آمد گفتن به میهمان گفته می شود و «لا- مرحباً» ضد آن است؛ یعنی، این کلمه در جای نکوهش و بدگویی و از سر ناراحتی گفته می شود.

4- سوختن پیروان طاغیان در آتش دوزخ

إنّهم صالوا النار

5- سوختن پیروان طاغیان در آتش دوزخ ، سبب نکوهش شدن آنان از سوی طغیان گران می شود .

لا مرحباً بهم إنّهم صالوا النار

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که جمله «إنّهم صالوا النار» - که تعلیل برای «لا مرحباً بهم» است - سخن طاغیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 3

3- پیروان طاغیان ، آنان را عامل دوزخی شدن خود معرفی می کنند .

أنتم قدّمتموه لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 61 - 2,3

2 - اعتراف و توجه پیروان طاغیان در دوزخ ، به ربوبیت پروردگار در هنگام درخواست از او

قالوا ربّنا

3 - طاغیان گران ، مورد نفرین پیروانشان در دوزخ

قالوا ربّنا من قدّم لنا هذا فزده عذاباً ضعفاً فی النار

ص: 53

83- پیشتازان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

قدم (مصدر يقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

84- پیشگامان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 13

13- مشرکان ، پیشگام در وارد شدن به آتش جهنم

لاجرم أن لهم النار وأنهم مفرطون

«مفرط» (از مصدر فرط) به معنای مقدم شدن، جلو افتادن، شتاب و سبقت گرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 5

5 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله «فالسابقات سبقاً» يعني أرواح المؤمنين تسبق أرواحهم إلى الجنة . . . وأرواح الكافرين إلى النار ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «فالسابقات سبقاً» روایت شده است، مراد ارواح مؤمنان است که به سوی بهشت [بر یکدیگر] سبقت می گیرند. . . و [نیز] ارواح کافران که به سوی آتش [سبقت می گیرند]».

85- پیشینه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 21 - 3

3 - جهنم ، از دیرباز آفریده و مهیا شده است .

فعل ماضی «کانت»، ممکن است بر حتمی بودن حوادث آینده دلالت کند. هم چنین می تواند بر زمان گذشته و مهیا بودن جهنم در آن دلالت داشته باشد. برداشت یاد شده بر مبنای دوم است.

86- پیوستگی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 33 - 2

2 - شراره های آتش دوزخ ، بسیار انبوه ، به هم پیوسته و پرجنبش است .

کأته جملة صفر

برداشت یاد شده، از تشبیه شراره های آتش به انبوه شتران، استفاده می شود.

87- تجزیه بدن در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 10

10 - درهم شکسته شدن در آتش جهنم ، کیفری مناسب برای درهم شکستن شخصیت مردم

همزه لمزه ... لینبذن فی الحطمه

88- تجمع اطراف جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 1

1 - محشور شدن و گردآمدن دشمنان خدا ، در کناره دوزخ

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار .. حتی إذا ما جاءوها

89- تداوم آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 28 - 3

3 - آتش دوزخ ، پیوسته و بی انقطاع است .

ولاتذر

مقصود از «لاتذر» (رها نمی سازد)، دوام و استمرار آتش دوزخ است که هرگز قطع نمی شود.

ص: 55

90- تداوم تشنگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 55 - 2

2 - نوشیدن آب داغ در دوزخ، هر چند زیاد باشد از دوزخیان (اصحاب الشمال) رفع تشنگی نمی کند.

فشربون شرب الهمیم

برخی «همیم» (جمع «هماء») را به معنای ریگ گرفته اند؛ زیرا در زمین ریگ زار هر چه آب ریخته شود، بلعیده می شود و هرگز از آب پر نمی گردد. تشبیه دوزخیان تشنه به ریگ زار، حاکی از سیری ناپذیری از آن آب می باشد.

91- تداوم عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به عذاب فراگیر و دائمی دوزخ تهدید کرد.

و یحلّ علیه عذاب مقیم

«علی» برای استیلا و تمکن است و می رساند که عذاب الهی دشمنان رسول خدا، فراگیر و گسترده است.

92- تداوم عذاب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 5

5- کافران جبّار گرفتار در جهنّم، با وجود ابتلا به انواع عذاب های مرگبار، هیچ گاه نمی میرند و از عذاب رهایی نمی یابند.

يَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَ مَا هُوَ بِمَيِّتٍ

93- تراکم آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 2

2- جهنّم ، مکانی بس داغ و سوزان و دارای آتشی برافروخته و متراکم

و بَرَزت الجحیم لمن یری

«جحیم» به مکانی گفته می شود که حرارت شدیدی دارد. این کلمه بر آتش متراکم و پرزبانه نیز اطلاق می گردد. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 56

3- دوزخ، مکانی سوزان و دارای آتشی شعله‌ور و متراکم

لترون الجحیم

«جحیم»، به معنای آتشی است که سخت شعله‌ور بوده و زیانه کشد. هم چنین بر هر آتش متراکم و یا فروخته در گودال های عمیق و هر مکان پر حرارت اطلاق می گردد. (قاموس)

94- ترس از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 131 - 1

1 - ضرورت پرهیز از عوامل گرفتاری به آتش دوزخ

و اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 4,5

4 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

5 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، مقتضی ترس، اضطراب، تضرع و دعا کردن به درگاه الهی برای رهایی از آن

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 3

3 - سرنوشت بد و اقامتگاه ناگوار انسان در جهنم، مقتضی هراسان بودن، اضطراب، تضرع و دعا کردن به درگاه الهی است.

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ .. إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّ مَقَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 7

7 - نگاه ترس آلود و مضطرب ستمکاران به جهنم، در کناره آتش دوزخ

ينظرون من طرف خفيّ

نگاه زیر چشمی به جهنم، کنایه از ترس و وحشت است .

ص: 57

95- ترسناکی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 102 - 2

2- آتش دوزخ، دارای صدای وحشتناک است.

لایسمعون حسیسها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 9

9- آتش جهنم، آتشی سخت و هولناک و ترس آور است.

فماؤیهم النار .. ذوقوا عذاب النار

آوردن اسم ظاهر «النار» به جای ضمیر - با توجه به این که جای استعمال ضمیر است - می تواند برای تهدید بیشتر و بیان عظمت و بزرگی آتش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 32 - 2

2- آتش دوزخ، دارای منظره ای بس هولناک

إنّها ترمی بشرر کالقصر

برداشت بالا، از تشبیه شراره های آتش به قصر، استفاده می شود.

96- ترسناکی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 27 - 1

1 - دوزخ، حقیقتی بس سهمگین و عظیم

و ما أدریک ما سقر

از تعبیر «و ما أدراک ما سقر» (و چه چیز مطلع ساخت تو را که سقر چیست) استفاده می شود که دوزخ، حقیقتی بس بزرگ و سهمگین است که کسی از آن به درستی و شایستگی، آگاهی ندارد و تنها در پرتو وحی الهی، قابل شناخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 10 - 1,2

1 - ابزار شناخت زوایای جهنم و اعماق هولناک آن ، در اختیار همگان نیست .

و ما أدریک ماهیه

کلمه «هیه» ترکیبی از ضمیر «هی» و هاء «سکت» است.

2 - عظمت جهنم و توصیف اعماق هولناک آن ، فراتر از حد تصوّر و بیان است .

ص: 58

97- تشبيه آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 29 - 17

17- آب های غلیظ و گداخته ، بسان گدازه مس ، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید» گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

98- تشبيه خوردنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - غاشيه - 88 - 6 - 4

4 - « قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) : الضريع شئ يكون فى النار يشبه الشوك أمر من الصبر و أنتن من الجيفه و أشد حرّاً من النار ;

رسول خدا(صلى الله عليه و آله) فرمود: ضريع چیزی است در آتش [جهنم] که به بوته خاردار شباهت دارد و تلخ تر از صبر (عصاره گیاهی تلخ) و متعفن تر از مردار و داغ تر از آتش است».

99- تشبيه شعله آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مرسلات - 77 - 33 - 1

1 - شراره های برخاسته از آتش دوزخ ، همانند شتران زرد رنگ است .

كأنه جملة صفر

«جملات» جمع «جماله» است. «جماله» یا جمع «جمل» (شتر) و یا اسم جمع است.

100- تعجب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - جهنم ، در شگفت از کثرت و انبوهی کافران و دوزخیان *

ص: 59

و تقول هل من مزید

برداشت یاد شده بدان احتمال است که سؤال «هل من مزید» از روی انکار و اعجاب باشد؛ یعنی، آن قدر کافران را در خود جای داده که به شگفتی آمده و می پرسد: آیا به راستی هنوز هم کافرانی افزون تر وجود دارند؟!

101- تعداد درهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 1

1- جهنم، دارای هفت در است.

لها سبعة أبواب لكل باب منهم جزء مقسوم

102- تعداد ملائکه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 7,8,10

7 - بیان تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن، موجب افزایش و تقویت ایمان اهل کتاب تا مرز یقین

ليستيقن الذين أوتوا الكتب

8 - تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ، از حقایق بازگو شده در کتاب های آسمانی پیشین

ليستيقن الذين أوتوا الكتب

مفسران درباره چگونگی یقین پیدا کردن اهل کتاب از تعداد ذکر شده در قرآن برای نگهبانان دوزخ، گفته اند: چون این عدد در کتاب های آسمانی اهل کتاب نیز ذکر شده است، آنان به حقانیت و درستی قرآن پی برده اند و بر ایمانشان افزوده شده است.

10 - ذکر تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن، زداینده هرگونه شک و تردید، از دل اهل کتاب و مؤمنان نسبت به حقانیت و درستی قرآن

ولا يرتاب الذين أوتوا الكتب والمؤمنون

103- تعداد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 30 - 1

علیها تسعه عشر

تمیز «تسعه عشر» حذف شده است. برخی آن را به تقدیر «تسعه عشر ملکاً» و برخی «تسعه عشر صنفاً» گرفته اند. برداشت یاد

ص: 60

شده بر پایه تقدیر اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 7,8,9,10

7- بیان تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن، موجب افزایش و تقویت ایمان اهل کتاب تا مرز یقین

لیستین الذین أوتوا الكتب

8- تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ، از حقایق بازگو شده در کتاب های آسمانی پیشین

لیستین الذین أوتوا الكتب

مفسران درباره چگونگی یقین پیدا کردن اهل کتاب از تعداد ذکر شده در قرآن برای نگهبانان دوزخ، گفته اند: چون این عدد در کتاب های آسمانی اهل کتاب نیز ذکر شده است، آنان به حقانیت و درستی قرآن پی برده اند و بر ایمانشان افزوده شده است.

9- ذکر تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن، موجب افزایش و تقویت ایمان مؤمنان گردید.

و یزداد الذین ءامنوا ایمناً

مفسران گفته اند: افزایش ایمان مؤمنان، بر اثر شنیدن تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن، ممکن است به این جهت باشد که اهل کتاب، به حقیقت یاد شده اذعان داشته و به آن یقین کرده اند.

10- ذکر تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن، زداینده هرگونه شک و تردید، از دل اهل کتاب و مؤمنان نسبت به حقانیت و درستی قرآن

و لایرتاب الذین أوتوا الكتب و المؤمنون

104- تعدد دربهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 6

6- دوزخ، دارای درب های متعدد

فتحت أبوابها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 3، 2

2 - ورود کافران به دوزخ ، از درب های گوناگون خواهد بود .

قیل ادخلوا أبواب جهنم

3 - جهنم ، دارای درب های متعدد و گوناگون

أبواب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 1

ص: 61

1 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، از درب های گوناگون وارد جهنم خواهند شد .

ادخلوا أبوب جهنم

105- تعداد درهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 29 - 3,4

3- کافران ، از در های مختلفی وارد جهنم می شوند .

الکفرین ... فادخلوا أبوب جهنم

4- جهنم ، دارای در های گوناگون و متعدد

أبوب جهنم

106- تعداد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 7

7- دوزخ ، دارای نگهبان و دربانان متعدد است .

وقال لهم خزنتها

«خازن» (مفرد «خزنه») در اصل به کسی گویند که حافظ اشیایی باشد که در مکانی قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 5

5- جهنم ، دارای نگهبانان و دربانان متعدد است .

لخزنه جهنم

«خزنه» جمع «خازن» است و «خازن» به کسی گویند که حافظ اشیایی باشد که در مکانی قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 5

5- دوزخ ، دارای نگهبانان متعدد

خزنتها

ص: 62

107- تعفن خوردنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 4، 2

2 - تنها خوراک موجود برای برخی از دوزخیان ، گیاه خاردار و بی ارزش و بدبوی جهنم است .

لیس لهم طعام إلا من ضریع

«ضریع» (از ریشه «مضارعه» به معنای «مشابهه») خاری است که شتر آن را، از خارهای مشابه تشخیص نمی دهد و خوردن آن به او صدمه می زند و سودی نمی رساند (مجمع البیان). برخی آن را خار ساقه و تنه درخت خرما و برخی دیگر، گیاه بدبویی دانسته اند که بر اثر موج دریا بیرون می افتد. این کلمه به معنای پوشش نازک روی استخوان نیز استعمال شده است. (قاموس)

4 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : الضریع شئ یكون فى النار يشبه الشؤك أمر من الصبر و أنتن من الجیفه و أشدّ حرّاً من النار ; رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: ضریع چیزی است در آتش [جهنم] که به بوته خاردار شباهت دارد و تلخ تر از صبر (عصاره گیاهی تلخ) و متعفن تر از مردار و داغ تر از آتش است».

108- تفاخرکنندگان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 4

4 - پرسش و حسابرسی از نعمت ها ، زمینه ساز گرفتاری برتری جوینان و تفاخر کنندگان به آتش دوزخ

لترونّ الجحیم . . . ثمّ لتسئلنّ یومئذ عن النعمیم

نشان دادن جهنم به اهل تکاثر - پیش از بازخواست نعمت ها - بیانگر آن است که اهل تکاثر، باید پس از طی مراحل بازخواست و حسابرسی، جهنم را جایگاه خویش بدانند.

109- تفاوت عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 3

3 - جهنم ، دارای عذاب های متفاوت و درکات گوناگون (طبقات زیرین) ، برای گروه های مختلف دوزخیان

جمع آمدن «ابواب» می تواند به اعتبار طبقات متعدد دوزخ باشد؛ بدین معنا که هر طبقه ای از آن دارای دربی باشد. گفتنی است که در اصطلاح به طبقات دوزخ، «درکات» گفته می شود.

110- تقرب نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 7

7 - مقرب بودن نگهبانان دوزخ و منزلت داشتن آنان به پیشگاه خداوند ، در نظر دوزخیان

وقال الذين فى النار لـخزنة جهنم ادعوا ربكم يخفف عتاً يوماً من العذاب

111- تكذيب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 6 - 7

7 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمودند: « الكفر فى كتاب الله على خمسة أوجه . . . فمن ها كفر الجحود والجحود على وجهين . . . فأما كفر الجحود فهو الجحود بالربوبية وهو قول من يقول لارب ولاجنه ولانار . . . قال الله عز وجل : . . . إن الذين كفروا سواء عليهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون . . . » ;

کفر در کتاب خدا به پنج معنا آمده است . . . یکی از آنها کفر جحود است که دو وجه دارد: یک وجه آن، انکار ربوبیت است و آن قول کسی است که می گوید: نه خدایی هست نه بهشتی و نه جهنمی . . . خداوند فرمود: إن الذين كفروا سواء عليهم . . .» .

112- تكلم در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 5

5 - سخن گفتن در جهنم ، برای جهنمیان ، امری ممکن است .

يوم تقلّب وجوههم فى النار يقولون

113- تلخى خوردنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 4

4 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : الضريع شئ يكون فى النار يشبه الشوك أمر من الصبر وأنتن من الجيفة وأشدّ حرّاً من النار ;

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: ضریح چیزی است در آتش [جهنم] که به بوته خاردار شباهت دارد و تلخ تر از صَبِر (عصاره گیاهی تلخ) و متعفن تر از مردار و داغ تر از آتش است».

ص: 64

114- تنوع آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 7

7 - وجود آتش های متنوع و متفاوت در دوزخ

قَطَعَتْ لَهُمْ ثِيَابَ مِنْ نَارٍ

115- تنوع آشامیدنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 2

2 - غذا و نوشابه ناگوار و مشمئز کننده دوزخیان ، متنوع و گوناگون است .

فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٍ وَغَسَّاقٍ . وءَاخِرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ

116- تنوع خوردنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 2

2 - غذا و نوشابه ناگوار و مشمئز کننده دوزخیان ، متنوع و گوناگون است .

فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٍ وَغَسَّاقٍ . وءَاخِرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ

117- تنوع دربهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 2

2 - جهنم ، دارای درب های متعدد و گوناگون

أَبْوَابٍ جَهَنَّمَ

118- تنوع عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 8

ص: 65

8- عذاب های جهنم دارای تنوع و مراتب است .

يسقى من ماء صديد . . . ياتي الموت من كل مكان ... و من ورائه عذاب غليظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 44 - 5

5- جهنم ، دارای درکات و عذاب های متفاوت و شدید و ضعیف

لها سبعة أبواب لكل باب منهم جزء مقسوم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «سبعه» در آیه، کنایه از کثرت و حاکی از شدت و ضعف و تفاوت عذابهای جهنم باشد نه بیان عدد مشخص.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 29 - 5

5- در جهنم ، عذاب های مختلفی وجود دارد .

فادخلوا أبواب جهنم

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «أبواب» طبقات عذاب باشد. «خالدین فیها» هم می تواند قرینه بر این احتمال باشد. توضیح اینکه مرجع ضمیر «فیها» أبواب است و چون جاودانگی در أبواب معنا ندارد، أبواب می تواند به معنای طبقات باشد. در این صورت، طبقات، حاکی از وجود عذابهای گوناگون می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- حج - 22 - 57 - 3

3- عذاب دوزخ ، دارای انواع گوناگون است .

فأولئك لهم عذاب مهين

«إهانه» (مصدر «مهين») به معنای خوار و ذلیل کردن است. توصیف عذاب کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی به «خوار کننده»، بیانگر این حقیقت است که عذاب های دوزخ، دارای انواع مختلف و متفاوت است. گفتنی است، برداشت یاد شده بر این اساس است که «مهین» صفت تخصیصی باشد نه توضیحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - جهنم، دارای عذاب‌هایی متفاوت است. *

فلهم عذاب جهنم و لهم عذاب الحریق

چنانچه جمله «و لهم عذاب الحریق» تأکید جمله قبل باشد، نظیر ذکر خاص بعد از عام خواهد بود. در این صورت از بین عذاب‌های موجود در جهنم، به شدیدترین آن تصریح نشده است.

ص: 66

119- تهدید به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 14

14 - منافقان متخلف از جنگ ، مورد تهدید خداوند به آتش سوزان دوزخ

قل نار جهنم أشد حراً لو كانوا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 27 - 11

11 - تهدید کافران به آتش دوزخ از سوی خداوند

فويل للذين كفروا من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 7

7 - بیم دادن خداوند به بندگان ، درباره پیامد شوم کفر و شرک و گرفتار شدن به آتش دوزخ

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلك يخوف الله به عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 26 - 1

1 - تهدید ولیدبن مغیره ، به عذاب دوزخ از سوی خداوند

سأصلیه سقر

120- تهدید به عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 4

4 - طعن زندگان به مردم با سخن یا اشاره ، مورد نفرین خداوند و تهدید به عذاب جهنم

برخی از مفسران، کلمه «ویل» را نفرین دانسته و گفته اند: نفرین در این موارد، همان تهدید به عقاب است. برداشت یاد شده، علاوه بر بیان این نظر، گویای تفاوتی است که برخی از اهل لغت، درباره «همزه» و «لمزه» بیان داشته و گفته اند: «همزه»؛ یعنی، کسی که همنشین خود را با الفاظ بد، بیازارد و «لمزه»؛ یعنی، کسی که با چشم یا سر، به همنشین خود اشاره کند. (مجمع البیان)

121- ثروت اندوزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 35 - 2,3,4,5

2 - گنجینه های ثروت اندوزان را ، جهت نقره داغ کردن آنان ، با آتش دوزخ خواهند گداخت .

یوم یحیی علیها فی نار جهنم فتکوی بها جباههم

«احماء» مصدر «یحیی» یعنی چیزی را به شدت حرارت دادن و ضمیر مؤنث «علیها» به «الذهب» و «الفضه» برمی گردد البته به اعتبار دنانیر و دراهم و «یکوی» از ماده «کئی» و کئی به معنای چسبانیدن چیزی داغ به عضو بدن است.

3 - پیشانی ، پهلو و پشت کنزاندوزان را در دوزخ با طلا ها و نقره های گداخته ، داغ خواهند کرد .

فی نار جهنم فتکوی بها جباههم و جنوبهم و ظهورهم

4 - سرزنش خداوند از زراندوزان در دوزخ ، همراه با شکنجه کردن آنان به وسیله اندوخته هایشان

هذا ما کنزتم لأنفسکم فذوقوا ما کنتم تکنزون

5 - طلا ها و نقره های گداخته شده در آتش دوزخ ، تجسمی از گنجینه شدن آنها در دنیا توسط کنزاندوزان

الذین یکنزون الذهب و الفضه .. یوم یحیی علیها ... هذا ما کنزتم لأنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3 - عیب جویان ، غیبت کنندگان ، سخن چینان ، بدگویان ، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان ، در آتش جهنم افکنده خواهند شد .

لینبذن فی الحطمه

آیات بعد ، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 3

3 - خداوند ، مالک و صاحب اختیار آتشی است که در قیامت ، زراندوزان غیبت کننده و عیب جو را در هم می شکند .

و ما أدريك ما الحطمه . نار الله

«نار الله»، خبر است برای ضمیر محذوف که به «الحطمه» برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 2

2- آتش جهنم، جاودان و گرفتاری زراندوزان استهزاگر در آن، همیشگی است.

إنّھا علیهم مؤصده

ص: 68

122- ثروتمندان کافر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 3

3 - آتش دوزخ ، کیفر زراندوزان کافر

و جمع فآوعی

123- جاودانان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 81 - 10

10 - ابن ابی عمیر می گوید ، از امام کاظم (ع) شنیدم که می فرمود : « لایخَلدُ اللّٰه فی النار إلا أهل الکفر و الجحود و أهل الضلال و الشُرک ؛

خداوند غیر از کافران، معاندان، گمراهان و مشرکان، هیچ کس را مخلّد در آتش نمی گرداند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 164

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 10

10 - مشرکان ، اهل دوزخ بوده و در آتش آن جاودانه خواهند ماند .

ما کان للمشرکین . . . و فی النار هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 5

5 - منافقان ، مخلّد در آتش دوزخند .

من یحادّد اللّٰه و رسوله فان له نار جهنم خلدأ فیها

با توجه به اینکه آیات قبل و آیه بعد بیانگر خصلت‌های منافقان است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 1

1 - خلود در آتش دوزخ ، وعده خداوند به زنان و مردان منافق و عموم کفرپیشگان

وعد الله المنفقين و المنفقت و الکفار نار جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 69

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إن الذین لایرجون لقاءنا .. و الذین هم عن  ایتنا غفلون. أولئک مأویهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 27 - 9

9 - زشت کرداران ، اهل دوزخ هستند و در آن جاودانه خواهند ماند .

و الذین کسبوا السیئات .. أولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 5

5- کافران جبّار گرفتار در جهنّم ، با وجود ابتلا به انواع عذاب های مرگبار ، هیچ گاه نمی میرند و از عذاب رهایی نمی یابند .

یأتیه الموت من کلّ مکان و ما هو بمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 29 - 6

6- کافران ، همواره در جهنّم خواهند ماند .

فادخلوا أبواب جهنّم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 40 - 8

8- خلود کافران در عذاب اخروی

و لا هم ینظرون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «لا- هم ینظرون» نفی تعلق رحمت و عنایت خداوند به کافران باشد. لازمه چنین نفی مطلق، رهایی نیافتن کافران از عذاب و جاودانگی آنان در آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 99 - 4

4- خلود مشرکان و معبودهایشان در آتش دوزخ

و کُلُّ فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 2

2 - دوزخیان هر وقت بر اثر التهاب و غلیان آتش ، از قعر دوزخ بالا آورده شوند ، با گرز های آهنین دوباره به قعر آن بازگردانده خواهند شد .

ص: 70

و لهم مقمّع من حدید . کَلِّمُوا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 5

5 - خلود در جهنم ، کیفر مقابله کنندگان با آیات الهی (قرآن)

و الذین سعوا فی ءایتنا معجزین أولئک أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 103 - 4

4 - جاودانگی در عذاب دوزخ ، فرجام زیان کاران فاقد عمل صالح و گران وزن

و من خفت موزینه . . . فی جهنم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 5

5 - عذاب ابدی دوزخ دامنگیر کافران ، پس از اتمام حجت های الهی بر آنان

الم تکن ءایتی تتلی علیکم فکنتم بها تکذّبون

آیه یاد شده، بیانگر این حقیقت است که خداوند، کافران را بی دلیل محکوم به عذاب ابدی دوزخ نکرده؛ بلکه ابتدا با بیان آیات خود، حجت را بر آنان تمام نموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 2

2 - درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای مرگ و هلاکت خویش ، بی نتیجه بوده و آنان برای همیشه در آتش خشمگین جهنم خواهند سوخت .

بل کذبوا بالساعة . . . لاتدعوا الیوم ثبورا وحدا و ادعوا ثبورا کثیرا

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «و ادعوا ثبورا کثیرا» کنایه از این باشد که چون درخواست کافران برای مرگ و یا نجات، پذیرفته نمی شود و باید تا ابد در آتش بسوزند. از این رو از روی استهزا به آنان گفته می شود: بسیار درخواست هلاکت [و یا نجات] کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 6

6 - مجرمان و منکران قیامت ، به عذاب ابدی و پایان ناپذیر گرفتار خواهند شد .

و لو ترى إذ المجرمون .. و ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 3

ص: 71

3 - کافران دوزخی ، برای همیشه زنده مانده و نمی میرند .

لهم نار جهنم لایقضى عليهم فيموتوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 11، 10، 9

9 - جهنم ، جایگاه همیشگی کافران

أليس في جهنم مثوى للكافرين

«مثوى» اسم مکان از ماده «ثواء» - به معنای اقامت توأم با استمرار - است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

10 - جهنم ، جایگاه همیشگی ستمکارترین انسان ها است .

فمن أظلم ممن كذب على الله .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

«ال» در «الكافرين» برای جنس و مفید استغراق است که شامل همه افراد کافران می شود؛ ولی می توان گفت مصداق بارز و اصلی کفرپیشگان، همان افرادی است که در صدر آیه از آنان به ستمکارترین انسان ها یاد شده است.

11 - جهنم ، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 60 - 5

5 - جهنم ، جایگاه همیشگی متکبران

أليس في جهنم مثوى للمتكبرين

«مثوى» (اسم مکان از ماده «ثواء») به معنای اقامت توأم با استمرار است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 4، 8

4 - کافران ، در دوزخ جاودانه خواهند بود .

خلدین فیها

8- جهنم ، جایگاه همیشگی متکبران

فیس مثنوی المتکبرین

«مثنوی» (اسم مکان از ماده «ثواء») به معنای اقامت توأم با استمرار است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 4

4- کافران حق ناپذیر و لجوج ، برای همیشه در جهنم خواهند ماند .

ادخلوا ابوب جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 72

3- آتش دوزخ همیشگی است و دشمنان خدا در آن جاودانه اند .

ذلک جزاء أعداء الله النار لهم فیها دار الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 20

20 - ستم پیشگان ، در عذاب جاودان جهنم ، خواهند ماند .

ألا إن الظالمین فی عذاب مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 2

2- جاودانگی ظالمان و گمراهان ، در دوزخ ، نتیجه محرومیت آنان از ولایت خدا و تکیه بر ولایت غیر او است .

إنّ الظالمین فی عذاب مقیم . و ما کان لهم من أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 74 - 1

1- گناهکاران ، در عذاب جهنم ماندگاراند .

إنّ المجرمین فی عذاب جهنم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 75 - 1

1- عذاب دوزخ ، عذابی همیشگی و تخفیف ناپذیر ، برای مجرمان

لا یفتّر عنهم و هم فیہ مبلسون

«تفتیر» (مصدر «یفتّر») به معنای تخفیف و تقلیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 1

1 - جاودانگی مجرمان در دوزخ ، نتیجه ظلم آنان به خودشان

و ما ظلمنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ ، نتیجه حق ستیزی و دنیا محوری آنان

اتخذتم آیت الله هزواً و غرتکم الحیوه الدنیا فالیوم لایخرجون منها

ص: 73

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 15 - 3

3 - آتش دوزخ ، اقامتگاه دائمی کافران و منافقان

مأویکم النار

«مأوی» به معنای مسکن می باشد. جمله اسمیه بیانگر دوام و ثبات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 12

12 - دوزخ ، جایگاه ابدی کافران و تکذیب گران بوده و آنان هرگز از آن رهایی نخواهند یافت .

أولئك أصحاب الجحيم

«صاحب» (مفرد «أصحاب») به معنای یار و ملازم است. بنابراین «أصحاب الجحيم»؛ یعنی، کسانی که با دوزخ یار و ملازم بوده و هرگز از آن جدا نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 6

6 - منافقان ، در آتش دوزخ جاودان خواهند ماند .

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 5,3,1

1 - شیطان و پیروان کافر او ، دارای فرجامی همگون و هر دو مخلد در آتش

فكان عقبتهما أُنْهَمَا فِي النَّارِ خُلْدَيْنِ فِيهَا

3 - کافران و منافقان همراز ایشان ، دارای فرجامی همگون در آتش دوزخ

فكان عقبتهما أُنْهَمَا فِي النَّارِ خُلْدَيْنِ فِيهَا

از تشبیه کافران و منافقان به شیطان و پیراون او در آیه قبل، برداشت یاد شده از این آیه استفاده می شود.

5- خلود در آتش ، جزای ستمکاران و ظالمان

أَتَهَمَا فِي النَّارِ خُلْدَيْنِ فِيهَا وَ ذَلِكِ جَزَاُ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 10 - 4

4- کافران تکذیب گر آیات الهی ، به صورت دائمی و جاودانه در دوزخ جای دارند .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا .. أَصْحَابِ النَّارِ خُلْدِينَ فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 7

ص: 74

7 - عذاب آتش برای عصیان گران خدا و رسول او، دائمی و ابدی است .

و من يعص الله ورسوله فإن له نار جهنم خلدین فیها أبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 22 - 2

2 - گریز از جهنم ، برای طغیان گران امکان پذیر نیست .

إن جهنم كانت مرصداً . للظّـغین

«للطاغین» ممکن است به «مآب» تعلق داشته باشد و نیز می تواند متعلق به «مرصداً» باشد. در صورت دوم مفاد آیه شریفه چنین می شود: جهنم برای طغیان گران مثل کمین است که رهایی از آن ممکن نیست. در این صورت «مآباً» نیز متعلقی نظیر «للطاغین» داشته که به دلیل وجود قرینه، ذکر آن ضرورت نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 14 - 5

5 - گرفتاری فاسقان کافر در آتش دوزخ ، همیشگی است .

وإنّ الفجّار لفي جهنم

جمله اسمیه، بر ثبوت دلالت دارد و در این آیه ممکن است به قرینه مقابله با «إنّ الأبرار لفي نعیم» - که استقرار مجازی در آن حاکی از خلود بود - بر خلود نیز دلالت کند. مراد از «فجّار» - به قرینه «بل تکذّبون بالدین» - فاسقانی است که منکر معاد و کافرنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 4,5

4 - باقی ماندن جهنمیان ، در حالتی که نه مرگ است و نه زندگی نامیده می شود ، از سوختن در آتش برای آنان دشوارتر است .

ثمّ لایموت فیها و لایحیی

حرف «ثمّ»، برای تراخی رتبی است و بیان می کند که آنچه بعد از آن آمده، در مقایسه با قبل از آن قابل توجه تر است.

5 - آتش دوزخ ، عذابی جاودانه است و اهل شقاوت در آن مخلّداند .

ثمّ لایموت فیها و لایحیی

مراد از «لایحیی»، نفی حیات مطلوب است که نجات از آتش، مصداق بارز آن می باشد. در این صورت قید «فیها»، اختصاص به «لایموت» خواهد داشت. بنابراین دوزخیان، نه در آتش می میرند و نه از آن بیرون می آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 2

2 - خلود دوزخیان در آتش جهنم

تصلی نازًا

فعل «تصلی» از ریشه «صلاه» به معنای ملازم و همراه بودن است. (لسان العرب به نقل از زجاج)

ص: 75

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 4

4 - امکان خلود همه شقاوتمندان در آتش جهنم *

لا یصلیها إلا الأشتی

تقابل «أشقی» و «أنتقی» می تواند، قرینه بر حصر اضافی باشد؛ یعنی، اگر گفته می شود که تنها «شقی ترین مردم» در آتش جاودان است، مراد نفی خلود از دیگر شقاوتمندان نیست؛ بلکه تنها از فرد «أنتقی» نفی خلود شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2 - تکذیب کنندگان هدایت ها و انذار های الهی و اعراض کنندگان از آن، در آتش جهنم مخلدانند .

فأنذرتکم نارًا تلظى . لا یصلیها إلا ... الذی کذب و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 6

6 - عذاب جهنم برای کافران، جاودانه و پایان ناپذیر است .

فی نار جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 2

2 - آتش جهنم، جاودان و گرفتاری زراندوزان استهزاگر در آن، همیشگی است .

إنها علیهم مؤصده

124- جاودانگی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 3

3- دوزخ و آتش آن دائمی و همیشگی است .

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 107 - 2

2- جهنم و آتش آن ، همیشگی و پایدار است .

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

ص: 76

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 13

13- سرای آخرت ، پایان ناپذیر است و دوزخ و آتش آن جاویدان است .

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 11

11- آتش دوزخ ، آتشی خاموش نشدنی و دارای نوسان و همواره فروزان است .

كلما خبت زدنهـم سعیرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 3

3 - آتش دوزخ همیشگی است و دشمنان خدا در آن جاودانه اند .

ذلک جزاء أعداء اللّٰه النار لهم فیها دار الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 16 - 3

3- عذاب و آتش دوزخ ، جاودانه است .

و ما هم عنها بغائبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 5

5- آتش دوزخ ، عذابی جاودانه است و اهل شقاوت در آن مخلّداند .

ثمّ لایموت فیها و لایحیی

مراد از «لایحیی»، نفی حیات مطلوب است که نجات از آتش، مصداق بارز آن می باشد. در این صورت قید «فیها»، اختصاص به

«لایموت» خواهد داشت. بنابراین دوزخیان، نه در آتش می میرند و نه از آن بیرون می آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 14 - 1

1 - آتش جهنم ، همواره شعله‌ور است و زبانه می کشد .

نَارًا تَلَطَّى

«تَلَطَّى» (که در اصل «تَلَطَّى» بوده است)؛ یعنی، زبانه کشیده و برافروخته می شود. مضارع در صورتی که حال قرار گیرد، بر تکرار دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 77

5- آتش جهنم ، همواره برافروخته شده و شعله های تازه پیدا می کند .

الموقده

«ایقاد» (مصدر «موقده») یا از «وَقَدَّ» (آتش و بر افروخته شدن آن) و یا از «وَقُود» (هیزم ویژه آتش)، گرفته شده است. توصیف آتش جهنم به «موقده» - با آن که آتش از افروخته شدن و افروزنده انفکاک ندارد - اشاره به حدوث پیاپی این وصف دارد؛ به گونه ای که نه تنها هرگز خاموش نمی شود؛ بلکه همواره شعله های جدید دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آتش جهنم ، جاودان و گرفتاری زراندوزان استهزاگر در آن ، همیشگی است .

إنّها علیهم مؤصده

125- جاودانگی ابو لهب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ابولهب در آخرت ، به آتش گرفتار شده و در آن باقی خواهد ماند .

سیصلی نارًا

«صلی النار»؛ یعنی، به سختی گرفتار حرارت آتش شد (قاموس). «صلاه» (ریشه «یصلی» در نظر زجاج) در اصل بر ملازمت دلالت دارد (لسان العرب). بنابراین «یصلی النار»، بیانگر خلود است.

126- جاودانگی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - دوزخ و آتش آن دائمی و همیشگی است .

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 81 - 9

9 - دوزخ جایگاهی است ابدی و همیشگی .

هم فیها خلدون

ص: 78

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 8,9

8 - جهنم ، ابدی و همیشگی است .

الا طریق جهنم خلدین فیها ابدأ

9 - جاودانه ساختن دوزخ و دوزخیان ، امری سهل و آسان برای خداوند

الا طریق جهنم خلدین فیها ابدأ و كان ذلك على الله يسيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 3

3 - آتش دوزخ ابدی است و تکذیب کنندگان آیات الهی در آن جاودان هستند.

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 7,8

7 - عذاب جاودان جهنم ، مجازاتی بس سنگین و کافی برای منافقان و کافران

نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم

8 - عذاب جاودان جهنم تنها مجازات کافی برای منافقان و کافران و برابر با گناه کفر و نفاق آنان

وعد الله المنافقين . . . و الكفار نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 2

2 - جهنم و آتش آن ، همیشگی و پایدار است .

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- سرای آخرت ، پایان ناپذیر است و دوزخ و آتش آن جاویدان است .

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 29 - 7

7- جهنّم ، جایگاهی ابدی و جاودانه

جهنّم خلدین فیها

وقتی که جهنّمیان به عنوان مظلوف همواره در جهنّم می مانند، مستلزم آن است که خود جهنّم به عنوان ظرف ابدی باشد.

ص: 79

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 65 - 3

3 - جهنم ، جاودانه است .

سعیراً . خلدین فیها

چون «سعیراً» ظرف برای «الکافرین» خواهد بود و کافران، در آن مخلّد خواهند بود، به دست می آید که خود «سعیراً» هم جاودانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 23

23 - بهره های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا ، در مقایسه با عذاب دائمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است .

قل تمتّع بکفرک قليلاً إنّک من أصحاب النار

جمله «انّک من أصحاب النار» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره دنیایی شرک و ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 10

10 - مرگ و فنا ، در دوزخ راه ندارد .

لیقض علینا ربّک . . . إنّکم مکثون

127- جاودانگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 2

2 - کفر پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، برای همیشه در دوزخ خواهند بود .

أولئک أصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 32،33

32 - کسی که مُرتدّ بمیرد ، همیشه در عذاب دوزخ است .

و من یرتدد منکم عن دینه فیمت . . . و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

ص: 80

33 - کفر و ارتداد، موجب خلود در جهنم و حبط عمل در دنیا و آخرت

و من یرتدد منکم عن دینه فیمت و هو کافر فاولئک حبطت اعمالهم . . . و اولئک اصحاب ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 8

8 - نمرود، نمونه ای از منحرفان راه رشد، محرومان از ولایت الهی، روندگان از نور به ظلمت و جاودان در آتش

قد تبین الرشد . . . الله ولی الذین ... الم تر الی الذی حاج ابرهیم

خداوند پس از بیان ایمان و کفر (ولایت «الله» و «طاغوت» در آیات پیشین) برای نشان دادن نمونه خارجی، داستان ابراهیم (ع) و نمرود را بیان کرده که ابراهیم (ع) نمونه ای از ایمان و نمرود، نمونه ای از کفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 275 - 16، 17

16 - بازگشت به رباخواری پس از آگاهی از حرمت آن، موجب جاودانگی در آتش

فمن جاء موعظه . . . و من عاد فاولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

جمله «فمن جاء موعظه» به این معناست که حکم الهی به او ابلاغ شود؛ یعنی پس از بیان حکم، به آن آگاهی یابد. گفتنی است جمله «و من عاد» در برداشت فوق، بازگشت به رباخواری تفسیر شده است.

17 - اعتقاد به همگونی بیع و ربا پس از بیان ربا و حکم آن، موجب جاودانگی در آتش

قالوا انما البیع . . . و من عاد فاولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

در برداشت فوق متعلق «عاد»، پندار غلط همسانی بیع و ربا گرفته شده است، بنابراین جمله «و من عاد . . .» به این معناست: اگر کسی پس از بیان حکم الهی درباره ربا، همچنان بر این پندار باشد که بیع همانند رباست در آتش مخلد خواهد بود. چون وی در حقیقت کافر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 3، 9

3 - احساس مصونیت از خلود در آتش دوزخ، عامل فریب و گمراهی اهل کتاب

ثم يتولى فريق . . . ذلك بانهم قالوا لن تمسنا النار . . . و غرهم

9- اعتقاد به مصونیت از خلود در عذاب ، دروغی که اهل کتاب ، آن را ساخته و خود را فریب دادند .

و غرهم فی دینهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 116 - 10،11

10 - کافران ، مُلازمان آتش دوزخ و جاودان در آن

انّ الذّین کفروا . . . و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

11 - کفر ، موجب جاودانگی در آتش دوزخ

انّ الذّین کفروا . . . و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

ص: 81

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 14 - 10، 6، 4، 1

1 - نافرمانی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و تجاوز از حدود الهی، عامل دخول و جاودانگی در آتش جهنم

و من یعص الله ورسوله ویتعدّ حدوده یدخله ناراً

4 - عمل نکردن به احکام ارث، نافرمانی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و موجب جاودانگی در آتش جهنم است.

تلك حدود الله . . . و من یعص الله ورسوله ویتعدّ حدوده یدخله ناراً خالداً فیها

6 - نافرمانی مستمر و تجاوز دایمی از حدود الهی، موجب جاودانگی در آتش

و من یعص الله . . . ویتعدّ حدوده یدخله ناراً خالداً فیها

10 - نافرمانی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و تجاوز از حدود، آنگاه که از روی سرکشی باشد، موجب خلود در آتش است.*

و من یعص الله ورسوله . . . و له عذاب مهین

کلمه «مهین» به معنای خوارکننده است و چون عذابهای الهی متناسب با گناه آدمی است، بنابراین مراد از عصیان، نافرمانی از سر طغیان و سرکشی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 10

10 - حضور جاودانه در آتش دوزخ، پیامد و مجازات خودکشی

فسوف نُصلیه ناراً

امام صادق (ع): من قتل نفسه متعمداً فهو فی نار جهنم خالداً فیها قال الله تعالی: «و لا تقتلوا انفسکم . . . فسوف نصلیه ناراً».

من لا یحضره الفقیه، ج 3، ص 374، ح 23، ب 179؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 364، ح 12.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 93 - 1

1 - خلود در جهنّم، غضب و لعنت الهی، کیفر کشتن مؤمن از روی عمد

و من یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنّم خالداً فیها و غضب الله علیه و لعنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 5

5 - هیچ راه نجات و گریزی از جهنّم، پس از ورود به آن نیست .

أولئك ماویهم جهنّم و لا یجدون عنها محیصاً

جمله «لا یجدون . . .» می تواند بیان و توصیف اهل جهنّم پس از ورود به آن باشد. کلمه «محیص» اسم مکان و به معنای گریزگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 82

5 - کفر و ظلم گروهی از اهل کتاب ، موجب خلود آنها در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم خلدین فیها

با توجه به آیات قبل مصداق مورد نظر از آیه کافران اهل کتاب می باشند.

6 - کفر به قرآن و انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازداری مردمان از پیوستن به اسلام ، مایه خلود در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... خلدین فیها ابداً

7 - جاودانگی در جهنم ، کیفر کافران ستمگر

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... خلدین فیها ابداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 20

20 - جایگاه ابدی جنیان اغواگر (شیطانها) و انسانهای پیرو ایشان آتش دوزخ است.

قال النار مثویکم خلدین فیها

«مثوی» اسم مکان و به معنی جایگاه و محل استقرار است. (راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 3

3 - آتش دوزخ ابدی است و تکذیب کنندگان آیات الهی در آن جاودان هستند.

أولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 9

9 - رسوایی بزرگ و ذلت واقعی ، در منخل شدن انسان در آتش دوزخ است .

فان له نار جهنم خلدلاً فیها ذلک الخزی العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 13، 1

1 - خلود در آتش دوزخ ، وعده خداوند به زنان و مردان منافق و عموم کفرپیشگان

وعد الله المنفقين و المنفقت و الکفار نار جهنم خلدین فیها

13 - خلود در آتش جهنم ، موجب عادت کردن دوزخیان یا کاسته شدن از رنج و عذاب نیست . *

نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم .. و لهم عذاب مقیم

تکرار «و لهم عذاب مقیم» پس از «نار جهنم» ممکن است در جهت دفع این توهم باشد که دوزخیان در اثر خلود، بدان انس می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 83

1- آتش دوزخ، جایگاه ابدی تیره بختان صحنه قیامت است.

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

عبارت «مادامت السماوات و الأرض» (تا آن زمان که آسمانها و زمین وجود دارد) کنایه از دوام و همیشگی است و تأکید برای خلودی می باشد که از «خالدین» استفاده می شود.

5- خلود و عدم خلود جهنمیان در دوزخ، بسته به مشیت الهی است.

خلدین فیها .. إلا ما شاء ربک

11- اخبار خداوند به خلود جهنمیان در دوزخ، نمی تواند مانع او بر موقت قرار دادن آن باشد.

خلدین فیها .. إلا ما شاء ربک إن ربک فعال لما یرید

جمله «إن ربک ..» تعلیل برای حقایقی است که از آیه مورد بحث استفاده می شود؛ یعنی، چون حاکمیت او مطلق است و چیزی نمی تواند مانع نفوذ اراده او شود؛ اگر خواست دوزخیان برای همیشه در آتش بمانند، چنین خواهد شد و اگر خواست همه و یا برخی از آنان را نجات دهد، چنین خواهد کرد و حتی اگر وعده و وعیدی را که بر خلود داده، بخواهد عمل نکند، چیزی مانع و رادع او نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- «عن أبي عبدالله (ع) [فی قوله تعالى] «ولا ترکنوا إلی الذین ظلموا فتمسکم النار» قال: أما انه لم يجعلها خلوداً و لكن تمسکم النار فلا ترکنوا إلیهم؛

از امام صادق(ع) [در باره سخن خداوند] «ولا ترکنوا..» روایت شده است که فرمود: آگاه باشید خداوند [سزای تمایل و اطمینان به ستمگران] را آتش دائمی قرار نداد، ولی آتش به شما می رسد. بنابراین از تمایل و اطمینان به ظالمان پرهیز کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- کفر، عامل گرفتار شدن به عذاب ابدی جهنم

الکفرین .. فادخلوا أبواب جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): إذا دخل أهل الجنة الجنة وأهل النار النار . . . يقال: يا أهل الجنة خلود فلاموت ويا أهل النار خلود فلاموت ثم قرأ رسول الله (صلى الله عليه وآله): « وأنذرهم يوم الحسرة إذ قضى الأمر وهم في غفلة » وأشار بيده وقال: أهل الدنيا في غفلة ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده: آن گاه که بهشتیان به بهشت و جهنمیان به جهنم در آیند . . . گفته می شود: ای اهل بهشت! (این جا) جاودانگی است و مرگ نیست و ای اهل آتش! (این جا) جاودانگی است و مرگ نیست، سپس رسول خدا (صلى الله عليه وآله) این آیه را خواند «وأنذرهم يوم الحسرة إذ قضى الأمر وهم في غفلة» (آن گاه حضرت) با دست خود اشاره کرد و فرمود: اهل دنیا در غفلت اند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - جاودانگی عذاب جهنم و نبود مرگ در آن ، دلیل پاینده تر بودن عذاب کافران از شکنجه و آزاری است که آنان بر مؤمنان روا می داشتند .

والله خیر و ابقى . اِنَّه من یات ... لایموت فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 99 - 5

5- شرک ، گناهی بزرگ و مستوجب خلود در آتش جهنم است .

اِنَّکم و ما تعبدون من دون الله حصب جهنم . . . و کل فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 1

1 - اهل دوزخ ، هرگز از آن خارج نخواهند شد .

کلما أرادوا أن یخرجوا منها من غم أَعیدوا فیها

«إرادہ» (مصدر «أرادوا») در این جا کنایه از نزدیک شدن است. ضمیرهای «منها» و «فیها» به «نار» بازمی گردد. «غم» نیز مصدر و به معنای ستر و پوشیدن است که مضاف الیه آن حذف شده و تقدیرش «غمها» می باشد. «من غمها» نیز در این جا بدل اشتمال از ضمیر «منها» است؛ یعنی ، دوزخیان هر وقت که بخواهند از پوشش آتش خارج شوند، به آن بازگردانده خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 6

6 - عذاب فاسقان ، پایان ناپذیر و غیرقابل گریز است .

کلما أرادوا أن یخرجوا منها أَعیدوا فیها

عبارت «کلما أرادوا أن یخرجوا منها» می تواند کنایه از پایان ناپذیری و خلود در آتش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 65 - 1

1 - کفرپیشگان ، همواره در آتش جهنم باقی خواهند ماند .

الکفرین و أعدّ لهم سعيراً . خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 6,7

6 - عذاب دائمی و بی تخفیف ، کیفر تمامی کافران حق ناپذیر

کذلک نجزی کلّ کفور

«کفور» صیغه مبالغه از ماده «کفر» و یا «کفران» می باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

ص: 85

7 - عذاب دائمی و بی تخفیف ، کیفر ناسپاسان نعمت های الهی

کذلک نجزی کلّ کفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 64 - 2

2 - دوزخیان ، هرگز از آتش دوزخ جدا نشده و پیوسته در آن خواهند سوخت .

اصلوها اليوم

«صلا» در اصل به معنای لزوم است. از این رو «اصلوها» به معنای «الزموها» (باید ملازم و هم راه عذاب دوزخ باشید) خواهد بود (لسان العرب و مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 59 - 4

4 - «عن أبي جعفر (ع) قال : إذا دخل أهل الجنة النار وأهل النار النار . . . يقال : خلود فلا موت أبداً . فيقول أهل الجنة : «أفما نحن بميتين . إلا موتتنا الأولى . . .» ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که بهشتیان به بهشت و دوزخیان به دوزخ وارد می شوند. .. گفته می شود: این جا جاودانگی است و هرگز مرگی نیست پس اهل بهشت می گویند: «أفما نحن بميتين...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 5

5 - کفر و حق ستیزی ، موجب عذاب ذلت بار دنیایی و عذاب فراگیر و دائمی دوزخ

من يأتيه عذاب يخزيه و يحلّ عليه عذاب مقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 3

3 - دوزخیان ، در عین سوختن دائمی در آتش ، حیات داشته و بر تکلم کردن توانا هستند .

و إذ يتحاجون في النار فيقول الضعفوا للذين استكبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 23

23- فانی نشدن کالبد دوزخیان و نمردن آنان ، با وجود شکنجه ها و قطعه قطعه شدن

خلد فی النار . . . فقطع أمعاءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 16 - 3

3 - دوزخیان ، در عین سوختن و جدا شدن اندامشان ، هرگز نمی میرند .

ص: 86

تصریح به این که اندام ها و یا پوست سرها سوخته و جدا می شود؛ می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 5

5 - خلود دوزخیان در جهنم

لصالوا الجحیم

«صَلَى»؛ یعنی، ملازم و همراه شد. (لسان العرب به نقل از زجاج)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 2 - 4

4 - خلود دوزخیان در آتش جهنم

تصلی نازًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 3

3 - خلود در آتش جهنم، ویژه کسانی است که در بالاترین مرحله شقاوت اند.

لا یصلیها إلا الأشتی

«صَلَى»؛ یعنی، ملازم و همراه شد (لسان العرب، از قول زجاج) و ملازمت با آتش به جاودانگی در آن است. حصر موجود در آیه مربوط به ملازمت است؛ یعنی، جاودانگی در آتش، مخصوص کسانی است که در آیه بعد اهل تکذیب و اعراض معرفی شده اند و در بدترین نوع شقاوت به سر می برند.

128- جاودانگی شقاوت‌مندان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 5

5- آتش دوزخ، عذابی جاودانه است و اهل شقاوت در آن مَحَلَّداند.

ثمَّ لا يموت فيها ولا يحيى

مراد از «لا يحيى»، نفی حیات مطلوب است که نجات از آتش، مصداق بارز آن می باشد. در این صورت قید «فيها»، اختصاص به «لا يموت» خواهد داشت. بنابراین دوزخیان، نه در آتش می میرند و نه از آن بیرون می آیند.

ص: 87

129- جاودانگی عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 8

8 - عذاب دوزخ جاودان است و کافران در آن مخلد خواهد بود .

لایموت فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 21

21 - عذاب دوزخ ، همیشگی و دائمی است .

عذاب مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 16 - 3

3 - عذاب و آتش دوزخ ، جاودانه است .

و ما هم عنها بغائبین

130- جاودانگی عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 2,3,4,5

2 - عذاب جهنم ، پیوسته و گریزناپذیر است .

إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

«گرام» به معنای عذاب، شرّ دائم و بلای گریزناپذیر است (لسان العرب).

3 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم ، سبب دست به دعا برداشتن و تضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم إنا عذابهاکان غرامًا

جمله «إِنَّ عَذَابَهَا..» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

4- پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

5- پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، مقتضی ترس، اضطراب، تضرع و دعا کردن به درگاه الهی برای رهایی از آن

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

ص: 88

131- جاودانگی کافران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 8

8 - عذاب دوزخ جاودان است و کافران در آن مخلد خواهد بود .

لایموت فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ ، نتیجه حق ستیزی و دنیا محوری آنان

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا

132- جایگاه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 3

3 - دوزخ ، مکانی سوزان و دارای آتشی شعله‌ور و متراکم

لترونّ الجحیم

«جحیم»، به معنای آتشی است که سخت شعله‌ور بوده و زبانه کشد. هم چنین بر هر آتش متراکم و یا افروخته در گودال های عمیق و هر مکان پر حرارت اطلاق می گردد. (قاموس)

133- جایگاه سعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 13

13 - « علی بن الحسین (ع) قال : إن فی جهنم وادياً یقال له : سعیر ، إذا خبت جهنم فتح سعیرها و هو قوله : « کَلَّمَا خَبِتَ زَنَاهُمُ سَعِيراً » ؛

امام سجاد فرمود: همانا در جهنم وادی وجود دارد که به آن «سعیر» گفته می شود و آن گاه که آتش جهنم فروکش کند، سعیر جهنم

گشوده گردد و آن سخن خداوند است که می فرماید: کَلِّمًا خَبِتَ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا».

134- جایگاه نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 89

2 - جایگاه دوزخیان ، دور از محل استقرار نگهبانان دوزخ

و نادوا

کاربرد واژه «ندا» به جای «قول»، می تواند اشاره به این نکته باشد که دوزخیان با فاصله بسیار تقاضای وساطت مالک دوزخ را دارند.

135- جحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 91 - 3

3 - جحیم ، از نام های دوزخ

و بَرَزَتِ الْجَحِيمِ لِلْغَاوِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 7

7 - جحیم ، از نام های دوزخ

صِرَاطِ الْجَحِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 55 - 5

5 - عذاب دوزخ از هر سوی منکران قیامت را فرا خواهد گرفت .

فِرْعَاءِ فِي سِوَاءِ الْجَحِيمِ

برداشت یاد شده از قرار داشتن کافران در وسط دوزخ - و نه در حاشیه آن - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 64 - 3

3 - « جحیم » ، از نام های جهنم

الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صفات - 37 - 68 - 5

5 - « جحيم » از نام های جهنم

الجحيم

ص: 90

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 24

24 - « عن أمير المؤمنين (ع) إن جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمه فوقها سقر ، و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاويه ؛

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. .. و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم، سعیر و هاویه می باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 8

8 - « جحيم » ، از نام های دوزخ

و وقیهم ربهم عذاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 4

4 - « جحيم » از نام های دوزخ

و تصليه جحيم

برخی از مفسران، «جحیم» را عَلم برای دوزخ دانسته اند. برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 13

13 - « جحيم » ، از نام های دوزخ

أولئك أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 31 - 3

3- « جحیم » ، از نام های دوزخ

ثمّ الجحیم

136- جسمانی بودن جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 17 - 4

4- جهنّم ، جسمانی است و جهات مختلف دارد .

ص: 91

و يأتيه الموت من كل مكان

137- جسمانيت عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 55 - 2

2 - حضور جهنميان در جهنم ، جسماني است .

يغشيهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم

138- جنيان حق ناپذير در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - جن - 72 - 15 - 4

4 - ظالمان و حق ناپذيران جن ، همچون انسان ها ، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

و أمّا القسطنون فكانوا لجهنم حطبًا

139- جنيان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - سجده - 32 - 13 - 5,6,14

5 - وعده خداوند به انباشتن دوزخ از مجرمان جنّی و انسی ، وعده ای حق و تخلف ناپذير است .

ولكن حقّ القول منّي لأملأنّ جهنم من الجنّه و الناس أجمعين

6 - سوگند خداوند به انباشتن جهنم از مجرمان جنّی و انسی

ولكن حقّ القول منّي لأملأنّ جهنم من الجنّه و الناس

لام در «لأملأنّ» برای قسم است و حکایت از آن دارد که «القول» در فراز قبلی، سوگند است.

14 - همه مجرمان جنّی و انسی ، در جهنم گرد می آیند .

لأملأنّ جهنم من الجنّه و الناس أجمعين

قید «أجمعین» به قرینه این که کسانی وجود دارند که به جهنم نخواهد رفت، عموم افرادی نیست، بلکه مفید عموم در نوع است. لازم به ذکر است که «ال» در «الجَنَّة» و «النَّاس» عهد بوده و اشاره به افرادی خاص - که همانا مجرمان اند - دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 1

ص: 92

1 - جهنم ، فرجام بسیاری از انسان ها و جنیان

و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 10، 8، 7

7- خداوند ، دوزخ را از جنیان و انسان ها پر خواهد کرد .

لأملأَنَّ جهنم من الجنة والناس أجمعين

8- پر کردن جهنم از انسان ها و جنیان ، حقیقتی که خداوند از پیش بیان داشته بود .

تمت کلمه ربك لأملأَنَّ جهنم من الجنة والناس

«تمت»؛ یعنی، به طور کامل و بدون هیچ نقصی تحقق یافت. مفسران برآنند که مقصود از «کلمه ربك» - که با جمله «لأملأَنَّ...» تفسیر شده است - همان سخنی است که خداوند در داستان آدم و ابلیس فرمود: «فالحق والحق أقول. لأملأَنَّ جهنم منك و ممن تبعك منهم أجمعين»؛ حق این است - و من جز حق نمی گویم - که جهنم را از تو و از همه کسانی که از تو پیروی می کنند پر خواهم کرد. سوره ص، آیه 84 و 85».

10- دوزخی شدن جن و انس به سبب اختلاف در دین ، گواه راستی و درستی سخن خداوند (جهنم را از جن و انس پر خواهم کرد) است .

و لایزالون مختلفین . . . و تمت کلمه ربك لأملأَنَّ جهنم

سخن از تحقق یافتن فرموده خداوند (تمت کلمه ربك . . .) پس از بیان اختلافهای مردم و پوشیده شدن حق بر آنان، گویای این نکته است که: همان اختلافها - که مخفی ماندن حق را در پی داشت - موجب دوزخی شدن انسانها و جنیان شده و حقانیت کلمه خدا (لأملأَنَّ...) را به طور کامل محقق ساخت.

140- جنیان ظالم در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 4

4 - ظالمان و حق ناپذیران جن ، همچون انسان ها ، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

و أمّا القسطون فکانوا لجهنم حطبًا

141- جنیان کافر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 6

6- انسانهایی که به خدا و پیامبرانش کافر شوند و نیز جنیان کفرپیشه ، به آتش دوزخ درخواهند افتاد .

لأملأَنَّ جهنم من الجنه والناس أجمعين

ص: 93

چون بحث در آیات گذشته درباره فساد و صلاح امتهها بود و مصداق بارز و مورد نظر برای صلاح و فساد - به قرینه آیات پیشین و نیز آیه 121 - توحید، شرک، ایمان و کفر است، مقصود از «الجنه» و «الناس» کافران و مشرکان جنی و انسی است. بر این اساس کلمه «أجمعین» تأکید بر عمومی است که از کلمه «الجنه» و «الناس» فهمیده می شود.

142- چرکابه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 57 - 2، 1

1 - آب داغ و خونابه چرکین ، نوشابه و غذای طاغیان در دوزخ

إِنَّ لِلطَّغْيِينَ... هَذَا فليذوقوه حميم و غساق

«حميم» به معنای آب داغ و جوشان است و «غساق» در نظر برخی از اهل لغت، به معنای چرک و خون اهل دوزخ است (لسان العرب). در نگاه برخی دیگر مقصود از آن مایعی است که از پوست اهل دوزخ خارج می شود (مفردات راغب).

2- آب داغ و خونابه چرکین ، نوشابه و غذای دوزخیان

هَذَا فليذوقوه حميم و غساق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 1

1 - انواع نوشیدنی ها و غذا های دیگری مشابه آب داغ و خونابه چرکین ، به طغیان گران خورنده می شود .

فليذوقوه حميم و غساق . وء اخر من شكله أزوج

«شكل» به معنای مثل و مانند و «أزواج» به معنای انواع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 36 - 2، 3، 1

1 - «غسلین» (خونابه و چرک) ، تنها غذای کافران صاحب زر و زور (اصحاب الشمال) در قیامت

و لا طعام إلا من غسلین

«غسلین» - به گفته اهل لغت و مفسران - به معنای آبی که از بدن های دوزخیان خارج می شود و ممکن است مقصود خونابه و چرک

باشد.

2- ایمان نیاوردن به خدا و تغذیه نکردن بینوایان ، موجب عذاب شدن انسان به وسیله غذا های بسیار ناگوار و نفرت آور در قیامت

إِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ . . . وَلَا طَعَامِ إِلَّا مِنْ غَسْلِينَ

3- تغذیه از « غسلین » (خونابه و چرک) ، از عذاب های الهی در قیامت

و لَا طَعَامِ إِلَّا مِنْ غَسْلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 37 - 1

ص: 94

1- « غسلین » (خونابه و چرک) ، غذای مخصوص خطا پیشگان در قیامت

غسلین . لایا کله إلا الخطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 25 - 1

1 - تنها نوشیدنی موجود برای دوزخیان طغیان گر ، آب جوشان و زردابه چرکین و بد بوی زخم ها است .

إلا حمیمًا و غساقًا

« حمیم »؛ یعنی، آب داغ و « غساق »، آب زردی است که از زخم جاری می شود. به مایع بدبو نیز « غساق » گفته می شود. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 28 - 7

7 - نوشیدن آب جوشان و خونابه چرکین و بدبو در جهنم ، عقوبتی مناسب با گناه تکذیب آیات الهی

إلا حمیمًا و غساقًا . . . و کذبوا بآیتنا کذابًا

ترتیب پنج آیه مورد بحث، به گونه ای است که آیه «جزاء وفاقاً»، دو عقوبت قبل از خود را کیفری مناسب، برای دو گناه بعد از خود قلمداد کرده است. عقوبت ها یکی منفی (لایدوقون) و دیگری مثبت (إلا حمیمًا و غساقًا) بود و گناهان نیز یکی منفی (لایرجون) و دیگری مثبت (کذبوا) است. آیه «جزاء وفاقاً» در میان آنها، گویای تناسب عقوبت منفی با گناه منفی و تناسب عقوبت مثبت با گناه مثبت است. برداشت یاد شده بیانگر تناسب دو مثبت است.

143- چشمه جوشان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 4، 1

1 - کسانی که در قیامت حضوری ذلت آمیز دارند ، به نوشیدن از چشمه ای جوشان وادار خواهند شد .

تسقی من عین ءانیه

فعل «تسقی» مجهول و بیانگر این است که آشامیدن از سوی فرد یا افرادی، بر دوزخیان تحمیل خواهد شد «آنی» (ریشه «آنیه») در چندین معنا از جمله «رسیدن به چیزی» استعمال شده است (مقایس اللغه) و به قرینه سیاق آیه - که نوشیدنی اهل دوزخ را بیان می کند - مراد رسیدن چشمه، به نقطه نهایی حرارت است.

4- وجود چشمه جوشان در جهنم

تصلی نارا حامیه . تسقی من عین ءانیه

ص: 95

144- چشمه های داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 44 - 3, 2, 1

1 - حرکت مجرمان دوزخی ، در مداری بسته میان جهنم و چشمه های سوزان آن

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

2- وجود چشمه هایی بسیار داغ و سوزان در دوزخ

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

«حمیم» به آب داغ گفته می شود و «آنی» چیزی است که حرارت آن به نهایت رسیده باشد.

3- امکان خروج دوزخیان از جهنم ، تا چشمه های جوشان ؛ و نه فراتر از آن

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

در صورتی که چشمه های آب داغ در نقطه ای خارج از جهنم باشد، واژه «یطوفون» می رساند که آنان، قادر به انتخاب مسیر و راه دیگری نیستند. از این رو حرکتشان در مداری بسته است.

145- حاکم آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 2

2- دوزخیان در قیامت ، به حاکمیت اراده خداوند بر آتش جهنم ، به روشنی پی خواهند برد .

نار الله

استناد «نار» به «الله»، بیانگر آن است که، استناد آتش جهنم به خداوند، بر کسی پوشیده نخواهد ماند، گرچه درباره آتش های دنیا، این حقیقت مخفی مانده و استناد آن به اسباب و علل مادی، انسان را از آن غافل ساخته باشد.

146- حبس در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 4

4 - « عن أبي هريره قال : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يقال لأهل الجنة و من دخلها من الجهنميين إطلعوا إلى أهل النار فيطلعون إليهم فيرى الرجل أباه و يرى أخاه و يرى جاره و يرى صديقه و يرى العبد مولاه ثم إن الله عزوجل يبعث إليهم ملائكة بأطباق من نار و مسامير من نار و عمد من نار فيطبق عليهم بتلك الاطباق و تُسَمَّرُ بتلك المسامير و تُمدُّ بتلك العمدة . . . فذلك قوله « إن ها عليهم مؤصده . فى عمد ممدده » يقول : مُطَبَّقَه ;

ابوهريره گوید: رسول خدا(صلى الله عليه و آله) فرمود: به اهل بهشت و هر کس از جهنمیان که [نجات یافته] و وارد بهشت شده است، گفته می شود: به اهل جهنم نگاه کنید؛ آنان به اهل جهنم نگاه می کنند. پس هر مردی پدر و برادر خود و همسایه و دوست خود را در جهنم می بیند و برده، مولای خود را [در آتش] می نگرَد، سپس خدای عزوجل فرشتگانی را با سرپوش هایی از آتش و میخ ها و

ستون هایی از آتش، به سوی آنان می فرستند. با آن سرپوش ها، جهنم بر آنان در بسته خواهد شد سرپوش ها و با آن میخ ها، میخکوب شده و با آن ستون ها، کشیده [و افراشته] می گردد... و این است قول خدا «إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّصَدَّهٌ . فِى عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ» می فرماید: [جهنم] در بسته خواهد بود».

147- حتمیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 3 - 3,4

3 - قیامت، نزدیک و گرفتاری ثروتمندان مخالف دین به آتش دوزخ، حتمی است.

سیصلی

حرف «سین» در «سیصلی» در تهدید به کار رفته و بر حتمی بودن دلالت دارد (کشاف). در تفاوت «سین» و «سوف» گفته شده است: «سین» بر استقبال نزدیک دلالت دارد.

4 - ثروت و مقام، مانع گرفتاری به شعله های آتش جهنم نیست.

ما أغنی عنه ماله و ما کسب . سیصلی نارا ذات لهب

148- حتمیت رؤیت جهنم در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 2

2 - سوگند خداوند برای تأکید بر حتمی بودن مشاهده جهنم در قیامت

لترونّ الجحیم

جمله «لترونّ...» یا جواب «لو» است و یا جواب قسم محذوف. برداشت یاد شده ناظر به احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 2

2 - سوگند مکرر خداوند، بر حتمی بودن مشاهده جهنم در قیامت و پیدایش یقین برای ناظران آن

ثمّ لترونّها عین الیقین

149- حتمیت عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 3,4

ص: 97

3 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، سبب دست به دعا برداشتن و تضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم انّ عذابهاکان غراماً

جمله «انّ عذابها..» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

4 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

انّ عذابهاکان غراماً

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

150- حتمیت ورود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 71 - 2,7

2- ورود همه افراد بشر به جهنم، قضا و حکم قطعی خداوند است.

کان علی ربک حتماً مقضیاً

«ختم» بودن چیزی بر خداوند (علی ربک)، به معنای واجب بودن آن است و توصیف آن به «مقضیاً»، گویای این نکته است که چون قضا و حکم خداوند چنین بوده، بر او حتم و لازم شمرده شده است؛ زیرا خداوند در قضای خویش تخلفی ندارد.

7- «عن جابر بن عبداللّه قال: . . . سمعت رسول اللّه (صلی الله علیه و آله) یقول: لا یبقی برّ و لافاجر إلاّ یدخلها فتکون علی المؤمن برداً و سلاماً کما کانت علی ابراهیم (ع)»؛

از جابر بن عبداللّه روایت شده که گفت: .. شنیدم که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرمود: هیچ انسان نیکوکار یا زشت کاری نیست مگر این که داخل جهنم می شود؛ پس آتش برای مؤمن سرد و سلامت می گردد؛ همان گونه که برای ابراهیم (ع) شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 8

8 - امتناع دوزخیان از ورود به جهنم، امکان پذیر نیست.

لینبذنّ

مجهول بودن «لینبذن»، بیانگر آن است که ورود دوزخیان به جهنم، به اختیار آنان نبوده و آنها مقهور مأموران الهی اند.

151- حتمیت ورود شیاطین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 85 - 2

2- پر شدن دوزخ از شیطان ها و پیروان آنان ، سخنی حق و تحقق یافتنی است .

فالحقّ والحقّ أقول . لأملأنّ جهنّم منک و ... منهم أجمعین

ص: 98

برداشت یاد شده بر این دیدگاه است که جمله «لأملأن جهنم..» با تقدیر «قسمی»، مقسم علیه برای فالحق باشد. هم چنین جمله «و الحق أقول» جمله معترضه باشد؛ یعنی، فالحق قسمی لأملأن جهنم...».

152- حتمیت ورود مشرکان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 98 - 4

4- ورود همه مشرکان و معبودهایشان به جهنم ، حتمی است .

إنکم و ماتعدون من دون الله حصب جهنم أنتم لها وردون

جمله «أنتم لها واردون» تأکید برای جمله «إنکم و ماتعدون..» است.

153- حتمیت ورود معبودان باطل به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 98 - 4

4- ورود همه مشرکان و معبودهایشان به جهنم ، حتمی است .

إنکم و ماتعدون من دون الله حصب جهنم أنتم لها وردون

جمله «أنتم لها واردون» تأکید برای جمله «إنکم و ماتعدون..» است.

154- حتمیت ورود همسر ابو لهب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 8

8 - همسر ابولهب ، در حالی که خود هیمة آتش جهنم را بر دوش می کشد ، به دوزخ خواهد افتاد .

حمّاله الحطب

چنانچه «حمّاله الحطب» حال و هم زمان با «سیصلی» باشد؛ ناظر به حالت ام جمیل هنگام ورود به دوزخ خواهد بود.

155- حرارت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 55 - 6

6 - « جحیم » از نام های جهنم

ص: 99

الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 64 - 4

4 - آتش دوزخ ، آتشی است پر حرارت و پرشعله .

الجحیم

«جحیم» (از ماده «جحم») به معنای شدت شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 68 - 6

6 - آتش دوزخ ، آتشی است پر حرارت و پرشعله .

الجحیم

«جحیم» (از ماده «جحم») به معنای شدت شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 42 - 3

3 - آتش دوزخ ، سخت گرم و سوزان

فی سموم

برخی از مفسران «سموم» را به معنای حرارت سوزان آتش معنا کرده اند. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است؛ زیرا در این صورت مراد، حرارت آتش دوزخ خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 3

3 - آتش دوزخ ، به شدت برافروخته و ملتهب است .

و تصلیه جحیم

«جحیم» مشتق از «جحمه» است. «جحمه» به شدت اشتعال و برافروختگی آتش گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 14

14 - آتش دوزخ ، به شدت برافروخته و ملتهب است .

أولئك أصحاب الجحيم

«جحمه» (مبدأ اشتقاق «جحیم») به شدت التهاب و برافروختگی آتش گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 1

ص: 100

1 - حرارت آتش دوزخ و صدای ناخوشایند برخاسته از آن ، در نهایت شدت و حدت است .

تکاد تمیّز من الغیظ

تعبیر «تکاد تمیّز من الغیظ» (چیزی نمانده است که از شدت غیظ پاره پاره شود) درباره دوزخ، تعبیری است تمثیلی و کنایی و بیانگر شدت و حدت آتش دوزخ و صدای آن است.

156- حرارت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 44 - 2

2 - پناه بردن اصحاب الشمال از گرمای دوزخ به سایه ، بی تأثیر برای آنان

فی سموم ... و ظلّ ... لا بارد و لا کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 2

2 - جهنّم ، مکانی بس داغ و سوزان و دارای آتشی برافروخته و متراکم

و برزت الجحیم لمن یری

«جحیم» به مکانی گفته می شود که حرارت شدیدی دارد. این کلمه بر آتش متراکم و پرزبانه نیز اطلاق می گردد. (قاموس)

157- حرارت سایه های جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 44 - 1

1 - سایه در دوزخ ، نه خنک است و نه گوارا

و ظل من یحوموم. لا بارد و لا کریم

«لا بارد...» صفت برای «ظلّ» است.

158- حرارت وسط جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 4

4- منطقه مرکزی دوزخ ، دارای حرارتی فزون تر و شکنجه ای شدیدتر

فاعتلوه إلى سواء الجحيم

ص: 101

امر به کشیدن گنه کاران به «سواء الجحیم»، در صورتی دارای تأثیر است که کناره های دوزخ، با نقطه مرکزی آن از نظر شدت حرارت و عذاب متفاوت باشد.

159- حرکت بسوی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 29 - 1

1 - حرکت تکذیب گران روز جزا به سوی دوزخ، به فرمان الهی

انطلقوا إلی ما کنتم به تکذبون

طبق گفته مفسران، مقصود از تکذیب در این آیه، تکذیب دوزخ است. گفتنی است که در روز قیامت، به کافران فرمان داده می شود که به سوی آن حرکت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 1

1 - فرمان حرکت به تکذیب کنندگان روز جزا، به سوی ستون های دود برخاسته از آتش دوزخ

انطلقوا إلی ظلّ

بنا به گفته مفسران، مقصود از «ظلّ» (سایه)، دود غلیظ برخاسته از آتش دوزخ است که به صورت سایه نمایان می شود؛ مانند: «و ظلّ من یحموم؛ و سایه ای از دودی سخت سیاه». (واقعه، آیه 43)

160- حرکت گناهکاران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 44 - 1

1 - حرکت مجرمان دوزخی، در مداری بسته میان جهنم و چشمه های سوزان آن

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

161- حطمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

24 - « عن أمير المؤمنين (ع) إنّ جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمة فوقها سقر ، و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاوية ؛

ص: 102

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. .. و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم، سعیر و هاویه می باشد.»

162- حق ستیزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد.

لايكلّمهم الله يوم القيامة .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبت‌های مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 6

6 - اسراف گران و افراط کنندگان در گناه و حق ستیزی، اهل دوزخ اند.

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

«اسراف» به معنای افراط است و مقصود از «مصرفین» در آیه شریفه، کسانی اند که در گناه و حق ستیزی افراط می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1,2,3

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد.

يسحبون . في الحميم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد.

ثمّ في النار يسجرون

«سجر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «یُسجرون» به اشخاص، اسناد مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

3- عذاب شدن کافران حق ستیز و ستیزه جو به آتش دوزخ، پس از کیفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود.

فی الحمیم ثم فی النار یسجرون

برداشت یاد شده از آمدن «ثم» که نوعاً برای تراخی زمانی است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 3

3- دوزخ، فرجام هر کفرپیشه معاند حق ستیز

ص: 103

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

163- حق ناپذیران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 9

9- خداوند، از کافران حق ناپذیر، به وسیله شراره های دوزخ، پذیرایی می کند.

إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

کلمه «نُزْل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهْکَم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 1,4

1 - کافران حق ناپذیر و لجوج، از درب های گوناگون وارد جهنم خواهند شد.

ادخلوا أبواب جهنم

4 - کافران حق ناپذیر و لجوج، برای همیشه در جهنم خواهند ماند.

ادخلوا أبواب جهنم خالدين فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 2

2 - آتش دوزخ، کیفر حق گریزان

تدعوا من أدبر و تولّی

164- حقانیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 10

10- ترسیم های قرآن از بهشت و دوزخ ، نمودی از حقایق سهولت یافته وحی برای بیداری خلق

فَإِنَّمَا يَسْتَرْنَه بِلِسَانِك لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

تعبیر «فَإِنَّمَا يَسْتَرْنَه ..» پس از مجموعه آیاتی آمده است که ترسیم کننده تفصیلی بهشت و دوزخ و فرجام بهشتیان و دوزخیان است، بنابراین آن آیات نمونه ای بارز برای اثبات آسان بودن قرآن است.

ص: 104

165- حقایق ورود شیاطین به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 85 - 2

2- پر شدن دوزخ از شیطان ها و پیروان آنان ، سخنی حق و تحقق یافتنی است .

فالحقّ والحقّ أقول . لأملأنّ جهنّم منک و ... منهم أجمعین

برداشت یاد شده بر این دیدگاه است که جمله «لأملأنّ جهنّم ..» با تقدیر «قسمی»، مقسم علیه برای فالحقّ باشد. هم چنین جمله «و الحقّ أقول» جمله معترضه باشد؛ یعنی، فالحقّ قسمی لأملأنّ جهنّم...».

166- حقیقت دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 31 - 1

1 - دود سایه مانند دوزخ ، فاقد سایبان حقیقی (خنک کنندگی) است و مانع از شعله های سوزان آتش نیست .

لاظلیل و لایغنی من اللّهب

«لاظلیل» صفت برای «ظلّ» در آیه پیش است و «ظلّ ظلیل» به معنای سایه دائم و مستمر است (صحاح اللغه). بر این اساس «ظلّ... لاظلیل» کنایه از نبودن سایه قابل استفاده و «لهب» به معنای شعله خالص و بدون دود است.

167- حقیقت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 5 - 2

2- ابزار شناخت حقیقت آتش جهنم ، در اختیار همگان نیست .

و ما أدریک ما الحطمه

168- حقیقت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 4 - 7

7- دوزخ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است.

إلى عذاب السعير

«سعیر» به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی بی حد آتش آن است.

ص: 105

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 11

11- حقیقت بهشت و دوزخ، فراتر از سطح درک بشر

فإنّما یسرّنه بلسانک لعّلمهم یتذکّرون

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در ترسیم دوزخ و بهشت بود - استفاده می شود که آنچه در آن آیات آمده، شکل آسان شده و تنزل یافته مطلب است؛ نه ماهیت عالی آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 6 - 4

4 - « عن سعید بن المسيب قال : قال علی بن أبی طالب (رضی الله عنه) لرجل من اليهود أين جهنّم ؟ قال : هی البحر ، فقال علی : ما أراه إلاّ صادقاً وقرأ و البحر المسجور . . . و إذا البحار سجّرت ؛

سعید بن مسیب می گوید: حضرت علی (ع) از مردی یهودی سؤال نمود: جهنم کجا است؟ او گفت: دریا است. حضرت فرمود: نمی یابم اورا مگر راستگو و این دو آیه را قرائت فرمود: «و البحر المسجور...» و «وإذا البحار سجّرت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 27 - 1,2,3

1 - دوزخ، حقیقتی بس سهمگین و عظیم

و ما أدریک ما سقر

از تعبیر «و ما أدراک ما سقر» (و چه چیز مطلع ساخت تو را که سقر چیست) استفاده می شود که دوزخ، حقیقتی بس بزرگ و سهمگین است که کسی از آن به درستی و شایستگی، آگاهی ندارد و تنها در پرتو وحی الهی، قابل شناخت است.

2 - شناخت حقیقت دوزخ، بس دشوار و دست نیافتنی برای بشر

و ما أدریک ما سقر

3 - حقیقت دوزخ و ژرفای عظمت آن، تنها از راه وحی قابل شناخت و دست یابی است.

و ما أدریک ما سقر

از آیات 27 تا 31 - که در جهت تبیین بخشی از حقایق دوزخ است - می توان استفاده کرد که حقایق عمیق قیامت، از طریق خود وحی برای انسان قابل شناخت است.

169- حیات در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 11، 7

7 - دوزخیان در دوزخ نخواهند مرد - تا عذاب را درک نکنند - و نه مانند زندگان خواهند بود .

فإنَّ له جهنمَ لا يموت فيها ولا يحيى

ص: 106

مراد از «حیاه» در «لایحیی» به قرینه «لایموت فیها» حیاتی است که بر مرگ ترجیح داشته باشد و حیات اهل دوزخ، چون مایه افزایش عذاب است، از مرگ - که پایان دهنده عذاب است - ناگوارتر و منفورتر می باشد.

11 - « عن أبي سعيد الخدري : إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) خطب فأتى على هذه آية « إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى » فقال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : أَمَا أَهْلُهَا الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا ، فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يَحْيُونَ ، وَأَمَا الَّذِينَ لَيْسُوا بِأَهْلِهَا فَإِنَّ النَّارَ تَمِيتُهُمْ إِمَاتَهُ ثُمَّ يَقُومُ الشَّفَعَاءُ فَيُشْفَعُونَ ؛

از ابوسعید خدری روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) خطبه خواند، تا به این آیه رسید «إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى». پس آن حضرت فرمود: ساکنان جهنم - که سزاوار آن هستند - در آن جا نه می میرند و نه زندگی دارند. اما کسانی که سزاوار جهنم نیستند پس آتش، آنان را یک بار می میراند، آن گاه شفیعان به پاخاسته و آنان را شفاعت می کنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 16 - 3

3 - دوزخیان ، در عین سوختن و جدا شدن اندامشان ، هرگز نمی میرند .

نَزَاعُهُ لِلشَّوَى

تصریح به این که اندام ها و یا پوست سرها سوخته و جدا می شود؛ می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

170- خروج از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 3,4,5

3 - تصمیم به خروج از آتش جهنم و اقدام به آن ، امکان دارد .

كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا

4 - فاسقان ، برای خروج از آتش تلاش می کنند .

كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا

در صورتی که «كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا..» معنای حقیقی داشته باشد، دلالت می کند بر این که فاسقان در صدد برمی آیند که از آتش، بیرون بروند.

5 - بازگردانده شدن قهری فاسقان به دوزخ ، در پی تلاش برای گریز و رهایی از آن

كَلِّمُوا أَوْلَادَهُمْ أَنْ يُخْرِجُوا مِنْهَا أَعْيِدُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 44 - 3

3- امکان خروج دوزخیان از جهنم ، تا چشمه های جوشان ؛ و نه فراتر از آن

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

در صورتی که چشمه های آب داغ در نقطه ای خارج از جهنم باشد، واژه «یطوفون» می رساند که آنان، قادر به انتخاب مسیر و راه دیگری نیستند. از این رو حرکتشان در مداری بسته است.

ص: 107

171- خطاکاران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 9 - 2

2 - اعماق جهنم ، تنها پناهگاهی است که خطاپیشگان را پس از سنجش اعمال آنان در آغوش خواهد گرفت .

فأُمَّه هَاوِيَه

تعبیر «اُمّ»، کنایه از احاطه جهنم بر خطاپیشگان است؛ بسان مادری که طفل خود را در آغوش گرفته است.

172- خلقت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 4

4 - جهنم ، پیش از ظهور در صحنه قیامت ، آفریده شده و موجود است .

وَبَرَزَتِ الْجَحِيمِ

تعبیر «ظاهر شدن» - و نه آفریده شدن - حاکی از وجود سابق جهنم است.

173- خواسته های جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 2

2 - جهنم ، تقاضامند دریافت مجرمان هر چه بیشتر

و تقول هل من مزید

174- خوردنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 62 - 5

5 - درخت زقوم ، وسیله پذیرایی و خوراک دوزخیان

«زقوم» نوعی از گیاه زهرداری است که در بادیه‌ها می‌روید (قاموس المحيط)، ولی برخی از مفسران ویژگی‌های دیگری برای این درخت برشمرده و گفته‌اند: درختی با برگ ریز و بدبو است و شیره‌ای از آن می‌تراود که بدن به محض تماس با آن آماس می‌

کند. این درخت در سرزمین های خشک می روید (روح المعانی (آلوسی)، ذیل آیه شریفه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 66 - 4، 2، 1

1 - درخت زقوم، غذا و خوراک دوزخیان ستمگر است.

شجره الزقوم... للظلمین... فإِنَّهُمْ لَأَكْلُونَ مِنْهَا

2 - دوزخیان ستمگر، شکم های خود را از درخت زقوم پر خواهند کرد.

فمالتون منها البطون

4 - خورد و خوراک دوزخیان ستمگر، خود وسیله عذاب آنان است.

فإِنَّهُمْ لَأَكْلُونَ مِنْهَا فمالتون منها البطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 68 - 1

1 - دوزخیان ستمگر پس از هر بار خوردن « زقوم » و نوشیدن آب داغ مجدداً به دوزخ بازمی گردند.

ثمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لِإِلَى الْجَحِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 1

1 - انواع نوشیدنی ها و غذا های دیگری مشابه آب داغ و خونابه چرکین، به طغیان گران خورنده می شود.

فلیدوقوه حمیم و غساق . وء اخر من شکله أزوج

«شکل» به معنای مثل و مانند و «أزواج» به معنای انواع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 56 - 3

3 - عذاب دوزخ، خوردنی و آشامیدنی آن (میوه زقوم و آب داغ) جزای دوزخیان (اصحاب شمال)

175- خورشید در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 1 - 6

6 - « عن أبي مریم انّ النبی (صلی الله علیه و آله) قال : فی قوله « إذا الشمس کوّرت » قال : کوّرت فی جهنّم ;

از ابی مریم روایت شده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند «إذا الشمس کوّرت» فرمود: خورشید در جهنم در هم پیچیده خواهد شد».

ص: 109

176- دادخواهی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 11، 12

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتى إذا ادركوا ..» یعنی تا آنگاه که امتهای بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

12 - اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

177- داغی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 14، 15

14 - منافقان متخلف از جنگ، مورد تهدید خداوند به آتش سوزان دوزخ

قل نار جهنم أشد حراً لو كانوا يفقهون

15 - سوزنده تر بودن آتش دوزخ از گرمی هوای دنیا، هشدار شدید به تخلف کنندگان از جهاد به بهانه گرمی هوا

قل نار جهنم أشد حراً

178- دربهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 5، 24

5 - درب های دوزخ، پیش از آمدن کافران بسته است.

حتى إذا جاءوها فتحت أبوابها

24 - « عن أمير المؤمنين (ع) إنّ جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنّم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمة فوقها سقر ، و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاويه ؛

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. .. و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم، سعیر و هاویه می باشد.»

ص: 110

179- درختان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 64 - 1

1- « زقوم » درختی است که از قعر دوزخ می روید .

أم شجرة الزقوم .. إنها شجرة تخرج في أصل الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 1

1- وجود درختی به نام زقوم در دوزخ

إن شجرة الزقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 1

1 - وجود درختی به نام « زقوم » در دوزخ

لأكلون من شجر من زقوم

«من» در «من زقوم» بیان جنس «شجر» است؛ یعنی، درختی که از جنس زقوم می باشد.

180- درخواست مصونیت از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 19

19 - درخواست مصونیت از عذاب دوزخ از سوی فرشتگان عرش ، برای مؤمنان تائب و پیرو راه خدا

وقهم عذاب الجحيم

181- درخواست نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت .

لاتدعوا اليوم ثبورا وحداً و ادعوا ثبوراً كثيراً

ص: 111

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 3, 1

1 - بندگان خالص خدا، پیوسته از پروردگارشان خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند.

و عباد الرحمن .. و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم

فعل مضارع «یقولون» مفید استمرار است.

3 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، سبب دست به دعا برداشتن و تضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم انّ عذابهاکان غراماً

جمله «انّ عذابها..» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 4, 2

2 - بد و ناگوار بودن جهنم برای انسان، موجب هراسناکی و دست به دعا برداشتن بندگان خالص خدا به درگاه الهی برای رهایی از آن

ربنا اصرف عنا عذاب جهنم .. انّھا ساءت مستقرّاً و مقامّاً

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که جمله «انّھا ساءت..» تعلیل برای جمله «و الذین یقولون ربنا اصرف...» است؛ یعنی، چون جهنم جایگاه بدی است، بندگان خدا برای نجات خود از آن، دست به دعا برمی دارند.

4 - جمله «ربنا اصرف عنا عذاب جهنم انّ عذابهاکان غراماً. انّھا ساءت مستقرّاً و مقامّاً»، متن دعا و تضرع بندگان خالص خدا به درگاه الهی

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم .. انّھا ساءت مستقرّاً و مقامّاً

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «انّ عذابها تا مستقرّاً و مقامّاً» نیز مانند جمله «ربنا اصرف عنا عذاب جهنم» جزء دعا و تضرع عبادالرحمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فریاد و استغاثه کافران ، برای خروج از دوزخ به منظور تصحیح رفتار خود و انجام اعمال نیک

و هم یصطرخون فیها ربنا أخرجنا نعمل صلحاً غیر الذی کتأ نعمل

«استراخ» (مصدر «یسترخون») به معنای فریاد شدید است که غالباً در مورد کمک طلبی به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - درخواست نجات از سوی دوزخیان ، به منظور انجام اعمال صالح ، صادقانه نبوده و آنان باز به رفتار زشت خود ادامه خواهند

ص: 112

فما للظلمين من نصير . إنَّ الله علم غيب السموت و الأرض إنَّه علیم بذات الصدور

یادآوری علم همه جانبه خداوند - پس از نفی وجود یاور برای کافران - می تواند پاسخی به این سؤال باشد که چرا و کجا آنان بی ناصراند؟ پاسخ این است که: چون خداوند به راز دل ها آشنا است، می داند که آنان هرگز ایمان نمی آورند و در نتیجه از نصرت و یاری کسی بهره مند نخواهند شد.

182- دردناکی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 4

4- آتش دوزخ برای منکران قیامت ، بسیار زجرآور و طاقت فرسا خواهد بود .

دعوا هنالک ثبورًا

درخواست هلاکت و مرگ در آتش دوزخ، حاکی از شدت دردناکی و طاقت سوزی آن آتش است.

183- دردناکی عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 38 - 3

3- عذاب دوزخ، عذابی است دردناک .

إنکم لذائقوا العذاب الألیم

مقصود از «عذاب» در آیه شریفه، عذاب دوزخ است.

184- درک آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 5 - 3، 2

2- ابزار شناخت حقیقت آتش جهنم ، در اختیار همگان نیست .

و ما أدریک ما الحطمه

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در شناخت ویژگی های آتش جهنم، نیازمند تعلیم الهی است.

و ما أدریک ما الحطمه

ص: 113

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 145 - 3, 1

1 - جایگاه منافقان، در پایین ترین و پست ترین طبقات آتش جهنم است.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

3 - جهنم، دارای طبقات، و عذابش، دارای شدت و ضعف است.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 10

10 - عن النبي (صلى الله عليه وآله) إنه تلا هذه الآية ثم قال: هي طبقات من فوقه و طبقات من تحته لا يدري ما فوقه أكثر او ما تحته، غير أنه ترفعه الطبقات السفلى و تضعه الطبقات العليا و يضيق فيما بينهما . . .

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که پس از تلاوت آیه «لهم من جهنم . . .» فرمود: جهنم کافران، دارای طبقاتی از بالا و طبقاتی از پایین است که معلوم نیست آیا طبقات بالا بیشتر است یا طبقات زیرین، ولی طبقات پایین، کافر را بالا می برد و طبقات بالا او را پایین می آورد و او بین طبقات بالا و پایین در فشار قرار دارد . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 3, 5, 8

3 - جهنم، دارای هفت درکه (طبقات زیرین) است و هر گروهی از گمراهان در درکه مخصوص و طبقه مشخصی جای دارند.

لها سبعة أبواب لكلّ باب منهم جزء مقسوم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «أبواب» معنای کنایی آن باشد؛ زیرا هر دری، نوعاً به سوی مکانی خاص گشوده می شود و به جایی مستقل منتهی خواهد شد و مؤید این معنا، عبارت بعدی است که هر بابی، برای گروهی از گمراهان تعیین شده است.

5 - جهنم، دارای درکات و عذاب های متفاوت و شدید و ضعیف

لها سبعة أبواب لكلّ باب منهم جزء مقسوم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «سبعه» در آیه، کنایه از کثرت و حاکی از شدت و ضعف و تفاوت عذابهای جهنم باشد نه بیان عدد مشخص.

8- «عن أمير المؤمنين (ع) : إن جهنم لها سبعة أبواب أطباق بعضها فوق بعض [و وضع إحدى يديه على الأخرى] فقال : هكذا وإن الله ... وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم و فوقها لظى و فوقها الحطمة و فوقها سقر و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاويه ;

81

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: جهنم دارای هفت در و طبقه است که هر کدام بالای دیگری قرار دارد. امام [برای نشان دادن چگونگی طبقات] یکی از دستها را بالای دیگری قرار داد و فرمود: این چنین و افزود همانا خدا ... آتشها را بعضی بالای بعضی دیگر قرار داده است. طبقه زیرین آنها «جهنم» و بالای آن «لظى» و بالای آن «حطمه» و بالای آن «سقر» و بالای آن «جحیم» و بالای آن «سعیر» و بالای آن «هاویه» است.

ص: 114

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 13

13- « علی بن الحسین (ع) قال : إن فی جهنم وادياً یقال له : سعیر ، إذا خبت جهنم فتح سعیرها و هو قوله : « کَلَّمَا خَبِتَ زَنَاہِمُ سَعِیراً » ;

امام سجاد فرمود: همانا در جهنم وادی وجود دارد که به آن «سعیر» گفته می شود و آن گاه که آتش جهنم فروکش کند، سعیر جهنم گشوده گردد و آن سخن خداوند است که می فرماید: کَلَّمَا خَبِتَ زَنَاہِمُ سَعِیراً».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 15

15- « عن النبی (صلی اللہ علیہ و آلہ) قال : الغیّ واد فی جهنم ;

از پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) روایت شده که فرمود: «غیّ» یک وادی در جهنم است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 5

5 - تکذیب کنندگان قیامت ، در اعماق دوزخ و در دورترین مکان آتشین جای دارند .

دعوا هنالک ثبوراً

برداشت یاد شده، از اسم اشاره «هنالک» - که برای اشاره به مکان دور وضع شده است - استفاده گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 11

11 - جهنم ، بخش ها و جا های مختلفی دارد .

ألیس فی جهنم مثوی للكفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 68 - 2

2 - جهنم ، دارای جایگاه های گوناگون و درکات مختلف برای دوزخیان است .

ثمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لِإِلَى الْجَحِيمِ

تعبیر رجوع و بازگشت به دوزخ، پس از نوشیدن آب جوشان و تغذیه از غذای «زقوم» - که در قعر جهنم قرار دارد - می رساند که جهنم دارای جایگاه های متعدد و دوزخیان دارای درکات گوناگونند؛ زیرا دوزخیان در هر صورت در دوزخ قرار دارند؛ ولی آنان برای تغذیه به جایی که «زقوم» و آب جوشان قرار دارد، برده می شوند و مجدداً به جایگاه اصلی خود بازمی گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 2

2 - جهنم ، دارای طبقات و درکات گوناگون

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

ص: 115

برخی از مفسران بر این عقیده اند که مقصود از آیه شریفه، طبقات و درکاتی است که همگی از آتش است و کافران در هر طبقه ای که قرار گیرند، در بالا و پایین آنان طبقه ای آتشین وجود خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 60 - 9

9 - « عن الصادق (ع) قال : إنَّ في جهنم لوادياً للمتكبرين يقال له سقر ، شكي إلى الله شدة حره [و] سأله أن يتنفس فأذن له فتنفس فأحرق جهنم ؛

از امام صادق(ع) روایت شده در جهنم وادی است برای متکبران به نام «سقر» که از شدت حرارتش به خدا شکایت کرد و از او خواست تا نفسی بکشد، و خدا به او اجازه تنفس داده، پس نفس کشید که در پی آن جهنم سوزان گردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 2,3,24

2 - کفر ، دارای مراتب گوناگون است و کافران ، در درکات مختلف دوزخ جای دارند .

وسيق الذين كفروا إلى جهنم زمراً حتى إذا جاءوها فتحت أبوابها

تقسیم شدن کافران به چند دسته و گروه و نیز ورود آنان از درب های گوناگون جهنم ، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

3 - وجود فاصله میان موقف کافران ، در محشر و دوزخ

وسيق الذين كفروا إلى جهنم زمراً

«سوق» (مصدر «سیق») به معنای راندن و تحریک کردن به رفتن است. آمدن این واژه با حرف «إلی»، نشانگر وجود مسیری برای سوق دادن و راندن دوزخیان به سوی مقصدی است.

24 - « عن أمير المؤمنين (ع) إنَّ جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمة فوقها سقر ، و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاوية ؛

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. . . و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم، سعیر و هاویه می باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - جهنم ، دارای عذاب های متفاوت و درکات گوناگون (طبقات زیرین) ، برای گروه های مختلف دوزخیان

ادخلوا أبواب جهنم

جمع آمدن «ابواب» می تواند به اعتبار طبقات متعدد دوزخ باشد؛ بدین معنا که هر طبقه ای از آن دارای دربی باشد. گفتنی است که در اصطلاح به طبقات دوزخ، «درکات» گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 7

7 - وجود طبقات مختلف برای دوزخیان

ص: 116

ليكونا من الأسفلين

برداشت ياد شده بر اين پايه است که مراد از «أسفلين» افراد درکات پايين تر دوزخ باشد؛ نه اين که صرفاً به تحقير و ذليل شدن اغواگران اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 47 - 5

5- مکان های مختلف دوزخ ، دارای شرایط متفاوت از نظر شدت و ضعف و حرارت و سختی

فاعتلوه إلى سواء الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - قارعه - 101 - 9 - 1, 2

1 - صاحبان اعمال بيوزن و ارزش ، در قيامت گرفتار جهنم و سقوط کننده در پرتگاه عميق آن

فأمة هاويه

«هاويه» - که در اين آيه بر «جهنم» تطبيق يافته است - به معنای هر دژه و يا حفره ای است که عمق آن معلوم نباشد. (لسان العرب)

2 - اعماق جهنم ، تنها پناهگاهی است که خطاپيشگان را پس از سنجش اعمال آنان در آغوش خواهد گرفت .

فأمة هاويه

تعبير «أم» ، کنایه از احاطه جهنم بر خطاپيشگان است؛ بسان مادری که طفل خود را در آغوش گرفته است.

186- دروغگویان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4- دروغ گویان و گنه کاران ، در آخرت با برخورد شديد مأموران الهی مواجه شده و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

ناصیه کذبہ خاطئه .. سندع الزبانيه

187- دره های جهنم

5 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) الصلاة عماد الدين . . . من ترك أوقاتها يدخل الويل والويل واد في جهنم كما قال الله تعالى . . . « فويل للمصلين . الذين هم عن صلاتهم ساهون . . . » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: نماز ستون دین است . . . هر کس وقت های نماز را [اعتنا نکرده و نماز را در آنها] ترک کند، داخل ویل می

ص: 117

گردد و «ویل» درّه ای است در جهنم. همان طوری که خداوند تعالی فرموده: فویل للمصلّین . الذین هم عن صلاتهم ساهون».

188- درهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 2.8.9

2- برای ورود هر دسته از گمراهان به جهنم ، دری مخصوص وجود دارد .

من الغاوین . و این جهنم لموعدهم ... لها سبعة أبواب لكل باب منهم جزء مقسوم

8- « عن أمير المؤمنين (ع) : إن جهنم لها سبعة أبواب أطباق بعضها فوق بعض [و وضع إحدى يديه على الأخرى] فقال : هكذا وإن الله ... وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم و فوقها لظى و فوقها الحطمة و فوقها سقر و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاوية ;

81

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: جهنم دارای هفت در و طبقه است که هر کدام بالای دیگری قرار دارد. امام [برای نشان دادن چگونگی طبقات] یکی از دستها را بالای دیگری قرار داد و فرمود: این چنین و افزود همانا خدا ... آتشی را بعضی بالای بعضی دیگر قرار داده است. طبقه زیرین آنها «جهنم» و بالای آن «لظى» و بالای آن «حطمه» و بالای آن «سقر» و بالای آن «جحیم» و بالای آن «سعیر» و بالای آن «هاویه» است».

9- « عن أبي عبد الله (ع) عن أبيه ، عن جدّه (ع) قال : للنار . . . باب يدخل منه فرعون و هامان و قارون و باب يدخل منه المشركون و الكفار . . . و باب يدخل منه بنو أمية . . . و باب يدخل منه مبغضونا و محاربونا و خاذلونا و انه لأعظم الأبواب و أشدها حرّاً ;

از امام سجّاد(ع) روایت شده است که فرمود: برای آتش . . . دری است که فرعون، هامان و قارون از آن داخل می شوند و دری است که مشرکان و کافران از آن داخل می شوند ... و دری است که بنی امیه از آن داخل می شوند ... و دری است که از آن داخل می شوند کسانی که بغض ما را در دل دارند و با ما در ستیزند و ما را یاری نمی کنند و این بزرگ ترین و سوزنده ترین آن درهاست...».

189- دشمنان خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 1

1 - دشمنان خدا در روز قیامت ، گردآوری شده ، دسته جمعی به سوی دوزخ روانه خواهند شد .

و يوم يحشر أعداء الله إلى النار

«حشر» (مصدر «يحشر») به معنای جمع آوری است و چون در آیه با «إلى» متعدی شده، معنای سوق دادن و روانه ساختن در آن اشراب

شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 118

1 - دوزخ ، جایگاه و محل استقرار دشمنان خدا است .

یوم یحشر أعداء الله إلى النار .. فالنار مثوی لهم

کلمه «مثوی» اسم مکان و به معنای منزل و جایگاه اقامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - دوزخ ، پایان و فرجام شوم دشمنان خدا

و حقّ علیهم القول

الف و لام در «القول» برای عهد ذهنی است و اشاره به سخنی دارد که در آن، وعده عذاب دوزخ داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آتش دوزخ ، کیفر و سزای دشمنان خدا است .

ذلک جزاء أعداء الله النار

3 - آتش دوزخ همیشگی است و دشمنان خدا در آن جاودانه اند .

ذلک جزاء أعداء الله النار لهم فیها دار الخلد

190- دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله) در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران معاند با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قیامت به روافقان به سوی جهنم برده شده و به آن افکنده خواهند شد .

الذین کفروا .. الذین یحشرون علی وجوههم إلى جهنم

191- دعوت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من أدبر و تولّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 119

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و ثروت اندوزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من . . . و جمع فأوعى

«وعاء» (ماده «أوعى») به معنای ظرف است و مقصود از «جمع فأوعى» اندوختن و ذخیره کردن مال و ثروت است.

192- دعوت به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 4,9

4 - فرعون و دارودسته وی ، از نوع پیشوایان دعوت کننده به دوزخ

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار

9 - «عن أبي عبد الله (ع) قال: . . . قال الله تبارك و تعالی . . . «و جعلناهم أئمة يدعون إلى النار» يقدمون أمرهم قبل أمر الله و حكمهم قبل حكم الله و يأخذون بأهوائهم خلاف ما فى كتاب الله عزّوجلّ ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: . . . خدای تبارک و تعالی فرموده است: . . . «و جعلناهم أئمة يدعون إلى النار» آنان فرمان خود را بر فرمان خدا مقدم می دارند و حکم خود را نیز بر حکم خدا مقدم می دارند و براساس هواهای نفسانی، برخلاف آنچه در کتاب خدا است عمل می کنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 17

17 - شیطان ، فراخوان حق ناپذیران به دوزخ

كان الشیطن يدعوهم إلى عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و یقوم مالی أدعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

193- دعوت کنندگان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2- پیشوایان و رهبران جوامع در بیش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت .

ص: 120

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار

194- دلایل حقانیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 12 - 14

14 - آفرینش آسمان ها و زمین و تدبیر امور آنها ، نشانه تحقق وعده های خداوند به برپایی قیامت و وجود بهشت و جهنم است .

أعدّ الله لهم عذاباً شديداً . . . جنّ-ت تجرى من تحتها الأنهر ... الله الذى خلق

یادآوری خلقت آسمان ها و زمین و تدبیر امور آنها - پس از ذکر دو گروه دوزخیان و بهشتیان در آیات گذشته - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

195- دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 1

1 - فرمان حرکت به تکذیب کنندگان روز جزا ، به سوی ستون های دود برخاسته از آتش دوزخ

انطلقوا إلى ظلّ

بنا به گفته مفسران، مقصود از «ظلّ» (سایه)، دود غلیظ برخاسته از آتش دوزخ است که به صورت سایه نمایان می شود؛ مانند: «و ظلّ من یحموم؛ و سایه ای از دودی سخت سیاه». (واقعه، آیه 43)

196- دود سیاه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 43 - 2

2 - فضای دوزخ ، آکنده از دود سیاه

و ظلّ من یحموم

آیات این بخش، ترسیم کننده محل زندگی «اصحاب الشمال» در جهان آخرت است.

197- دوری بهشتیان از جهنم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 102 - 1

ص: 121

1- بهشتیان ، در جایگاهی به دور از شنیدن صدای آهسته برخاسته از آتش دوزخ خواهند بود .

لا یسمعون حسیسها

«حسیس» به معنای صدای آهسته است و مقصود از آن در آیه شریفه، صدایی است که از حرکت آتش دوزخ برمی خیزد.

198- دوری مؤمنان از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 4

4- مؤمنان راستین ، با فضیلت و مقرب الهی ، در قیامت در مکانی به دور از آتش دوزخ قرار خواهند گرفت .

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحَسَنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ

199- دین ستیزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 12 - 2

2- تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

200- دین فروشان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 2

2- دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا .. العذاب بالمغفرة

201- ذلت در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 9

9- رسوایی بزرگ و ذلت واقعی ، در مخلد شدن انسان در آتش دوزخ است .

فان له نار جهنم خلدأ فیها ذلک الخزی العظیم

ص: 122

202- روش برخورد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 11، 13

11 - فرشتگان نگهبان و گماشته بر دوزخ ، درشتخوی و سختگیراند .

علیها ملئکه غلاظ شداد

13 - برخورد خشن و سختگیرانه نگهبانان دوزخ ، به فرمان الهی بوده و هرگز از آن نمی کاهند و یا متوقف نمی شوند .

علیها ملئکه غلاظ شداد لایعصون الله ما امرهم و یفعلون ما یأمرون

یادآوری عصمت و فرمانبری فرشتگان - پس از ذکر برخورد خشن و سختگیرانه آنان با دوزخیان - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

203- رؤیت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 6

6 - ستمکاران در قیامت ، تاب مشاهده مستقیم آتش دوزخ را ندارند .

ینظرون من طرف خفیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 2

2 - تکذیب کنندگان قیامت ، ناتوان از توجیه تکذیب گری های خود به هنگام مشاهده آتش دوزخ

أفسحر هذا أم أتمم لاتبصرون

204- رؤیت آتش جهنم در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 67 - 4

4 - کافران ، در قیامت ، با مشاهده آتش جهنم ، به ربوبیت خداوند اعتراف می کنند .

یوم تقلّب وجوههم فی النار . . . وقالوا ربّنا

ماضی آوردن عبارت «قالوا ربّنا» در مقابل «يقولون یا لیتنا» احتمال دارد که مربوط به زمانی باشد که هنوز در عذاب واقع نشده اند و تنها، آن را مشاهده کرده اند.

ص: 123

205- رؤیت اخروی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 1

1 - طالبان امتیازات مادی، در قیامت دوزخ را در مرحله ای فراتر از «علم الیقین» مشاهده کرده، به حقیقت یقین دست خواهند یافت.

ثم لترونها عين اليقين

«عين اليقين» - که در اصل «رؤیة عين اليقين» (دیدنی که نفس یقین است) بوده - مفعول مطلق است و حرف «ثم» - که بر تراخی رتبی دلالت دارد - آن را مرحله ای فراتر از «علم الیقین» معرفی کرده است.

206- رؤیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 10

10 - کوبیده و نرم شدن زمین، احساس حضور در پیشگاه خداوند و صفوف فرشتگان و مشاهده جهنم، برطرف سازنده غفلت های انسان و احیاگر حس پندپذیری در او است.

إذا دكَّت الأرض .. یومئذ یتذکر الإنسان

«یومئذ»، بدل برای «إذا» در «إذا دكَّت الأرض ..» و جمله «یتذکر الإنسان» جزا برای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 7

7 - حسابرسی از نعمت ها، مرحله ای پس از مشاهده دوزخ و یقین به آن است.

ثم لترونها .. ثم لتستلنّ

207- رؤیت جهنم در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 63 - 1

1 - جهنم، در روز رستاخیز از نزدیک به کافران و مجرمان نشان داده خواهد شد.

هذه جهنم الّتی کنتم توعدون

«هذه» - که به شیء نزدیک اشاره دارد - می رساند که جهنم در نزدیکی کافران و مجرمان قرار داشته و به آنان نشان داده خواهد شد.

ص: 124

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 6، 3، 2

2 - جهنم ، قابل مشاهده برای تمام اهل محشر

و جایء یومئذ بجهنم

3 - حاضران در صحنه قیامت ، در آغاز برپایی آن جهنم را مشاهده نمی کنند . *

و جایء یومئذ بجهنم

6 - خطاکاران در قیامت با مشاهده جهنم ، فرصت های از دست رفته را به یاد آورده و متوجه آثار و پیامد های کردار خویش می گردند .

یومئذ یتذکر الإنسان

«ال» در الإنسان» ، ممکن است عهد ذکری و اشاره به انسانی باشد که در آیات پیشین ، فریفته نعمت ها و شد کوه گزار تنگدستی ها معرفی شده است . هم چنین می تواند برای استغراق باشد و تذکر یافتن را به همه انسان ها تعمیم دهد . آیات بعد ، احتمال نخست را تقویت می کند .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 1

1- مجرمان ، در صحنه قیامت ، ناظر شعله های آتش دوزخ اند .

وراء المجرمون النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 100 - 3

3- مشاهده دوزخ ، برای مردم حاضر در صحنه قیامت ، امکان پذیر است .

و عرضنا جهنم یومئذ للكفرین عرضاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 101 - 8

8- چشم های نابینا در برابر حق ، در قیامت ، شعله های آتش دوزخ را خواهد دید .

و عرضنا جهنم یومئذ للكفرین عرضاً . الذین كانت أعینهم فی غطاء عن ذکری

عرضه شدن جهنم بر کافران در قیامت و رویت آن، عقوبتی متناسب با بهره نبردن آنان از بینایی برای شناخت خداوند است، همانگونه که گوش ناشنوای آنان نیز صدای جهنم را در خواهد یافت، زیرا، عرضه جهنم، محدود به عرضه بصری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 1

1 - جهنم در قیامت ، بر همگان آشکار بوده و در معرض دید تمام بینندگان قرار داده خواهد شد .

و برزت الجحیم لمن یری

ص: 125

مراد از «من یری» (شخصی که می بیند)، هر کسی است که توان دیدن داشته باشد. مفاد چنین تعبیری، شدت ظهور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 37 - 1

1 - طغیان گران با حضور در صحنه قیامت، کردار خویش را به یاد آورده و جهنم را حاضر خواهند یافت.

یوم یتذکر... و برزت الجحیم لمن یری. فأما من طعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 38 - 1

1 - آنان که زندگانی دنیا را برگزیده و آن را بر آخرت ترجیح دادند، کردار خویش را در قیامت به یاد آورده، جهنم را حاضر خواهند یافت.

یوم یتذکر... و برزت الجحیم... و اءاثر الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 13 - 5

5 - بهشت و جهنم، برای مردم در قیامت قابل مشاهده است.*

و إذا الجحیم سعرت. و إذا الجنة أزلفت

هدف از شعلهور کردن جهنم و نزدیک نمودن بهشت ممکن است این باشد که همگان آنها را مشاهده کرده و به فرجام نیکان و بدان آگاه شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 1,5

1 - مشاهده دوزخ در قیامت و گرفتاری به عذاب آن، تهدیدی الهی و هشدار برای تردیدناپذیر برای دلبستگان به امتیازات دروغین

لترونّ الجحیم

چنانچه «لترونّ الجحیم» جمله مستقلی باشد؛ بیانگر قطعی بودن رؤیت جهنم برای مخاطبان «ألهیکم التکاثر» خواهد بود سیاق آیه که بر تهدید اهل تکاثر دلالت دارد، نشانگر آن است که مراد از دیدن جهنم، گرفتاری به آن است؛ بنابر این حرف «ثمّ» در آیه آخر (ثمّ لتسئلنّ..)، بر تراخی رتبی دلالت دارد؛ زیرا حسابرسی، پیش از گرفتاری به عذاب جهنّم است.

5- مشاهده جهنم در قیامت ، موجب آگاهی از نادرست بودن تفاخر و زیاده نمایی و سود نبخشیدن امتیازات مادی است .

سوف تعلمون .. لترونّ الجحیم

208- رؤیت دنیوی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 6

ص: 126

6 - دوزخ و آتش سوزان آن در دنیا برای اهل یقین ، مشهود و غفلت ناپذیر است .

لو تعلمون علم یقین . . لترونّ الجحیم

جمله «لترونّ الجحیم»، می تواند جواب «لو» باشد؛ در این صورت آیه شریفه درباره مشاهده دوزخ در دنیا خواهد بود. از آن جا که حرف «لو» (در آیه قبل) برای امتناع بود؛ این مشاهده بر مخاطبان «لو تعلمون» - که اهل تکاثراند - محال و برای صاحبان یقین - به دلیل نون تأکید در «لترونّ» - قطعی است. فعل مضارع «لترونّ» - با دلالت بر استمرار - بیانگر آن است که دوزخ، همواره مد نظر اهل یقین است.

209- رؤیت دنیوی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 6

6 - دوزخ و آتش سوزان آن در دنیا برای اهل یقین ، مشهود و غفلت ناپذیر است .

لو تعلمون علم یقین . . لترونّ الجحیم

جمله «لترونّ الجحیم»، می تواند جواب «لو» باشد؛ در این صورت آیه شریفه درباره مشاهده دوزخ در دنیا خواهد بود. از آن جا که حرف «لو» (در آیه قبل) برای امتناع بود؛ این مشاهده بر مخاطبان «لو تعلمون» - که اهل تکاثراند - محال و برای صاحبان یقین - به دلیل نون تأکید در «لترونّ» - قطعی است. فعل مضارع «لترونّ» - با دلالت بر استمرار - بیانگر آن است که دوزخ، همواره مد نظر اهل یقین است.

210- رؤیت ظالمان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 11

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ ، در برابر دید اهل ایمان و قابل مشاهده برای آنان

و تریهم يعرضون علیها . . وقال الذین ءامنوا إنّ الخسرین

211- رؤیت قلبی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 7

7 - جهنم و آتش سوزان آن ، هم اکنون وجود دارد و قابل مشاهده است .

لترونّ الجحيم

ص: 127

212- رؤیت گمراهان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 11

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ، در برابر دید اهل ایمان و قابل مشاهده برای آنان

و ترهیم يعرضون عليها . . . وقال الذين آمنوا إنّ الخسرین

213- رهبران اغواگر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 9

9 - ورود رهبران اغواگر در دوزخ، قبل از پیروانشان

كلما دخلت أمة . . . قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

مراد از «امت آخری» به دلیل سخن آنان (ربنا هؤلاء أضلونا) گروه پیرو هستند. در نتیجه مراد از «اولی» سران شرک و کفر خواهد بود. و تعبیر از آن دو طایفه به «اولی» و «آخری» می تواند به لحاظ تقدیم و تأخیر آنان در ورود به جهنم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 1

1- جهنم، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

ألم تر إلى الذين . . . أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم يصلونها

214- رهبران شرک در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 11

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتی إذا ادارکوا . . .» یعنی تا آنگاه که امته‌ها بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

ص: 128

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأوليهم .. وقالت أليهم لأخرجهم فما كان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 2

2 - پیشوایان شرک و گمراه کنندگان خلق ، مصداق های بارز و قطعی دوزخیان

قال الذين حَقَّ عليهم القول

خداوند در آغاز آفرینش آدم، در پاسخ ابلیس که گفته بود: «رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لِأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ» فرمود: «لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبَعُ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ». کلمه «القول» اشاره به همین سخن خداوند دارد. بنابراین «الذين حَقَّ عليهم القول»؛ یعنی، آنان که آن سخن خدا درباره ایشان مصداق و قطعیت یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان ، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فَحَقَّقْ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّقَ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزَمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

215- رهبران فاسد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 1

1- جهنم ، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

ألم تر إلى الذين .. أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم يصلونها

216- رهبران کفر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأولئهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتى إذا ادركوا ..» یعنی تا آنگاه که امتها بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

ص: 129

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولیهم... وقالت ألیهم لأخرجهم فما كان

217- رهبران مشرکان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

218- رهبران ناسپاس در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 1

1- جهنم ، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

الم تر إلى الذین .. أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم یصلونها

219- زمینه ایمان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 17 - 1

1 - منکران قیامت ، تنها با ورود به جهنم ، آن را باور خواهند کرد .

ثمّ یقال هذا الذی کنتم به تکذّبون

220- زمینه جاودانگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- غیبت، عیب جویی و انباشتن ثروت، زمینه محبوس ماندن در آتشی مسلط و فراگیر در جهنم

ص: 130

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ

حرف «علی» در «علیهم»، بر احاطه و سلطه دلالت دارد.

221- زمینه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 5

5- انسان ها، بدون لطف و رحمت خداوند، در معرض ابتلا به عذاب دوزخ اند.

فَمَنْ لَّوَّعِلْنَا عَلَيْهِمُ نَارًا سَمُومًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 14 - 3

3- بخل و ثروت اندوزی حاصل از آن و تکذیب وعده های خداوند، زمینه ساز گرفتاری به آتش برافروخته دوزخ

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ . . . فَأَنْذَرْتُمْ كِتَابًا تَلْطِئُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 1

1- شقاوت زمینه ساز گرفتاری به حرارت طاقت فرسای آتش جهنم است.

لَا يَصْلِيهِنَّ إِلَّا الْآشِقَىٰ

«صلی النار»؛ یعنی، با رنج و مشقت حرارت آن را تحمل کرد و «شقاوه»؛ یعنی، شدت و دشواری (قاموس). این واژه نقطه مقابل سعادت است. (مفردات راغب)

222- زمینه ذکر آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 73 - 4

4- آتش دنیا، وسیله ای برای یادآوری آتش جهنم و هشداردهنده ای برای انسان ها

نحن جعلنها تذکره

در صورتی که ضمیر «جعلناها» به «نار» بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

ص: 131

223- زمینه نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 6

6- ایمان به خدا و اجابت دعوت او ، باعث غفران خطاها و لغزشها و رهایی از عذاب دوزخ

و ءامنوا به یغفر لکم من ذنوبکم و یجرکم من عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 1

1 - دعا و نیایش به درگاه خداوند ، زمینه ساز راهیابی انسان به بهشت و رهایی از دوزخ

فمّن اللّٰه علینا و وقینا عذاب السموم . إنّنا کنا من قبل ندعوه

224- زنان منافق در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 68 - 1

1 - خلود در آتش دوزخ ، وعده خداوند به زنان و مردان منافق و عموم کفرپیشگان

وعد اللّٰه المنافقین و المنفقت و الکفار نار جهنم خلدین فیها

225- زندان بودن جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 10

10- جهنم ، زندانی برای کافران است و هیچ راه گریزی از آن وجود ندارد .

و جعلنا جهنّم للكفرین حصیرًا

«الحصر» در اصل به معنای تنگ گرفتن و حبس کردن آمده و در این آیه کنایه از زندانی کردن است.

226- زیاده طلبی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 3، 2، 1

1 - جهنم ، در برگیرنده انبوه مجرمان و دارای اشتهایی سیری ناپذیر

یوم نقول لجهنم هل امتلأت و تقول هل من مزید

ص: 132

2 - جهنم ، تقاضامند دریافت مجرمان هر چه بیشتر

و تقول هل من مزید

3 - گنجایش و سیری ناپذیری دوزخ ، تهدیدی برای کافران با همه انبوهی و کثرت آنان

یوم نقول لجهنم هل امتلأت و تقول هل من مزید

از این که خداوند، اشتهای سیری ناپذیر دوزخ را تذکر داده است؛ استفاده می شود که نباید کافران، کثرت و انبوهی خویش را مانعی در راه اجرای احکام و کیفرهای الهی بدانند؛ بلکه جهنم بیش از آنچه آنان تصور کنند، گنجایش و پذیرش دارد.

6 - طبع دوزخ ، همچون طبع دنیا طلبان ، فزون طلب و زیاده خواه *

یوم نقول . . . و تقول هل من مزید

با توجه به این که دوزخ و بهشت، مقام ظهور و تجلی حقایقی است که آدمی در عالم «ناسوت» تدارک دیده است، آیه می تواند کنایه از فزون طلبی دنیا داران دوزخی باشد.

227- زیان جاودانگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 24

24 - گرفتار شدن به آتش و عذاب ابدی ، خسران واقعی است .

إِنَّ الْخٰسِرِیْنَ الذِّیْنَ . . . فِیْ عَذَابٍ مُّقِیْمٍ

228- زیانکاران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 1

1 - صورت زیان کاران دوزخی ، مواجه با هجوم مداوم شعله های آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار

«لَفَحَ» (مصدر «تلفح») به معنای سوزاندن است؛ یعنی، «آتش، چهره های آنها را می سوزاند». گفتنی است که به کارگیری فعل مضارع (تلفح)، بیانگر هجوم پی در پی شعله های آتش دوزخ می باشد.

229- ساختار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 18

18 - جهنم ، یک پارچه آتش است .

ص: 133

«سعر» مصدر «سعیر» به معنای «شعله‌ور بودن آتش» است. نام گذاری جهنم به «سعیر»، دلالت بر نکته بالا می‌کند.

230- سایه های جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 43 - 1

1 - زندگی در سایه ای از دود سیاه، فرجام اخروی اصحاب الشمال

و ظلّ من یحموم

مفسران «یحموم» را به دود سیاه معنا کرده اند.

231- ستارگان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 2 - 4

4 - «عن ابی مریم انّ النبی (صلی الله علیه و آله) قال: فی قوله «وإذا النجوم انکدرت» قال: انکدرت فی جهنم؛

از ابی مریم روایت شده که پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند «وإذا النجوم انکدرت» فرمود: ستارگان در جهنم بی فروغ و تاریک خواهند شد».

232- ستون های آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 9 - 3، 2، 1

1 - احاطه ستون هایی امتداد یافته و بسیار بر آتش جهنم، راه فرار را بر جهنمیان می بندد.

فی عمد ممدّده

«عمد»، (جمع «عمود») (ستون) است. در صورتی که «فی عمد» متعلق به «مؤصده» باشد؛ مفاد آیه این خواهد بود که: آتش جهنم، در مجموعه ای از ستون های سر به فلک کشیده، قرار گرفته است و گریز از آن ستون ها، امکان پذیر نیست.

2 - زیانه های آتش جهنم، به شکل ستون هایی بلند، دوزخیان را در خود جای خواهد داد.

إِنَّهَا . . . فِي عَمَدٍ مَمْدُودَةٍ

تعبیر «فی عمد»، ممکن است خبر دوم برای ضمیر «إِنَّهَا» باشد. مفاد آیه در این صورت، ترسیم آتش جهنم به شکل شعله هایی زبانه کشیده و بلند است.

3 - جهنمیان ، در عمودهایی بلند به بند کشیده شده ، راه فراری نخواهند داشت . *

ص: 134

مراد از «عمد»، ممکن است عمودهایی باشد که نظیر «غلّ»، برای بستن جهنمیان به کار خواهد رفت.

233- سختگیری نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 13، 11

11 - فرشتگان نگهبان و گماشته بر دوزخ، درشتخوی و سختگیراند.

علیها ملئکه غلاظ شداد

13 - برخورد خشن و سختگیرانه نگهبانان دوزخ، به فرمان الهی بوده و هرگز از آن نمی کاهند و یا متوقف نمی شوند.

علیها ملئکه غلاظ شداد لایعصون الله ما امرهم و یفعلون ما یأمرون

یادآوری عصمت و فرمانبری فرشتگان - پس از ذکر برخورد خشن و سختگیرانه آنان با دوزخیان - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

234- سختی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 8

8 - سختی و سوزش آتش جهنم، کافران را از عملکرد دنیوی شان پشیمان می کند.

یوم تقلّب وجوههم فی النار یقولون یلیتنا أظعنا الله

235- سختی عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 9

9 - عذاب جهنم، عذابی سخت و غیر قابل تحمل است.

فإنّ له جهنّم لایموت فیها و لایحیی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - بهره های دنیایی تحت لوای کفر و ناسپاسی خدا، در مقایسه با عذاب دائمی دوزخ بسی اندک و ناپایدار است .

قل تمتع بكفرک قليلاً إتك من أصحاب النار

ص: 135

جمله «إنَّك من أصحاب النار» برای تعلیل و بیان چرایی ناچیز بودن و ناپایداری بهره‌دنیایی شرک و ناسپاسی است.

236- سختی عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 5

5- عذاب و مجازات دوزخ، سخت، سوزان و رنج آور

من عذاب الحمیم

اضافه «عذاب» به «الحمیم»، از قبیل اضافه بیانیه است.

237- سخن چینان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3 - عیب جویان، غیبت کنندگان، سخن چینان، بدگویان، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان، در آتش جهنم افکنده خواهند شد.

لینبذن فی الحطمه

آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

238- سرزنش در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می‌کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا .. فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «الکل ضعف» استفاده می‌شود.

239- سرزنشهای نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - کافران به هنگام رسیدن به درب های دوزخ ، مورد سرزنش نگهبانان و دربانان قرار خواهند گرفت .

ص: 136

وقال لهم خزنتها ألم يأتكم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که همزه در «آلم یأتکم» برای استفهام توییخی می باشد.

9- پرسش ملامت آمیز نگهبانان و دربانان دوزخ از کافران ، درباره آمدن پیامبران تلاوت کننده آیات الهی و انذارگران

وقال لهم خزنتها ألم يأتكم رسل منكم يتلون عليكم آيات ربكم وينذرونكم لقاء يومك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 3,4

3- پرسش سرزنش آمیز نگهبانان دوزخ از کافران دوزخی ، درباره آمدن پیامبر و اخطار دهنده الهی برای آنان

سألهم خزنتها ألم يأتكم نذير

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که استفهام در «آلم یأتکم...» توییخی و تقریعی باشد.

4- سرزنش نگهبانان دوزخ ، شکنجه و عذاب روحی برای کافران دوزخی است .

سألهم خزنتها ألم يأتكم نذير

سرزنش نگهبانان دوزخ از کسانی که خود در آتش دوزخ می سوزند و شکنجه می شوند، می تواند شکنجه دیگری برای آنان از جهت روحی باشد.

240- سعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 64 - 3

3- « سعیر » ، از نام های جهنم است .

و أعدّ لهم سعيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 11

11 - سعیر ، از نام های دوزخ

24 - « عن أمير المؤمنين (ع) إنّ جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنّم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمه فوقها سقر ، و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاويه ؛

از اميرالمؤمنين(ع) روايت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. .. و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحيم، سعير و هاويه می باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 26

26 - « سعیر » از نام های دوزخ

و فریق فی السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5 - 15

15 - « سعیر » ، از نام های دوزخ

عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 8

8 - « سعیر » ، از نام های دوزخ

ما کتا فی أصحاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 4

4 - « سعیر » ، از نام های دوزخ

لأصحاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 12 - 2

2 - « سعیر » ، از نام های جهنم است .

سعیراً

24 - « عن أمير المؤمنين (ع) إنّ جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمه فوقها سقر ، و فوقها الجحيم و فوقها السعير و فوقها الهاويه ؛

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. . . و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم،

سعیر و هاویه می باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 26 - 3

3 - «سقر» ، از نام های دوزخ

سأصلیه سقر

«سقر»، اسم علم برای جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 27 - 4

4 - «سقر» ، از نام های دوزخ

و ما أدریک ما سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 4

4 - «سقر» ، از نام های دوزخ

سقر

«سقر»، اسم علم برای دوزخ است.

242- سقوط جمعی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 6

6 - خداوند در پی جداسازی ناپاکان از پاکان ، آنان را در قیامت انباشته می کند و یکجا در جهنم فرومی افکند .

و يجعل الخبیث بعضه علی بعض فیرکمه جمیعا فیجعله فی جهنم

رکم (مصدر یرکم) به معنای جمع کردن چیزی و انباشته ساختن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 6

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . لاتجالسوا مع شارب الخمر . . . فإنهم كلاب أهل النار كما قال الله : « اخسئوا فيها و
لاتكلمون » ؛

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود:.. با شراب خوار همنشینی نکنید... زیرا آنان سگ های جهنم اند؛ همان طور که خداوند فرموده
است:

ص: 139

اخسئوا فيها ولا تكلمون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 2 - 7

7 - « عن معاذ بن جبل قال : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . قال الله « و الناشطات نشطاً » أأندرى ما هو ؟ قلت : يا نبي الله ما هو ؟ قال : كلاب في النار تنشط العظم واللحم . . . » ;

از معاذ بن جبل روایت شده که گفت: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: . . . خداوند فرموده: «و الناشطات نشطاً»، آیا می دانی مقصود چیست؟ گفتم: ای پیامبر خدا! مقصود چیست؟ فرمود: مقصود سگ هایی اند که در آتش جهنم می باشند و استخوان و گوشت را [از بدن انسان] می کنند».

244- سنگهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 10

10 - منکران قرآن و سنگ های دوزخ ، هیزم و آتشگیره های آتش جهنمند .

فاتقوا النار وقودها الناس والحجاره

«وقود» به هیزم و نیز به چیزی که با آن آتش روشن می کنند، گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 16، 9

9 - دوزخیان و سنگ های دوزخ ، سوخت آتش جهنم است .

نارًا وقودها الناس والحجاره

«وقود» به معنای چیزی است که به آن آتش روشن می کنند؛ یعنی، ماده سوختی و قابل اشتعال.

16 - « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) : . . . إنّما تلك الحجارة الكبريت ;

از رسول خدا [در باره «حجاره» در آیه «نارًا وقودها الناس والحجاره»] روایت شده: آن سنگ [که آتش افروز جهنم است] همان گوگرد است».

245- سوختن کافران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 11

11 - کافران ، در حال سوختن در آتش جهنم ، بر عملکرد گذشته خود در دنیا ، حسرت می خورند .

يوم تقلّب وجوههم فى النار يقولون يلىتنا اطعنا الله

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 67 - 1

1 - کافران ، در حال سوختن در آتش جهنم ، اعلام می کنند که مطیع بزرگان و رؤسای گمراه سازشان بودند .

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرِينَ... يَوْمَ تَقَلَّبُ... وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا... فَأُ

246- سوزندگی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 2

2 - آتش آخرت ، بسی دامنه دارتر و سوزاننده تر از آتش دنیا است .

النار الکبری

مراد از «النار الکبری» ممکن است تمام آتش های آخرت باشد. در این صورت سنجش آن با آتش دنیا، مورد نظر خواهد بود.

247- سیمای کافران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 9

9 - چهره های کفرپیشگان در دوزخ ، بسیار گرفته و درهم کشیده خواهد بود .

قُلْ أَفَأَتَّبِعُكُمْ بِشَرِّ مَن ذَلَكُمُ النَّارُ

248- شاخه های دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 2

2 - دود برخاسته از آتش دوزخ ، دارای سه شعبه و قرار گرفته در سه جهت

ظَلَّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ

249- شدت آتش جهنم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 4

ص: 141

4- کافران ، در دنیا هرگز به سختی و شدت آتش دوزخ و به بی یآوری خود در قیامت پی نخواهند برد .

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونَ عَنْ جُوهِهِمُ النَّارَ . . . وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «حین» مفعولٌ به برای «يعلم» باشد. در این صورت پیام آیه چنین می شود: کاش آنان که کافر شدند، می دانستند - و نمی دانند - زمانی را که نمی توانند آتش را از چهره ها و... باز بدارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 4 - 7

7- دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است .

إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ

«سعیر» به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی بی حد آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 3

3 - شدت و فراوانی آتش جهنم ، در اطراف مشرکان و کافران

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَ مِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ

مقصود از آیه شریفه هر چه باشد، این نکته را نیز می رساند که آتش دوزخ بسیار شدید و زیاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 8

8 - آتش دوزخ ، سخت ترین و شدیدترین عذاب و کیفر الهی

أَشَدَّ الْعَذَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 16 - 2

2 - جهنم ، دارای آتشی که به شدت برافروخته و شعله‌ور است .

لصالوا الجحیم

به آتشی که شعله های آن، سخت زیانه کشد و نیز به آتش عظیمی که در گودال برافروخته گردد و به مکانی که دارای حرارت شدید باشد، «جهنم» گفته می شود. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 5 - 1

1 - ویژگی های آتش جهنم و شدت آن ، فراتر از حد تصور و بیان است .

و ما أدریک ما الحطمه

ص: 142

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 4

4 - آتش جهنم ، آتشی بی نظیر و شدیدتر از هر آتش دیگری است .

نار الله

توصیف خداوند به خالق و مالک آتش جهنم، بیانگر تفاوت آن، با دیگر آتش ها است.

250- شدت حرارت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 6

6 - دوزخ ، دارای آتشی پر حرارت

صرط الجحیم

«جحیم» (از ماده «جحمه») به معنای شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 24

24 - جهنم ، دارای آتشی ملتهب و پر شراره

وفریق فی السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 3

3 - آتش دوزخ ، بسیار سوزان و دارای حرارتی شدید است .

نارًا حامیه

«حامیه»؛ یعنی، دارای حرارت و چون آتش همواره دارای حرارت است، تصریح به این وصف، بیانگر غیر متعارف بودن آن حرارت است.

251- شدت حرارت جهنم

1 - کافران صاحب زر و زور در قیامت ، به وسیله آتش پر حرارت و شعله‌ور سوزانده خواهند شد .

ثمّ الجحیم صلّوه

«جحیم» (از ماده «جحمه») به معنای آتش شعله‌ور و پر حرارت است.

ص: 143

2- دوزخ، محل آتش پر حرارت و شعله‌ور

ثمّ الجحيم صلّوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 11 - 1,2

1 - جهنم، یک پارچه آتش و دارای حرارتی بس شدید است.

نار حامیه

«هاویه»، اسم مکان است و آتش خواندن آن، مبالغه در بیان گستردگی آتش است؛ به گونه ای که گویا آن مکان چیزی جز آتش نیست. «حَمِیَّتِ النَّارِ»؛ یعنی، حرارت آن شدت یافت (قاموس).

2 - حرارت آتش جهنم، غیرقابل قیاس با حرارت دیگر آتش ها است.

نار حامیه

وصف «حامیه» با هر آتشی همراه است؛ بنابراین تأکید بر آن در توصیف آتش جهنم، بیانگر این است که گویا در مقابل حرارت آن، آتش های دیگر حرارتی ندارد.

252- شدت سوزندگی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 3

3- آتش دوزخ، بسیار سوزان و دارای حرارتی شدید است.

نارًا حامیه

«حامیه»؛ یعنی، دارای حرارت و چون آتش همواره دارای حرارت است، تصریح به این وصف، بیانگر غیر متعارف بودن آن حرارت است.

253- شدت عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 13

13- عذاب جهنم، عذابی بسیار سخت و ناگوار است.

ثُمَّ يَرُدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نَّكَرًا

«عذاباً» مفعول مطلق تأكیدی برای «یُعذِّبه» است که دال بر شدت عذاب الهی است «نكراً» نیز که صفت برای «عذاباً» است، تأکیدی فزون تر بر ناگواری عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 144

1 - حرارت آتش دوزخ و صدای ناخوشایند برخاسته از آن، در نهایت شدت و حدت است.

تکاد تمیّز من الغیظ

تعبیر «تکاد تمیّز من الغیظ» (چیزی نمانده است که از شدت غیظ پاره پاره شود) درباره دوزخ، تعبیری است تمثیلی و کنایی و بیانگر شدت و حدت آتش دوزخ و صدای آن است.

254- شدت عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 7

7- برای کافران جبّار، در جهنّم، فراتر از نوشیدن اجباری آب چرکین و عذاب های مختلف مرگبار، عذابی خشن و غیرقابل تصور نیز وجود دارد.

و من ورائه عذاب غلیظ

مرجع ضمیر «ورائه» احتمال دارد «عذاب» باشد که از عبارت قبلی به دست می آید. در این صورت، با توجه به مفهوم بودن و سخت بودن عذابهای یاد شده، «عذاب غلیظ» باید عذابی بسیار سخت و غیر قابل تصور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 5

5- مراتب شدید و هلاکت بار عذاب دوزخ، متوجه گناه پیشگان مغرور و پیشوایان کفر و نه همه گنه کاران *

طعام الأثیم کالمهل . . . ثمّ صبّوا فوق رأسه . . . ذق إنک أنت العزیز الکریم

از مبالغه نهفته در «الأثیم» و نیز وصف «العزیز الکریم»، این احتمال شکل می گیرد که عذاب های شدید مطرح شده در این آیات، برای هر گنه کاری نیست؛ بلکه مخصوص دارندگان اوصاف یاد شده است.

255- شدت گرمای آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 14

14 - دوزخ ، دارای آتشی است در اوج حرارت و سوزانندگی .

عذاب الحریق

برداشت فوق، بر این اساس است که «ال» در «الحریق» «ال» کمالیه باشد. بنابراین «الحریق»؛ یعنی، در اوج سوزانندگی.

ص: 145

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 4 - 7

7- دوزخ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است.

إلی عذاب السعیر

«سعیر» به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی بی حد آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 6

6- آتش دوزخ، عنصری است بسیار گرم و سوزاننده.

ذوقوا عذاب الحریق

«حریق» به معنای سوزاننده است. به کارگیری آتش در وزن «فعیل» - که برای مبالغه است - بیانگر گرمای بسیار زیاد آتش دوزخ و سوزاندگی شدید آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5 - 16

16- دوزخ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است.

عذاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 9

9- دوزخ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است.

«سعير»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعير»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 5

5- دوزخ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی برافروخته و شعلهور است.

لأصحاب السعير

«سعير»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعير»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

ص: 146

257- شرابخوار در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 6

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . لاتجالسوا مع شارب الخمر . . . فإنهم كلاب أهل النار كما قال الله : « اخسئوا فيها و لاتكلمون » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود:.. با شراب خوار همنشینی نکنید... زیرا آنان سگ های جهنم اند؛ همان طور که خداوند فرموده است: اخسئوا فيها و لاتكلمون».

258- شرایط نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 17,18

17 - اصحاب اخدود ، چنانچه از گناه سوزاندن مؤمنان توبه می کردند ، از عذاب جهنم رهایی می یافتند .

ثم لم يتوبوا فلهم عذاب جهنم

18 - رهایی اصحاب اخدود از آتش جهنم ، تنها در صورتی امکان پذیر است که از کفر خویش توبه کرده باشند .

ثم لم يتوبوا

سیاق آیه شریفه، گرچه قرینه است بر این که متعلق «لم يتوبوا» فتنه گری و سوزاندن مؤمنان است؛ ولی آیه بعد، می تواند قرینه باشد که مراد از توبه، روی آوردن به ایمان و عمل صالح است و نیز توبه از شکنجه مؤمنان، زمانی توبه به درگاه خداوند است که شخص منکر او نباشد.

259- شعله آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 12

12 - انس می گوید : « تلا رسول الله (صلى الله عليه وآله) هذه الايه « وقودها الناس والحجاره » فقال : اوقد علىها ألف عام حتى إحمرت و ألف عام حتى إبيضت و ألف عام حتى اسودت فهي سواد مظلمه لا يطفأ لهبها ;

رسول خدا (صلى الله عليه وآله) به دنبال قرائت این آیه «وقودها الناس والحجاره» فرمود: آتش [جهنم] را هزار سال شعله‌ور کردند تا سرخ گشت. و هزار سال شعله‌ور نمودند تا سفید گشت و هزار سال شعله‌ور کردند تا سیاه گشت پس آن آتش سیاه و ظلمانی است و شعله آن

خاموش نمی شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 147

15 - صفات - 37 - 55 - 6

6 - « جحیم » از نام های جهنم

الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 64 - 4

4 - آتش دوزخ ، آتشی است پر حرارت و پرشعله .

الجحیم

« جحیم » (از ماده « جحم ») به معنای شدت شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 68 - 6

6 - آتش دوزخ ، آتشی است پر حرارت و پرشعله .

الجحیم

« جحیم » (از ماده « جحم ») به معنای شدت شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 9

9 - آتش دوزخ ، سخت برافروخته و ملتهب

عذاب الجحیم

« جحمه » (مبدأ اشتقاق « جحیم ») به شدت افروختگی و التهاب آتش اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 3

3 - آتش دوزخ ، به شدت برافروخته و ملتهب است .

و تصلیه جحیم

«جحیم» مشتق از «جحمه» است. «جحمه» به شدت اشتعال و برافروختگی آتش گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 14

14 - آتش دوزخ ، به شدت برافروخته و ملتهب است .

أولئك أصحاب الجحيم

«جحمه» (مبدأ اشتقاق «جحیم») به شدت التهاب و برافروختگی آتش گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 148

16 - دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است .

عذاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعله‌ور است .

أصحاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی برافروخته و شعله‌ور است .

لأصحاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران صاحب زر و زور در قیامت ، به وسیله آتش پر حرارت و شعله‌ور سوزانده خواهند شد .

ثمّ الجحیم صلّوه

«جحیم» (از ماده «جحمه») به معنای آتش شعله‌ور و پر حرارت است.

2- دوزخ، محل آتش پر حرارت و شعله‌ور

ثمّ الجحيم صلّوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 31 - 1

1 - دود سایه مانند دوزخ، فاقد سایبان حقیقی (خنک‌کنندگی) است و مانع از شعله‌های سوزان آتش نیست.

لاظلیل و لایغنی من اللّهب

«لاظلیل» صفت برای «ظّل» در آیه پیش است و «ظّل ظلیل» به معنای سایه دائم و مستمر است (صحاح اللغه). بر این اساس «ظّل... لاظلیل» کنایه از نبودن سایه قابل استفاده و «لهب» به معنای شعله خالص و بدون دود است.

ص: 149

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 32 - 1

1 - شراره افکنی آتش دوزخ ، به بلندی کاخ ها

إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 33 - 2

2 - شراره های آتش دوزخ ، بسیار انبوه ، به هم پیوسته و پرجنبش است .

كَأَنَّهُ جَمَلَتِ صَفَرٍ

برداشت یاد شده، از تشبیه شراره های آتش به انبوه شتران، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 12 - 1

1 - قیامت ، روز شعلهور شدن شدید جهنم

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ

«جحیم» (که بر اثر استعمال مکرر درباره جهنم، نام دیگری برای آن شده است، در اصل) آتشی است که به شدت افروخته شده باشد و به آتش عظیمی که در حفره ای عمیق افروخته شود «جحیم» گفته می شود. سَعْرَانَار و سَعْرَاهَا [به یک معنا است]؛ یعنی، آتش را شعلهور ساخت و تشدید [در باب تفعیل] برای مبالغه است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 14 - 2

2 - جهنم ، دارای آتشی که به شدت برافروخته و شعلهور است .

لَفِي جَحِيمٍ

به آتشی که شعله های آن، سخت زبانه کشد و نیز به آتش عظیمی که در گودال برافروخته گردد و به مکانی که دارای حرارت شدید باشد، «جحیم» گفته می شود (قاموس). مراد از «جحیم» - به قرینه آیه بعد - جهنم یا آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 16 - 2

2 - جهنم ، دارای آتشی که به شدت برافروخته و شعله‌ور است .

لصالوا الجحیم

به آتشی که شعله های آن، سخت زبانه کشد و نیز به آتش عظیمی که در گودال برافروخته گردد و به مکانی که دارای حرارت شدید باشد، «جهنم» گفته می شود. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 12 - 4

ص: 150

4 - جهنم ، دارای آتشی برافروخته و شعله‌ور

سعیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 14 - 1

1 - آتش جهنم ، همواره شعله‌ور است و زبانه می کشد .

نَارًا تَلَطَّى

«تَلَطَّى» (که در اصل «تَلَطَّى») بوده است؛ یعنی، زبانه کشیده و برافروخته می شود. مضارع در صورتی که حال قرار گیرد، بر تکرار دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 3

3 - دوزخ ، مکانی سوزان و دارای آتشی شعله‌ور و متراکم

لتروّن الجحیم

«جحیم»، به معنای آتشی است که سخت شعله‌ور بوده و زبانه کشد. هم چنین بر هر آتش متراکم و یا افروخته در گودال های عمیق و هر مکان پر حرارت اطلاق می گردد. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 5، 1

1 - پیدایش آتش جهنم و برافروخته شدن آن ، وابسته به خداوند و خواست مستقیم او است .

نار الله

استناد آتش جهنم به خداوند - با آن که هر آتش دیگری نیز مخلوق او است - نشانگر ظهور وابستگی آن به خداوند است؛ به گونه ای که تنها، به فرمان او برمی افروزد و می سوزاند.

5 - آتش جهنم ، همواره برافروخته شده و شعله های تازه پیدا می کند .

الموقده

«ایقاد» (مصدر «موقده») یا از «وَقَدَّ» (آتش و بر افروخته شدن آن) و یا از «وَقُود» (هیزم ویژه آتش)، گرفته شده است. توصیف آتش جهنم به «موقده» - با آن که آتش از افروخته شدن و افروزنده انفکاک ندارد - اشاره به حدوث پیاپی این وصف دارد؛ به گونه ای که نه تنها هرگز خاموش نمی شود؛ بلکه همواره شعله های جدید دارد.

260- شعله های آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 13 - 1

1 - شعله های گدازنده آتش ، مهیا برای کافران به خدا و رسول او

ص: 151

و من لم يؤمن .. فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 9 - 2

2- زبانه های آتش جهنم ، به شکل ستون هایی بلند ، دوزخیان را در خود جای خواهد داد .

إِنَّهَا .. فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ

تعبیر «فی عمد»، ممکن است خبر دوم برای ضمیر «إِنَّهَا» باشد. مفاد آیه در این صورت، ترسیم آتش جهنم به شکل شعله هایی زبانه کشیده و بلند است.

261- شعور آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 3

3- آتش جهنم ، دارای نوعی ادراک و احساس

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا

262- شفاعت نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 2, 1

1 - درخواست دوزخیان از نگهبانان جهنم ، مبنی بر شفاعت کردن نزد خداوند جهت تخفیف اندکی از عذابشان حتی به مقدار یک روز

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ

2- امید و انتظار دوزخیان ، به شفاعت نگهبانان جهنم به درگاه خداوند برای تخفیف اندکی از عذاب آنان

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ

263- شقاوت‌مندان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

فأما الذين شقوا ففى النار

ص: 152

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 1

1- آتش دوزخ، جایگاه ابدی تیره بختان صحنه قیامت است.

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

عبارت «مادامت السماوات و الأرض» (تا آن زمان که آسمانها و زمین وجود دارد) کنایه از دوام و همیشگی است و تأکید برای خلودی می باشد که از «خالدین» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 3

3 - فرجام شقاوت‌مندان، گرفتاری به آتش دوزخ است.

و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار الکبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 4,3

3 - خلود در آتش جهنم، ویژه کسانی است که در بالاترین مرحله شقاوت اند.

لا یصلیها إلاّ الأشقی

«صلی»؛ یعنی، ملازم و همراه شد (لسان العرب، از قول زجاج) و ملازمت با آتش به جاودانگی در آن است. حصر موجود در آیه مربوط به ملازمت است؛ یعنی، جاودانگی در آتش، مخصوص کسانی است که در آیه بعد اهل تکذیب و اعراض معرفی شده اند و در بدترین نوع شقاوت به سر می برند.

4 - امکان خلود همه شقاوت‌مندان در آتش جهنم *

لا یصلیها إلاّ الأشقی

تقابل «أشقی» و «أتقی» می تواند، قرینه بر حصر اضافی باشد؛ یعنی، اگر گفته می شود که تنها «شقی ترین مردم» در آتش جاودان است، مراد نفی خلود از دیگر شقاوت‌مندان نیست؛ بلکه تنها از فرد «أتقی» نفی خلود شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 50 - 1

1- غوطهوران در گناه، گرفتار تردید در وقوع قیامت و وجود دوزخ

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ

ص: 153

265- شگاکان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 1

1- سدکنندگان راه ارزش ها و تجاوزگران و شگاکان در حق ، محکوم به آتش دوزخ

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ ... مَتَاعٍ لِلْخَيْرِ مَعْتَدٍ مَرِيْبٍ

266- شومی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 21

21- آتش دوزخ ، تکیگاهی ناپسند و شوم برای دوزخیان است .

يَغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمِهْلِ . . . وَ سَاءَتْ مَرْتَفَقًا

«مرتفق» به مکانی گفته می شود که آدمی، در آن، مرفق و آرنج خود را بر زمین نهد و با ساق دست خود اهرمی بسازد و سر بر آن گذارده، استراحت کند. یاد کردن از جایگاه دوزخیان با این تعبیر، به منظور ریش خند کردن آن ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 15 - 8

8- آتش دوزخ ، جایگاهی بس شوم و نامبارک

و بئس المصير

267- شومی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 19

19 - آتش دوزخ ، جایگاهی نامیمون و عاقبتی شوم است .

و بئس المصير

«مصیر» جایگاهی است که حرکت بدان جا منتهی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 5

5 - جهنّم ، بستر و خوابگاه شوم و ناپسند

و بئس المهّاد

«مهّاد»، به معنای فراش (بستر خواب و استراحت) است. (لسان العرب).

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 17

17 - جهنم، جایگاهی بد و سرانجامی شوم است.

مأویهم جهنم و ساءت مصیرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 17

17 - جهنم، فرجامی بد و جایگاهی نامیمون است.

و نصله جهنم و ساءت مصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 16 - 3

3 - جهنم، جایگاهی بد و فرجامی شوم

و بئس المصیر

مخصوص به ذم، کلمه جهنم است که به قرینه فراز قبل حذف شده است، یعنی «و بئس المصیر جهنم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 8

8 - آتش دوزخ، بهره و نصیبی نامیمون و جایگاهی شوم

و بئس الورد المورود

کلمه «الورد» (نصیب و بهره) فاعل برای «بئس» است و «ال» در آن برای جنس می باشد و «المورود» (چیزی که بر آن وارد می شوند) مخصوص به ذم است و «ال» در آن عهد ذکری بوده و اشاره به آتش دوزخ دارد. بنابراین «بئس الورد المورود»؛ یعنی، بد نصیب و بهره ای است آن آتشی که بر آن وارد خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 11

11- دوزخ بستری بد و ناگوار است .

مأویهم جهنم و بس المهاد

«مهاد» به معنای بستر گسترده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 10

10- دوزخ ، سرایی شوم و فرجامی ناگوار برای دوزخیان

و لهم سوء الدار

ص: 155

مقصود از سرای شوم دنیا (سوء الدار) - به قرینه مقابله آن با «عقبی الدار. جنات عدن» در آیه 22 و 23 - دوزخ، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 2,5

2- جهنّم، سرای هلاکت و نابودی

دار البوار. جهنّم يصلونها

«بوار» به معنای هلاکت است.

5- جهنّم، قرارگاهی بد و شوم

جهنّم يصلونها و بسّ القرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 12

12 - دوزخ، جایگاهی بد برای دوزخیان

و بسّ المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 4

4 - کسانی که در قیامت به روافتان به سوی جهنم سوق داده می شوند، دارای شوم ترین جایگاه و بی راهه ترین مسیراند.

الذین يحشرون علی وجوههم إلی جهنّم أولئک شرّ مکاناً و أضلّ سبیلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «الذین» مبتدا و «أولئک» خبر آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 1,3

1 - جهنم، قرارگاه و اقامتگاهی بس بد و آزاردهنده

عذاب جهنّم .. إنها ساءت مستقرّاً و مقاماً

«مستقراً» تمیز برای ضمیر مستتر در «ساعت» و به معنای محل استقرار است. «مقام» نیز اسم مکان و به معنای اقامتگاه می باشد.

3 - سرنوشت بد و اقامتگاه ناگوار انسان در جهنم، مقتضی هراسان بودن، اضطراب، تضرع و دعا کردن به درگاه الهی است.

ربنا اصرف عنا عذاب جهنم... إنها ساعت مستقراً و مقاماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 56 - 3, 1

1 - جهنم، فرجامی بد و ناگوار

إنّ للطنین لشرّ مئاب . جهنم

برداشت یاد شده از آن جا است که «جهنم» عطف بیان برای «لشرّ مئاب» است؛ یعنی، فرجامی بد و ناگوار که عبارت است از

ص: 156

جهنم.

3- دوزخ، بستر و جایگاهی بد و ناگوار

جهنم يصلونها فبئس المهاد

«مهاد» به معنای بستر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 8

8- دوزخ، قرارگاهی بد و ناگوار

فبئس القرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 9

9- جهنم، جایگاهی بد و ناگوار

فبئس مثوى المتكبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 8

8- ستمگران، دارای سرایی بد (دوزخ) در قیامت

و لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 5

5- جهنم، جایگاه بد و ناگوار

جهنم فبئس مثوى

«مثوى» (اسم مکان از ماده «ثواء») به معنای اقامت توأم با استمرار است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 14

14 - دوزخ، فرجامی بس شوم و ناگوار

و ساءت مصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 14

14 - عذاب جهنم، فرجامی بس بد و ناگوار است .

فبئس المصیر

ص: 157

«مصیر»، به عاقبت و فرجام امر گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 10

10 - دوزخ ، جایگاهی نامیمون و عاقبتی شوم

و مأویهم جهنم و بس المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 6 - 3

3 - دوزخ ، جایگاهی نامیمون و سرانجامی شوم برای کافران

و بس المصیر

«مصیر»، جایگاهی است که حرکت بدان جا منتهی می شود.

268- شیاطین اطراف جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 7،8،9

7- خداوند ، شیاطین و منکران معاد را در قیامت ، خوار و ذلیل ، بر زانو نشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد .

ثم لنحضرنهم حول جهنم جثیاً

«جثیاً» (جمع «جاثی») حال است و «جاثی» به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی «جثی» را جمع «جثوه» دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

8- کافران و شیاطین ، در اطراف جهنم و در گروه هایی فشرده و متراکم ، احضار خواهند شد .

ثم لنحضرنهم حول جهنم جثیاً

«جثی» ممکن است از «جثوه» به معنای سنگ و خاک متراکم و مجتمع باشد.

9- گردآوردن خفت بار کافران و شیاطین در اطراف جهنم ، مرحله ای پس از حشر است .

لنحشرنّهم ... ثمّ لنحضرنّهم حول جهنّم جثّاً

269- شیاطین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 158

1 - جهنم ، مملو از شیطان ها و پیروان آنان خواهد شد .

لَأْمَلَانَ جَهَنَّمَ مَنك و مَمَّن تَبَعك مِنْهُمُ أَجْمَعِينَ

بیشتر مفسران گفته اند: مقصود از «منك» «من جنسك» است؛ زیرا منطقی نیست که جهنم با آن عظمت، تنها با داخل شدن یک فرد (ابلیس) پر شود. پس مقصود، پر شدن دوزخ از مجموعه شیاطین (ابلیس و فرزندانش) و انسان ها خواهد بود.

3 - پر شدن جهنم از شیطان ها و پیروان آنان ، سوگند مؤکد خداوند

لَأْمَلَانَ جَهَنَّمَ مَنك و مَمَّن تَبَعك مِنْهُمُ أَجْمَعِينَ

270- شیطان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 1

1 - شیطان و پیروان کافر او ، دارای فرجامی همگون و هر دو مخلد در آتش

فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا

271- صبر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 3,2

2 - قرار و بی قراری تکذیب گران در آتش دوزخ ، بی تأثیر در تغییر کیفر آنان

فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا

3 - صبر در طریق تقوا و آزمون های زندگی دنیوی ، دارای اثر است و نه صبر در آتش دوزخ . *

فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا

احتمال دارد که یادآوری صبر در چنین آیه ای، اشاره داشته باشد به این که به جای صبر بر آتش دوزخ - که تأثیری ندارد - شایسته است که آدمیان، صبر را در همین دنیا و در طریق تقوا، به کار گیرند که منشأ آثار فراوان است.

272- صدای آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 102 - 1,2

1- بهشتیان ، در جایگاهی به دور از شنیدن صدای آهسته برخاسته از آتش دوزخ خواهند بود .

لایسمعون حسیسها

ص: 159

«حسیس» به معنای صدای آهسته است و مقصود از آن در آیه شریفه، صدایی است که از حرکت آتش دوزخ برمی خیزد.

2- آتش دوزخ، دارای صدای وحشتناک است .

لایسمعون حسیسها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 6، 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت، آوای خشمگین و جوش و خروش آتش جهنم را از دور در قیامت خواهند شنید .

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظًا وزفيرًا

«تغیظ»، به معنای شدت غضب و خشم و «زفیر» به معنای گرفتن سینه از شدت غم و به جوش و خروش افتادن است (برگرفته از لسان العرب و مفردات راغب).

2 - آتش جهنم به هنگام دیدن تکذیب کنندگان قیامت از راه دور، به جوش و خروش آمده و فریاد خشمگینانه سرخواهد داد .

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظًا وزفيرًا

6 - « فی مجمع البیان » [إذا رأتهم من مكان بعيد] . . . قال أبو عبد الله (ع) من مسيره سنه ;

در مجمع البیان [پس از ذکر آیه] «إذا رأتهم من مكان بعيد» آمده است که امام صادق(ع) فرمود: مکان بعید یعنی، از فاصله یک سال راه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 7 - 1

1 - کافران، از هنگام افکنده شدنشان در دوزخ، با ناخوشایندترین صداها رویه رو خواهد شد .

إذا ألقوا فيها سمعوا لها شهيقًا

«شهیق»، به معنای زشت ترین و ناخوشایندترین صداها است (لسان العرب).

2 - آتش دوزخ، دارای ناخوشایندترین صدا های مخصوص به خود

لها شهيقًا

مطلب یاد شده، از «لام» اختصاص در «لها» استفاده شده است.

1 - حرارت آتش دوزخ و صدای ناخوشایند برخاسته از آن ، در نهایت شدت و حدت است .

تکاد تمیز من الغیظ

تعبیر «تکاد تمیز من الغیظ» (چیزی نمانده است که از شدت غیظ پاره پاره شود) درباره دوزخ، تعبیری است تمثیلی و کنایی و بیانگر شدت و حدت آتش دوزخ و صدای آن است.

ص: 160

273- صفات آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 102 - 2

2- آتش دوزخ، دارای صدای وحشتناک است.

لایسمعون حسیسها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 7 - 2,4

2 - آتش دوزخ، دارای ناخوشایندترین صدا های مخصوص به خود

لها شهیقًا

مطلب یاد شده، از «لام» اختصاص در «لها» استفاده شده است.

4 - آتش دوزخ، دارای فوران و جوشش

و هی تفور

274- صفات جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 13

13 - جهنم، بد جایگاهی است.

فحسبه جهنم و لبس المهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 3

3 - دوزخ، محیطی بسته و خفقان زا برای مجرمان

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

جمع آوردن کلمه «غواش» و مقید کردن آن به «من فوقهم» حکایت از برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 2

2 - جهنم ، دارای منظره ای بس هول انگیز

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 4

ص: 161

4- جهنم ، جسمانی است و جهات مختلف دارد .

و یأتیه الموت من کلّ مکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 4

4- دوزخ ، چاهی است عمیق .

جهنم یصلونها

«جهنم» معرب «جهنم» و به معنای چاهی عمیق است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 10

10- جهنم ، زندانی برای کافران است و هیچ راه گریزی از آن وجود ندارد .

و جعلنا جهنم للكفرین حصیرًا

«الحصیر» در اصل به معنای تنگ گرفتن و حبس کردن آمده و در این آیه کنایه از زندانی کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 23

23 - دوزخ ، دارای آتشی شعله‌ور و فروزان

عذاب الجحیم

«جحیم» اسم مکان از «جحمه» (شعله و افروزدگی شدید آتش) و به معنای محل آتش شعله‌ور و افروخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 24

24 - جهنم ، دارای آتشی ملتهب و پر شراره

و فریق فی السعیر

4- منطقه مرکزی دوزخ، دارای حرارتی فزون تر و شکنجه ای شدیدتر

فاعتלוه إلی سواء الجحیم

امر به کشیدن گنه کاران به «سواء الجحیم»، در صورتی دارای تأثیر است که کناره های دوزخ، با نقطه مرکزی آن از نظر شدت حرارت و عذاب متفاوت باشد.

5- مکان های مختلف دوزخ، دارای شرایط متفاوت از نظر شدت و ضعف و حرارت و سختی

فاعتلوه إلی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 6

6 - طبع دوزخ ، همچون طبع دنیاطلبان ، فزون طلب و زیاده خواه *

یوم نقول . . . و تقول هل من مزید

با توجه به این که دوزخ و بهشت، مقام ظهور و تجلی حقایقی است که آدمی در عالم «ناسوت» تدارک دیده است، آیه می تواند کنایه از فزون طلبی دنیاداران دوزخی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5 - 16

16 - دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعلهور است .

عذاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 9

9 - دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی به شدت برافروخته و شعلهور است .

أصحاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 5

5 - دوزخ ، جایگاهی به غایت گرم و دارای آتشی برافروخته و شعلهور است .

لأصحاب السعیر

«سعیر»، به معنای گرم و نیز آتش افروخته و ملتهب است. دخول «ال» کمالیه بر «سعیر»، بیانگر گرمای بی اندازه دوزخ و التهاب و برافروختگی شدید آتش آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 5

5 - «حریق» از اوصاف جهنم*

و لهم عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 10 - 2

ص: 163

2 - عظمت جهنم و توصیف اعماق هولناک آن ، فراتر از حد تصوّر و بیان است .

و ما أدريک ماهیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 11 - 1

1 - جهنم ، یک پارچه آتش و دارای حرارتی بس شدید است .

نار حامیه

«هاویه»، اسم مکان است و آتش خواندن آن، مبالغه در بیان گستردگی آتش است؛ به گونه ای که گویا آن مکان چیزی جز آتش نیست. «حَمِيَّتِ النَّارِ»؛ یعنی، حرارت آن شدت یافت (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 3

3 - دوزخ ، مکانی سوزان و دارای آتشی شعلهور و متراکم

لترونّ الجحيم

«جحيم»، به معنای آتشی است که سخت شعلهور بوده و زبانه کشد. هم چنین بر هر آتش متراکم و یا افروخته در گودال های عمیق و هر مکان پر حرارت اطلاق می گردد. (قاموس)

275- صفات دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 31 - 1

1 - دود سایه مانند دوزخ ، فاقد سایبان حقیقی (خنک کنندگی) است و مانع از شعله های سوزان آتش نیست .

لاظليل و لا یغنی من اللّهب

«لاظليل» صفت برای «ظَلّ» در آیه پیش است و «ظَلّ ظلیل» به معنای سایه دائم و مستمر است (صحاح اللغه). بر این اساس «ظَلّ...» لاطلیل» کنایه از نبودن سایه قابل استفاده و «لهب» به معنای شعله خالص و بدون دود است.

276- طغیانگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 56 - 2،4

2 - طغیان گران ، از دوزخیان هستند .

إِنَّ لِلطَّغِيّينَ . . . جَهَنَّمَ يَصِلُونَهَا

«یصلون» به معنای «یدخلون» (داخل می شوند) است.

ص: 164

4 - آتش دوزخ ، بستر و آرامگاه طغیان گران

إِنَّ لِلطَّغْيِينَ .. جَهَنَّمَ يَصْلُونَهَا فَبئسَ المهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 57 - 1

1 - آب داغ و خونابه چرکین ، نوشابه و غذای طاغیان در دوزخ

إِنَّ لِلطَّغْيِينَ .. هذا فليذوقوه حميم و غساق

«حمیم» به معنای آب داغ و جوشان است و «غساق» در نظر برخی از اهل لغت، به معنای چرک و خون اهل دوزخ است (لسان العرب). در نگاه برخی دیگر مقصود از آن مایعی است که از پوست اهل دوزخ خارج می شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 4,7

4 - بحث و جدل طاغیان با پیروانشان در جهنم ، درباره چرایی و سبب دوزخی شدن آنان

لا مرحبًا بهم .. قالوا بل أنتم لا مرحبًا بكم أنتم قدّمتموه لنا فبئس القرار

7 - دوزخ ، قرارگاه طغیان گران

للطغيين لشرّ مثاب .. فبئس القرار

«قرار» اسم مکان به معنای قرارگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 61 - 3

3 - طغیان گران ، مورد نفرین پیروانشان در دوزخ

قالوا ربّنا من قدّم لنا هذا فزده عذابًا ضعفًا فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 6

6- پی بردن طغیان گران در دوزخ ، به نادرستی پندار خود نسبت به مؤمنان در دنیا

وقالوا ما لنا لانی رجلاً کتّنا نعدّهم من الأشرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 22 - 3

2- گریز از جهنم ، برای طغیان گران امکان پذیر نیست .

إنّ جهنّم کانت مرصداً . للّطّـغین

«للطاغین» ممکن است به «مآب» تعلق داشته باشد و نیز می تواند متعلق به «مرصداً» باشد. در صورت دوم مفاد آیه شریفه چنین می شود: جهنم برای طغیان گران مثل کمین است که رهایی از آن ممکن نیست. در این صورت «مآباً» نیز متعلقی نظیر «للطاغین» داشته که به دلیل وجود قرینه، ذکر آن ضرورت نداشت.

ص: 165

3 - پرهیزکنندگان از طغیان، گرچه بر جهنم و کمین کنندگان در آن عبور خواهند کرد؛ ولی گرفتار آن نخواهند شد. *

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا . لِلطَّغْيَانِ مَأْبًا

چنانچه «للتاغين» متعلق به «مأباً» باشد، «مرصاداً» مطلق خواهد بود؛ در این صورت مفاد دو آیه این است که جهنم برای همگان «مرصاد» است؛ ولی «مأب» و بازگشتگاه همه نبوده و تنها طغیان گران گرفتار آن خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 24 - 3، 2، 1

1 - طغیان گران در دوزخ، از هر گونه احساس خنکی و تخفیف حرارت سوزان جهنم، محروم خواهند بود.

لا يذوقون فيها برداً

«ذوق»؛ یعنی، درک مزه (مصباح)، این واژه در رابطه با اجسام به طور حقیقت و در مورد معنویات، به طور مجاز استعمال می شود. در آیه شریفه بین معنای حقیقی و مجازی آن جمع شده است؛ زیرا تعبیر چشیدن برای احساس سردی مجاز است. مراد از «برد» - به قرینه تقابل آن با نوشیدنی - هر گونه احساس سردی است؛ هر چند با سایه و امثال آن باشد.

2 - دوزخیان طغیان گر، از تسکین عطش خود و حتی از چشیدن طعم آب، محروم خواهند بود.

لا يذوقون فيها .. و لا شراباً

3 - محرومیت طغیان گران از مایعات و کاهش و حرارت در جهنم، سالیانی فراوان ادامه خواهد یافت.

لبثن فيها أحقاباً . لا يذوقون فيها برداً و لا شراباً

چنانچه جمله «لا يذوقون..» حال برای ضمیر «لابثن» باشد، می توان به دست آورد که درنگ دوزخیان، همراه با حالت محرومیت از سرما و آب، دائمی نیست؛ زیرا ممکن است کلمه «أحقاباً» در آیه قبل، به سال های محرومیت آنان نظر داشته باشد؛ گرچه پس از گذشت آن دوران، بقای آنان در دوزخ به شکل دیگری ادامه خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 25 - 2

2 - طغیان گران در دوزخ، گرفتار عطش شدید و طاقت فرسا خواهند بود.

إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا

«إِلَّا» برای استثنای «حمیم» و «غساق» از «شراباً» است؛ بنابراین دوزخیان این دو مایع را خواهند آشامید. تن دادن به این نوشیدنی ها،

نشانه شدت تشنگی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 1

1 - خداوند با فرمانی تحقیرآمیز، طغیان گران را به تحمل عذاب جهنم ملزم می سازد.

للطَّغِيَّانِ... فذوقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 39 - 1

1 - طغیان گران دنیاطلب، در قیامت، جز آتش سوزان دوزخ، جایگاهی نخواهند داشت.

ص: 166

فَأَمَّا مَنْ طَغَى .. فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى

«مأوی»؛ یعنی، منزل و مکان (لسان العرب). جمله «فإنَّ الجحیم هی المأوی» به دلیل وجود «ال» جنس در خبر، مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 12 - 4

4 - طغیان گران و گناه کاران ، در قیامت به جهنم و عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

ویل یومئذ للمکذبین .. و ما یکذب به الاکلّ معتد اثم

277- ظالمان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 3،7

3 - خداوند ، گرفتارکننده ستمکاران به آتش دوزخ و خوارکننده آنان

انک من تدخل النار فقد اخزیته و ما للظالمین من انصار

7 - گرفتاران به آتش دوزخ ، دارای پیشینه ستمکاری در دنیا

ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته و ما للظالمین من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 8

8 - وارد نمودن تجاوزکاران و ستمگران به دوزخ و بریان کردن آنان ، کاری آسان برای خداوند

و من یفعل ذلک عدواناً و ظلماً .. و کان ذلک علی الله یسیراً

«صلی» از مصدر «صَلَّى»، و به معنای بریان کردن است. (القاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 22

22 - ستمکاران هیچ یآوری برای نجات از آتش دوزخ ندارند .

و ما للظلمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 3

3- ستم پیشگان ، به آتش دوزخ درخواهند افتاد .

فتمسکم النار

جمله «فتمسکم النار» بیان می کند که اتکای بر ستمگران، در پی دارنده آتش است. این معنا می رساند که خود ستمگران نیز به

ص: 167

آتش در خواهند افتاد. تعبیر «فتمسکم» می تواند اشاره به این نکته باشد که: ستمگران آتش هستند و با اعتماد و تکیه به آنان، آتش با شما تماس پیدا خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 16 - 2, 1

1- جباران منحرف، علاوه بر هلاکت دنیوی، در آخرت نیز گرفتار جهنم می شوند.

و خاب کلّ جبار عنید. من ورائه جهنم

2- به جباران منحرف، در جهنم، آبی چرکین و متعفن نشانده می شود.

من ورائه جهنم و یسقی من ماء صدید

«صدید» به معنای چرکی است که بین گوشت و پوست به وجود می آید. این واژه در نوشیدنیهای جهنمیان استعمال می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 17 - 5, 7, 2, 1

1- جباران منحرف، آب چرکین جهنم را جرعه جرعه با کراهت تمام خواهند نوشید.

یسقی من ماء صدید. یتجرّعه و لایکاد یسیغه

«إساعه» به معنای ریختن شراب در حلق است. بنابراین مراد از «لایکاد یسیغه» این است که آنان نمی خواهند به چنین نوشیدنی نزدیک شوند.

2- تشنگی شدید جباران منحرف در جهنم به حدی است که علی رغم کراهت و بی میلی شدید، از آب چرکین خواهند نوشید.

یسقی من ماء صدید. یتجرّعه و لایکاد یسیغه

5- کافران جبار گرفتار در جهنم، با وجود ابتلا به انواع عذاب های مرگبار، هیچ گاه نمی میرند و از عذاب رهایی نمی یابند.

یأتیه الموت من کلّ مکان و ما هو بمیت

7- برای کافران جبار، در جهنم، فراتر از نوشیدن اجباری آب چرکین و عذاب های مختلف مرگبار، عذابی خشن و غیرقابل تصور نیز وجود دارد.

و من ورائه عذاب غلیظ

مرجع ضمیر «ورائه» احتمال دارد «عذاب» باشد که از عبارت قبلی به دست می آید. در این صورت، با توجه به مفهوم بودن و سخت بودن عذابهای یاد شده، «عذاب غلیظ» باید عذابی بسیار سخت و غیر قابل تصور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 10

10- دوزخ، از هم اکنون برای ظالمان آماده و مهیا است . *

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 4

4- ستم کاران در حضيض ذلت و زبونی، گرفتار دوزخ خواهند شد .

ص: 168

و نذر الظلمین فیها جثیاً

کاربرد فعل «نذر» در مواردی است که چیزی را به جهت بی اهمیتی و فرومایگی آن رها کنند. این مفهوم و نیز حالت نیم خیز بودن ظالمان، جملگی حکایت از ذلت، زبونی و سرگردانی آنان در دوزخ دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 7

7- جهنم ، کیفر تمامی ستمگران است .

نجزیه جهنم کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 42 - 4

4 - عذاب شدن ظالمان با آتش در روز قیامت ، به فرمان خداوند

نقول . . . ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 66 - 4، 3، 2، 1

1 - درخت زقوم ، غذا و خوراک دوزخیان ستمگر است .

شجره الزقوم . . . للظلمین . . . فإنّهم لا کلون منها

2 - دوزخیان ستمگر ، شکم های خود را از درخت زقوم پر خواهند کرد .

فمالئون منها البطون

3 - دوزخیان ستمگر ، در حال گرسنگی شدید به سر خواهند برد .

فمالئون منها البطون

پر کردن شکم از خوراکی های بسیار ناگوار، نشانه شدت گرسنگی است.

4 - خورد و خوراک دوزخیان ستمگر ، خود وسیله عذاب آنان است .

فَاتَّهَمَ لِأَكْلُونِ مِنْهَا فَمَا لَتُونَ مِنْهَا الْبَطُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 67 - 2، 1

1 - آمیزه ای از آب داغ، نوشیدنی دوزخیان ستمگر پس از خوردن غذای زَقُوم

ثُمَّ إِنَّ لَهِمَّ عَلَيْهَا لَشُوبًا مِنْ حَمِيمٍ

«شوب» مصدر سماعی از فعل «شابه» (آن را مخلوط کرد) است که گاهی بر اسم مفعول (مشوب) اطلاق می شود (مثل «خلق» و «مخلوق»). در آیه شریفه نیز به همین معنا آمده است. «حمیم» به معنای آب پر حرارت است.

2 - دوزخیان ستمگر، بر اثر خوردن غذای «زَقُوم» به تشنگی شدید دچار خواهند گشت.

شجره الزَقُوم .. فَمَا لَتُونَ مِنْهَا الْبَطُونَ . ثُمَّ إِنَّ لَهِمَّ عَلَيْهَا لَشُوبًا مِنْ حَمِيمٍ

برداشت یاد شده از تعبیر «علیها» (به معنای «بعدها»)، استفاده می شود.

ص: 169

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 10

10 - جهنم ، جایگاه همیشگی ستمکارترین انسان ها است .

فمن أظلم ممن كذب على الله .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

«ال» در «الكافرين» برای جنس و مفید استغراق است که شامل همه افراد کافران می شود؛ ولی می توان گفت مصداق بارز و اصلی کفرپیشگان، همان افرادی است که در صدر آیه از آنان به ستمکارترین انسان ها یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 8

8 - ستمگران ، دارای سرایی بد (دوزخ) در قیامت

و لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 12

12 - دوزخ ، سرنوشت نهایی ستم پیشگان

فريق في السعير .. و الظلمون ما لهم من وليّ و لانصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 20، 6، 7

6 - ستمکاران در قیامت ، تاب مشاهده مستقیم آتش دوزخ را ندارند .

ينظرون من طرف خفيّ

7 - نگاه ترس آلود و مضطرب ستمکاران به جهنم ، در کناره آتش دوزخ

ينظرون من طرف خفيّ

نگاه زیر چشمی به جهنم ، کنایه از ترس و وحشت است .

20 - ستم پیشگان ، در عذاب جاودان جهنم ، خواهند ماند .

ألا إنّ الظلمين في عذاب مقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 2

2 - جاودانگی ظالمان و گمراهان ، در دوزخ ، نتیجه محرومیت آنان از ولایت خدا و تکیه بر ولایت غیر او است .

إنّ الظلمين في عذاب مقيم . و ما كان لهم من أولياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 5

ص: 170

5 - خلود در آتش ، جزای ستمکاران و ظالمان

أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاُ الظَّالِمِينَ

278- عبور از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 22 - 3

3- پرهیزکنندگان از طغیان ، گرچه بر جهنم و کمین کنندگان در آن عبور خواهند کرد ; ولی گرفتار آن نخواهند شد . *

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا . لِلطَّاغِيَتِ مَأْبَأً

چنانچه «للطاغين» متعلق به «مأبأ» باشد، «مرصاداً» مطلق خواهد بود; در این صورت مفاد دو آیه این است که جهنم برای همگان «مرصاد» است; ولی «مأب» و بازگشتگاه همه نبوده و تنها طغیان گران گرفتار آن خواهند شد.

279- عبور متقین از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 9

9- دوزخ ، گذرگاهی برای تقوایندگان و اقامت گاهی برای ستم کاران است .

ثُمَّ نَجَّيْنَا الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرْنَا الظَّالِمِينَ فِيهَا

280- عذاب با آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 56 - 3

3- عذاب دوزخ ، خوردنی و آشامیدنی آن (میوه زقوم و آب داغ) جزای دوزخیان (اصحاب شمال)

هَذَا نَزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ

281- عذاب با آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ستیزه جویی و تکذیب لجوجانه کتاب های آسمانی و فرستادگان الهی ، موجب انواع گوناگون عذاب (در غل و زنجیر شدن ، سوخته شدن به آب داغ و آتش دوزخ)

ص: 171

الذین یجدلون .. الذین کذبوا بالکتب ... إذ الأغلل فی أعنقهم ... ثم فی الن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 31 - 1

1 - کافران صاحب زر و زور در قیامت ، به وسیله آتش پر حرارت و شعله‌ور سوزانده خواهند شد .

ثم الجحیم صلّوه

«جحیم» (از ماده «جحمه») به معنای آتش شعله‌ور و پر حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 5

5 - آتش دوزخ ، عذابی جاودانه است و اهل شقاوت در آن مخلّداند .

ثم لایموت فیها و لایحیی

مراد از «لایحیی»، نفی حیات مطلوب است که نجات از آتش، مصداق بارز آن می باشد. در این صورت قید «فیها»، اختصاص به «لایموت» خواهد داشت. بنابراین دوزخیان، نه در آتش می میرند و نه از آن بیرون می آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 5

5 - باطن و روح انسان نیز در قیامت ، از آتش جهنم در عذاب خواهد بود .

الّتی تطلع علی الأفئده

ممکن است در دنیا بدن کسی بسوزد؛ ولی روح او رنج نبیند و از شکنجه در راه عقیده شادمان باشد؛ اما این آیه، آتش جهنم را برای جان انسان - که قلب کنایه از آن است - نیز سوزاننده معرفی کرده است.

282- عذاب جسمی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 5 - 4

4- جهنم، دارای عذاب جسمی و شکنجه روحی

سیصلی نارا... و امرأته... فی جیدها جبل من مسد

آتش، عذاب جسمی و تحقیر با بستن ریسمان به گردن، عذاب روحی است.

283- عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 172

10 - نفاق، فساد در زمین و نصیحت ناپذیری در برابر دعوت به تقوا، گناه و موجب عذاب جهنم

و من الناس من يعجبك... فحسبه جهنم

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولى سعى... فحسبه جهنم

12 - جهنم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولى سعى... فحسبه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 8، 9

8 - عذاب دوزخیان، هرگز ستمی از سوی خداوند بر آنها نیست.

ذوقوا عذاب الحریق... و ان الله ليس بظلام للعبيد

بنابر اینکه «ان الله...»، خبر برای مبتدایی محذوف باشد (الأمر و الشأن ان الله ليس...)، بر این مبنا، مراد از ستم نکردن خداوند - به قرینه «ذلک بما قدّمت ایدیکم» - این است که خداوند در کیفر دادن ستم نمی کند.

9 - عذاب دوزخیان، هرگز فزونتر از اقتضای عملکرد آنان نخواهد بود.

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدّمت ایدیکم و ان الله ليس بظلام للعبيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 34

34 - دعا برای نجات یافتن از عذاب دوزخ، وسیله ای برای رهایی یافتن از آن

فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 9

9 - هیچکس دوزخیان را از عذاب الهی نجات نخواهد داد .

رَبَّنَا اِنَّكَ مِنْ تَدخُل النَّارَ فَقَدْ اخزيتَه و ما لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارِ

مراد از «انصار» به قرینه «من تدخل النار»، یاری در جهت رهاسازی از عذاب دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 6، 1

1 - قتل و آدمکشی از سر ظلم و تجاوز ، موجب گرفتاری به عذاب دوزخ

و لا تَقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ . . . و من یفعل ذلک عدواناً و ظلماً فُسوف نُصلیه ناراً

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «قتل نفس» گرفته شده است.

6 - خودکشی ، تجاوز و ستمگری است و موجب گرفتاری به عذاب دوزخ . *

و لا تَقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ . . . و من یفعل ذلک . . . فسوف نُصلیه ناراً

ص: 173

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 31 - 4

4 - گناهی که وعده عذاب دوزخ در پی داشته باشد ، کبیره است . *

سوف نصلیه ناراً .. ان تجتنبوا کبائر

مؤید برداشت فوق فرمایش امام صادق (ع) است که درباره آیه فوق فرمود: الکبائر، التي اوجب الله عزّ و جل علیها النار.

کافی، ج 2، ص 276، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 473، ح 207.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 9، 5، 4

4 - رویش پوست جدید بر بدن ، پس از بریان شدن و سوختن آن در آتش جهنّم

كلّما نضجت جلودهم بدلناهم جلوداً غيرها

5 - پوست ، واسطه عذاب آدمی در جهنّم

كلّما نضجت جلودهم بدلناهم جلوداً غيرها ليدقوا العذاب

با توجه به اینکه «لیدوقوا» متعلق به «بدلناهم» است، برداشت فوق استفاده شده است.

9 - رویش مجدد پوست ، وسیله تداوم چشاندن عذاب به دوزخیان

كلّما نضجت جلودهم بدلناهم جلوداً غيرها ليدقوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 98 - 1

1 - مستضعفانی که توان هجرت و راهی برای خلاصی از استضعاف ندارند ، گرفتار عذاب جهنّم نخواهند شد .

فاولئک مأویهم جهنّم .. الا المستضعفین ... لا یستطیعون حيلة و لا یهدون سبیلا

در برداشت فوق «الا المستضعفین»، استثنای متصل و «فاولئک» مستثنی منه گرفته شده است.

1 - دشمنی و مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، موجب عذاب جهنم

و من یشاقق الرسول . . . نوله ما تولی و نصله جهنم و ساءت مصیراً

«یشاقق» از ماده «شقق»، به معنای مخالفت کردن و دشمنی نمودن است. (مجمع البیان).

16 - تفرقه افکنی در صفوف جامعه ایمانی ، موجب عذاب جهنم

و من . . . یتبع غیر سبیل المؤمنین نوله ما تولی و نصله جهنم

20 - مخالفت با رهبری کسی که با انتخاب مشروع برگزیده شده باشد ، موجب عذاب جهنم است .

و من یشاقق الرسول . . . و یتبع غیر سبیل المؤمنین نوله ما تولی

امیرالمومنین(ع) فرمود: . . . فان اجتمعوا علی رجل و سموه اماماً کان ذلک لله رضی فان خرج عن امرهم خارج بطعن او بدعه ردوه

الی ما خرج منه فان ابی قاتلوه علی اتباعه غیر سبیل المؤمنین و ولاء اللّٰه ما تولى ...

نهج البلاغه، نامه 6؛ نورالثقلین، ج 1، ص 551، ح 566.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 116 - 8

8 - مشرکان و گناهکارانی که آمرزیده نشوند، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

نصله جهنم .. . إنّ اللّٰه لا یغفر ان یشرک به

بنابر اینکه جمله «ان اللّٰه ..» بیانگر علت «نصله جهنم» باشد، معلوم می شود که نجات از جهنم یا سقوط در آن، در گرو آمرزش و عدم آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 145 - 3

3 - جهنم، دارای طبقات، و عذابش، دارای شدت و ضعف است .

إنّ المنفقین فی الدرک الاسفل من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 30,31

30 - شدیدترین عذاب جهنم، کیفر قتل به ناحق انسان

انه من قتل نفساً بغير نفس .. . فکانما قتل الناس جميعاً

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: یوضع فی موضع من جهنم الیه ینتهی شده عذاب اهلها . . .

کافی، ج 7، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 150.

31 - جایگاه قاتل یک انسان در جهنم، همان جایگاه قاتل همه انسانهاست، اگر چه عذابشان متفاوت است .

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض فکانما قتل الناس جميعاً

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق فرمود: یوضع فی موضع من جهنم .. لو قتل الناس جميعا انما کان یدخل ذلک المکان قلت: فانه قتل آخر؟ قال: یضاعف علیه.

کافی، ج 7، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 150.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 36 - 2

2 - کفرپیشگان، راهی برای نجات از عذاب دوزخ ندارند .

إنّ الذین کفروا .. و لهم عذاب الیم

جمله «لوان ..» کنایه از نبود راه نجات از عذاب دوزخ است.

ص: 175

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 37 - 3

3 - عذاب دوزخ ، همواره دردناک و ناخوشایند برای دوزخیان

یریدون ان یخرجوا من النار و ما هم بخرجین منها

تصمیم مستمر برای خروج، که از فعل مضارع «یریدون ان یخرجوا» به دست می آید، نشانه رنج دیدن دایمی دوزخیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 35 - 7

7 - شکنجه دوزخیان با طلا و نقره گداخته ، از عذاب های دردناک جهنم است .

و الذین یکنزون الذهب . . . فبشرهم بعذاب الیم. یوم یحیی علیها فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 3

3 - وجود عذاب روحی علاوه بر شکنجه جسمی برای دوزخیان

و هم فیها یختصمون

فعل مضارع (یختصمون) دلالت بر استمرار منازعه دوزخیان دارد که می تواند نوعی عذاب روحی برای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 55 - 6, 5, 4, 1

1 - عذاب جهنم، چنان بر کافران احاطه خواهد داشت که از بالا و پایین پا، آنها را فرا خواهد گرفت.

یوم یغشیهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم

4 - عذاب فراگیر دوزخ، سزای اعمال ناروای خود کافران است.

ذوقوا ما کنتم تعملون

برداشت بالا، بنابر تقدیر «جزا» به عنوان معنای «ما»ی موصول است.

5 - عذاب جهنم، تجسم کردارهای خود بدکاران است.

ذوقوا ما کنتم تعملون

6 - تداوم بر اعمال ناروا، در پی دارنده عذاب فراگیر جهنم است.

ذوقوا ما کنتم تعملون

ص: 176

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 3

3 - وجود عذاب سوزانی شدیدتر از عذاب جهنم در قیامت

فلهم عذاب جهنم و لهم عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 1

1 - مشاهده دوزخ در قیامت و گرفتاری به عذاب آن ، تهدیدی الهی و هشداری تردیدناپذیر برای دل‌بستگان به امتیازات دروغین

لترونّ الجحیم

چنانچه «لترونّ الجحیم» جمله مستقلی باشد؛ بیانگر قطعی بودن رؤیت جهنم برای مخاطبان «ألهیکم التکاثر» خواهد بود سیاق آیه که بر تهدید اهل تکاثر دلالت دارد، نشانگر آن است که مراد از دیدن جهنم، گرفتاری به آن است؛ بنابر این حرف «ثمّ» در آیه آخر (ثمّ لتسئلنّ . ..) بر تراخی رتبی دلالت دارد؛ زیرا حسابرسی، پیش از گرفتاری به عذاب جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 16 - 2

2 - تقوا پیشگان ، همواره خواستار بخشایش گناهان خویش از خدا و مصوبتیت از عذاب دوزخند .

لذّین اتقوا . . . فاغفرلنا ذنوبنا وقنا عذاب النار

«الذین یقولون»، بیان ویژگیهای «الذین اتقوا» است.

284- عذاب روحی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 5 - 4

4 - جهنم ، دارای عذاب جسمی و شکنجه روحی

سیصلی نازًا . . . وامرأته . . . فی جیدها حبل من مسد

آتش، عذاب جسمی و تحقیر با بستن ریسمان به گردن، عذاب روحی است.

285- عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 2 - 6

6- عذاب جهنم، دارای مراتب و شدت و ضعف است.

عذاب شدید

ص: 177

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 29 - 8

8- کفر ، عامل گرفتار شدن به عذاب ابدی جهنم

الكفرین .. فادخلوا أبواب جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 13

13- مشرکان در جهنم ، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود .

فتلقى فی جهنم ملوماً مدحوراً

«القا در جهنم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملوماً» و «مدحوراً» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 8,9

8 - جامه های آتشین در دوزخ ، جامه هایی است بسیار آزار دهنده و سخت سوزاننده .

قَطَّعت لهم ثياب من نار

تکبیر «نار» علاوه بر این که بیانگر نوعی خاص از آتش است نشاندهنده شدت سوزاندگی و آسیب رسانی آن نیز می تواند باشد.

9- فروریخته شدن آب داغ و جوشان بر فرق سر اهل شرک یکی دیگر از عذاب های آنان در دوزخ

یصبّ من فوق رؤوسهم الحمیم

«صَبَّ» مصدر مجهول «یُصبّ» به معنای ریخته شدن و «حمیم» به معنای آب داغ و جوشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 20 - 1

1 - گداخته شدن پوست و امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ ، یکی دیگر از عذاب های مقرر برای آنان

یصهر به ما فی بطونهم و الجلود

«صَهْر» (مصدر مجهول «یُصهر») به معنای گداخته شدن است. ضمیر «به» به «حمیم» بازمی‌گردد و «ما» در عبارت «ما فی بطونهم» کنایه از امعا و احشا است؛ یعنی، با آن آب داغ - که بر سرشان ریخته می‌شود - پوست و آنچه در میان شکم آنان است، گداخته خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 3، 1

1 - گرزهای آهنین، یکی دیگر از ابزار شکنجه اهل دوزخ

و لهم مقمع من حديد

3 - وجود آهن در دوزخ و کاربرد آن در عذاب دوزخیان

ص: 178

و لهم مقمع من حديد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 77 - 3

3 - عذاب دوزخ ، عذابی است بسیار سخت و دردناک .

حتّٰی إذا فتحنا علیهم بابًا ذا عذاب شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 1

1 - صورت زیان کاران دوزخی ، مواجهه با هجوم مداوم شعله های آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار

«لَفْح» (مصدر «تلفح») به معنای سوزاندن است؛ یعنی، «آتش، چهره های آنها را می سوزاند». گفتنی است که به کارگیری فعل مضارع (تلفح)، بیانگر هجوم پی در پی شعله های آتش دوزخ می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 3، 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در حالی که به غل و زنجیر بسته شده اند ، به جایگاهی تنگ در دوزخ افکنده خواهند شد .

و إذا ألقوا منها مكانًا ضيقًا مقرّنين

«قرن» (ریشه «مقرّنين») در اصل به معنای ریسمانی است که چند شتر را به هم ببندند؛ ولی به قرینه آیه 49 سوره ابراهیم (تری المجرمین یومئذ مقرّنين فی الأصفاد) می توان گفت: مقصود غل و زنجیری است که به وسیله آن، منکران معاد را به هم می بندند. غل و زنجیر است.

3 - تکذیب کنندگان قیامت ، به هنگام گرفتاری در تنگنای آتشین دوزخ ، مرگ و نابودی خویش را خواهند خواست .

و إذا ألقوا منها مكانًا ضيقًا مقرّنين دعوا هنالك ثبورًا

«ثبورًا» به معنای هلاکت است و «دعا» (ریشه «دعوا») به معنای خواندن با صدای بلند است و مقصود از «دعوا» این است که تکذیب کنندگان قیامت، فریاد می کشند و مرگ را آرزو و طلب می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - جهنم ، قرارگاه و اقامتگاهی بس بد و آزاردهنده

عذاب جهنم .. إنها ساءت مستقرًا و مقامًا

«مستقرًا» تمیز برای ضمیر مستتر در «ساءت» و به معنای محل استقرار است. «مقام» نیز اسم مکان و به معنای اقامتگاه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 66 - 4

ص: 179

4- خورد و خوراک دوزخیان ستمگر ، خود وسیله عذاب آنان است .

فَأَنَّهُمْ لِأَكْلُونِ مِنْهَا فَمَا لَتَوْنَ مِنْهَا الْبَطُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 22

22 - آتش ، از وسایل عذاب دوزخیان

إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 2

2- ریخته شدن آب های جوشان ، بر سر گرفتاران در وسط دوزخ

ثُمَّ صَبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 4

4- آتش ، وسیله عذاب در دوزخ

يَوْمَ يَدْعُونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 1

1 - فرمان ملامت بار خداوند به تکذیب کنندگان قیامت ، برای چشیدن حرارت دوزخ و تحمّل رنج آن

اصلوها

«صَلُّوا النَّارَ»؛ یعنی، چشیدن حرارت آتش و تحمل رنج آن. عبارت «اصلوها» (نظیر آیه قبل) می تواند کلام خداوند و یا سخن مأموران الهی باشد. در برداشت بالا، احتمال اول مورد نظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - وجود باد های داغ و سوزان در دوزخ

و وقینا عذاب السموم

«سموم» به باد داغ و سوزانی گفته می شود که همچون «سم» در اجزای بدن تأثیر می گذارد. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 45 - 2

2 - گذراندن زندگی دنیا همراه با بی پروایی ، سرمست شدن به ثروت و مکننت و بی رحمی و آدم کشی ، در پی دارنده قطعی عذاب

هولناک دوزخ

ص: 180

فی سموم و حمیم . . . إثمهم كانوا قبل ذلك مترفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 56 - 3

3- عذاب دوزخ، خوردنی و آشامیدنی آن (میوه زقوم و آب داغ) جزای دوزخیان (اصحاب شمال)

هذا نزلهم يوم الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 31 - 4

4- آتش دوزخ، عذابی سخت تر از غل و زنجیر شدن

خذوه فغلوه . ثم الجحيم صلوه

«ثم» حرف عطف و مفید تراخی رتبی است. این کلمه در آیه شریفه، می رساند که معطوف (عذاب با آتش دوزخ)، شدیدتر از معطوف علیه (عذاب با دستگیری و غل و زنجیر کردن) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 32 - 4

4- «عن أبي عبد الله (ع) قال: لو أن حلقة واحدة من السلسلة التي طولها سبعون ذراعاً وضعت على الدنيا لذابت الدنيا من حرّها . . .» ;

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: اگر یک حلقه از آن زنجیری که در ازای آن به هفتاد ذراع می رسد بر دنیا نهاده شود، دنیا از شدت حرارت آن ذوب می گردد. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 36 - 2

2- ایمان نیاوردن به خدا و تغذیه نکردن بینوایان، موجب عذاب شدن انسان به وسیله غذا های بسیار ناگوار و نفرت آور در قیامت

إِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ . . . وَلَا طَعَامَ إِلَّا مِنْ غَسَلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 13، 4، 1

1 - روز قیامت ، زمان عرضه جهنم بر حاضران

و جایء یومئذ بجهنم

مراد از «آوردن جهنم به صحنه قیامت»، ممکن است انتقال آن به محشر و یا اظهار آن برای اهل محشر باشد. گفتنی است که در سوره های دیگر از نوع دوم سخن به میان آمده است.

ص: 181

4- جهنم، مقهور کارگزاران صحنه قیامت و عرضه آن بر اهل محشر بر عهده آنان است.

و جایء

مجهول آوردن فعل «جیء»، بر وجود مأمور برای آوردن جهنم دلالت دارد.

13- « [عن رسول اللّٰه فی قوله تعالی « و جیء یومئذ بجهنم » انه] قال : یجیء بها سبعون ألف ملک یقودونها بسبعین ألف زمام ;

[از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درباره قول خدای تعالی « و جیء یومئذ بجهنم» روایت شده که [فرمود: هفتاد هزار فرشته، جهنم را با هفتاد هزار بند می کشند و می آورند].

287- عصیانگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 1

1- گردن فرازان و عصیان گران در برابر خداوند رحمان، سزاوار سوختن در آتش دوزخ اند.

حول جهنم... ثم لنحن أعلم... بها صلیاً

«صلیاً» (از صَ لَیْ یَصْلِی) تمیز برای «أولی» و به معنای سوختن و چشیدن حرارت آتش است (لسان العرب). بنابراین مفاد عبارت «أعلم... صلیاً» این است که: ما بهتر می دانیم چه کسی برای جهنم سزاوارتر است، از نظر چشیدن آتش و بریان شدن در آن. «ألویت» برای برخی نشانه آن است که بقیه نیز استحقاق دارند؛ گرچه ممکن است اولویت نداشته باشند.

288- عظمت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 16 - 5

5- « عن أمير المؤمنين (ع) انه قرأ «... أولئك الذين ليس لهم في الآخرة إلا النار...» ثم قال : كيف أستطيع الصبر على نار لو قذفت بشره إلى الأرض لأحرقت نبتها؟...» ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است که این آیه را قرائت کرد: «... أولئك الذين ليس لهم في الآخرة إلا النار...»، سپس فرمود: من چگونه می توانم صبر کنم بر آتشی که اگر جرّقه ای بر زمین افکند، رویدنیهای آن را می سوزاند؟...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 35 - 11

11- « قال أبو عبدالله (ع) : إن ناركم هذه جزؤ من سبعين جزءاً من نار جهنم وقد أطفئت سبعين مره بالماء ثم التهبت . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: همانا این آتش شما [در دنیا] جزئی از هفتاد جزء آتش جهنم است که هفتاد مرتبه با آب خاموش شده ، سپس شعله‌ور گردیده است».

ص: 182

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 11 - 2

2 - حرارت آتش جهنم ، غیرقابل قیاس با حرارت دیگر آتش ها است .

نار حامیه

وصف «حامیه» با هر آتشی همراه است؛ بنابراین تأکید بر آن در توصیف آتش جهنم، بیانگر این است که گویا در مقابل حرارت آن، آتش های دیگر حرارتی ندارد.

289- عظمت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 11

11- حقیقت بهشت و دوزخ ، فراتر از سطح درک بشر

فَأَيُّهَا يَسِّرْهُ لِسَانِكِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در ترسیم دوزخ و بهشت بود - استفاده می شود که آنچه در آن آیات آمده، شکل آسان شده و تنزل یافته مطلب است؛ نه ماهیت عالی آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 27 - 3، 1

1 - دوزخ ، حقیقتی بس سهمگین و عظیم

و ما أدريك ما سقر

از تعبیر «و ما أدراك ما سقر» (و چه چیز مطلع ساخت تو را که سقر چیست) استفاده می شود که دوزخ، حقیقتی بس بزرگ و سهمگین است که کسی از آن به درستی و شایستگی، آگاهی ندارد و تنها در پرتو وحی الهی، قابل شناخت است.

3 - حقیقت دوزخ و ژرفای عظمت آن ، تنها از راه وحی قابل شناخت و دست یابی است .

و ما أدريك ما سقر

از آیات 27 تا 31 - که در جهت تبیین بخشی از حقایق دوزخ است - می توان استفاده کرد که حقایق عمیق قیامت، از طریق خود وحی

برای انسان قابل شناخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 35 - 1

1 - دوزخ ، یکی از بزرگ ترین پدیده های جهان هستی است .

إنَّهَا لِأَحَدِي الْكَبِيرِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 10 - 2

ص: 183

2- عظمت جهنم و توصیف اعماق هولناک آن ، فراتر از حد تصوّر و بیان است .

و ما أدریک ماهیه

290- عظمت شعله آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 3 - 2

2- آتش دوزخ ، دارای شعله ای عظیم و زبانه ای هولناک است .

نارًا ذات لهب

«لهب»؛ یعنی، زبانه آتش و یا شعله ور شدن آن هر گاه از دود خالی باشد (قاموس). نکره بودن «لهب»، بر عظمت و هولناکی آن دلالت دارد.

291- عقیده یهود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 5

5- یهودیان ، معتقد به قیامت و گرفتار شدن گنهکاران به آتش دوزخ

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

292- علم حضوری به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 4

4- مشاهده جهنم و آتش سوزان آن و پیدایش علم حضوری برای گرفتاران به آن در قیامت ، تهدیدی الهی و هشدار تری دیدناپذیر ، برای دل بستگان به امتیازات دروغین

ألهیکم التکاثر . . . ثم لترونها عین الیقین

293- علمای بی عمل در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عالمان بی تعهد و وظیفه شناس ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

ص: 184

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة فما أصبر هم على النار

294- عوامل جاودانگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 81 - 3,4,6,7,8

3 - خداوند ، نه تنها اندک بودن عذاب یهود را تضمین نکرده ؛ بلکه در صورت احاطه داشتن گناه بر آنان ، ایشان را در آتش دوزخ ماندگار خواهد کرد .

أتخذتم عند الله عهداً .. بلی من کسب سیئه ... هم فیها خلدون

4 - گنهکارانی که گناهانشان سراسر وجود آنان را فرا گیرد ، در آتش دوزخ برای همیشه گرفتار خواهند شد .

من کسب سیئه و أحطت به خطیئته فأولئك أصحاب النار هم فیها خلدون

«سیئه» و «خطیئه» هر دو به معنای بدی و گناه است.

6 - کفر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، موجب گرفتار شدن آدمی به آتش دوزخ و خلود در آن خواهد شد .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. من کسب سیئه ... هم فیها خلدون

آیه مورد بحث (من کسب ..) قضیه کلی و کبرای آیات گذشته است و آیات پیشین تعیین کننده صغرای این قضیه کلی است. بنابراین کفر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام - که از جمله «أفتطمعون أن يؤمنوا لكم» (آیه 75) به دست می آید - از مصداقهای «سیئه» است و اصرار بر آن، مصداق «احاطه خطیئه» خواهد بود.

7 - یهودیان ، در صورت انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای همیشه به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. من کسب سیئه ... هم فیها خلدون

8 - بدعتگذاری و دین سازی از سیئاتی است که در صورت توبه نکردن از آن ، عذاب همیشگی دوزخ را در پی خواهد داشت .

فویل للذین یکتبون الکتب .. من کسب سیئه ... هم فیها خلدون

از مصادیق مورد نظر برای «سیئه» به دلیل «فویل للذین ..» بدعتگذاری است که اصرار بر آن موجب احاطه خطیئه بر بدعتگذار خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- اصرار بر کفر و تکذیب آیات الهی، در پی دارنده عذاب ابدی دوزخ

فی جهنم خلدون .. ألم تکن ءایتی تتلی علیکم فکنتم بها تکذبون

جمله «کنتم بها تکذبون» ماضی استمراری و بیانگر پافشاری کافران بر کفر و تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- گناه شرک، آدم کشی و زنا، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

ویخلد فیہ مهاناً

ص: 185

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 2

2 - عذاب دائمی دوزخ ، کیفر رفتار ناشایست انسان ها است .

نعمل صلحاً غیر الذی کتّا نعمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 7

7 - کفر و انکار مغرورانه آیات الهی ، عامل جاودانگی در دوزخ

قیل ادخلوا أبواب جهنم خالدين فيها فبئس مثوى المتكبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 7

7 - تکبر ، غرور و سرمستی ، عامل جای گرفتن دائمی در دوزخ

جهنم خالدين فيها فبئس مثوى المتكبرين

توصیف کافران دوزخی به «متکبران»، بیانگر این حقیقت است که آنچه موجب دوزخی شدن آنان می شود، وجود صفت تکبر، غرور و سرمستی آنان در زندگی دنیایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 5

5 - انکار آیات الهی ، از سر عناد و حق ستیزی ، در پی دارنده آتش همیشگی دوزخ

لهم فيها دار الخلد بما كانوا بآيتنا يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 74 - 2

2 - گناه پیشگی ، عامل ورود به جهنم و جاودانگی در عذاب

إنّ المجرمین فی عذاب جهنّم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 11

11 - خلود و جاودانگی در جهنم، نتیجه ظلم و ستم پیشگی است.

كانوا هم الظلمین... إنکم مکثون

با توجه به واژه «ماکثون» و ارتباط این آیه با آیات قبل، استفاده می شود که خلود، نتیجه ظلم مجرمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 186

5- محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ، نتیجه حق ستیزی و دنیا محوری آنان

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 7

7 - نفاق، عامل خلود در آتش دوزخ

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 4

4- کفرورزی و نیز دعوت به آن، موجب خلود در آتش

قال للإِنسَنِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ... فَكَانَ عَقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا

295- عوامل فراموشی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 51 - 9

9- فریفته شدن به زندگانی دنیا و سرگرم شدن به آن، عامل فراموشی روز قیامت و آتش دوزخ است.

و غرتهم الحیوه الدنیا فالیوم نسیهم کما نسوا لقاء یومهم هذا

«کما نسوا...» می رساند که از علل بی اعتنایی خداوند به دوزخیان این است که آنان روز قیامت را فراموش کردند و چون جمله «الیوم نسیهم...» به وسیله فاء بر «غرتهم الحیوه الدنیا» تقریع شده، معلوم می شود که از ریشه های فراموشی قیامت، فریفته شدن به زندگانی دنیاست.

296- عوامل مصونیت از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 22، 20

20 - توبه و پیمودن راه خدا (عمل به تعالیم الهی) ، دو عنصر لازم برای نجات انسان از دوزخ است .

فاغفر للذین تابوا و اتّبعوا سبیلک و قهم عذاب الجحیم

22 - نقش مؤثر دعا و مناجات ، در پذیرش توبه و آمرزش گناهان و مصونیت از عذاب دوزخ

فاغفر للذین تابوا . . . و قهم عذاب الجحیم

ص: 187

297- عوامل نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 11، 2

2- تقوا، مایه نجات یافتن آدمی، از دوزخ

ثمّ نَجّی الذّین اتقوا

11- تقوا، موجب نجات از جهنم و پایداری بر ظلم، موجب بقای در آن

ثمّ نَجّی الذّین اتقوا و نذر الظّلمین فیها

«اتقوا» فعل و نشان دهنده حدوث است؛ ولی «ظالمین» اسم و دال کننده بر ثبوت است بنابراین برخی از مفسران، این تفاوت به جهت بیان رحمت گسترده الهی است که اگر کسی فعل تقوا به او منتسب گردد، نجات می یابد؛ ولی تا کسی به وصف ظلم متصف نگردد و عنوان «ظالم» بر او صدق نکند، در دوزخ ماندگار نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 6

6 - انجام اعمال صالح، شرط نجات از دوزخ و آسودگی در آخرت است.

ربّنا أخرجنا نعمل صلحًا غیر الذی کنا نعمل أولم نعمل ما یتذکر فیہ من تذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 2

2 - تحمل صبورانه عذاب و یا پشیمانی و عذرخواهی دشمنان خدا در قیامت، بی تأثیر در رهایی آنان از دوزخ

فإن یصبروا فالنار مثوی لهم و إن یستعتبوا فما هم من المعتبین

«استعتاب» (مصدر «یستعتبوا») به معنای درخواست رضایت است که لازمه عذرخواهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 6

6- پذیرش پیام حق رسولان الهی، مایه سعادت انسان و رهایی از عذاب دوزخ است؛ نه التجا به فرشتگان در قیامت.

و نادوا یملک لیقض علینا ربک قال انکم مکثون . لقد جنکم بالحق

این آیه شریفه در حقیقت مکمل آیه قبل و بیانگر فلسفه عدم پذیرش التجای مجرمان به فرشتگان خازن دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 10

10 - تقوایشگان، مورد حفاظت خداوند از گرفتاری به جهنم، در قبال تلاش آنان برای حفظ ارزش های الهی در دنیا

إنّ المتّقین . . . و وقیهم ربّهم عذاب الجحیم

با توجه به این که ریشه «متقین» و «وقاهم» از یک ماده می باشد، ممکن است تعبیر «وقاهم» اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

ص: 188

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 17 - 1

1 - کسانی که از همه باتقواتر و دارای مراقبت بیشتراند ، از آتش دوزخ دور گردانده خواهند شد .

و سيجببها الأتقی

«جَبَّبْتُ»؛ یعنی، دور ساختم (مفردات) و باب تفعیل آن، برای مبالغه است. بنابراین «يُجَبَّبُ»؛ یعنی، به طور کامل دور نگه داشته می شود.

298- عهدشکنان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 11

11- سرای شوم (دوزخ) از آن کسانی است که پیمان های الهی را نقض کنند و پیوندهایی که خداوند به برقراری آنها فرمان داده ، نادیده انگارند .

والذین ينقضون عهد الله ... و يقطعون ما أمر الله ... لهم سوء الدار

299- عیب جویان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 2

2- جهنم ، جایگاه عیب جویان و غیبت کنندگان است .

ویل لكلّ ... لمزه

«لَمْزٌ» (مصدر «لمزه»)، به معنای غیبت کردن و تلاش برای کشف عیوب دیگران است (مفردات). «ویل» کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. و نیز نام وادی یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن می باشد. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3- عیب جویان ، غیبت کنندگان ، سخن چینان ، بدگویان ، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان ، در آتش جهنم افکنده خواهند شد .

لينبذنّ في الحطمة

آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 189

3 - خداوند ، مالک و صاحب اختیار آتشی است که در قیامت ، زراندوزان غیبت کننده و عیب جورا درهم می شکند .

و ما أدریک ما الحطمه . نار الله

«نار الله»، خبر است برای ضمیر محذوف که به «الحطمه» برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - احاطه آتش دوزخ بر قلب عیب جویان ، کیفی مناسب برای گناه افکار ناروای آنان درباره مردم

لمزه ... التي تطلع على الأفئدة

300- غضب آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکذیب کنندگان قیامت ، آوای خشمگین و جوش و خروش آتش جهنم را از دور در قیامت خواهند شنید .

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظًا وزفيرًا

«تغيظ»، به معنای شدت غضب و خشم و «زفير» به معنای گرفتن سینه از شدت غم و به جوش و خروش افتادن است (برگرفته از لسان العرب و مفردات راغب).

2 - آتش جهنم به هنگام دیدن تکذیب کنندگان قیامت از راه دور ، به جوش و خروش آمده و فریاد خشمگینانه سرخواهد داد .

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظًا وزفيرًا

301- غضب کارگزاران جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مأموران دوزخ ، آکنده از خشم و نفرت نسبت به دوزخیان

كَلَّمَا أَرَادُوا . . . وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

302- غیبت کنندگان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 1 - 2

ص: 190

2- جهنم ، جایگاه عیب جویان و غیبت کنندگان است .

ویل لکلّ . . . لمزه

«لَمْز» (مصدر «لمزه»)، به معنای غیبت کردن و تلاش برای کشف عیوب دیگران است (مفردات). «ویل» کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. و نیز نام وادی یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن می باشد. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 3

3- عیب جویان ، غیبت کنندگان ، سخن چینان ، بدگویان ، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان ، در آتش جهنم افکنده خواهند شد .

لینبذن فی الحطمه

آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 3

3- خداوند ، مالک و صاحب اختیار آتشی است که در قیامت ، زراندوزان غیبت کننده و عیب جو را درهم می شکنند .

و ما أدریک ما الحطمه . نار الله

«نار الله»، خبر است برای ضمیر محذوف که به «الحطمه» برمی گردد.

303- فاسقان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 1,4,5

1 - جایگاه فسق پیشگان ، آتش جهنم است .

و أمّا الذین فسقوا فمأویهم النار

4- فاسقان ، برای خروج از آتش تلاش می کنند .

كلّما أرادوا أن یخرجوا منها أُعیدوا فیها

در صورتی که «کَلِّمًا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا..» معنای حقیقی داشته باشد، دلالت می کند بر این که فاسقان در صدد برمی آیند که از آتش، بیرون بروند.

5- بازگردانده شدن قهری فاسقان به دوزخ، در پی تلاش برای گریز و رهایی از آن

کَلِّمًا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 14 - 5، 1

1- آتش دوزخ، جایگاه فاسقان و گنه پیشگان و کیفر کردار آنان است.

ص: 191

وإنَّ الفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ

«فجور»؛ یعنی، دریدن پرده دیانت (مفردات راغب). از معانی دیگر «فجور»، فسق و عصیان است. (قاموس)

5- گرفتاری فاسقان کافر در آتش دوزخ، همیشگی است.

وإنَّ الفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ

جمله اسمیه، بر ثبوت دلالت دارد و در این آیه ممکن است به قرینه مقابله با «إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ» - که استقرار مجازی در آن حاکی از خلود بود - بر خلود نیز دلالت کند. مراد از «فَجَّارَ» - به قرینه «بَلْ تَكْذِبُونَ بِالْدِينِ» - فاسقانی است که منکر معاد و کافرنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 15 - 4، 1

1 - قیامت، روز گرفتاری طاقت فرسای فاسقان در آتش جهنم

یصلونها يوم الدين

«یصلونها»؛ یعنی، با رنج و مشقت، حرارت آن را می چشند. (برگرفته از قاموس)

4 - گرفتاری فاسقان به آتش جهنم، کیفر فسق آنان است.

یصلونها يوم الدين

تصریح به «روز جزا» بودن قیامت، در بیان عذاب فاسقان، بیانگر آن است که عذاب قیامت جزای فسق آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 16 - 1

1 - پنهان داشتن خویش از آتش جهنم، برای فاسقان امکان پذیر نیست.

و ما هم عنها بغائبین

«غاب عنه»؛ یعنی، از او مخفی شد. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 19 - 9

9- گرفتاری فاسقان به آتش جهنم ، فرمان خداوند در قیامت

وإنَّ الفجَّارَ لَفِي جحيمٍ . . . والأمر يومئذ لله

304- فاسقان و تکذیب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 8

8- فاسقان ، عذابی را که همواره تکذیب می کردند ، می چشند .

ذوقوا عذاب النار الذی کنتم به تکذِّبون

ص: 192

305- فاصله بهشت و جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 2

2 - بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ و با فاصله ای زیاد از آن

و نادی اصحاب النار اصحاب الجنة أن أفيضوا علينا

کلمه «افاضه» که به معنای ریزش است، حکایت از این دارد که بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ قرار گرفته است. به کارگیری ندا (خواندن با صدای بلند)، اشاره به دوری بهشت و دوزخ از یکدیگر دارد.

306- فرجام اخروی مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 3

3 - آتش دوزخ، فرجام تکذیب کنندگان آن

فویل... للمکذبین... یوم یدعون إلى نار جهنم دعاً

307- فرجام جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 2

2 - دوزخ، فرجام پذیرندگان ولایت شیطان

و من یتخذ الشیطن ولیاً... أولئک ماویهم جهنم ولا یجدون عنها محیصاً

308- فرجام شوم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 10 - 5

5 - دوزخ، جایگاهی نامیمون و عاقبتی شوم

أصحاب النار... وبئس المصير

ص: 193

309- فرعون در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

قدوم (مصدر يقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

310- فرعونیان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1،2،3

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

قدوم (مصدر يقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

2- فرعون ، در روز قیامت پیروانش را به آتش دوزخ خواهد برد .

فأوردهم النار

ماضی آوردن فعل «أورد» - با اینکه گزارشی از آینده است - اشاره به حتمی بودن ورود آنان به آتش جهنم دارد.

3- حرکت فرعونیان به سوی دوزخ به رهبری و پیشاهنگی فرعون ، نمود برنامه های ناصواب او در دنیا است .

و ما أمر فرعون برشيد. يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

جمله «يقدم قومه ..» بیانگر فرجام پیروی از فرعون است و به منزله تفسیری برای «و ما أمر فرعون برشيد» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 8

8 - فرعونیان ، محکوم به دوزخ

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

311- فشار جهنم بر مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 6

6 - « إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) سئل عن قول الله « وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّبِينَ » قال : و الذي نفسى بيده انهم ليستكروهن فى النار كما يستكرو التوتد فى الحائط .

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) در باره قول خدا «إِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا...» سؤال شد؟ فرمود: قسم به کسی که جانم در دست او است آنان

ص: 194

با اکراه و فشار در جهنم جای داده می شوند؛ همان گونه که میخ با فشار در دیوار کوبیده می شود.

312- فضایل نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 7

7 - مقرب بودن نگهبانان دوزخ و منزلت داشتن آنان به پیشگاه خداوند ، در نظر دوزخیان

وقال الذین فی النار لخنزیر جهنم ادعوا ربکم یخفف عنا یوماً من العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 7

7 - دوزخیان ، آگاه به مقام ویژه موکل دوزخ در پیشگاه خداوند

و نادوا یملک لیقض علینا ربک

از درخواست وساطت جهنمیان از فرشته موکل دوزخ و نیز به کار بردن عبارت «ربک»، مطلب بالا استفاده می شود.

313- فعلیت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکوثر - 102 - 6 - 7

7 - جهنم و آتش سوزان آن ، هم اکنون وجود دارد و قابل مشاهده است .

لترونّ الجحیم

314- فعلیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 9

9 - آتش دوزخ هم اکنون مهیا و موجود است .

أعدّت للكفرین

برداشت فوق با توجه به ماضی بودن فعل «أعدت»، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 151 - 4

ص: 195

4 - جهنم و عذاب الهی ، هم اکنون برای کافران آماده و مهیاست .

و أعتدنا للكفرین عذاباً مهیناً

چنانچه مراد از «عذاباً مهیناً» عذاب دوزخ باشد، فعل «اعتدنا»، به صیغه ماضی حکایت از وجود هم اکنون دوزخ دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 161 - 20

20 - مهیا بودن جهنم در حال حاضر

و أعتدنا للكفرین منهم عذاباً ألیماً

فعل ماضی «اعتدنا» دلالت بر وجود هم اکنون دوزخ دارد. گفتمی است که برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «عذاباً الیماً» عذاب قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 10، 11

10 - کافران در همین دنیا ، به گونه ای در احاطه آتش دوزخند .

وإن جهنم لمحیطه بالكفرین

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «احاطه» در «محیطه»، احاطه فعلی باشد.

11 - دوزخ ، هم اکنون موجود است .

وإن جهنم لمحیطه بالكفرین

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از احاطه جهنم، احاطه فعلی باشد؛ بنابراین لازمه آن وجود فعلی جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 10

10 - دوزخ ، از هم اکنون برای ظالمان آماده و مهیا است . *

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 10

10- جهنم ، هم اكنون موجود و مهيا است .

إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

ظاهر فعل «أعدنا» آن است كه جهنم، هم اكنون آماده است، نه اين كه بعد از اين فراهم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 13 - 4

4- آتش دوزخ ، هم اكنون موجود و مهيا براي كافران *

فإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

ص: 196

ماضی آمدن فعل «أعدنا»، ممکن است ناظر به معنای حقیقی آن (زمان گذشته) باشد؛ نه این که مضارع محقق الوقوع را بیان کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 3

3 - دوزخ و ابزار عذاب آن، هم اکنون موجود و آماده است.

أعدّ الله لهم عذاباً شديداً

تعبیر «أعدّ» (مهیا کرده است) به صورت ماضی، می تواند حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 21 - 3

3 - جهنم، از دیرباز آفریده و مهیا شده است.

إنّ جهنّم كانت مرصداً

فعل ماضی «كانت»، ممکن است بر حتمی بودن حوادث آینده دلالت کند. هم چنین می تواند بر زمان گذشته و مهیا بودن جهنم در آن دلالت داشته باشد. برداشت یاد شده بر مبنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 4

4 - جهنم، پیش از ظهور در صحنه قیامت، آفریده شده و موجود است.

و برزت الجحيم

تعبیر «ظاهر شدن» - و نه آفریده شدن - حاکی از وجود سابق جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 12 - 3

3 - وجود جهنم، پیش از حسابرسی کردارها در قیامت

و إذا الجحيم سعرت

برافروختن جهنم در قیامت، حاکی از وجود اصل آن پیش از قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 7

7 - جهنم و آتش سوزان آن ، هم اکنون وجود دارد و قابل مشاهده است .

لترونّ الجحیم

ص: 197

315- فعلیت عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 31 - 11

11 - عذاب دردناک دوزخ ، هم اکنون مهیا و آماده است .

أعدّ لهم عذابًا أليمًا

با توجه به ماضی بودن فعل «أعدّ»، برداشت یاد شده استفاده شده است.

316- فلسفه ذکر تعداد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 4

4 - ذکر تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ (19 عدد) ، به منظور آزمایش کافران است .

عليها تسعة عشر .. و ما جعلنا عدّتهم إلاّ فتنة للذين كفروا

317- فلق از درهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 12

12 - «عُقبه بن عامر قال : قال لي رسول الله (صلى الله عليه وآله) اقرأ «قل أعوذ بربّ الفلق» هل تدري ما الفلق؟ باب في النار إذا فتح سعّرت جهنم؛

عُقبه بن عامر گوید: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به من فرمود: [سوره] «قل أعوذ بربّ الفلق» را بخوان، می دانی فلق چیست؟ [آن] [دری است در آتش جهنم، هرگاه باز شود جهنم شعله‌ور می گردد].

318- فوران آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 7 - 4

4 - آتش دوزخ ، دارای فوران و جوشش

وہی تفور

ص: 198

319- قاطعیت نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 1

1- مأموران دوزخ ، موظف به برخوردی قاطع ، سخت و قهرآمیز با گناه پیشگان

خزوه فاعتلوه

«العتل» (مصدر «فاعتلوه») به معنای کشاندن با زور و خشونت است.

320- قانونمندی عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 7

7- عذاب دوزخ ، دارای نظامی حساب شده و دقیق

لنحن أعلم بالذین هم أولى بها صلیاً

321- قوم ابراهیم در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 16

16 - جایگاه قوم مشرک ابراهیم ، آتش جهنم است .

و مأویکم النار

322- قیاس بهشت و جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 62 - 1

1 - زندگی انسان های بهشتی با انواع نعمت ها (همچون نهر ها ، تخت ها ، شراب و همسران زیبا) قابل مقایسه با زندگی پردرد و رنج دوزخیان نیست .

خوب بودن زندگی بهشتیان و بدی زندگی دوزخیان امری روشن و آشکار است. بر این اساس سؤال از بهتر بودن زندگی بهشتیان نسبت به دوزخیان می تواند برای بیان شدت تفاوت این دو زندگی و قابل قیاس نبودن آنها می باشد.

323- کارگزاران جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 3

3 - وجود مأمورانی با گرزهای آهنین در دوزخ

و لهم مقمع من حديد . کَلِّمُوا اَرَادُوا... اُعِيدُوا فِيهَا

«اعيدوا» فعل مجهول و فاعل آن محذوف است و تقدير آن با توجه به آیه پيش (لهم مقامع من حديد) چنین می شود: «کَلِّمُوا اَرَادُوا اَنْ يَرْجُوا.. اعادتهم الخزنه بالمقامع فيها؛ اهل دوزخ هر وقت خواستند از دوزخ بیرون آیند مأموران دوزخ با گرزهای آهنین، آنان را به داخل دوزخ بازمی گردانند».

324- کافران اطراف جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 7,8,9

7- خداوند ، شیاطین و منکران معاد را در قیامت ، خوار و ذلیل ، بر زانو نشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد .

ثُمَّ لَنَحْضُرْتَهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا

«جِثِيًّا» (جمع «جاثی») حال است و «جاثی» به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی «جِثِيًّا» را جمع «جثوه» دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

8- کافران و شیاطین ، در اطراف جهنم و در گروه هایی فشرده و متراکم ، احضار خواهند شد .

ثُمَّ لَنَحْضُرْتَهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا

«جِثِيًّا» ممکن است از «جثوه» به معنای سنگ و خاک متراکم و مجتمع باشد.

9- گردآوردن خفت بار کافران و شیاطین در اطراف جهنم ، مرحله ای پس از حشر است .

لَنَحْشُرْتَهُمْ .. ثُمَّ لَنَحْضُرْتَهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا

325- کافران پیرو در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 15

15 - کافران و مشرکان پیرو، همانند رهبران‌شان، دارای عذابی مضاعف از آتش دوزخ

قال لکل ضعف

ص: 200

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 10

10 - کافران ، مُلازمان آتش دوزخ و جاودان در آن

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... واولئك اصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 8

8 - آتش دوزخ ، مهیّا شده برای کفرپیشگان

أعدت للكافرين

اعداد (مصدر اعدت) به معنای حاضر کردن و مهیّا ساختن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 9

9 - دوزخ ، فرجام کافران به رسالت پیامبر و سرپیچی کنندگان از احکام اسلام

إنا أرسلناك بالحق... ولاتسئل عن أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 18

18 - آنان که به خدا و روز قیامت کافر شوند ، راهی جز ورود به آتش دوزخ نخواهند داشت .

و من كفر... ثم أضطره إلى عذاب النار

اضطراره؛ یعنی، مجبور ساختن کسی به انجام کاری. پس «ثم اضطره...» چنین معنا می شود: آن گاه که کافران حیات دنیا را سپری کردند، آنان را برای ورود به آتش دوزخ مجبور می کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 4

4 - جهنّم ، جایگاه کافران قدرتمند و بهره مند از مواهب مادّی

ثمّ ماویهم جهنّم

«ماوی» به معنای منزل است. (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 13

13 - هیچ نیرویی قادر به جلوگیری از عذاب کافران در دوزخ نخواهد بود .

ص: 201

سوف نصلیهم ناراً .. انّ الله كان عزیزاً حکیماً

تذکر به شکست ناپذیری خداوند پس از بیان اینکه کافران را به دوزخ خواهد برد، اشاره به این معنا دارد که مبدا توهم شود آنان می توانند علی رغم خواست خداوند بر او غلبه کنند و خود را از آتش برهانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 14، 15

14 - خداوند ، گردآورنده همه منافقان و کافران ، در جهنم

إنّ الله جامع المنفقين و الكافرين فی جهنم جميعاً

15 - جهنم ، جایگاه و مجمع تمامی منافقان و کافران

إنّ الله جامع المنفقين و الكافرين فی جهنم جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 1، 7

1 - خداوند در قیامت کافران ظالم را جز به راه جهنم هدایت نخواهد کرد .

و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم

در برداشت فوق ظرف و زمان هدایت در جمله «و لالیهدیهم ..» روز قیامت گرفته شده است ; یعنی خداوند در آن روز کافران را تنها به سوی جهنم رهنمون خواهد ساخت.

7 - جاودانگی در جهنم ، کیفر کافران ستمگر

إنّ الذین كفروا و ظلموا .. خلدین فیها ابداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 37 - 4، 5

4 - نافر جامی تلاش کافران برای رهانیدن خویش از آتش دوزخ

و ما هم بخرجین منها

5- احاطه آتش دوزخ بر تار و پود کافران ، دلیل بی ثمر ماندن تلاش آنان برای رهایی از آن

یریدون ان یخرجوا من النار و ما هم بخرجین منها

جمله «و ما هم بخرجین منها» به این معناست که کافران با آتش عجین شده اند و هیچگاه از آتش خارج نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 86 - 1

1 - دوزخ جایگاه کفرپیشگان و تکذیب کنندگان آیات خداوند

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 3، 2، 1

ص: 202

1 - وضعیت هول انگیز و ذلتبار کافران به هنگام روپرو شدن با آتش جهنم و مشاهده آن

و لو تری إذ وفقوا علی النار

2 - کافران به هنگام روپرو شدن با آتش دوزخ در آرزوی بازگشت به دنیا، تکذیب نکردن آیات پروردگار و فرار گرفتن در زمره مؤمنان هستند.

فقالوا یلیتنا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

3 - وضعیت دهشتزا و غیر قابل توصیف کافران به هنگام ورود به دوزخ و چشیدن آتش

و لو تری إذ وفقوا علی النار

«وقفوا علی النار» می تواند به معنای ورود به آتش و چشیدن عذاب آن باشد. (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 10

10 - عن النبی (صلی الله علیه و آله) إنه تلا هذه الآیه ثم قال: هی طبقات من فوقه و طبقات من تحته لایدری ما فوقه اکثر او ما تحته، غیر أنه ترفعه الطبقات السفلی و تضعه الطبقات العلیا و یضیق فیما بینهما . . .

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است که پس از تلاوت آیه «لهم من جهنم . . .» فرمود: جهنم کافران، دارای طبقاتی از بالا و طبقاتی از پایین است که معلوم نیست آیا طبقات بالا بیشتر است یا طبقات زیرین، ولی طبقات پایین، کافر را بالا می برد و طبقات بالا او را پایین می آورد و او بین طبقات بالا و پایین در فشار قرار دارد . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 12، 9

9 - جهنم ، سزای کافران حق ستیز

و الذین کفروا إلی جهنم یحشرون

12 - کفرپیشگان مکه در قیامت گردآوری و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

و الذین کفروا إلی جهنم یحشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند در پرتو گسیل کافران به سوی دوزخ ، ناپاکان را از پاکان جدا خواهد کرد .

إلى جهنم يحشرون. ليميز الله الخبيث من الطيب

برداشت فوق مبتنی بر این است که «لیمیز الله» متعلق به «یحشرون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 10، 9

9 - احاطه همه جانبه آتش دوزخ بر کافران

وإن جهنم لمحيطه بالكافرين

10 - کافران در همین دنیا ، به گونه ای در احاطه آتش دوزخند .

ص: 203

وإن جهنم لمحيطه بالكفرین

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «احاطه» در «محیطه»، احاطه فعلی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 1

1 - خلود در آتش دوزخ ، وعده خداوند به زنان و مردان منافق و عموم کفرپیشگان

وعد الله المنافقین و المنفقت و الکفار نار جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 5

5 - جهنم ، جایگاه کافران و منافقان و فرجامی سخت و دردناک برای آنان

و مأویهم جهنم و بس المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 20

20 - عذاب دردناک جهنم ، کیفر کافران است .

فلایؤمنوا حتی یروا العذاب الألیم

ممکن است الف و لام «العذاب» - که برای عهد ذهنی است - اشاره به عذاب دنیوی (استیصال) باشد و ممکن است اشاره به عذاب برزخی و یا عذاب اخروی باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 16 - 1

1- کافران دنیاطلب و دل بسته به جلوه های آن ، در آخرت بهره ای جز آتش دوزخ نخواهند داشت .

من کان یرید الحیوه الدنیا و زینتها .. أولئک الذین لیس لهم فی الآخره إلا ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- کافران به قرآن از هرگروه و طایفه (مشرکان ، یهودیان ، نصارا و . . .) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من یکفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهدیه باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و موردنظر آن ، گروههای نامبرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انسانهایی که به خدا و پیامبرانش کافر شوند و نیز جنیان کفرپیشه ، به آتش دوزخ درخواهند افتاد .

لأملأن جهنم من الجنة والناس أجمعين

چون بحث در آیات گذشته درباره فساد و صلاح امتهای بود و مصداق بارز و مورد نظر برای صلاح و فساد - به قرینه آیات پیشین و نیز آیه 121 - توحید، شرک، ایمان و کفر است، مقصود از «الجنة» و «الناس» کافران و مشرکان جنی و انسی است. بر این اساس کلمه «أجمعين» تأکید بر عمومی است که از کلمه «الجنة» و «الناس» فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 5,7

5- کافران جبّار گرفتار در جهنّم، با وجود ابتلا به انواع عذاب های مرگبار، هیچ گاه نمی میرند و از عذاب رهایی نمی یابند .

يأتيه الموت من كلّ مكان و ما هو بميت

7- برای کافران جبّار، در جهنّم، فراتر از نوشیدن اجباری آب چرکین و عذاب های مختلف مرگبار، عذابی خشن و غیرقابل تصور نیز وجود دارد .

و من ورائه عذاب غليظ

مرجع ضمیر «ورائه» احتمال دارد «عذاب» باشد که از عبارت قبلی به دست می آید. در این صورت، با توجه به مفهوم بودن و سخت بودن عذابهای یاد شده، «عذاب غلیظ» باید عذابی بسیار سخت و غیر قابل تصور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 29 - 6

6- کافران، همواره در جهنّم خواهند ماند .

فادخلوا أبواب جهنّم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 10

10- جهنّم، زندانی برای کافران است و هیچ راه گریزی از آن وجود ندارد .

و جعلنا جهنّم للكفرین حصیرًا

«الحصیر» در اصل به معنای تنگ گرفتن و حبس کردن آمده و در این آیه کنایه از زندانی کردن است.

10 - كهف - 18 - 29 - 12،14،15،17،18

12- كافرين به حقايق نازل شده از سوى خداوند ، ظالم ، و سزاوار آتش اند .

الحقّ من ربّكم . . . و من شاء فليكفر إنّنا أعتدنا للظلمين نارًا

14- آتش قيامت ، همانند سراپرده ای فراگير ، راه گريز را بر كافرين خواهد بست .

نارًا أحاط بهم سرادقها

«سرادق» معرب «سراطاق» و به معنای خيمه و پرده سرا است.

15- كافرين در خيمه آتسين دوزخ ، با استغاثه و اظهار تشنگی ، از مأموران عذاب ، ياری می طلبند .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء

«غوث» یعنی: «یاری کردن» و «غیث» یعنی: «باران». مراد از «استغاثه» می تواند طلب یاری و یا طلب باران (آب) باشد. پاسخی که به استغاثه دوزخیان داده می شود، گویای آن است که یاری خواستن دوزخیان، همان آب خواهی آنان است.

17- آب های غلیظ و گداخته ، بسان گدازه مس ، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است .

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید» گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

18- آب های دوزخی ، چهره کافران را سوزانده و بریان می سازد .

یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 101 - 3

3- دوزخ ، فرجام کافرانی است که طاقث شنیدن آیات الهی را ندارند .

و عرضنا جهنم یومئذ للکفرین . . . و کانوا لایستطیعون سمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 8,9

8- دوزخ ، منزل گاهی مهیا شده ، برای کافران است .

إنا أعتدنا جهنم للکفرین نزلاً

«أعتدنا» از ماده «عتد» با «أعدنا» از ماده «عدد» به یک معنا است و در این که «آیا یکی اصل دیگری است یا هر کدام لغت مستقلاً است؟»، اختلاف است. کلمه «نزل» در معانی «منزل»، «وسائل پذیرایی» و «مأوی دادن» استعمال شده است. در برداشت یاد شده معنای نخست لحاظ شده است.

9- خداوند ، از کافران حق ناپذیر ، به وسیله شراره های دوزخ ، پذیرایی می کند .

إنا أعتدنا جهنم للکفرین نزلاً

کلمه «نزل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهْکَم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 10

10 - جاودانگی عذاب جهنم و نبود مرگ در آن ، دلیل پاینده تر بودن عذاب کافران از شکنجه و آزاری است که آنان بر مؤمنان روا می داشتند .

والله خیر و ابقى . إله من یأت ... لایموت فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 1

1- کافران ، در روز رستاخیز در احاطه آتشی فراگیر بوده و از دفع آن از چهره و قفای خود ناتوان خواهند بود .

ص: 206

لو يعلم الذين كفروا حين لا يكفون عن وجوههم النار ولا عن ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 40 - 3

3- کافران دوزخی ، از دفع و برگردانیدن عذاب الهی ، کاملاً ناتوان اند .

فلا يستطيعون ردها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 98 - 1,3

1- کافران و معبود های دروغینشان ، آتش گیره جهنم اند .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

«حصب»؛ یعنی، هر آنچه در آتش افکنند و معنای غالبی آن هیزم است (لسان العرب).

3- آتش جهنم ، فراگیر تمامی وجود کافران دوزخی بوده و بدنشان یک جا به آتش تبدیل خواهد شد .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

برداشت یاد شده از هیزم شدن کافران برای دوزخ استفاده می شود؛ زیرا هر وقت آتش به هیزم می برسد، تمامی هیزم به آتش تبدیل می شود.

بنابراین بدن کافران هم یک جا به آتش تبدیل شده و تمامی وجودشان خواهد سوخت.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 9 - 13

13 - آتش سوزان ، کیفر کفرپیشگان و تمام کسانی که در راستای منحرف ساختن مردم از راه خدا و دین او تلاش می کنند .

و من الناس من یجدل . . . و نذيقه یوم القیمه عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 72 - 10,11

10 - آتش دوزخ ، وعده الهی به کافران و سرانجام شوم آنان

النار وعدّها الله الذین کفروا

11 - دوزخ ، بازگشتگاه و سرانجام کافران

و بئس المصیر

«مصیر» به معنای عاقبت کار و نیز به معنای مرجع و محل بازگشت می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 5

5 - عذاب ابدی دوزخ دامنگیر کافران ، پس از اتمام حجت های الهی بر آنان

ألم تکن ءایتی تتلی علیکم فکنتم بها تکذّبون

آیه یاد شده، بیانگر این حقیقت است که خداوند، کافران را بی دلیل محکوم به عذاب ابدی دوزخ نکرده؛ بلکه ابتدا با بیان آیات

ص: 207

خود، حجت را بر آنان تمام نموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 6

6 - خودشناسی و خداشناسی کافران در تنگنای عذاب جهنم

فی جهنم خلدون... قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا... ضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 2

2 - حقارت و ذلت شدید کافران در دوزخ

قال اخسئوا فیها

«إخسأ» کلمه ای است که برای دور کردن سگ به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 5

5 - جایگاه کافران، آتش است.

الذین کفروا... مأویهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 1

1 - کافران معاند با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قیامت به روافقان به سوی جهنم برده شده و به آن افکنده خواهند شد.

الذین کفروا... الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 54 - 6

6 - عذاب کافران منکر آیات خدا، در جهنم قطعی است.

يستعجلونك بالعذاب وإن جهنم لمحيطه بالكافرين

جمله اسمیه "إن جهنم" و تأکید "إن" بر حتمیت عذاب، دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 8

8 - کافران ، جایگاه خاصی در جهنم دارند .

أليس في جهنم مثوى للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 208

2 - ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله ، به عذاب ، به صورت جبری است .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا .. فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 65 - 2، 1

1 - کفرپیشگان ، همواره در آتش جهنم باقی خواهند ماند .

الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا . خَلْدِينَ فِيهَا

2 - کافران ، در آتش جهنم ، هیچ یار و یآوری نخواهند داشت .

الْكَافِرِينَ .. خَلْدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 1، 2، 4، 6، 8، 11

1 - در روز بی یار و یآوری کافران ، صورت های آنان ، در آتش از این رو به آن رو ، چرخانده می شود ، تا خوب بسوزد .

لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا .. يَوْمَ تَقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

بنابراین که «یوم» ظرف برای «لایجدون» باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

2 - در روز قیامت ، صورت های کافران ، در آتش ، بر اثر شدت حرارت ، منقلب شده ، به رنگ های گوناگون در می آید .

یوم تقلب وجوههم

احتمال دارد که «تقلب» به معنای «از این رو به آن رو شدن» باشد و احتمال دارد که به معنای « تحوّل و تغییر حالت کیفی» باشد که

گاهی سیاه و گاهی زرد و .. می شود. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

4 - لازم است که روزی را که در آن ، کافران با آتش جهنم ، به سختی عذاب و سوزانده می شوند ، به خاطر داشت .

یوم تقلب وجوههم فی النار

برداشت بنابراین احتمال است که نصب «یوم» به جهت مفعولاً به بودن اش باشد. که باید فعل «أذکر» در تقدیر باشد.

6- کافران، در جهنم بر نیندوختن توشه ای برای آخرت خود، حسرت می خورند .

الكفرین . . . یوم تقلّب وجوههم فی النار یقولون یلیتنا أظعنا الله و أظعنا الرسو

8- سختی و سوزش آتش جهنم، کافران را از عملکرد دنیوی شان پشیمان می کند .

یوم تقلّب وجوههم فی النار یقولون یلیتنا أظعنا الله

11- کافران، در حال سوختن در آتش جهنم، بر عملکرد گذشته خود در دنیا، حسرت می خورند .

یوم تقلّب وجوههم فی النار یقولون یلیتنا أظعنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 3،4،5

3- کافران دوزخی، برای همیشه زنده مانده و نمی میرند .

لهم نار جهنّم لایقضى علیهم فی موتوا

ص: 209

4 - از عذاب کافران دوزخی ، هرگز کاسته نشده و به آنان تخفیف داده نمی شود .

لهم نار جهنم .. لا يخفف عنهم من عذابها

5 - محرومیت کافران از هرگونه راحتی و آسودگی در دوزخ

لهم نار جهنم لا يقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف عنهم من عذابها

از این که کافران دوزخی، هرگز نمی میرند تا درد ورنج عذاب را درک نکنند و نیز از عذاب آنان کاسته نمی شود، می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 8،9

8 - سرزنش شدید کافران از سوی خداوند در دوزخ ، به خاطر استفاده نکردن از فرصت مناسب عمر برای ایمان و دین داری

أولم نعمركم ما يتذکر فيه من تذکر

9 - استغاثه و فریادخواهی کافران ، در دوزخ بی نتیجه است .

ربنا أخرجنا نعمل صلحا .. أولم نعمركم ما يتذکر فيه من تذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 27 - 10

10 - کافران ، در ناگوارترین وضعیت و محکوم به آتش دوزخ در روز رستاخیز

فويل للذين كفروا من النار

کلمه «ویل» دلالت بر شدت بدی احوال می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 3،1

1 - مشرکان و کافران در دوزخ ، از هر سو در محاصره آتش قرار خواهند داشت .

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

مقصود از سایبان هایی از آتش بر فراز کافران و زیر آنان، آتش فراگیر است که از هر سو آنها را محاصره کرده است؛ چنان که در سوره دیگری از این حقیقت به صراحت یاد شده است: «یوم یخشاهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم...»، (سوره عنکبوت (29) آیه 55).

3- شدت و فراوانی آتش جهنم، در اطراف مشرکان و کافران

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

مقصود از آیه شریفه هر چه باشد، این نکته را نیز می رساند که آتش دوزخ بسیار شدید و زیاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 9

9- جهنم، جایگاه همیشگی کافران

أليس في جهنم مثوى للكافرين

ص: 210

«مَثْوَى» اسم مکان از ماده «ثواء» - به معنای اقامت توأم با استمرار - است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 2,3,1

1 - کافران پس از حسابرسی اعمالشان ، دسته دسته و گروه گروه به دوزخ رانده خواهند شد .

و وضع الکتب ... و وقیت کلّ نفس ما عملت ... و سيق الذین کفروا إلی جهنّم زمراً

«زمره» (مفرد «زمر») به معنای گروه و دسته است که به دنبال گروه و دسته ای دیگر باشند. بنابراین پیام آیه شریفه این می شود که کافران به چند دسته تقسیم شده؛ آن گاه دسته دسته به دنبال هم وارد دوزخ خواهند شد.

2 - کفر ، دارای مراتب گوناگون است و کافران ، در درجات مختلف دوزخ جای دارند .

و سيق الذین کفروا إلی جهنّم زمراً حتّی إذا جاءوها فتحت أبوابها

تقسیم شدن کافران به چند دسته و گروه و نیز ورود آنان از درب های گوناگون جهنم ، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

3 - وجود فاصله میان موقف کافران ، در محشر و دوزخ

و سيق الذین کفروا إلی جهنّم زمراً

«سوق» (مصدر «سیق») به معنای راندن و تحریک کردن به رفتن است. آمدن این واژه با حرف «إلی»، نشانگر وجود مسیری برای سوق دادن و راندن دوزخیان به سوی مقصدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 4

4 - کافران ، در دوزخ جاودانه خواهند بود .

خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 2,3,1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

یسحبون . فی الحمیم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

2- کافران حق ستیز و ستیزه جو، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد .

ثمّ فی النار یسجرون

«سجر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «یسجرون» به اشخاص، اسناد مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

3- عذاب شدن کافران حق ستیز و ستیزه جو به آتش دوزخ، پس از کیفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود .

فی الحمیم ثمّ فی النار یسجرون

برداشت یاد شده از آمدن «ثمّ» که نوعاً برای تراخی زمانی است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 211

1 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، از درب های گوناگون وارد جهنم خواهند شد .

ادخلوا أبواب جهنم

4 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، برای همیشه در جهنم خواهند ماند .

ادخلوا أبواب جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 34 - 6

6 - آتش ، تنها پناهگاه و گریزگاه کافران در قیامت

و مأویکم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 1

1- قرار گرفتن کافران ، در معرض آتش دوزخ در قیامت

و یوم یعرض الذین کفروا علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 34 - 2، 3

2- روز قیامت ، روز عرضه شدن کافران بر آتش دوزخ

و یوم یعرض الذین کفروا علی النار

3- آتش جهنم ، مهیای پذیرش کافران در رستاخیز *

و یوم یعرض الذین کفروا علی النار

از واژه «یعرض» ، نوعی تقاضا و آمادگی ، از طرف مقابل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- آتش دوزخ ، جایگاه کافران لذت طلب و شکمباره

يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ . . . وَالنَّارَ مَثْوًى لَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 13 - 5

5 - نقش عوامل الهی ، در مهیّا شدن دوزخ برای کافران *

فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

ضمیر متکلم مع الغیر، در «إِنَّا» و «أَعْتَدْنَا» را می توان بیانگر نقش عوامل و کارگزاران الهی در تحقّق اراده او دانست.

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 3

3- دوزخ ، فرجام هر کفرپیشه معاند حق ستیز

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 32 - 1

1 - وعده بهشت به متقین ، همپای تهدید کافران به جهنم

يوم نقول لجهنم . . . و أزلفت الجنة للمتقين . . . هذا ما توعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 13 - 1

1 - قیامت ، روز گداخته شدن کافران در آتش دوزخ

يوم هم على النار يفتنون

«فتنه» در اصل به عمل گداختن طلا و نقره در آتش برای خالص شدن خوب از بد گفته می شود. در این جا مقصود بیان شدت عذاب کافران است و این که آنان چونان طلا و نقره در آتش دوزخ گداخته خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 48 - 3

3 - شکنجه روحی کافران در دوزخ ، علاوه بر شکنجه جسمی آنان

يسحبون . . . ذوقوا مسّ سقر

امر در «ذوقوا» برای تهکم و استهزا است. به استهزا گرفته شدن دوزخیان از سوی مأموران الهی - در مقایسه با عذاب جسمی آنان - شکنجه روحی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آتش دوزخ، اقامتگاه دائمی کافران و منافقان

مأویکم النار

«مأوی» به معنای مسکن می باشد. جمله اسمیه بیانگر دوام و ثبات است.

6- آتش دوزخ، تنها یاور کافران و منافقان

هی مولیکم

7- دوزخ، جایگاه نهایی کافران و منافقان

فالیوم لا یؤخذ منکم فدیة و لا من الذین کفروا. .. و بس المصیر

«مصیر» (معادل «مرجع») و به جایگاهی گفته می شود که حرکت به آن جا منتهی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 11، 12

11 - کافران و تکذیب گران آیات الهی ، اهل دوزخ اند .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب الجحیم

12 - دوزخ ، جایگاه ابدی کافران و تکذیب گران بوده و آنان هرگز از آن رهایی نخواهند یافت .

أولئک أصحاب الجحیم

«صاحب» (مفرد «أصحاب») به معنای یار و ملازم است. بنابراین «أصحاب الجحیم»؛ یعنی، کسانی که با دوزخ یار و ملازم بوده و هرگز از آن جدا نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 1، 3

1 - شیطان و پیروان کافر او ، دارای فرجامی همگون و هر دو مخلد در آتش

فکان عقبتهما آنهما فی النار خلدین فیها

3 - کافران و منافقان همراز ایشان ، دارای فرجامی همگون در آتش دوزخ

فکان عقبتهما آنهما فی النار خلدین فیها

از تشبیه کافران و منافقان به شیطان و پیروان او در آیه قبل، برداشت یاد شده از این آیه استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 7 - 1، 4

1 - اعلام پذیرفته نشدن هیچ عذری از کافران دوزخی در قیامت

یاأيها الذین کفروا لاتعتذروا الیوم

4 - دوزخی شدن کافران ، جزای کردار خود آنان است .

إئما تجزون ما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 8.9

8 - دوزخ ، جایگاه و مأوی کافران و منافقان است .

و مأویهم جهنم

9 - جایگاه و سرنوشت منافقان و کافران ، در قیامت یکسان است .

و مأویهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 10

10 - همسران نوح و لوط ، همانند کافران از دوزخیان اند .

وقیل ادخلا النار مع الدخلین

ص: 214

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 7 - 1

1 - کافران ، از هنگام افکنده شدنشان در دوزخ ، با ناخوشایندترین صداها رویه رو خواهد شد .

إذا ألقوا فيها سمعوا لها شهيقاً

«شهيق»، به معنای زشت ترین و ناخوشایندترین صداها است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 4

4 - سرزنش نگهبانان دوزخ ، شکنجه و عذاب روحی برای کافران دوزخی است .

سألهم خزنتها ألم يأتكم نذير

سرزنش نگهبانان دوزخ از کسانی که خود در آتش دوزخ می سوزند و شکنجه می شوند، می تواند شکنجه دیگری برای آنان از جهت روحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 9 - 1,4,6

1 - اعتراف کافران در دوزخ ، به آمدن پیامبران انذار کننده برای آنان

ألم يأتكم نذير . قالوا بلى قد جاءنا نذير

4 - اعتراف کافران در دوزخ ، به تکذیب عمدی و آگاهانه خویش ، نسبت به پیامبران و ادیان الهی

قالوا بلى قد جاءنا نذير فكذبنا و قلنا ما نزل الله من شيء

6 - پیامبران ، متهم به گمراهی شدید از سوی کافران محکوم به دوزخ

إن أنتم إلا في ضلال كبير

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله «إن أنتم..» دنباله اعتراف های کافران باشد. گفتنی است که صفت «کبیر» (برای «ضلال») اشاره به شدت و نهایت گمراهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 2

2 - گوش دل نسپردن به سخنان پیامبران و تعقل نکردن درباره آنها، عامل دوزخی شدن کافران

وقالوا لو كنا نسمع أو نعقل ما كنا في أصحاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 1

1 - اعتراف کافران در دوزخ به گناه و تقصیر خویش درباره دین

فاعترفوا بذنبهم

ص: 215

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 1

1 - ظالمان و منحرفان از حق ، هیزم جهنم اند .

و أمّا القسطنون فكانوا لجهنم حطباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 43 - 4

4 - « عن عقيل الخزاعي ، أنّ أمير المؤمنين (ع) . . . يقول : تعاهدوا الصلوة و حافظوا عليها و استكثروا منها و تقرّبوا بها فإنّها كانت على المؤمنين كتاباً موقوتاً و قد علم ذلك الكفار حين سُئلوا ما سلّكم في سقر ؟ قالوا : لم نك من المصلّين ؛

از عقيل خزاعي روايت شده كه اميرالمؤمنين(ع) فرمود: . . مواظب نماز باشيد و بر آن محافظت نماييد و انجام آن را افزون كنيد و با نماز به [خدا] تقرّب جوئيد. چون نماز، وظيفه ثابت و معينى براى مؤمنان است؛ اين را كافران نيز مى دانند؛ آن زمان كه از آنان سؤال شود: «چه چيز شما را به دوزخ وارد ساخت؟» گويند: ما از نمازگزاران نبوديم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 4 - 4

4 - كافران ، از هر گونه راحتی و آسائش در دوزخ محروم اند .

إنا أعتدنا للكافرين سلسلاً و أغلالاً و سعيراً

از كيفيت عذاب شدن كافران ناسپاس (غل و زنجير شدن آنان در دوزخ)، مطلب ياد شده به دست مى آيد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 5

5 - « عن أبي جعفر (ع) فى قوله «فالسابقات سبقاً» يعنى أرواح المؤمنين تسبق أرواحهم إلى الجنة . . . و أرواح الكافرين إلى النار ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «فالسابقات سبقاً» روايت شده است، مراد ارواح مؤمنان است كه به سوى بهشت [بر يكدیگر] سبقت مى گيرند. . . و [نيز] ارواح كافران كه به سوى آتش [سبقت مى گيرند].».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- نامه عمل کافر، از پشت سر به او داده شده و آتش دوزخ فرجام او خواهد بود.

وَأَمَّا مَنْ أَوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ... وَيَصْلِي سَعِيرًا... بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا

ارتباط مجموع آیات سوره با یکدیگر، اقتضا می کند که دو دسته آخر سوره (الذین کفروا) و (الذین آمنوا)، همان دو دسته قبل باشند که با عنوان «من أوتی کتابه بیمنه» و «من أوتی کتابه وراء ظهره» از آنان یاد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 6 - 1,6

ص: 216

1 - کافران به اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - به آتش جهنم، گرفتار خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

6 - عذاب جهنم برای کافران ، جاودانه و پایان ناپذیر است .

فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

327- کافران هنگام ورود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 8، 23، 4، 5

4 - باز شدن درب های دوزخ ، هنگام نزدیک شدن کافران به آن

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا

5 - درب های دوزخ ، پیش از آمدن کافران بسته است .

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا

8 - کافران به هنگام رسیدن به درب های دوزخ ، مورد سرزنش نگهبانان و دربانان قرار خواهند گرفت .

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که همزه در «أَلَمْ يَأْتِكُمْ» برای استفهام توییخی می باشد.

23 - اعتراف کافران به کفر خویش و سزاوار عذاب بودن خود ، در آستانه ورود به دوزخ

قَالُوا بَلَىٰ وَ لَكِنَّ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله «لَكِنَّ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ» ادامه کلام کافران دوزخی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 1، 2

1 - کافران ، پس از توقیفی چند در آستانه در های دوزخ برای پاسخ به پرسش های دربانان ، به ورود در آن فرمان خواهند یافت .

قال لهم خزنتها ألم يأتكم رسل... قالوا بلى... قيل ادخلوا أبواب جهنم

2- ورود کافران به دوزخ، از درب های گوناگون خواهد بود .

قیل ادخلوا أبواب جهنم

328- کافران هنگام ورود در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 34 - 4

4- اقرار گرفتن خداوند از کافران، هنگام مواجهه آنان با آتش دوزخ، درباره حقانیت تهدید های وحی

و یوم یعرض . . . ألیس هذا بالحقّ

ص: 217

به قرینه صدر آیه «هذا» اشاره به آتشی است که کافران در معرض آن قرار گرفته اند.

329- کم فروشان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 1 - 2

2- جهنم، جایگاه کم فروشان است.

ویل للمطففین

«ویل» را برخی به معنای دره ای خاص در جهنم، یا یکی از درهای آن دانسته اند. (لسان العرب).

330- کوههای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 13

13- «عن أبي الحسن موسى بن جعفر (ع) : . . . قال عز وجل : «... فسوف يلقون غياً» و هو جبل من صفر يدور في وسط جهنم ;

از امام موسی بن جعفر (ع) روایت شده که.. خداوند عزوجل فرمود: "... فسوف يلقون غياً" و آن [غی] کوهی است از مس زرد که در وسط جهنم می چرخد."

1 . تأویل الآيات الظاهرة، ص 298;

تفسیر برهان، ج 3، ص 18، ح 2.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 17 - 3

3 - «عن النبي (صلى الله عليه وآله) قال : الصَّعُودُ جِبَلٌ فِي النَّارِ يَصْعَدُ فِيهِ الْكَافِرُ سَبْعِينَ خَرِيفاً ثُمَّ يَهْوَى وَهُوَ كَذَلِكَ فِيهِ أْبْدًا ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: «صعود»، کوهی است در آتش جهنم که کافر به مدت هفتاد پاییز (در زمانی به مدت هفتاد سال) بر آن بالا می رود. سپس از آن بالا سقوط می کند و او در جهنم همیشه و تا ابد کارش همین است».

331- کیفر تکذیب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - تکذیب همواره قیامت و جهنم ، موجب عذابی سخت است .

ص: 218

ذوقوا عذاب النار الذي كنتم به تكذبون

332- کيفر مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - مطففين - 83 - 17 - 4

4- عذاب جهنم ، کيفر تکذيب کنندگان آن

ثمّ يقال هذا الذي كنتم به تكذبون

333- کيفيت القای کافران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - ق - 50 - 24 - 1

1- دو فرشته موکل بر کافران معاند ، مأمور افکندن آنان به دوزخ

ألقيا في جهنم کلّ کفار عنيد

دو فرشته ای که مخاطب «ألقيا» قرار می گیرند؛ یا «رقيب» و «عتيد»ند که در دنیا همراه انسان بودند و یا «سائق» و «شهيد»اند که در صحنه قیامت آدمی را همراهی خواهند کرد.

334- کيفيت ورود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 38 - 7,8,9

7- جهنمیان به صورت امتهایی مجزا از یکدیگر وارد دوزخ می شوند.

کلما دخلت أمه لعنت أختها

8- ورود دوزخیان به جهنم، تدریجی و گروه گروه خواهد بود.

کلما دخلت أمه لعنت أختها

9- ورود رهبران اغواگر در دوزخ، قبل از پیروانشان

كلما دخلت أمه . . . قالت أخريهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

مراد از «أمت أخري» به دليل سخن آنان (ربنا هؤلاء أضلونا) گروه پيرو هستند. در نتيجه مراد از «اولي» سران شرک و کفر خواهد بود. و تعبير از آن دو طایفه به «اولي» و «أخري» می تواند به لحاظ تقدیم و تأخير آنان در ورود به جهنم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 219

1 - کافران معاند با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قیامت به روافتان به سوی جهنم برده شده و به آن افکنده خواهند شد .

الذین کفروا .. الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 1

1 - کافران پس از حسابرسی اعمالشان ، دسته دسته و گروه گروه به دوزخ رانده خواهند شد .

ووضع الکتب .. ووفیت کلّ نفس ما عملت ... وسيق الذین کفروا إلی جهنّم زمراً

«زمره» (مفرد «زمر») به معنای گروه و دسته است که به دنبال گروه و دسته ای دیگر باشند. بنابراین پیام آیه شریفه این می شود که کافران به چند دسته تقسیم شده؛ آن گاه دسته دسته به دنبال هم وارد دوزخ خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 1

1 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، از درب های گوناگون وارد جهنم خواهند شد .

ادخلوا أبواب جهنّم

335- کیفیت ورود ظالمان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 3

3- خداوند ، ستم پیشگان را در جهنم ، به صورت زانو بر زمین زده ، رها خواهد ساخت .

ونذر الظلمین فیها جثیّاً

«جثیّ»؛ یعنی، بر زانوشستگان، این گونه نشستن، نمودی از دلهره و حقارت و ناتوانی است.

336- کیفیت ورود کافران به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - كافران ، فوج فوج و دسته دسته به دوزخ افكنده خواهند شد .

كَلِّمَ الْقِي فِيهَا فُوجِ سَالِهُمِ خَزَنَتِهَا

ص: 220

337- کیفیت ورود کافران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 11، 2

2- سوق داده شدن کافران به سوی دوزخ، به تدریج و همراه با سرزنش و توبیخ

و یوم یعرض الذین کفروا علی النار اذہبتم طیبتکم

از این که کافران نخست بر آتش عرضه می شوند و همراه با آن زشت کاری گذشته شان به رخ آنان کشیده می شود، مطلب بالا استفاده می شود.

11- عرضه کافران بر آتش، همراه با سرزنش و توبیخ، گوشه ای از عذاب ذلت بار آنان *

یوم یعرض .. اذہبتم طیبتکم فی الحیاتکم الدنیا و استمتعتم بها فالیوم تجزون عذا

برداشت بالا بدان احتمال است که نفس عرضه کافران بر آتش و توبیخ آنان، خود جزئی از عذاب خفت بار آنان باشد.

338- کیفیت ورود گناهکاران به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 2

2- زبونی و خواری مجرمان در قیامت، به هنگام رانده شدن به طرف دوزخ

و نسوق المجرمین إلی جهنم وردًا

«نسوق» و «وردًا» در این آیه، در مقابل «نحشر» و «وفدًا» در آیه پیشین است. تعبیرات یاد شده در آن آیه حکایت از احترام و تجلیل داشت و در این آیه (به قرینه مقابله و بیان حالت تشنگی مجرمان و نیز تعبیر «نسوق») حکایت از ذلت و زبونی آنها در صحنه قیامت دارد.

339- کیفیت ورود گناهکاران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 48 - 2، 1

1 - قیامت، روز کشانده شدن مجرمان بر صورت هاشان در آتش دوزخ

یوم یسحبون فی النار علی وجوہهم

«سحب» (مصدر مجهول «يسحبون») به معنای کشانده شدن است.

2- کشیده شدن مجرمان ، با صورت در آتش به منظور چشیدن هرچه بیشتر طعم عذاب

یوم یسحبون فی النار علی وجوههم ذوقوا مسّ سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 41 - 4

ص: 221

4- پاها و موهای جلوی سر مجرمان، در چنگ مأموران قیامت (برای افکندن در دوزخ)

فیوخذ بالنوصی و الأقدام

340- کیفیت ورود مشرکان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 3، 1

1- مجرمان شرک پیشه، در قیامت لب تشنه و عطشان به سوی جهنم رانده خواهند شد.

و نسوق المجرمین إلی جهنم ورداً

از جمله معانی بیان شده برای «ورد» عطش است (لسان العرب). «ورداً» در این آیه با تأویل به مشتق حال برای «المجرمین» است؛ یعنی، مجرمان را در حالی که تشنه اند، به جهنم می رانیم. برخی از اهل لغت و تفسیر «ورد» را به معنای گروهی که بر لب آب می روند، گرفته و آن را کنایه از تشنه کامی آنان دانسته اند.

3- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهاست.

و یكونون علیهم ضنّاً .. یوم نحشر ... و نسوق المجرمین

در آیات پیشین، سخن از بی ثمر بودن پرستش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر «یوم» در «یوم نحشر» متعلق به «یكونون» باشد.

341- گرزهای آهنین جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2، 1

1- گرزهای آهنین، یکی دیگر از ابزار شکنجه اهل دوزخ

و لهم مقمع من حدید

2- شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، سزاوار گرزهای آهنین در دوزخ

و لهم مقمع من حدید

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حدید»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 2,3

2 - دوزخیان هر وقت بر اثر التهاب و غلیان آتش ، از قعر دوزخ بالا آورده شوند ، با گرز های آهنین دوباره به قعر آن بازگردانده خواهند شد .

و لهم مقمع من حديد . كلما أرادوا أن يخرجوا منها من غم أعيدوا فيها

3 - وجود مأمورانی با گرز های آهنین در دوزخ

ص: 222

و لهم مقمع من حدید . کَلِّمًا أَرَادُوا... أَعِيدُوا فِيهَا

«اعیدوا» فعل مجهول و فاعل آن محذوف است و تقدیر آن با توجه به آیه پیش (لهم مقامع من حدید) چنین می شود: «کَلِّمًا أَرَادُوا أَنْ يَرْجُوا.. اعادتهم الخزنه بالمقامع فيها؛ اهل دوزخ هر وقت خواستند از دوزخ بیرون آیند مأموران دوزخ با گرزهای آهنین، آنان را به داخل دوزخ بازمی گردانند».

342- گرسنگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 3

3- اهل دوزخ (اصحاب شمال) ، برای رفع گرسنگی ناچار به تغذیه از درخت زقوم خواهند بود .

لَأَكْلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ

آوردن «لام» تأکید، بیانگر آن است که تغذیه اهل دوزخ از «زقوم» تردیدناپذیر است؛ زیرا آنان برای رفع گرسنگی چاره ای جز آن ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 53 - 1

1 - دوزخیان از فرط گرسنگی به پر کردن شکم خود از میوه « زقوم » می پردازند .

فَمَالُونَ مِنْهَا الْبَطُونَ

343- گشودن دربهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 4

4- باز شدن درب های دوزخ ، هنگام نزدیک شدن کافران به آن

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهَا فَتَحَتْ أَبْوَابَهَا

344- گمراهان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 6, 1

1 - دوزخ ، جایگاه و فرجام گمراهان و فریب خوردگان از شیطان

أولئك ماويهم جهنم ولايجدون عنها محيصاً

ص: 223

6- ورود گمراهان و فریب خوردگان از شیطان به جهنم، حتمی است.

و ما یعدهم الشیطن الا غروراً. أولئک ماویهم جهنم و لایجدون عنها محیصاً

بنابر اینکه جمله «لایجدون...» بیان و تأکید حقیقتی باشد که جمله «ماویهم جهنم» آن را افاده می کند. یعنی آنان که دارای صفات ذکر شده هستند، راهی جز ورود به جهنم ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 44 - 3

3- جهنم، دارای هفت درکه (طبقات زیرین) است و هر گروهی از گمراهان در درکه مخصوص و طبقه مشخصی جای دارند.

لها سبعة أبواب لكل باب منهم جزء مقسوم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «أبواب» معنای کنایی آن باشد؛ زیرا هر دری، نوعاً به سوی مکانی خاص گشوده می شود و به جایی مستقل منتهی خواهد شد و مؤید این معنا، عبارت بعدی است که هر بابی، برای گروهی از گمراهان تعیین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 10

10- مأوا و جایگاه گمراهان حق ناپذیر، دوزخ است.

مأوهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 91 - 1,5

1 - قیامت روز نمودار شدن دوزخ برای گمراهان

و یرزت الجحیم للغاوین

5- دوزخ، جایگاه گمراهان

و یرزت الجحیم للغاوین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - افکنده شدن همه سپاهیان ابلیس در دوزخ، به همراه گمراهان مشرک و معبود های باطلشان

فکبکبوا فیها .. و جنود ابلیس أجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشاجره و دشمنی، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و

«اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 2

2 - آتش دوزخ، تنها عامل تسلیم گمراهان لجوج در برابر حق

قالوا و هم فیها یختصمون . تالَّهٗ اِنْ كُنَّا لَفِی ضَلٰلٍ مِّبِیْنٍ

برداشت یاد شده از آن جا است که اعتراف حق ستیزان، تنها در جهان آخرت و آن هم در داخل دوزخ صورت می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 2

2 - جاودانگی ظالمان و گمراهان، در دوزخ، نتیجه محرومیت آنان از ولایت خدا و تکیه بر ولایت غیر او است.

اِنَّ الظَّٰلِمِیْنَ فِیْ عَذَابٍ مُّقِیْمٍ . و مَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِیَآءٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 1

1 - چشیدن عذاب آتش دوزخ، فرجام نهایی تکذیب گران گمراه

وَأَمَّا اِنْ كَانَ مِنَ الْمَكْذِبِیْنَ الضَّآلِّیْنَ . . . و تصلیه جحیم

«صَدِّی» (مبدأ اشتقاق «تصلیه») در معانی چشیدن، بریان شدن و افتادن به کار می رود. بنابراین «تصلیه جحیم» می تواند به معنای چشیدن آتش دوزخ، بریان شدن به وسیله آن و یا افتادن در آن باشد. برداشت بالا ناظر به معنای اول «تصلیه» است.

345- گناهکاران در آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 15 - 2

2 - آتش شعله‌ور و خالص، عذاب و کیفر مجرمان در آخرت

إِنَّهَا لَطْفِي

واژه «لطفی» هم در معنای آتش شعلهور و خالص به کار می رود و هم می تواند عَلَم و اسم برای دوزخ باشد. برداشت یاد شده، براساس کاربرد نخست است.

346- گناهکاران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 225

15 - گنهکاران در قیامت ، علاوه بر آتش دوزخ به عذاب های روحی نیز گرفتار خواهند شد .

و لا یکلّمهم اللّٰه یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 27 - 9

9 - زشت کرداران ، اهل دوزخ هستند و در آن جاودانه خواهند ماند .

و الذین کسبوا السیئات .. أولئک أصحاب النار هم فیها ّخلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 13 - 14، 5، 6

5 - وعده خداوند به انباشتن دوزخ از مجرمان جنّی و انسی ، وعده ای حق و تخلف ناپذیر است .

ولکن حقّ القول منّی لأملأنّ جهنّم من الجنّه و الناس أجمعین

6 - سوگند خداوند به انباشتن جهنم از مجرمان جنّی و انسی

ولکن حقّ القول منّی لأملأنّ جهنّم من الجنّه و الناس

لام در «لأملأنّ» برای قسم است و حکایت از آن دارد که «القول» در فراز قبلی، سوگند است.

14 - همه مجرمان جنّی و انسی ، در جهنم گرد می آیند .

لأملأنّ جهنّم من الجنّه و الناس أجمعین

قید «أجمعین» به قرینه این که کسانی وجود دارند که به جهنم نخواهد رفت، عموم افرادی نیست، بلکه مفید عموم در نوع است. لازم به ذکر است که «ال» در «الجنّه» و «الناس» عهد بوده و اشاره به افرادی خاص - که همانا مجرمان اند - دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 6

6 - اسراف گران و افراط کنندگان در گناه و حق ستیزی ، اهل دوزخ اند .

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

«اسراف» به معنای افراط است و مقصود از «مصرفین» در آیه شریفه، کسانی اند که در گناه و حق ستیزی افراط می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 74 - 1

1 - گناهکاران ، در عذاب جهنم ماندگاراند .

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 3

3- کشانده شدن اجباری گناه کاران با خفت و خواری به سوی مرکز دوزخ

ص: 226

خذوه فاعتلوه إلى سواء الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 1,4

1- مأموران دوزخ ، موظف به شکنجه گناه پیشگان در وسط دوزخ

ثُمَّ صَبُّوا

4- گنه کاران دوزخی ، از درون و بیرون و از هر سو مبتلا به عذاب و شکنجه خواهند بود .

إِنَّ شَجَرَتِ الرَّقْمِ . . . كَالْمَهْلِ يَغْلِي فِي الْبَطْنِ . . . خذوه . . . ثُمَّ صَبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ ع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 47 - 1,5

1 - مجرمان ، در روز قیامت دچار سردرگمی و حیرت و گرفتار عذاب آتش برافروخته دوزخ

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسَعَرَ

آیه شریفه به دلیل ارتباط با قبل و بعد - که در زمینه قیامت است - نظر به وخامت حال مجرمان در آن روز دارد. گفتنی است که در برداشت بالا «سعر»، جمع «سعیر» (آتش ملتهب) گرفته شده است.

5 - مجرمان ، گمراهان از راه حق در دنیا و مبتلا به شعله های آتش در قیامت *

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسَعَرَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «فی ضلال»، نظر به گمراهی دنیوی و «سعر» نظر به عذاب اخروی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 1,2

1 - پرسوجوی اصحاب الیمین ، از عوامل دوزخی شدن مجرمان

یتساءلون . عن المجرمین . ما سلککم فی سقر

2- دوزخ ، جایگاه جرم پیشگان

عن المجرمین . ما سلککم فی سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 14 - 1

1 - آتش دوزخ ، جایگاه فاسقان و گنه پیشگان و کیفر کردار آنان است .

وإنّ الفجّار لفی جحیم

«فجور»؛ یعنی، دریدن پرده دیانت (مفردات راغب). از معانی دیگر «فجور»، فسق و عصیان است. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفین - 83 - 12 - 4

4 - طغیان گران و گناه کاران ، در قیامت به جهنم و عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

ص: 227

ویل یومئذ للمکذبین . . . و ما یکذب به الاکلّ معتد اثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز ، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

ثم ائهم لصالوا الجحیم

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال» بوده است -؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَدَّ لَمِيَّ النَّارِ وَصَدَّ لَمِيَّهَا صَدًّا قَاسِيًّا حَرًّا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَصَلِيَ فَلَانَ بِالنَّارِ يَصَلِيَّ صُلِيًّا أَحْتَرَقَ (سوخت).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4 - دروغ گویان و گنه کاران ، در آخرت با برخورد شدید مأموران الهی مواجه شده و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

ناصیه کذبہ خاطئه . . . سندع الزبانیه

347- گناهکاران و جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 1

1 - معرفی دوزخ به مجرمان دوزخی ، از روی استهزا و تمسخر

يعرف المجرمون بسيمهم . . . هذه جهنم

348- گواهی نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 10

10 - اعتراف کافران در حضور نگهبانان و دربانان دوزخ ، به آمدن پیامبران تلاوت گر آیات خداوند و اندازگران الهی برای هدایت آنان

الم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءایة ربکم و ینذرونکم لقاء یومکم هذا

349- گیاه خاردار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 2

2 - تنها خوراک موجود برای برخی از دوزخیان ، گیاه خاردار و بی ارزش و بدبوی جهنم است .

لیس لهم طعام إلا من ضریع

«ضریع» (از ریشه «مضارعه» به معنای «مشابهه») خاری است که شتر آن را، از خارهای مشابه تشخیص نمی دهد و خوردن آن به او صدمه می زند و سودی نمی رساند (مجمع البیان). برخی آن را خار ساقه و تنه درخت خرما و برخی دیگر، گیاه بدبویی دانسته اند که بر اثر موج دریا بیرون می افتد. این کلمه به معنای پوشش نازک روی استخوان نیز استعمال شده است. (قاموس)

350- لجاجت مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 2

2 - پافشاری مستمر تکذیب گران در دنیا ، بر انکار قیامت و عذاب دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جمله «کنتم بها تکذّبون» ماضی استمراری و بیانگر آن است که کافران تکذیب گر؛ هرگز حاضر نشده اند حقایق مربوط به جهان آخرت را بپذیرند؛ بلکه مصرانه آن را انکار می کنند.

351- لظى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 24

24 - «عن امیر المؤمنین (ع) إنّ جهنم لها سبعة أبواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النيران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمة فوقها سقر ، و فوقها الجحیم و فوقها السعیر و فوقها الهاویه ؛

از امیر المؤمنین (ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. . . و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم، سعیر و هاویه می باشد.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 15 - 3

3- « لظی » (آتش شعلهور و خالص) ، از نام های دوزخ

إنَّهَا لَظَى

ص: 229

352- لعن در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 5

5- هر امتی پس از ورود به جهنم، امت هم مسلک خویش را لعنت می کند و بر او نفرین می فرستد.

كلما دخلت أمة لعنت أختها

353- مالک آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 3

3- خداوند ، مالک و صاحب اختیار آتشی است که در قیامت ، زراندوزان غیبت کننده و عیب جو را درهم می شکند .

و ما أدريک ما الحطمة . نار الله

«نار الله»، خبر است برای ضمیر محذوف که به «الحطمة» برمی گردد.

354- مانعان خیر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 1

1- سدکنندگان راه ارزش ها و تجاوزگران و شکاکان در حق ، محکوم به آتش دوزخ

ألقيا فی جهنم کلّ . . . مناع للخیر معتد مریب

355- مبدأ آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 6

6- سوختن انسان در آتش جهنم ، از درون او آغاز خواهد شد .

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْتَدَةِ

ریشه «اطلاع» (طاء و لام و عین)، بر ظهور و بروز دلالت دارد (مقایس اللغه). ظاهر شدن آتش جهنم بر قلب، حاکی از نقطه شروع آن است.

ص: 230

356- متجاوزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 30 - 8

8 - وارد نمودن تجاوزکاران و ستمگران به دوزخ و بریان کردن آنان ، کاری آسان برای خداوند

و من يفعل ذلك عدواناً وظلماً .. و كان ذلك على الله يسيراً

«صلی» از مصدر «صَلَّى»، و به معنای بریان کردن است. (القاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 1 - 25 - 50 - 1

1- سدکنندگان راه ارزش ها و تجاوزگران و شکاکان در حق ، محکوم به آتش دوزخ

ألقيا في جهنم كلّ .. متاع للخير معتد مريب

357- متخلفان از جهاد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 12

12 - دوزخ ، جایگاه و فرجام نهایی منافقان متخلف از جهاد

مأويهم جهنم

358- متکبران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 14

14 - جهنم ، اقامتگاه شومی برای متکبران و مفسدان

أخذته العزّة بالاثم فحسبه جهنم و لبس المهاد

359- مجرمان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 3، 1

1 - مجرمان در احاطه آتش دوزخ، از زیر پا و فراز سر

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

ص: 231

«مهاده» به معنای بستر گسترده است و «غواش» (جمع غاشیه) به معنی ساتر و روانداز، عطف بر «مهاده» است و «من فوقهم» حال برای آن. یعنی: لهم من جهنم غواش من فوقهم.

3 - دوزخ، محیطی بسته و خفقان زا برای مجرمان

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

جمع آوردن کلمه «غواش» و مقید کردن آن به «من فوقهم» حکایت از برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 75 - 2

2 - اندوه سنگین و یأس آلود مجرمان در جهنم

لا یفتّر عنهم و هم فیہ مبلسون

«ایلاس» (مصدر «مبلسون») به معنای اندوه ناشی از یأس است. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 1

1 - جاودانگی مجرمان در دوزخ، نتیجه ظلم آنان به خودشان

و ما ظلّمهم

360- محدوده حرکت در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 44 - 4

4 - دوزخیان، دارای توان و اختیاری محدود برای حرکت و جابه جایی در دوزخ *

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

361- محرومان از تخفیف گرمای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - طغیان گران در دوزخ، از هر گونه احساس خنکی و تخفیف حرارت سوزان جهنم، محروم خواهند بود.

لا یدوقون فیها بردًا

«ذوق»؛ یعنی، درک مزه (مصباح)، این واژه در رابطه با اجسام به طور حقیقت و در مورد معنویات، به طور مجاز استعمال می شود. در آیه شریفه بین معنای حقیقی و مجازی آن جمع شده است؛ زیرا تعبیر چشیدن برای احساس سردی مجاز است. مراد از «بَرْد» - به قرینه تقابل آن با نوشیدنی - هر گونه احساس سردی است؛ هر چند با سایه و امثال آن باشد.

ص: 232

362- محیط جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 41 - 3

3 - دوزخ، محیطی بسته و خفقان زا برای مجرمان

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

جمع آوردن کلمه «غواش» و مقید کردن آن به «من فوقهم» حکایت از برداشت فوق دارد.

363- مخالفان دین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 1

1 - خداوند، دارای مأمورانی سرسخت برای خنثی ساختن تلاش مخالفان دین و راندن آنها به سوی جهنم

سندع الزبانیه

«زَبْنِيَّة» (مفرد «زبانیه») از ریشه «زَبَن» به معنای «دفع»؛ به معنای «شدید» و «پلیس» (یاور سلطان) است (قاموس). اطلاق «زبانیه» بر مأموران الهی، به این جهت است که آنها اهل آتش را به سوی آن سوق می دهند. (مصباح)

364- مدت توقف در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 23 - 4,5

4 - «قال رسول الله: لا يخرج من النار من دخلها حتى يَمُكُثَ فيها أحقاباً و الحقب بضع و ستون سنه و السنه ثلاثمائة و ستون يوماً كل يوم كآلف سنه مما تعدون فلا يتكلمن أحد أن يخرج من النار»

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: کسی که داخل آتش جهنم شود از آن خارج نمی گردد؛ مگر این که چند «حُقب» در آن توقف کند. مراد از «حُقب» شصت و اندی سال می باشد. و سال 360 روز است. هر روزی مثل هزار سالی است که شما آن را می شمارید. بنابراین کسی دل خوش نکند که [در نهایت] از آتش خارج خواهد شد.

5 - «عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل « لا يبين فيها أحقاباً » قال: الأحقاب ثمانيه أحقاب و الحقب ثمانون سنه و السنه ثلاثمائة و ستون يوماً و اليوم كآلف سنه مما تعدون»

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجل «لابثین فیها أحقاباً» روایت شده است: احقاب هشت حُقب است و یک «حُقب» 80 سال و سال 360 روز و روز [آخرت]، مثل هزار سالی است که شما می شمارید».

ص: 233

365- مدت توقف طغیانگران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 23 - 1

1 - درنگ طغیانگران در جهنم، دارای دوره‌هایی پیاپی و زمانی طولانی است.

لبثین فیها أحقاباً

«أحقاب»، جمع «حقب» بر وزن «فعل» است. برای «حقب» چندین معنا ذکر شده است؛ از قبیل: «دهر» و «یک سال» و «دو سال» و «هشتاد سال» (لسان العرب). مراد از «أحقاب» لزوماً زمان محدود نیست؛ بلکه با آمدن هر «حُقب» در پی دیگری تا بی نهایت نیز سازگار است که در آن صورت با خلود در آتش تنافی ندارد.

366- مراتب آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 11

11- آتش دوزخ، آتشی خاموش نشدنی و دارای نوسان و همواره فروزان است.

كلّما خبت زدنهّم سعيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 9

9- آتش سهم‌گین و فراگیر، عذاب حاضر و آماده برای کافران، از جانب خداوند است.

إنا أعتدنا للظالمين ناراً

نکره آوردن «ناراً» برای دلالت بر شدت و عظمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 3

3- آتش دوزخ، بسیار سوزان و دارای حرارتی شدید است.

ناراً حامیه

«حامیه»؛ یعنی، دارای حرارت و چون آتش همواره دارای حرارت است، تصریح به این وصف، بیانگر غیر متعارف بودن آن حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 6

6 - تفاوت درجات آتش در جهنم

ص: 234

نَارًا تَلْظَى . لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَى

حصر در این آیه، ممکن است ناظر به نوع آتشی باشد که در آیه قبل مطرح شد. بر این اساس، نکره بودن «ناراً» برای تنويع است؛ یعنی، نوع خاصی از آتش است که به شقی ترین افراد، اختصاص می یابد و باقی اشقیاء در انواع دیگر آن معذب اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 3

3 - درجات آتش جهنم در قیامت، براساس باور ها و نیت های انسان شکل می یابد .

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ

«إِطَّلِعْ عَلَى الشَّيْءِ»؛ یعنی، آن را دانست (لسان العرب). مفاد آیه شریفه - براساس این معنا - آگاهی آتش جهنم از محتوای قلب ها است. این آگاهی، ممکن است کنایه از تفاوت وضع دوزخیان با یکدیگر باشد که آتش جهنم با هر کس، متناسب با محتوای قلب او رفتار خواهد کرد.

367- مراتب عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 5

5 - جهنم، دارای انواع عذاب هلاکت بار برای تکذیب کنندگان قیامت

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَحَدًّا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 9

9 - عذاب دوزخ، دارای مراتب گوناگون و شدت و ضعف است .

أَشَدَّ الْعَذَابِ

368- مراتب عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 8

8- عذاب های جهنّم دارای تنوع و مراتب است .

يسقى من ماء صديد . . . يأتیه الموت من كلّ مكان ... و من ورائه عذاب غليظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 5

ص: 235

5- جهنم ، دارای درکات و عذاب های متفاوت و شدید و ضعیف

لها سبعة أبواب لكل باب منهم جزء مقسوم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مقصود از «سبعه» در آیه، کنایه از کثرت و حاکی از شدت و ضعف و تفاوت عذابهای جهنم باشد نه بیان عدد مشخص.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 3

3- عذاب طغیان گران در دوزخ ، بسیار شدید است .

وئاخر من شکله أزواج

برداشت یاد شده از تنوع نوشابه و غذاهای ناگوار در دوزخ به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 5

5- مراتب شدید و هلاکت بار عذاب دوزخ ، متوجه گناه پیشگان مغرور و پیشوایان کفر و نه همه گناه کاران *

طعام الأثیم کالمهل ... ثم صبوا فوق رأسه ... ذق إنک أنت العزیز الکریم

از مبالغه نهفته در «الأثیم» و نیز وصف «العزیز الکریم»، این احتمال شکل می گیرد که عذاب های شدید مطرح شده در این آیات، برای هر گناه کاری نیست؛ بلکه مخصوص دارندگان اوصاف یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 1

1 - حرارت آتش دوزخ و صدای ناخوشایند برخاسته از آن ، در نهایت شدت و حدت است .

تکاد تمیز من الغیظ

تعبیر «تکاد تمیز من الغیظ» (چیزی نمانده است که از شدت غیظ پاره پاره شود) درباره دوزخ، تعبیری است تمثیلی و کنایی و بیانگر شدت و حدت آتش دوزخ و صدای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- جهنم، دارای عذاب جسمی و شکنجه روحی

سیصلی نارا... و امرأته... فی جیدها جبل من مسد

آتش، عذاب جسمی و تحقیر با بستن ریسمان به گردن، عذاب روحی است.

369- مرتد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 236

و من يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى . . . نصله جهنم

جمله «من بعد ما تبين له الهدى»، با توجه به شأن نزول آیه که درباره برخی از مسلمانان است، می تواند ناظر به ارتداد باشد.

370- مرفهان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 22

22- رفاه مندانِ هواپرست ، در قیامت ، گرفتار آتشی فراگیر و آشامیدنی هایی ناگوارند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه . . . بس الشراب و ساءت مرتقاً

نکته یاد شده از ارتباط دو آیه استفاده شده است.

371- مرگ در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 11، 7

7- دوزخیان در دوزخ نخواهند مرد - تا عذاب را درک نکنند - و نه مانند زندگان خواهند بود .

فإنّ له جهنم لايموت فيها و لا يحيى

مراد از «حياه» در «لايحيى» به قرينه «لايموت فيها» حياتى است كه بر مرگ ترجيح داشته باشد و حيات اهل دوزخ، چون مايه افزايش عذاب است، از مرگ - كه پايان دهنده عذاب است - ناگوارتر و منفورتر مى باشد.

11 - « عن أبى سعيد الخدرى : إن رسول الله (صلى الله عليه و آله) خطب فأتى على هذه آية «إنه من يأت ربّه مجرماً فإنّ له جهنم لايموت فيها و لا يحيى» فقال رسول الله (صلى الله عليه و آله) : أمّا أهلها الذين هم أهلها ، فإنّهم لايموتون فيها و لا يحيون ، و أمّا الذين ليسوا بأهلها فإنّ النار تميّتهم إمامته ثمّ يقوم الشفعاء فيشفعون ;

از ابوسعيد خدرى روايت شده كه رسول خدا(صلى الله عليه و آله) خطبه خواند، تا به اين آيه رسيد «إنه من يأت ربّه مجرماً فإنّ له جهنم لايموت فيها و لا يحيى». پس آن حضرت فرمود: ساكنان جهنم - كه سزاوار آن هستند - در آن جا نه مى ميرند و نه زندگى دارند. اما كسانى كه سزاوار جهنم نيستند پس آتش، آنان را يك بار مى ميراند، آن گاه شفيعان به پاخاسته و آنان را شفاعت مى كنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 10

10 - مرگ و فنا، در دوزخ راه ندارد .

لیقظ علینا ربّک . . . إنّکم مکثون

ص: 237

372- مستضعفان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 18

18 - جهنم، جایگاه مستضعفانی که با داشتن توانایی هجرت در محیط کفر بمانند.

فاولئک ماویهم جهنم

بنابر اینکه سرزنش به جهت ترک هجرت باشد که خود از واجبات است، نه خصوص عمل نکردن به احکام دین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 1

1 - وجود اختلاف میان مستضعفان و مستکبران، در آتش دوزخ و اقدام آنان به احتجاج و دلیل آوردن

و إذ يتحاجون فی النار فيقول الضعفاء للذين استكبروا

373- مستکبران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 1

1- گردن فرازان و عصیان گران در برابر خداوند رحمان، سزاوار سوختن در آتش دوزخ اند.

حول جهنم... ثم لنحن أعلم... بها صلياً

«صلياً» (از صَ لَمِ يَصْلِي) تمیز برای «اولی» و به معنای سوختن و چشیدن حرارت آتش است (لسان العرب). بنابراین مفاد عبارت «أعلم... صلياً» این است که: ما بهتر می دانیم چه کسی برای جهنم سزاوارتر است، از نظر چشیدن آتش و بریان شدن در آن. «أولویت» برای برخی نشانه آن است که بقیه نیز استحقاق دارند؛ گرچه ممکن است اولویت نداشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 1

1 - وجود اختلاف میان مستضعفان و مستکبران، در آتش دوزخ و اقدام آنان به احتجاج و دلیل آوردن

و إذ يتحاجون فی النار فيقول الضعفاء للذين استكبروا

2 - اظهار ناتوانی کردن مستکبران در دوزخ ، از بر آوردن درخواست مستضعفان پیرو خود ، مبنی بر کاستن از عذاب آنان

فهل أنتم مغنون عتًا نصيبًا من النار . قال الذين استكبروا إنا كلّ فيها

این که مستکبران می گویند: «ما و شما گرفتار عذابیم»، در واقع پاسخ منفی آنان به درخواست مستضعفان و اظهار ناتوانی کردن

است؛ زیرا کسی که خود در آتش می سوزد، نمی تواند نجات دهنده دیگران از آن باشد و گرنه خود را نجات می داد.

374- مسرفان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 6

6 - اسراف گران و افراط کنندگان در گناه و حق ستیزی ، اهل دوزخ اند .

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

«اسراف» به معنای افراط است و مقصود از «مسرفین» در آیه شریفه، کسانی اند که در گناه و حق ستیزی افراط می کنند.

375- مسؤولیت نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 1

1- مأموران دوزخ ، موظف به برخوردی قاطع ، سخت و قهرآمیز با گناه پیشگان

خزوه فاعتلوه

«العتل» (مصدر «فاعتلوه») به معنای کشاندن با زور و خشونت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 1

1- مأموران دوزخ ، موظف به شکنجه گناه پیشگان در وسط دوزخ

ثُمَّ صَبُّوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 5

5 - عذاب کردن دوزخیان ، تنها وظیفه فرشتگان گماشته شده بر دوزخ

عليها تسعة عشر .. و ما جعلنا عدّتهم إلا فتنة للذين كفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «عده» به معنای جماعت (قاموس المحيط) و «فتنه» به معنای عذاب باشد؛ یعنی، «و ما جلعنا جماعتهم إلاّ عذاباً للذین کفروا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 5

5 - مأموران الهی در جهنّم، عهده دار عذاب دوزخیان *

ص: 239

مجهول بودن «تسقی»، بیانگر وجود یک یا چند مأمور عذاب در دوزخ است.

377- مسیحیان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 13

13- کافران به قرآن از هرگروه و طایفه (مشرکان ، یهودیان ، نصارا و . . .) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من یکفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهدیه باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و موردنظر آن ، گروههای نامبرده اند.

378- مشرکان پیرو در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

379- مشرکان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 15، 24

15 - ازدواج با مشرک ، زمینه ساز انحراف و دخول در جهنم است .

و لا تنکحوا . . . اولئک یدعون الی النار

24 - لزوم پرهیز از معاشرتهایی که خطر کفر و انحراف دارد و مایه درآمدن به جهنم است .

و لا تنکحوا . . . و لا تنکحوا . . . اولئک یدعون الی النار

با توجّه به عمومیت تعلیل: اولئک یدعون الی النار، و شمول آن نسبت به موارد غیر ازدواج.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 20

20 - آتش دوزخ، جایگاه مشرکان

ص: 240

انه من يشرك بالله . . . مأويه النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 86 - 3

3 - دوزخ جاىگاه مشركان و يهوديان مستكبر و حق ناپذير

و الذين كفروا و كذبوا بايتنا أولئك اصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 17 - 10

10 - مشركان ، اهل دوزخ بوده و در آتش آن جاودانه خواهند ماند .

ما كان للمشركين . . . وفي النار هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 113 - 5

5 - دوزخى بودن مشركان ، امرى قطعى و غير قابل تغيير

للمشركين . . . من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جاىگاه ابدى مشركان و منكران رستاخيز

إن الذين لا يرجون لقاءنا . . . و الذين هم عن آيتنا غفلون. أولئك مأويهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 17 - 13

13 - كافران به قرآن از هر گروه و طايفه (مشركان ، يهوديان ، نصارا و . . .) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من يكفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهدیه باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و موردنظر آن ، گروههای نامبرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 1

1- تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

فأما الذين شقوا ففى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 241

13- مشرکان ، پیشگام در وارد شدن به آتش جهنّم

لاجرم أن لهم النار و أنهم مفرطون

«مفرط» (از مصدر فرط) به معنای مقدم شدن، جلو افتادن، شتاب و سبقت گرفتن است.

14- مشرکان مفتری ، در جهنّم به حال خود رها شده و مورد فراموشی قرار می گیرند .

لاجرم أن لهم النار و أنهم مفرطون

«فرط» در لغت به معنای ترک آمده و برداشت فوق بر اساس معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 11، 12، 13

11- آتش دوزخ ، فرجام حتمی مشرکان است .

و لاتجعل مع الله إلهاء اخر فتلقى في جهنّم

12- افکنده شدن مشرکان در دوزخ ، همراه با ملامت ، طرد و اهانت است .

فتلقى في جهنّم ملومًا مدحورًا

«مدحورًا» به معنای «مطروود» است که در آن معنای اهانت و استخفاف اشراب شده است.

13- مشرکان در جهنّم ، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود .

فتلقى في جهنّم ملومًا مدحورًا

«القا در جهنّم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملومًا» و «مدحورًا» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 99 - 4

4- خلود مشرکان و معبودهایشان در آتش دوزخ

و کَلَّ فِيهَا خَلْدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 1,2,3

1- فریاد دردناک و زجر آلود مشرکان در جهنم

لهم فیها زفیر

«زفیر» به معنای پر شدن سینه از غم و اندوه است و نیز به معنای صدای نخست خران است (لسان العرب). در این جا به معنای فریاد دردناک و اندوهگین می باشد.

2- عذاب و شکنجه مشرکان و معبودهایشان در جهنم شدید خواهد بود .

لهم فیها زفیر و هم فیها لایسمعون برداشت یاد شده بنابر این نکته است که ضمیر «لهم»

3- محرومیت مشرکان از شنوایی در جهنم

و هم فیها لایسمعون

ص: 242

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 6

6 - برای شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا ، در دوزخ جامه هایی از آتشی ویژه می برند و بر آنان می پوشانند .

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ

تکثیر «نار» نشانگر این نکته است که جامه هایی که برای اهل شرک خواهند برید از جنس آتشی به خصوص خواهد بود نه از هر آتشی .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2 - شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا ، سزاوار گرز های آهنین در دوزخ

و لَهُمْ مَقْمَعٌ مِنْ حَدِيدٍ

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حديد»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 2

2 - اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ .. قَوْمًا ضَالِّينَ

«غلبه» (مصدر «غلبت») به معنای چیره شدن است. «شقوه» معادل «شقاه» و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 92 - 3

3 - ناتوانی معبود های مشرکان از نجات گمراهان ، از دوزخ و دفاع از آنان در برابر عذاب

و يَرْزُقُ الْجَحِيمَ لِلْغَاوِينَ . وَ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ

پرسش از مکان معبودها - به قرینه آیه قبل که سخن از رخ نمودن دوزخ برای گمراهان است - پرسش از موقعیت آنها برای نجات گمراهان

از دوزخ و هرگونه دفاع از آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 94 - 3، 1

1 - نگون سار گشتن شرک پیشگان و معبودهایشان در دوزخ ، در پی اثبات پوچی هر معبودی جز خدا

هل ينصرونكم اوينتصرون . فكبكبوا فيها هم و الغاون

«کبکبه» (مصدر مجهول «کبکبوا») به معنای نگون سار گشتن و نیز افکنده شدن است. ضمیر «هم» نیز به معبودها بازمی گردد. بنابراین «فکبکبوا فيها هم...»؛ یعنی، گمراهان و معبودهایشان به صورت سرنگون در دوزخ افکنده خواهند شد.

3 - معبود های دروغین ، جلودار مشرکان در سقوط به ورطه دوزخ

ص: 243

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «هم» - که به معبودهای باطل بازمی گردد - مقدم بر «الغاون» آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 95 - 1

1 - افکنده شدن همه سپاهیان ابلیس در دوزخ، به همراه گمراهان مشرک و معبود های باطلشان

فکبکبوا فیها . . . و جنود ابلیس أجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1,2

1 - مشاجره و دشمنی، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاون» بازمی گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

2 - امکان سخن گفتن دوزخیان با معبودهایشان در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

مخاطب «قالوا» به قرینه آیه «إِذْ نَسُوْا كِم بَرَبِّ الْعَالَمِیْنَ»، معبودهای مشرکان است و ضمیر «فیها» به «جحیم» بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فَحَقِّ عَلَیْنَا قَوْلَ رَبَّنَا إِتَا لِدَانِقُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزَمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 4

4 - مشرکان و معبودهایشان و پیروان گمراه آنان ، دوزخی اند .

إلا من هو صال الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 3، 1

1 - مشرکان و کافران در دوزخ ، از هر سو در محاصره آتش قرار خواهند داشت .

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

ص: 244

مقصود از سایبان هایی از آتش بر فراز کافران و زیر آنان، آتش فراگیر است که از هر سو آنها را محاصره کرده است؛ چنان که در سوره دیگری از این حقیقت به صراحت یاد شده است: «یوم یخشاهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم...»، (سوره عنکبوت (29) آیه 55).

3- شدت و فراوانی آتش جهنم، در اطراف مشرکان و کافران

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

مقصود از آیه شریفه هر چه باشد، این نکته را نیز می رساند که آتش دوزخ بسیار شدید و زیاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 4

4- منحرفان از راه توحید، گرفتار آتش دوزخ خواهند بود.

إنّ الذین یلحدون .. أضمن یلقى فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 5

5- معبود های دروغین مشرکان، فاقد کارایی و تأثیر در نجات آنان از دوزخ

من ورائهم جهنّم ولا یغنی .. و لا ما اتّخذوا من دون اللّٰه اولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 13

13- جهنم، مهیا شده از سوی خداوند برای منافقان و مشرکان

و أعدّ لهم جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 1

1- مشرکان و عبادت کنندگان غیر خدا، محکوم به آتش دوزخ

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ .. الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

380- مصونیت از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 16

16 - مجرد انتساب به آیین الهی ، موجب مصونیت از آتش دوزخ نخواهد شد .

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة قل أتخذتم عند الله عهداً

ص: 245

5- دور ماندن بهشتیان از ناگواری های جهنم ، در پرتو لطف و حمایت خداوند

و وقهم عذاب الجحیم

381- معبودان باطل در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- کافران و معبود های دروغینشان ، آتش گیره جهنم اند .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

«حصب»؛ یعنی، هر آنچه در آتش افکنند و معنای غالبی آن هیزم است (لسان العرب).

6- « جاء فی الحدیث إنّ قوماً أتوا رسول الله (صلى الله عليه وآله) فقالوا له: ... أخبرنا عن قوله: « إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم أنتم لها واردون » إذا كان معبودهم معهم فی النار فقد عبدوا المسيح (ع) أفقول: إته فی النار؟ فقال لهم رسول الله (صلى الله عليه وآله): ... قال الله: « إنکم و ماتعبدون » یرید الإصنام التي عبدوها و هي لاتعقل و المسيح (ع) لا یدخل فی جملة ها لأنه یعقل و لو قال: إنکم و من تعبدون لدخل المسيح (ع) فی الجملة فقال القوم: صدقت یا رسول الله (صلى الله عليه وآله)؛

در حدیث آمده که گروهی نزد رسول خدا (صلى الله عليه وآله) آمده و به آن حضرت گفتند: ... ما را از گفتار خدا «إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم...» با خبر ساز چنانچه معبودشان در آتش باشد، پس [این که] گروهی مسیح را عبادت کردند؛ آیا تو می گویی او در آتش است. رسول خدا به آنان فرمود: ... خدا فرموده «إنکم و ماتعبدون» و بت هایی را که آنان می پرستیدند اراده کرده و بت ها غیر عاقل هستند و مسیح داخل در آنها نیست؛ زیرا او صاحب عقل است و اگر فرموده بود «إنکم و من تعبدون» مسیح نیز داخل در آن جمله بود. آن گروه گفتند: راست گفتی ای رسول خدا».

7- « عن أبی جعفر (ع) قال: لما نزلت هذه آیه ... قال ابن الزبیری: ... یا محمد أرأیت آیه التي قرأت آنفاً أفینا و فی آلهتنا أم فی الأمم الماضیه و آلهتهم؟ قال (صلى الله عليه وآله): بل فیکم و فی آلهتکم و فی الأمم الماضیه إلا من استثنی الله فقال ابن الزبیری: ... ألسنت تثنی علی عیسی خیراً و قد عرفت أنّ النصراری یعبدون عیسی و أمه و أنّ طائفه من الناس یعبدون الملائکه أفلیس هؤلاء مع آلهه فی النار؟ فقال رسول الله (صلى الله عليه وآله): « لا ... أما قلت: إلا من استثنی الله و هو قوله » إنّ الذین سبقت لهم منّا الحسنی أولئک عن ها مبعدون »؛

از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: آن گاه که این آیه نازل شد ... ابن زبیری گفت: ... ای محمد! بگو بدانم آیه ای که به تازگی قرائت

کردی در باره ما و معبودها ما است یا در مورد امت های گذشته و معبودهای آنها است فرمود: هم در باره شما و معبودهای شما و هم در باره امت های گذشته است؛ مگر کسی که خدا استثنا فرموده است. ابن زبیری گفت: آیا تو عیسی را به خوبی نمی ستایی و حال آن که می دانی نصارا عیسی و مادرش را عبادت می کنند و گروهی از مردم نیز فرشتگان را عبادت می کنند آیا آنان و معبودهای خود در آتش نیستند؟ پس رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: نه ... آیا نگفتم مگر آنان که خدا استثنا فرموده است؟ و آن استثنا همان سخن خدا است که: «إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحَسَنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 246

1- عجز و ناتوانی معبود های مشرکان در گریز از جهنم ، دلیل عدم الوهیت آنان است .

ماتعبدون من دون الله حصب جهنم . . . لو كان هؤلاء الهه ما وردوها

4- خلود مشرکان و معبودهایشان در آتش دوزخ

و كلُّ فيها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 2

2- عذاب و شکنجه مشرکان و معبودهایشان در جهنم شدید خواهد بود .

لهم فيها زفير وهم فيها لا يسمعون برداشت یاد شده بنابر این نکته است که ضمیر «لهم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 94 - 1,3

1 - نگون سار گشتن شرک پیشگان و معبودهایشان در دوزخ ، در پی اثبات پوچی هر معبودی جز خدا

هل ينصرونكم او ينتصرون . فكبكبا فيها هم و الغاون

«کبکبه» (مصدر مجهول «کبکبوا») به معنای نگون سار گشتن و نیز افکنده شدن است. ضمیر «هم» نیز به معبودها بازمی گردد. بنابراین «فکبکبوا فيها هم...»؛ یعنی، گمراهان و معبودهایشان به صورت سرنگون در دوزخ افکنده خواهند شد.

3 - معبود های دروغین ، جلودار مشرکان در سقوط به ورطه دوزخ

فکبکبوا فيها هم و الغاون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «هم» - که به معبودهای باطل بازمی گردد - مقدم بر «الغاون» آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 95 - 1

1 - افکنده شدن همه سپاهیان ابلیس در دوزخ ، به همراه گمراهان مشرک و معبود های باطلشان

فکبکبوا فیها . . . و جنود إبلیس أجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 2

2 - امکان سخن گفتن دوزخیان با معبودهایشان در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

مخاطب «قالوا» به قرینه آیه «إذ نسوئکم ربّ العالمین»، معبودهای مشرکان است و ضمیر «فیها» به «جحیم» بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 4

4 - مشرکان و معبودهایشان و پیروان گمراه آنان ، دوزخی اند .

ص: 247

إلا من هو صال الجحيم

382- معرضان از اندازهای خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2- تکذیب کنندگان هدایت ها و اندازهای الهی و اعراض کنندگان از آن، در آتش جهنم مخلدانند.

فأنذرتکم نارا تلظی . لایصلیها إلا ... الذی کذب و تولی

383- معرضان از خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 10

10- دوزخ جایگاه روی گردانان از دعوت خداوند است.

أولئک ... ماویهم جهنم

384- معرضان از هدایتهای خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2- تکذیب کنندگان هدایت ها و اندازهای الهی و اعراض کنندگان از آن، در آتش جهنم مخلدانند.

فأنذرتکم نارا تلظی . لایصلیها إلا ... الذی کذب و تولی

385- مغضوبان کارگزاران جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 4

4- مأموران دوزخ، آکنده از خشم و نفرت نسبت به دوزخیان

کَلِّمًا أَرَادُوا . . . و ذوقوا عذاب الحریق

386- مفتریان به خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 14

14- مشرکان مفتری، در جهنم به حال خود رها شده و مورد فراموشی قرار می گیرند .

لاجرم أن لهم النار و أنهم مفرطون

«فرط» در لغت به معنای ترک آمده و برداشت فوق بر اساس معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 9

9- افترازنندگان به خدا و تکذیب کنندگان حق، کافرند و جایشان در جهنم است .

و من أظلم ممن افترى على الله . . . أو كذب بالحق... أليس في جهنم مثوى للكفر

«ال» در «الكافرين» برای عهد بوده و اشاره به همین افرادی دارد که در آیه، مورد بحث قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 11

11 - جهنم، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق . . . أليس في جهنم مثوى للكافرين

387- مفسدان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 14

14 - جهنم، اقامتگاه شومی برای متکبران و مفسدان

أخذته العزة بالاثم فحسبه جهنم و لبس المهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- آنان که در زمین فساد می کنند ، به سرایی شوم (دوزخ) گرفتار خواهند شد .

والذین ... یفسدون فی الأرض ... لهم سوء الدار

388- مکان آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 249

3- قسمت های درونی تر و مرکزی دوزخ ، مکان جوشش و جریان آب های داغ

فاعتلوه إلى سواء الجحيم . ثم صبوا فوق رأسه من عذاب الحميم

از ارتباط با آیه قبل - که پس از کشانده شدن دوزخیان به قسمت های داخلی تر، فرمان ریختن آب های جوشان مطرح شده است - استفاده می شود که رسیدن آنان به وسط جهنم ریختن آب جوشان را میسر می سازد.

389- مکان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 2

2 - بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ و با فاصله ای زیاد از آن

و نادى اصحاب النار اصحاب الجنة أن أفيضوا علينا

کلمه «افاضه» که به معنای ریزش است، حکایت از این دارد که بهشت در مکانی بالاتر از دوزخ قرار گرفته است. به کارگیری ندا (خواندن با صدای بلند)، اشاره به دوری بهشت و دوزخ از یکدیگر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 2

2 - دوزخ ، در جایگاهی به دور از صحنه قیامت

فاهدوهم إلى صراط الجحيم

فرمان خدا مبنی بر راندن مشرکان به راهی که به دوزخ می انجامد (پس از محاکمه آنان) گویای مطلب یاد شده است.

390- مکذبان آیات خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 2

2 - کفر پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، برای همیشه در دوزخ خواهند بود .

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 54 - 6

6 - عذابِ کافران منکر آیات خدا، در جهنم قطعی است .

يستعجلونك بالعذاب وإنَّ جهنم لمحيطه بالكفرین

جمله اسمیه "إنَّ جهنم" و تأکید "إنَّ" بر حتمیت عذاب، دلالت دارد.

ص: 250

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 16 - 2

2- ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله، به عذاب، به صورت جبری است.

و أمّا الذین کفروا .. فی العذاب محضرون

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 12، 11

11 - کافران و تکذیب گران آیات الهی، اهل دوزخ اند.

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب الجحیم

12 - دوزخ، جایگاه ابدی کافران و تکذیب گران بوده و آنان هرگز از آن رهایی نخواهند یافت.

أولئک أصحاب الجحیم

«صاحب» (مفرد «أصحاب») به معنای یار و ملازم است. بنابراین «أصحاب الجحیم»؛ یعنی، کسانی که با دوزخ یار و ملازم بوده و هرگز از آن جدا نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 2

2- گرفتاری به جهنم و عذاب الهی، سرنوشت تکذیب کنندگان آیات الهی است.

ویل یومئذ للمکذبین

به قرینه «إذا تتلی علیه آیاتنا..» در آیات بعد، عنوان «مکذبین»، تکذیب کنندگان آیات خداوند را در بر می گیرد.

391- مکذبان اسلام در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 1

1 - کافران به اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - به آتش جهنم ، گرفتار خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

392- مکذبان انبیا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 1

ص: 251

1- تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

فأما الذين شقوا ففى النار

393- مکذبان انذارهای خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2- تکذیب کنندگان هدایت ها و انذار های الهی و اعراض کنندگان از آن ، در آتش جهنم مخلداند .

فأنذرتکم نازًا تلظی . لایصلیها إلا ... الذی کذب و تولی

394- مکذبان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 2

2- تردید و ناباوری مشرکان صدر اسلام نسبت به دوزخ و وجود درختی به نام زقوم در آن

إن شجرت الزقوم

تأکید با «إن» و جمله اسمیه از تردید یا نکار مخاطبان نسبت به مضمون آن می کند آیه 50 «إن هذا ما کنتم به تمترون» مؤید برداشت می باشد.

395- مکذبان حق در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 9

9 - افترازنندگان به خدا و تکذیب کنندگان حق ، کافرند و جایشان در جهنم است .

و من أظلم ممن افتری علی الله . . . أو کذب بالحقّ... ألیس فی جهنم مثوی للكفر

«ال» در «الکافرین» برای عهد بوده و اشاره به همین افرادی دارد که در آیه، مورد بحث قرار گرفته اند.

396- مکذبان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 1

1 - دوزخ جایگاه کفرپیشگان و تکذیب کنندگان آیات خداوند

ص: 252

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 3، 1

1 - قیامت روز رانده شدن تکذیب گران ، با شدت و خشونت به سوی آتش دوزخ

یوم یدعون الی نار جهنم دعاً

«دع» (مصدر مجهول «یدعون») به معنای رانده شدن همراه با تندی و خشونت است و ضمیر «یدعون» به «مکذبین» بازمی گردد.

3 - آتش دوزخ ، فرجام تکذیب کنندگان آن

فویل ... للمکذبین ... یوم یدعون الی نار جهنم دعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 3

3 - سخن ملامت بار و استهزا آمیز مأموران الهی نسبت به تکذیب گران ، به هنگام روبه رو شدن آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذبون

جمله «هذه النار...»، می تواند گفتار الهی و یا سخن مأموران خداوند (همانان که تکذیب گران را به عنف و قهر به سوی دوزخ رانده اند) باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 1

1 - چشیدن عذاب آتش دوزخ ، فرجام نهایی تکذیب گران گمراه

و أمّا إن کان من المکذبین الضالّین .. و تصلیه جحیم

«صَلَّی» (مبدأ اشتقاق «تصلیه») در معانی چشیدن، بریان شدن و افتادن به کار می رود. بنابراین «تصلیه جحیم» می تواند به معنای چشیدن آتش دوزخ، بریان شدن به وسیله آن و یا افتادن در آن باشد. برداشت بالا ناظر به معنای اول «تصلیه» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 12 - 2

2 - تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

397- مکذبان دین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 11

ص: 253

11 - جهنم ، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 2

ص: 254

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 47 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

398- مکذبان ربوبیت خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 6

6- برای شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، در دوزخ جامه هایی از آتشی ویژه می برند و بر آنان می پوشانند .

فالذین كفروا قَطَّعت لهم ثياب من نار

ص: 255

تکبیر «نار» نشانگر این نکته است که جامه هایی که برای اهل شرک خواهند برید از جنس آتشی به خصوص خواهد بود نه از هر آتشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 2

2- شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، سزاوار گرزهای آهنین در دوزخ

و لهم مقمع من حديد

«مقمعه» (مفرد «مقاع») به معنای گرز است. پس «مقاع من حديد»؛ یعنی، گرزهای آهنین.

399- مکذبان عذاب کم فروشان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 5

5- کسانی که عذاب کم فروشان را تکذیب کنند، در قیامت به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد.

ويل للمطففين . . . ويل يومئذ للمكذبين

مراد از «مکذبین» - به قرینه آیه بعد - تکذیب گران روز قیامت و رخدادهای آن اند و از مصادیق بارز رخدادهای قیامت، عذابی است که آیه «ويل للمطففين» بیان داشته است.

400- مکذبان قرآن در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 10

10 - منکران قرآن و سنگ های دوزخ، هیزم و آتشگیره های آتش جهنمند.

فاتقوا النار وقودها الناس و الحجاره

«وقود» به هیزم و نیز به چیزی که با آن آتش روشن می کنند، گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 11

11 - جهنم ، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فمن أظلم ممن كذب على الله وكذب بالصدق .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 2

ص: 256

2- منکران حقانیت قرآن، گرفتار آتش دوزخ در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ

برداشت یاد شده بر این اساس است که خبر «إِنَّ» در «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا» - به قرینه آیه قبل - جمله «يَلْقَى فِي النَّارِ» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال» بوده است؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَالَى بِالنَّارِ وَصَالِيهَا صَالِيًا قَاسِي حَرِّهَا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَصَالِي فَلَانٌ بِالنَّارِ يَصَلِي صُلِيًّا أَحْتَرَقَ (سوخت).

401- مکذبان قیامت در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا... وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَفْلُونَ. أُولَئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 5، 4، 2، 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در حالی که به غل و زنجیر بسته شده اند، به جایگاهی تنگ در دوزخ افکنده خواهند شد.

وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ

«قرن» (ریشه «مقرنین») در اصل به معنای ریسمانی است که چند شتر را به هم ببندند؛ ولی به قرینه آیه 49 سوره ابراهیم (تری المجرمین یومئذ مقرنین فی الأصفاد) می توان گفت: مقصود غل و زنجیری است که به وسیله آن، منکران معاد را به هم می بندند. غل و زنجیر است.

2 - افکنده شدن منکران قیامت به جهنم، همراه با تحقیر و اجبار است.

وإذا ألقوا منها

واژه «ألقوا» (به صیغه مجهول) به جای «ادخلوا»، حاکی از اجباری و تحقیرآمیز بودن ورود به جهنم است.

4- آتش دوزخ برای منکران قیامت، بسیار زجرآور و طاقت فرسا خواهد بود.

دعوا هنالک ثبورًا

درخواست هلاکت و مرگ در آتش دوزخ، حاکی از شدت دردناکی و طاقت سوزی آن آتش است.

5- تکذیب کنندگان قیامت، در اعماق دوزخ و در دورترین مکان آتشین جای دارند.

دعوا هنالک ثبورًا

ص: 257

برداشت یاد شده، از اسم اشاره «هنالک» - که برای اشاره به مکان دور وضع شده است - استفاده گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 5، 4، 1

1 - استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت .

لاتدعوا اليوم ثبورا وحدا و ادعوا ثبورا كثيرا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی .

4 - تکذیب کنند قیامت ، در آتش دوزخ همواره در حال مرگ و زندگی بوده و به دفعات بی شمار می میرند و زنده می شوند .

لاتدعوا اليوم ثبورا وحدا و ادعوا ثبورا كثيرا

از دیدگاه مفسران، این که به کافران گفته می شود: «درخواست هلاکت بار خود را بسیار تکرار کنند» یا به خاطر این است که آنان به دفعات زنده می شوند، و باز می میرند. پس باید برای هر بار زنده شدن و عذاب شدن، درخواست مرگ کنند و یا به این سبب است که عذاب الهی کافران متعدد و گوناگون است. پس باید آنان برای هر یک از آنها، درخواست مرگ کنند. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است.

5 - جهنم ، دارای انواع عذاب هلاکت بار برای تکذیب کنندگان قیامت

لاتدعوا اليوم ثبورا وحدا و ادعوا ثبورا كثيرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 55 - 4، 2

2 - بهشتیان ، هم نشینان کافر دنیایی خود را ، در وسط دوزخ مشاهده خواهند کرد .

فراء فی سواء الجحیم

«سواء» به معنای وسط است.

4 - دوزخ ، مجازات منکران قیامت

أءنّ لمدينون . . . فاطلع فراء فی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 5

5- یادآوری مواضع انکارآمیز تکذیب کنندگان قیامت از سوی مأموران الهی ، به هنگام مواجهه آنان با آتش دوزخ

هذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 2

2- تکذیب کنندگان قیامت ، ناتوان از توجیه تکذیب گری های خود به هنگام مشاهده آتش دوزخ

أفسح هذا أم أنتم لا تبصرون

ص: 258

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 1

1 - فرمان ملامت بار خداوند به تکذیب کنندگان قیامت ، برای چشیدن حرارت دوزخ و تحمل رنج آن

اصلوها

«صَلِّى النَّارِ»؛ یعنی، چشیدن حرارت آتش و تحمل رنج آن. عبارت «اصلوها» (نظیر آیه قبل) می تواند کلام خداوند و یا سخن مأموران الهی باشد. در برداشت بالا، احتمال اول مورد نظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 29 - 1

1 - حرکت تکذیب گران روز جزا به سوی دوزخ ، به فرمان الهی

انطلقوا إلی ما کنتم به تکذّبون

طبق گفته مفسران، مقصود از تکذیب در این آیه، تکذیب دوزخ است. گفتنی است که در روز قیامت، به کافران فرمان داده می شود که به سوی آن حرکت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 3

3 - احاطه همه جانبه دود برخاسته از آتش ، بر تکذیب گران روز جزا و نبودن هیچ راه گریزی از آن

انطلقوا إلی ظلّ ذی ثلاث شعب

تعبیر «ثلاث شعب» به گفته مفسران - می تواند اشاره به فراگیر و همه جانبه بودن دود برخاسته از آتش و گریزناپذیر بودن آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 10 - 1

1 - تکذیب کنندگان قیامت در آن روز ، گرفتار جهنم و عذاب الهی خواهند بود .

ویل یومئذ للمکذّبین

«ویل» به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب). برخی آن را نام یکی از درب ها، یا درّه ای از جهنم می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 1

1 - تکذیب کنندگان قرآن و قیامت و گناه کاران متجاوز، به حرارت شدید جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ

«صالوا» - که قبل از اضافه به «جهیم»، «صالون» (جمع «صال») بوده است -؛ یعنی، کسانی که با رنج و مشقت حرارت آتش را می چشند و در آن می سوزند. در لسان العرب آمده است: صَدَّ لَمِيَّ بِالنَّارِ وَصَدَّ لَمِيَّهَا صَدَّ لَمِيَّاً قَاسِي حَرِّهَا (حرارت آتش را با رنج و مشقت چشید) وَصَلِيَ فَلَانٌ بِالنَّارِ يَصَلِي صُلِيّاً أَحْتَرَق (سوخت).

ص: 259

402- مکذبان معاد اطراف جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 68 - 7

7- خداوند، شیاطین و منکران معاد را در قیامت، خوار و ذلیل، بر زانو نشسته و به صورت نیم خیز در اطراف جهنم احضار خواهد کرد.

ثم لنحضرتهم حول جهنم جثيًا

«جثيًا» (جمع «جاثی») حال است و «جاثی» به کسی گفته می شود که برای مخاصمه و محاکمه بر زانو نشسته است (لسان العرب). احضار منکران معاد و شیاطین، در حالی که بر زانوان خود راه می روند و یا بر زانو گرداگرد جهنم نشسته اند، برای اهانت و تحقیر آنان است. برخی «جثی» را جمع «جثوه» دانسته اند که به معنای انبوه خاک و سنگ است. بر حسب این معنا مراد احضار هر فرقه و گروه به صورت متراکم است.

403- مکذبان معاد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 12

12- منکران قیامت، به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد.

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

404- مکذبان هدایت‌های خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2 - تکذیب کنندگان هدایت‌ها و انذارهای الهی و اعراض کنندگان از آن، در آتش جهنم مخلدانند.

فأنذرتکم نارا تَلَطَّى . لا یصلیها إلا ... الذی کذب و تولَّى

405- ملائکه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 55 - 3

3 - ملائکه موکل ، با تهکّم تحقیرآمیز ، به کافران ، برای ورود به جهنم ، فرمان می دهند .

یغشیهم العذاب .. و یقول ذوقوا ما کنتم تعملون

ص: 260

ضمیر فاعلی «یقول» احتمال دارد به خداوند برگردد و احتمال دارد، منظور ملائکه باشد. برداشت بالا بنابر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 10

10 - دوزخ، دارای نگهبانان و گماشتگانی از فرشتگان است.

علیها ملئکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 1,5

1 - نگهبانان دوزخ، از فرشتگان اند.

علیها تسعه عشر . و ما جعلنا أصحاب النار إلا ملئکه

5 - عذاب کردن دوزخیان، تنها وظیفه فرشتگان گماشته شده بر دوزخ

علیها تسعه عشر .. و ما جعلنا عدّتهم إلا فتنة للذین کفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «عدّه» به معنای جماعت (قاموس المحيط) و «فتنه» به معنای عذاب باشد؛ یعنی، «و ما جعلنا جماعتهم إلا عذاباً للذین کفروا».

406- ملائکه حاملان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 13

13 - [عن رسول الله فی قوله تعالى « و جیء یومئذ بجهنم » انه] قال : یجیء بها سبعون ألف ملک یقودونها بسبعین ألف زمام ;

[از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درباره قول خدای تعالی «و جیء یومئذ بجهنم» روایت شده که [فرمود: هفتاد هزار فرشته، جهنم را با هفتاد هزار بند می کشند و می آورند].

407- منازعه در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 10,11

10 - جهنم، جایگاهی آکنده از جدال و ستیز دوزخیان با یکدیگر

كلما دخلت . . . قالت أخرجهم لأوليهم ربنا

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

ص: 261

«حتی إذا ادارکوا . . .» یعنی تا آنگاه که امتهای بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولیهم . . . وقالت ألیهم لأخرجهم فما كان

408- منافقان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 14، 15

14 - خداوند، گردآورنده همه منافقان و کافران، در جهنم

إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا

15 - جهنم، جایگاه و مجمع تمامی منافقان و کافران

إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 145 - 1

1 - جایگاه منافقان، در پایین ترین و پست ترین طبقات آتش جهنم است.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 13

13 - منافقان، اهل دوزخند.

أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 5

5 - منافقان ، مخلد در آتش دوزخند .

من يحادد الله ورسوله فان له نار جهنم خلداً فيها

با توجه به اینکه آیات قبل و آیه بعد بیانگر خصلتهای منافقان است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

7 - توبه - 9 - 68 - 1

1 - خلود در آتش دوزخ ، وعده خداوند به زنان و مردان منافق و عموم کفرپیشگان

وعد الله المنفقين و المنفقت و الکفار نار جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 5

5 - جهنم ، جایگاه کافران و منافقان و فرجامی سخت و دردناک برای آنان

و مأویهم جهنم و بس المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 82 - 3

3 - گریه های طولانی منافقان در آتش سوزان دوزخ

قل نار جهنم أشد . . . و لیبکوا کثیراً

برداشت فوق با توجه به این است که «فلیضحکوا قليلاً و لیبکوا کثیراً» متفرع بر «قل نار جهنم أشد حراً» در آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 12، 13

12 - دوزخ ، جایگاه و فرجام نهایی منافقان متخلف از جهاد

مأویهم جهنم

13 - پلیدی منافقان و دوزخی بودن آنان ، نتیجه اعمال ناشایست و مستمر خود آنان است .

إنهم رجس و مأویهم جهنم جزاء بما كانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 10، 13

10 - سقوط در آتش دوزخ ، فرجام منافقان کفرپیشه

و الذین اتخذوا مسجداً ضراباً .. فانهار به فی نار جهنم

13 - منافقان ، زیان زننده به جامعه اسلامی ، مروج کفر ، تفرقه افکن میان مؤمنان ، ظالم و دوزخی اند .

اتخذوا مسجداً ضراباً و کفراً و تقریباً .. و إرساداً ... فانهار به فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 13

13 - جهنم ، مهیا شده از سوی خداوند برای منافقان و مشرکان

و أعدّ لهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 263

3 - آتش دوزخ ، اقامتگاه دائمی کافران و منافقان

مأویکم النار

«مأوی» به معنای مسکن می باشد. جمله اسمیه بیانگر دوام و ثبات است.

6 - آتش دوزخ ، تنها یاور کافران و منافقان

هی مولیکم

7 - دوزخ ، جایگاه نهایی کافران و منافقان

فالیوم لا یؤخذ منکم فدیة و لا من الذین کفروا. .. و بس المصیر

«مصیر» (معادل «مرجع») و به جایگاهی گفته می شود که حرکت به آن جا منتهی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 6،5

5 - منافقان ، اهل آتش دوزخ اند .

أولئک أصحاب النار

6 - منافقان ، در آتش دوزخ جاودان خواهند ماند .

هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 3

3 - کافران و منافقان همراز ایشان ، دارای فرجامی همگون در آتش دوزخ

فکان عقبتهما آنهما فی النار خلدین فیها

از تشبیه کافران و منافقان به شیطان و پیراون او در آیه قبل، برداشت یاد شده از این آیه استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 8.9

8 - دوزخ ، جایگاه و مأوای کافران و منافقان است .

و مأویهم جهنم

9 - جایگاه و سرنوشت منافقان و کافران ، در قیامت یکسان است .

و مأویهم جهنم

409- منحرفان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 16 - 2، 1

ص: 264

1- جبّاران منحرف ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز گرفتار جهنّم می شوند .

و خاب کلّ جبّار عنید . من ورائه جهنّم

2- به جبّاران منحرف ، در جهنّم ، آبی چرکین و متعفن نوشانده می شود .

من ورائه جهنّم و یسقی من ماء صدید

«صدید» به معنای چرکی است که بین گوشت و پوست به وجود می آید. این واژه در نوشیدنیهای جهنّمیان استعمال می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 2

1- جبّاران منحرف ، آب چرکین جهنّم را جرعه جرعه با کراهت تمام خواهند نوشید .

یسقی من ماء صدید . یتجرّعه و لایکاد یسیغه

«إساعه» به معنای ریختن شراب در حلق است. بنابراین مراد از «لایکاد یسیغه» این است که آنان نمی خواهند به چنین نوشیدنی نزدیک شوند.

2- تشنگی شدید جبّاران منحرف در جهنّم به حدی است که علی رغم کراهت و بی میلی شدید ، از آب چرکین خواهند نوشید .

یسقی من ماء صدید . یتجرّعه و لایکاد یسیغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 4

4- منحرفان از راه توحید ، گرفتار آتش دوزخ خواهند بود .

إنّ الذین یلحدون .. أفمن یلقى فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 1

1 - ظالمان و منحرفان از حق ، همزم جهنم اند .

و أمّا القسطون فکانوا لجهنّم حطبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 1

1 - پیدایش آتش جهنم و برافروخته شدن آن ، وابسته به خداوند و خواست مستقیم او است .

نار الله

استناد آتش جهنم به خداوند - با آن که هر آتش دیگری نیز مخلوق او است - نشانگر ظهور وابستگی آن به خداوند است؛ به گونه ای که تنها، به فرمان او برمی افروزد و می سوزاند.

ص: 265

411- منشأ دوری از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 3

3- دوری عده ای از آتش جهنم ، براساس وعده نیک الهی به ایشان در دنیا است .

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ .. مَبْعَدُونَ

برداشت یاد شده مبتنی براین است که «الحسنی» صفت برای موصوفی محذوف چون «الوعده» باشد.

412- منشأ نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 11

11 - اعتراف متقین به نقش اصلی ربوبیت خداوند ، در هدایت آنان به بهشت و نجات از دروخ

فَكَهِنَ بِمَا آتَاهُم رَّبَّهُمْ وَوَقَّيْهِمْ رَبَّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

قید «بمآآتاهم ..» می رساند که پارسایان بهشتی، در عین برخورداری از نعمت ها، گرفتار غفلت نشده و مغرور به تقوای خود نمی باشند؛ بلکه توجه دارند که به هر نعمتی رسیده اند و از هر بلایی که رهیده اند جز در پرتو امداد و رهنمودهای رشد آفرین خداوند و الطاف او نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 1

1 - اذعان متقین در بهشت ، به نقش لطف الهی در رهایی آنان از عذاب دوزخ و ورود ایشان به بهشت

فَمَنْ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقَّيْنَا عَذَابَ السَّمُومِ

413- منظره جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 2,5

2 - جهنم ، دارای منظره ای بس هول انگیز

وإذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

5- راهیان بهشت پس از مشاهده وضعیت نابهنجار دوزخیان و منظره هولناک دوزخ، به دعا خواهند پرداخت

وإذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

ص: 266

414- مواد آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 9

9- گناهان همسر ابولهب، در قیامت باری سنگین بر دوش او و برافروزاننده آتش جهنم خواهد بود.

حمّاله الحطب

مراد از «حطب»، می تواند گناهان باشد که مانند هیزم آتش را شعله‌ور می سازد.

415- موانع جاودانگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 7 - 3

3 - مؤمنان نیک کردار، گرفتار عذاب ابدی جهنم نخواهند شد.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... فِي نَارِ جَهَنَّمَ... إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتُ أُولَٰئِكَ

416- موانع جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 7

7- رهایی از آتش دوزخ، در گرو ایمان به قرآن و تصدیق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ

برداشت فوق با توجه به توضیح برداشت قبل، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 13

13 - خوف از خداوند و یا معاد، مانع ظلم و گناه و گرفتار آمدن به عذاب دوزخ

إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ. إِنِّي أَرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِأَمِّي... فَتَكُونَ مِنَ اصْحَابِ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 14

14 - توبه ، مانع عذاب جهنم است .

ثم لم يتوبوا فلهم عذاب جهنم

ص: 267

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 8

8 - ذکر نام خدا و روی آوردن به نماز ، نشانه پندپذیری از قرآن ، ترس از خداوند و مایه دوری از آتش دوزخ است .

سیدّگر من یخشی . و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار ... قد أفلح من ... فصلی

417- موانع نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 22

22 - ستمکاران هیچ یآوری برای نجات از آتش دوزخ ندارند .

و ما للظلمین من انصار

418- موجبات جاودانگی در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 1

1 - جبهه گیری در برابر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و خصومت با آنان ، مستلزم خلود در آتش دوزخ است .

من یحادد الله و رسوله فان له نار جهنم خلداً فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 22

22 - ظلم و ستمگری ، موجب جاودانگی انسان در آتش دوزخ است .

ألا إنّ الظلمین فی عذاب مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 3

3 - اعراض و روی گردانی از پیام حق ، موجب جاودانگی در آتش جهنم

إنکم مکثون .. أكثرکم للحقّ کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 20

20- بی تقوایی و هواپرستی ، منتهی به خلود در آتش دوزخ

ص: 268

زین له سوء عمله و اتبعوا أهواءهم .. هو خلد فی النار

419- موجبات جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 8

8 - آتش دوزخ ، مهیا شده برای کفرپیشگان

أعدت للكفرین

اعداد (مصدر اعدت) به معنای حاضر کردن و مهیا ساختن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 81 - 6

6 - کفر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، موجب گرفتار شدن آدمی به آتش دوزخ و خلود در آن خواهد شد .

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. من كسب سيئه ... هم فيها خلدون

آیه مورد بحث (من کسب ..) قضیه کلی و کبرای آیات گذشته است و آیات پیشین تعیین کننده صغرای این قضیه کلی است. بنابراین کفر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام - که از جمله «أفتطمعون أن يؤمنوا لكم» (آیه 75) به دست می آید - از مصداقهای «سیئه» است و اصرار بر آن، مصداق «احاطه خطیئه» خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 18

18 - آنان که به خدا و روز قیامت کافر شوند ، راهی جز ورود به آتش دوزخ نخواهند داشت .

و من کفر .. ثم اضطره إلى عذاب النار

اضطراره یعنی، مجبور ساختن کسی به انجام کاری. پس «ثم اضطره ...» چنین معنا می شود: آن گاه که کافران حیات دنیا را سپری کردند، آنان را برای ورود به آتش دوزخ مجبور می کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لايكلّمهم الله يوم القيّمه . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 15

15 - ازدواج با مشرک ، زمینه ساز انحراف و دخول در جهنّم است .

ص: 269

و لا تنكحوا .. اولئك يدعون الى النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 14 - 6, 1

1 - نافرمانی خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و تجاوز از حدود الهی ، عامل دخول و جاودانگی در آتش جهنم

و من يعص الله ورسوله و يتعدّ حدوده يدخله ناراً

6 - نافرمانی مستمر و تجاوز دایمی از حدود الهی ، موجب جاودانگی در آتش

و من يعص الله .. و يتعدّ حدوده يدخله ناراً خالداً فيها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 30 - 6, 2, 1

1 - قتل و آدمکشی از سر ظلم و تجاوز ، موجب گرفتاری به عذاب دوزخ

و لا تقتلوا انفسکم .. و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً فسوف نُصلیه ناراً

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «قتل نفس» گرفته شده است.

2 - تصرف به ناحق در اموال دیگران از سر ظلم و تجاوز ، موجب گرفتاری به آتش دوزخ

و لا تقتلوا انفسکم .. و من يفعل ذلك عدواناً و ظلماً فسوف نُصلیه ناراً

بنابر اینکه «ذلک» اشاره به «لا تاکلوا» و یا مجموع «لا تاکلوا .. و لا تقتلوا» باشد.

6 - خودکشی ، تجاوز و ستمگری است و موجب گرفتاری به عذاب دوزخ . *

و لا تقتلوا انفسکم .. و من يفعل ذلك ... فسوف نُصلیه ناراً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 48 - 14

14 - شرک ، از گناهان کبیره و موجب گرفتاری به آتش دوزخ

انّ الله لا يغفر ان يشرك به

امام صادق (ع) در معرّفی و شمارش گناهان کبیره فرمود: .. و هُنَّ مِمَّا أَوْجِبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِنَّ النَّارَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ ...».

عقاب الاعمال "مترجم"، ص 525، ح 1، باب عقاب من اتى الكبائر؛ نورالثقلین، ج 1، ص 488، ح 292.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 4،6

4 - آرزو های شیطانی، تحریم حلال های الهی و تغییر در آفرینش طبیعی و اولیه موجودات، از عوامل ورود به جهنم

لامنینهم و الامرئهم فلیبتکن ءإذان الانعم .. أولئک ماویهم جهنم

6 - ورود گمراهان و فریب خوردگان از شیطان به جهنم، حتمی است.

و ما یعدهم الشیطن الا غروراً. أولئک ماویهم جهنم و لایجدون عنها محیصاً

ص: 270

بنابر اینکه جمله «لایجدون . . .» بیان و تأکید حقیقتی باشد که جمله «ماویهم جهنم» آن را افاده می کند. یعنی آنان که دارای صفات ذکر شده هستند، راهی جز ورود به جهنم ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 2,5,6

2 - کفر ، گرایش به ادیان باطل و انجام کردار های ناروا ، راهی است به سوی دوزخ .

و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ظرف و زمان هدایت در جمله «و لالیهدیهم . . .» حیات دنیا باشد؛ بر این مبنا مقصود از هدایت کافران به راه جهنم، فراهم سازی زمینه های کفرپیشگی و اعمال ناروا برای آنان است که سرانجام آن دوزخ خواهد بود.

5 - کفر و ظلم گروهی از اهل کتاب ، موجب خلود آنها در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم خلدین فیها

با توجه به آیات قبل مصداق مورد نظر از آیه کافران اهل کتاب می باشند.

6 - کفر به قرآن و انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازداری مردمان از پیوستن به اسلام ، مایه خلود در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... خلدین فیها ابدأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 10 - 2

2 - کفر و تکذیب آیات الهی ، موجب گرفتاری به آتش برافروخته دوزخ

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 29 - 12

12 - قتل و برادر کشی ، ظلم و موجب ورود به آتش دوزخ

قال لاقتلنک قال... و ذلک جزؤا الظلمین

21 - معتقدان به الوهیت مسیح (ع) محروم از بهشت و گرفتار به آتش دوزخ

قالوا إنّ الله هو المسيح .. فقد حرم الله عليه الجنة مأويه النار

27 - شرک ، بزرگترین گناه کبیره و موجب گرفتاری به عذاب دوزخ

انه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الجنة مأويه النار

از امام صادق(ع) روایت شده: .. اکبر الکبائر، الشرك بالله يقول الله عزوجل: « انه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الجنة مأويه النار ... » .

عیون اخبار الرضا، ج 1، ص 285، ح 33، ب 28؛ بحار الانوار، ج 79، ص 6، ح 7.

ص: 271

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 18 - 3

3 - تکبیر، تمرد و اغواگری ابلیس، موجب گرفتاری او به آتش دوزخ

ما منعك ألا تسجد .. لأملأن جهنم منكم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 2

2 - اعراض و امتناع از پذیرش آیات الهی بر اثر کبرورزی و خودبرتربینی، در پی دارنده آتش دوزخ است.

والذین کذبوا بآئتنا و استکبروا عنها أولئک أصحاب النار

استکبار به معنای کبرورزی و خودبرتربینی است، و چون این کلمه با حرف «عن» متعدی شده، متضمن معنای اعراض و امتناع است. بنابراین «استکبروا عنها» یعنی اعرضوا عنها متکبّرین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 9, 10, 11

9 - گرفتار شدن به دوزخ نمود زیانکاری تکذیب کنندگان آیات الهی است .

فأولئک هم الخسرون. و لقد ذرأنا لجهنم کثیراً من الجن و الإنس

آیه مورد بحث می تواند توضیح زیانی باشد که در ذیل آیه قبل برای گمراهان بیان شده است.

10 - عالمان دینی دنیا دوست و هواپرست و تکذیب کنندگان آیات الهی، اهل دوزخند .

لکنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه .. و لقد ذرأنا لجهنم کثیراً

برداشت فوق مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین است.

11 - جهنم فرجام انسان ها و جنیانی است که خود را از درک معارف و حقایق دین محروم ساخته اند .

و لقد ذرأنا لجهنم .. لهم قلوب لا یفقهون بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند تکذیب کنندگان آیاتش را بتدریج به ورطه های سقوط می کشاند تا شایسته دوزخ شوند .

والذین کذبوا بآیتنا سنستدرجهم من حیث لایعلمون

«استدرجه إلى كذا» یعنی او را بتدریج و گام به گام به چیزی نزدیک کرد. متعلق «سنستدرجهم»، به دلیل آیه 179، جهنم است ; یعنی تکذیب کنندگان را بتدریج به جهنم نزدیک می کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 16 - 4،5،2

2 - روی گردانان از جبهه نبرد - جز برای اتخاذ تاکتیک های جدید - مورد غضب الهی و مستحق جهنم

و من یولهم .. فقد باء بغضب من الله و مأویه جهنم و بنس المصیر

ص: 272

کلمه «بوء» چنانچه با حرف «باء» متعدی شود می تواند به معنای متحمل شدن باشد. بنابراین «باء بغضب من الله» یعنی خشم خداوند را بر خود هموار ساخت.

4- جهنم ، جایگاه فراریان از جبهه نبرد

و من یولهم . . . مأویه جهنم

5- جهنم ، جایگاه مغضوبین درگاه خداوند

فقد باء بغضب من الله و مأویه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 73 - 6

6- کفر و نفاق ، عامل دوزخی شدن انسان

جهد الکفار و المنفقین . . . و مأویهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 82 - 8

8- استمرار بر گناه ، مسلتزم عذاب دوزخ و رنج طولانی

قل نار جهنم أشد . . . جزاء بما كانوا یکسبون

«كانوا یکسبون» مفید استمرار است. زیرا فعل مضارع آن گاه که با «کان» و نظایر آن استعمال شود، بر استمرار دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 109 - 14

14- قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

و إرصاداً لمن حارب الله . . . فانهار به فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 4 - 14

14 - استمرار و پافشاری بر کفر ، موجب گرفتار شدن به عذاب دردناک دوزخ است .

و الذین کفروا لهم . . . عذاب أليم بما كانوا یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 3

3 - بزهکاری و زشت کرداری ، عامل گرفتار شدن به آتش دوزخ

أولئک مأویهم النار بما كانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 16

ص: 273

16- شک و شبهه در راستی و درستی قرآن ، مایه گرفتار شدن به آتش دوزخ است .

فالنار موعده فلا تک فی مریه منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 7

7- آتش دوزخ ، فرجام پیروی نکردن از رسولان الهی است .

و لقد أرسلنا موسى . . . إلى فرعون و ملائیه فاتبعوا أمر فرعون . . . و بسس الورد المور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 2,4,15

2- تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، موجب گرفتار شدن به آتش دوزخ است .

و لاترکنوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار

4- شرک و پرستش غیر خدا ، ظلم و درپی دارنده آتش دوزخ است .

و لاترکنوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار

از مصداقهای مورد نظر برای ظلم - به قرینه آیات پیشین - شرکورزی و پرستش غیر خداست.

15- « عن رسول الله (صلی الله علیه و آله) : . . . من مدح سلطاناً جائراً و تخفّف و تضعّض له طمعاً فیہ کان قرینه إلى النار . . . قال الله

عزوجل : « و لاترکنوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار . . . » ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است: . . . کسی که سلطان ستمگری را به خاطر طمع داشتن به او، ستایش کند و در برابر

او کوچکی و تواضع نماید در آتش همنشین او گردد . . . خداوند عزوجل فرمود: « و لاترکنوا . . . ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 10

10- دوزخی شدن جن و انس به سبب اختلاف در دین ، گواه راستی و درستی سخن خداوند (جهنم را از جن و انس پر خواهیم کرد)

است .

و لایزالون مختلفین . . . و تمت کلمه ربک لأملأنّ جهنم

سخن از تحقق یافتن فرموده خداوند (تمت کلمه ربک . . .) پس از بیان اختلافهای مردم و پوشیده شدن حق بر آنان، گویای این نکته است که: همان اختلافها - که مخفی ماندن حق را در پی داشت - موجب دوزخی شدن انسانها و جنیان شده و حقانیت کلمه خدا (لأملأنّ...) را به طور کامل محقق ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 12

12- آنان که در زمین فساد می کنند، به سرایی شوم (دوزخ) گرفتار خواهند شد.

والذین... یفسدون فی الأرض... لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 3

3- سردمداران کفر و شرک عامل اصلی دوزخی کردن قوم خویشند .

أحلّوا قومهم دار البوار . جهنّم يصلونها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «جهنّم يصلونها» بدل از «دار البوار» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 43 - 3

3- پیروی از ابلیس و گمراه شدن ، از عامل های گرفتار شدن به جهنّم

إلاّ من اتبعك . . . و إن جهنّم لموعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 29 - 8

8- کفر ، عامل گرفتار شدن به عذاب ابدی جهنّم

الكفرین . . . فادخلوا أبواب جهنّم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 11، 12

11- بی شک کیفر مشرکان افترا زننده بر خدا ، آتش است .

لاجرم أن لهم النار

12- افترا زدن به خداوند و دادن نسبت های ناروا به او ، در پی دارنده آتش جهنّم است .

عمّا كنتم تقفرون . و يجعلون لله البنت ... و يجعلون لله ما يكرهون ... لاجرم أن ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

11- ذلّت و شکست ، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب جهنّم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدنّ في الأرض . . . وإن عدتم عدنا و جعلنا جهنّم للكافرين حصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 18 - 1

1- دنياطلبی ، عامل گرفتاری انسان به آتش دوزخ است .

من كان يريد العاجله . . . جعلنا له جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 98 - 2

2- آتش همواره شعله‌ور جهنّم ، کيفر کفر به آیات الهی و انکار روز رستاخيز

ص: 275

كَلَّمَا خَبِتْ زَندهم سَعِيرًا . ذلک جزاؤهم بأنهم کفروا بأیتنا و قالوا أءذا کُنَّا عَظَمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 4

4- شرک ، جرم و گناه است و آتش دوزخ را در پی دارد .

نادوا شرکاءى . . . و رءا المجرمون النار فظنوا أنّهم مواقعوها

مصدق بارز جرم، در این آیه، به قرینه آیه قبل، شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 100 - 4

4- کفر ، زمینه ساز گرفتاری به دوزخ است .

و عرضنا جهنّم یومئذ للکفرین عرضًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 11

11- پذیرش ولایت غیر خدا ، کفر و در پی دارنده عذاب دوزخ است .

أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 1،4

1- دوزخ ، جزای کافران به آیات الهی و منکران معاد است .

ذلک جزاؤهم جهنّم بما کفروا

مراد از کفر، به قرینه آیه قبل، کفر به آیات خدا و معاد است.

4- استهزای آیات و پیامبران الهی ، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است .

جزاؤهم جهنّم بما کفروا واتخذوا آیتى ورسلى هزوا

«هزواً» و «هزءاً» به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر «آیات» و «رسل» برای مبالغه است. راغب، آن را «شوخی ناآشکار» و دیگران، آن را «تمسخر» معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 8، 11

8- ظلم، موجب استحقاق دوزخ است.

و نذر الظلمین فیها جثیاً

تکیه بر عنوان «ظلم» برای باقی ماندگان در دوزخ، از نقش ظلم در استحقاق آن کیفر حکایت دارد.

11- تقوا، موجب نجات از جهنم و پایداری بر ظلم، موجب بقای در آن

ثمّ ننجی الذین اتقوا و نذر الظلمین فیها

ص: 276

«اتقوا» فعل و نشان دهنده حدوث است؛ ولی «ظالمین» اسم و دال کننده بر ثبوت است بنا بر گفته برخی از مفسران، این تفاوت به جهت بیان رحمت گسترده الهی است که اگر کسی فعل تقوا به او منتسب گردد، نجات می یابد؛ ولی تا کسی به وصف ظلم متصف نگردد و عنوان «ظالم» بر او صدق نکند، در دوزخ ماندگار نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 6

6- شرکوری و پرستش معبود های باطل ، گناهی بزرگ و موجب دوزخی شدن است .

و نسوق المجرمین إلی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 2

2 - کفر ، جرم و گناه است و کافران مجرم و دوزخی اند .

إِنَّهٗ مِنْ يَأْت رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

لام در «له جهنم» بر استحقاق دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 29 - 1،4،7

1- اگر فرشتگان ادعای الوهیت کنند ، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من یقل منهم إتی إله من دونه فذلک نجزیه جهنم

4- جهنم ، کیفر مدعیان دروغین الوهیت است .

و من یقل منهم إتی إله من دونه فذلک نجزیه جهنم

7- جهنم ، کیفر تمامی ستمگران است .

نجزیه جهنم کذلک نجزی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- کفر، موجب دخول ناگهانی در آتش فراگیر و مستمر دوزخ

الذین کفروا... وجوههم النار... تأتیهم بغته... ولا هم ینظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پرستش غیر خدا، کفر و مستوجب جهنم است.

الذین کفروا... إنکم و ماتعبدون من دون الله حسب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- شرک ، گناهی بزرگ و مستوجب خلود در آتش جهنم است .

إتکم و ما تعبدون من دون الله حصب جهنم . . . و کل فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 4 - 5, 3, 2

2- شیطان ، عنصری است گمراهگر و دوزخی پرور .

کل شیطن مرید . کتب علیه... فانه یضله و یهدیه الی عذاب السعیر .

3- گمراه سازی و دوزخی پروری ، خمیره و سرشت تغییرناپذیر شیطان است .

کتب علیه.. فانه یضله و یهدیه الی عذاب السعیر

جمله «کتب علیه» (بر او نوشته شد) بیانگر این نکته است که شیطان، مخلوقی است که سرشت او با گمراه گری و کشاندن مردم به سوی دوزخ، آمیخته شده و غیر قابل تغییر است.

5- گرفتار شدن به عذاب دوزخ ، سرنوشت محتوم و فرجام شوم کسی است که خود را در قلمرو ولایت شیطان قرار دهد و از او پیروی کند .

کتب علیه أنه من تولاه.. و یهدیه الی عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 10 - 1

1 - دوزخ و عذاب سخت آن ، دستاورد خود انسان ها است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 5

5 - شرک و انکار ربوبیت خدا ، گناهی نابخشودنی و گرفتار کننده به آتش دوزخ است .

فالذین کفروا قطعت لهم ثياب من نار

1 - کفر به خدا و سرپیچی از عبادت او، گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب دردناک دوزخ است.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ

مراد از «الطيب من القول» - همان طور که در آیه پیش گفته شد - کلمه توحید و «صراط حمید» عبادت خدای یگانه است. بنابراین با توجه به ارتباط این آیه با آیه پیش، می توان گفت: «کفروا» در «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا» به تقدیر «کفروا بالطیب من القول» است و مراد از «سبیل الله» در «یصدون عن سبیل الله»، عبادت و پرستش خدای یگانه می باشد. قابل ذکر است که «الذین» اسم «إِنَّ» و خبر آن محذوف است و تقدیر آن به قرینه ذیل آیه چنین می شود: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... نذیقهم من عذاب أليم».

15 - عذاب دردناک دوزخ، کیفر هر نوع انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران در محیط مسجد الحرام

و من یرد فیه بالحاد بظلم نذقه من عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 2،8

2 - عذاب دوزخ، عقوبت کفر به خدا و تکذیب آیات او (قرآن)

و الذین کفروا و کذبوا بـ ایتنا فأولئک لهم عذاب مهین

8 - استکبار در برابر خدا و آیات او، در پی دارنده عذاب ذلت بخش و خوار کننده دوزخ

و الذین کفروا و کذبوا بـ ایتنا .. عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 5

5 - گرفتار شدن در تنگنای عذاب دوزخ، فرجام ظلم و تجاوز

ربنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 115 - 3

3 - بینش غلط نسبت به هدف آفرینش (بازگشت به سوی خدا)، ریشه انحرافات بشر و عامل دوزخی شدن وی

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا .. أفحسبتم أنما ... لا ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 11 - 3

3 - آتش بر افروخته و پراشتهای دوزخ، کیفر تکذیب قیامت

و أعتدنا لمن کذب بالساعة سعیراً

«سعیر»، به معنای آتش پراشتهای و برافروخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 90 - 2،5،8

2 - به همراه بردن گناهان تا صحنه قیامت ، عامل دوزخی شدن انسان

و من جاء بالسيئة فكبت وجوههم في النار

به کارگیری واژه «جاء» ممکن است اشاره به این داشته باشد که کردار بد، در صورتی زیان بخش است که انسان از آن توبه نکند و با سنگینی بار گناه در عرصه قیامت حاضر شود.

5 - کیفر های اخروی و آتش دوزخ ، ظهور و بروز کردار بد خود آدمی

هل تجزون إلا ما كنتم تعملون

جزا دیدن انسان با نفس عمل خود (ما کنتم تعملون) بیانگر این معنا است که ماهیت عمل زشت، خود آتش است که در قیامت برای انسان آشکار می شود.

8 - اصرار بر گناهان و بدی ها ، عامل اصلی چشیدن آتش دوزخ

ص: 279

هل تجزون إلا ما كنتم تعملون

تعبیر «کنتم تعملون» ماضی استمراری و بیانگر عمل مستمر است، نه عمل مقطعی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 5

5- هلاکت دنیوی و آتش دوزخ، پی آمد حکومت های مستکبر، ستمگر و فاسد (چونان فرعونیان)

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ... إِنَّهُ لَا يَفْلِحُ الظلمون... و استکبر هو... و جعلنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 6

6- مجرمان و منکران قیامت، به عذاب ابدی و پایان ناپذیر گرفتار خواهند شد.

و لو ترى إذ المجرمون... و ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 2

2- فسق، عامل گرفتار شدن به آتش است.

و أمّا الذين فسقوا فمأويهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 10، 6

6- دوزخ، پی آمد پاسخ دادن به ندای شیطان و حرف شنوی از او است.

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السعير

10- گرفتار شدن به آتش برافروخته و پراشتهای دوزخ، سرنوشت و کیفر پیروان حزب شیطان

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السعير

«سعیر» به معنای آتش افروخته و ملتهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 63 - 5

5 - عبادت نکردن خدای یکتا و پیروی از شیطان ، موجب دوزخی شدن است .

ألم أعهد إليكم بيني و آدم أن لاتعبدوا الشيطان . . . و أن اعبدوني ... و لقد أضلّ م

برداشت یاد شده از ارتباط میان این آیه و آیات پیشین به دست می آید؛ یعنی، آیه شریفه بیانگر نتیجه و پی آمد عمل نکردن به توصیه های الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 64 - 3

ص: 280

3 - کفر مستمر ، سبب دوزخی شدن است .

اصولها الیوم بما کنتم تکفرون

«باء» در «بما» برای سببیت و فعل مضارع «تکفرون» - به ویژه با آمدن فعل «کنتم» - بیانگر استمرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 23 - 3

3 - شرک و هم نشینی و هم فکری با مشرکان ستم پیشه ، عامل دخول در دوزخ

احشروا الذین ... یعبدون . من دون الله فاهدوهم إلى صراط الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 2، 1

1 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علينا قول ربّنا إنّنا لذائقون

2 - روح طغیان و حق ناپذیری ، عامل دوزخی شدن و استحقاق کیفر الهی

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علينا قول ربّنا إنّنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 1

1 - عذاب دوزخ ، کیفر شرک و استکبار ، در مقابل کلمه توحید

إنّهم كانوا إذا قيل لهم لا إله إلاّ الله يستكبرون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إنّهم كانوا إذا...» تعلیل برای جملات پیشین است که در آنها از دوزخی بودن کافران و مشرکان سخن به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 36 - 4

4- انکار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، موجب عذاب دوزخ

فإنهم يومئذ في العذاب... ويقولون... لشاعر مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 39 - 2

2- عذاب دردناک دوزخ، کیفری عادلانه و متناسب با رفتار شرک آلود و استکبار در برابر حق

العذاب الأليم. و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 55 - 3

ص: 281

3 - منکران قیامت ، در وسط دوزخ جای خواهند داشت .

فرءاء فی سواء الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 69 - 3

3 - تقلید کورکورانه دوزخیان ستمگر در عقاید دینی و مبانی فکری از پدران خود ، موجب دوزخی شدن آنان گردید .

ثم إن مرجعهم لالی الجحیم . إنهم ألفوا آباءهم ضالین

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إنهم ألفوا..» تعلیل برای جملات پیشین (عذاب شدن و دوزخی گشتن کافران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 70 - 4

4 - دنباله روی کورکورانه دوزخیان در رفتار و کردار و مواضع فردی و اجتماعی خود از پدران خویش ، موجب دوزخی شدن آنان گردید .

ثم إن مرجعهم لالی الجحیم . إنهم ألفوا... فهم علی آئهم یهرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 3

3 - نقش اختیار و انتخاب انسان ، در بدفرجامی و دوزخی شدن خود

إلا من هو صال الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 3,5

3 - پیروان طاغیان ، آنان را عامل دوزخی شدن خود معرفی می کنند .

أنتم قدّمتموه لنا

5 - طاغیان و پیروانشان ، درصدد تبرئه خود و مقصر دانستن دیگری در دوزخی شدن آنان هستند .

قالوا بل أنتم لا مرحبًا بكم أنتم قدّمتموه لنا فبئس القرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 61 - 4

4 - طاغیان ، به اعتقاد پیروانشان ، عامل دوزخی شدن آنان هستند .

قالوا ربنا من قدم لنا هذا فزده عذاباً ضعفاً فی النار

درخواست عذاب دوچندان برای طاغیان از سوی پیروان آنان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 85 - 5,6

ص: 282

5- تکبر و خودبرتربینی ابلیس و تصمیم وی بر اغوا کردن انسان ها ، موجب گرفتار شدن او به آتش دوزخ

قال فبعزّتك لأغوينّهم .. قال فالحقّ ... لأملأنّ جهنّم منك

6- پیروی از ابلیس ، موجب استحقاق عذاب دوزخ

لأملأنّ جهنّم منك و ممّن تبعك منهم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 21

21- شرک و ناسپاسی خدا ، موجب گرفتاری به آتش جهنم

قل تتمتع بكفرک قليلاً إنّك من أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 4

4- خسارت و از دست دادن سرمایه عمر و خانواده ، موجب آتش شدید و فراگیر دوزخ

الذين خسروا .. لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 60 - 7

7- تکبر ، عامل روسپاهی اخروی و استحقاق جهنم

أليس في جهنّم مثوى للمتكبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 21

21- کفر به خدا و انکار روز رستاخیز ، موجب دوزخی شدن انسان ها است .

ولكن حقّت كلمه العذاب على الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تکذیب پیامبران و ستیزه جویی با آیات الهی ، موجب دوزخی شدن انسان ها

و كذلك حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کفر به خدا و شریک قرار دادن برای او ، عامل دوزخی شدن انسان

تَدْعُونِي إِلَى النَّارِ . تَدْعُونِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأَشْرِكَ بِهِ

جمله «تَدْعُونِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ . .» بیان برای جمله «تَدْعُونِي إِلَى النَّارِ» در آیه پیش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 9

9 - اسراف و زیاده روی در گناه و حق ستیزی ، موجب دوزخی شدن انسان ها است .

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 6,7

6 - پیروی کورکورانه از مستکبران و منحرفان ، موجب گرفتاری به آتش دوزخ است .

وَإِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعْفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا

7 - استکبار و به استضعاف کشیدن جامعه ، موجب گرفتاری در آتش دوزخ است .

وَإِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعْفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 5

5 - مخالفت عمدی و ستیزه جویانه کافران با پیامبران ، موجب دوزخی شدن و محرومیت آنان از تخفیف در عذاب الهی

قَالُوا أَوْ لِمَ تَأْتِيكُمْ رَسُولُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دَعَا الْكُفْرَ

اعتراف کافران دوزخی به این که به پیامبران و دلایل روشن آنان دست یافته بودند، نشان می دهد که مخالفت آنان با تعالیم آسمانی، از روی عمد و ستیزه جویانه بوده است و همین موجب دوزخی شدن و محرومیت آنان از تخفیف در عذاب گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 9

9 - ستم پیشگی ، موجب پذیرفته نشدن عذر آدمی از گناه ، محرومیت از رحمت خدا و جای گرفتن در سرای بد

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعذرتَهُمْ وَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - آنان که از سر کبر و خودخواهی به عبادت خدا نمی پردازند ، محکوم به دوزخ اند .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ

5 - خودداری از عبادت خدا از سر تکبر و بزرگ منشی ، موجب دوزخی شدن است .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

6 - کسانی که از عبادت خداوند کبر میورزند ، با خواری و ذلت به دوزخ وارد خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

«داخرین» (از ماده «دَخَرَ») مرادف «صغر و ذلّ» (کوچک و ذلیل شد) بوده و حال برای ضمیر «سیدخلون» است.

9 - «فِي الصَّحِيفَةِ السَّجَّادِيَّةِ : وَقُلْتُ : « ادعوني أستجب لكم إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ »

فَسَمِّيتُ دَعَاءَ كَعْبَادَةٍ وَتَرْكَةَ اسْتِكْبَاراً وَتَوَعَّدْتُ عَلَى تَرْكِهِ دَخُولَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ . . . ؛

در صحیفه سجادیه آمده است: [خدایا] تو فرمودی مرا بخوانید تا شما اجابت کنم [و فرمودی] کسانی که از روی کبر از عبادت من روی برمی گردانند، به زودی با ذلت وارد دوزخ خواهند شد. پس خواندن خودت را عبادت نامیدی و ترک آن را استکبار خواندی و بر ترک آن وعده دخول ذلیلانه به جهنم را دادی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 6

6 - شرک‌ورزی و تکذیب پیامبران الهی ، در پی دارنده آتش دوزخ است .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

از ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در مورد تکذیب پیامبران بود - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 3

3 - کفر به قرآن و وحی ، پس از مواجهه با آن [و درک حقانیت آن] مستلزم دوزخی شدن انسان است .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ

تعبیر «لَمَّا جَاءَهُمْ» بیانگر این است که اساساً کفر و انکار زمانی تحقق می یابد که انسان با کلام وحی روبه رو شده و آن را فهم کرده باشد. سپس به انکار آن پرداخته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 5

5 - تقسیم انسان ها به بهشتی و دوزخی ، نتیجه برخورداری آنان از اختیار و حق انتخاب

فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ . وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 2

2 - جاودانگی ظالمان و گمراهان ، در دوزخ ، نتیجه محرومیت آنان از ولایت خدا و تکیه بر ولایت غیر او است .

إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ . و ما كان لهم من أولياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 74 - 2

2- گناه پیشگی ، عامل ورود به جهنم و جاودانگی در عذاب

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 3,4

ص: 285

3- انسان ، خود باعث دوزخی شدن خویش است ; نه خداوند .

و ما ظلمنهم و لكن كانوا هم الظلمين

4- گناه پیشگی و ظلم مستمر ، باعث دوزخی شدن انسان

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ . . . و لكن كانوا هم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 1

1 - دوزخ ، پایانی خفت بار برای دروغ پردازی ها ، استهزاگری ها و گناه پیشگی کافران

وويل لكل افاك اثم . . . اتخذها هزواً ... عذاب مهين . من ورائهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 4

4- حق پوشان لجوج و معاند ، مستحق آتش دوزخ ; و نه ناآگاهان ره نیافته به حق *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

وصف «كفار» و «عنيد» مشعر به علیت است; یعنی، آنچه آدمی را به سوی دوزخ می کشاند، انکار لجوجانه و حق ستیزانه است و نه صرف انکار ناشی از جهل و نرسیدن به حق; گرچه ظاهراً به چنین فردی نیز «کافر» اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 13 - 3

3- تقتیدن بر آتش دوزخ ، جزای کفر ، دروغ پردازی و یاوه سرایی علیه دین

قتل الخرزّصون . . . یوم هم علی النار یفتنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 14 - 2

2- عذاب آتش دوزخ ، دستاورد خود کافران و منکران معاد

اضافه «فتنه» به «کم»، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 5,6,7,8

5 - کیفر دوزخ برای تکذیب کنندگان دین ، بازتاب قهری عملکرد مستمر خود آنان

إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

6 - آتش دوزخ ، تجسم و عینیت اعمال ناروای خود کافران برای ایشان *

إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

تعبیر «تجزون ما» - به جای «تجزون بما» - بیانگر این معنا است که خود عمل، جزا واقع می شود و این در صورتی است که

عمل ناروا تجسم پیدا کند.

7- عذاب دوزخ، ستمی از سوی کافران به خویش و نه از جانب خداوند

إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

8- اصرار و مداومت بر کفر و حق ناپذیری، در پی دارنده عذاب آتش دوزخ

إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

فعل «کنتم تعملون»، ماضی استمراری و بیانگر اصرار و مداومت شخص، بر عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 4

4- تکذیب قیامت و کیفر آن، از عوامل دوزخی شدن

هذه جهنم التي يكذب بها المجرمون

از این که دوزخ به تکذیب گران آن معرفی می شود، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 45 - 2,3

2- گذراندن زندگی دنیا همراه با بی پروایی، سرمست شدن به ثروت و مکنت و بی رحمی و آدم کشی، در پی دارنده قطعی عذاب هولناک دوزخ

فی سموم و حمیم... إِنْهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ

3- سرمستی، خوش گذرانی و فرورفتن در ناز و نعمت، از عوامل مهم دوزخی شدن «اصحاب شمال»

و أصحاب الشمال... إِنْهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 46 - 2,3,4

2- اصرار و پافشاری «اصحاب الشمال» بر پیمان شکنی، عامل دوزخی شدن آنها

و كانوا يصرون على الحنث العظيم

3 - پافشاری و تداوم بخشی بر گناهان بزرگ ، در پی دارنده قطعی دوزخ

و كانوا يصرون على الحنث العظيم

4 - شرکوری ، گناهی بزرگ و نابخشودنی و باعث دوزخی شدن انسان

و كانوا يصرون على الحنث العظيم

برخی از مفسران برآنند که مراد از «حنث» در آیه شریفه، شکستن پیمان توحید است (پیمانی که خداوند فطرتاً و در عالم ذر از انسان ها گرفته است). بر این مبنا، مفاد آیه چنین می شود: اصحاب شمال به خاطر شکستن پیمان توحید و روی آوردن به شرک و اصرار بر آن، گرفتار عذاب دوزخ خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 2، 1

ص: 287

1 - توصیه خداوند، به مؤمنان، مبنی بر خودسازی و صیانت خویش از عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ . . . نَارًا

بنا به گفته مفسران، مقصود از محافظت خود از آتش، صیانت خویش از موجبات و عواملی است که منجر به آتش دوزخ می شود؛ مانند ترک واجبات و یا انجام محرمات.

2 - توصیه خداوند به مؤمنان، مبنی بر مراقبت از اعضای خانواده خود در برابر عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن آنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا . . . أَهْلِيكُمْ نَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 6 - 2

2 - انکار صفت ربوبیت خداوند، مساوی با کفر و موجب دوزخی شدن است .

و للذین کفروا برّهم عذاب جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 9 - 2,5

2 - کافران دوزخی، از کسانی اند که پس از اتمام حجت و از روی عمد، راه کفر و انکار را در پیش گرفته و به تکذیب دین پرداختند .

قالوا بلی قد جاءنا نذیر فکذبنا

5 - تکذیب عمدی دین، عامل دوزخی شدن است .

قد جاءنا نذیر فکذبنا و قلنا ما نزل اللّٰه من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 2

2 - گوش دل نسپردن به سخنان پیامبران و تعقل نکردن درباره آنها، عامل دوزخی شدن کافران

و قالوا لو کنا نسمع أو نعقل ما کنا فی أصحاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 4

4 - حق‌گیری، از موجبات دوزخی شدن

تدعوا من أدبر و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 4

4 - زراندوزی، از موجبات دوزخی شدن

و جمع فأوعی

ص: 288

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 3

3 - ظلم و انحراف از مسیر حق ، از موجبات دوزخی شدن

و أمّا القسطنون فکانوا لجهنّم حطبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 23 - 6

6 - نافرمانی از خدا و رسول او ، موجب ابتلا به آتش دوزخ

و من یعص الله ورسوله فإنّ له نار جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 26 - 2

2 - استکبار در برابر حقایق الهی و افترا بر دین ، موجب گرفتاری به آتش دوزخ است .

و استکبر . فقال إن هذا إلاّ سحر ... سأصلیه سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 38 - 4

4 - دوزخ ، نتیجه و پیامد رفتار و کردار خود دوزخیان است .

سأصلیه سقر .. کلّ نفس بما کسبت رهینه

با توجه به ارتباط میان این آیه و آیات قبل و بعد - که درباره دوزخ است - مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 3

3 - جرم ، از موجبات دوزخی شدن انسان ها است .

عن المجرمین . ما سلککم فی سقر

1 - ترک نماز ، از عوامل دوزخی شدن است .

ما سلککم فی سقر . قالوا لم نک من المصلین

4 - « عن عقيل الخُزاعی ، أنَّ أميرالمؤمنين (ع) . . . يقول : تعاهدوا الصَّلاة و حافظوا علیها و استکثروا منها و تقرَّبوا بها فإنَّها کانت علی المؤمنین کتاباً موقوتاً و قد علم ذلك الکفارُ حين سُئلوا ما سلککم فی سقر ؟ قالوا : لم نک من المصلین ؛

از عقیل خزاعی روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) فرمود: . . مواظب نماز باشید و بر آن محافظت نمایید و انجام آن را افزون کنید و با نماز به [خدا] تقرّب جوئید. چون نماز، وظیفه ثابت و معینی برای مؤمنان است؛ این را کافران نیز می دانند؛ آن زمان که از آنان سؤال شود: «چه چیز شما را به دوزخ وارد ساخت»؟ گویند: «ما از نمازگزاران نبودیم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 44 - 1

1 - اطعام نکردن به مساکین و بینوایان ، از عوامل دوزخی شدن

ما سلککم فی سقر . . . و لم نک نطعم المسکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 45 - 1

1 - به بطالت گذراندن عمر ، از عوامل دوزخی شدن

ما سلککم فی سقر . . . و کتّا نخوض مع الخائضین

«خوض» (مصدر «نخوض»)، در اصل به معنای حرکت در آب است (لسان العرب). در این آیه مقصود، اشتغال فراوان به کار باطل است.
(قاموس المحيط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 46 - 1

1 - تکذیب روز جزا ، از عوامل دوزخی شدن

ما سلککم فی سقر . . . و کتّا نکذب بیوم الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ص: 290

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 29 - 2

2 - تکذیب روز جزا ، موجب گرفتاری به آتش دوزخ

انطلقوا إلی ما کنتم به تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت

ص: 291

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 47 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 3

3 - تکذیب برپایی قیامت ، موجب عذاب دوزخ و هلاکت ابدی

ویل یومئذ للمکذبین

از آن جا که آیه شریفه، در میان آیات مربوط به قیامت قرار دارد، استفاده می شود که مقصود از تکذیب در آن، تکذیب روز قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 27 - 5

5 - انکار معاد و حساسی قیامت ، عامل طغیان گری و مایه گرفتاری به عذاب جهنم است .

للظّـغین . . . إنّهـم کانوا لایرجون حساباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تکذیب آیات الهی ، مایه گرفتاری به عذاب جهنم و محرومیت از لذت برودت و آشامیدن آب در آخرت

إِنَّ جَهَنَّمَ ... لَا يَذُوقُونَ ... وَ كَذَّبُوا بآيَاتِنَا كَذَّابًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - عذاب جهنم و افزایش آن ، نتیجه انکار معاد و تکذیب آیات الهی و عقوبتی متناسب با آن گناهان است .

فذوقوا فلن نریدکم

«فاء» در «فذوقوا» و «فلن نریدکم» دلالت می کند که چشیدن عذاب فزاینده پیامدی مناسب برای گناهان بیان شده در آیات پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 39 - 3, 2

2 - نادیده گرفتن مقام ربوبیت خداوند و زیاده روی در هواپرستی ، فرجامی جز آتش دوزخ ندارد .

فَأَمَّا مَنْ طَغَى .. فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى

از آن جا که مراد از طغیان در «من طغی» - به قرینه «من خاف مقام ربّه و نهی النفس عن الهوی» (در آیات بعد) - بی اعتنایی به پروردگار و پیروی از هوای نفس است، تهدید به جحیم نیز، درباره کسانی است که این گونه باشند.

3 - ترجیح دنیا بر آخرت ، مایه گرفتاری به آتش دوزخ

وَأَثَرُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا . فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 14 - 6

6 - ورود هر انسان به بهشت یا جهنم ، سزای کردار او است .

و إِذَا الْجَحِيمُ سَعَّتْ . وَ إِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ . عَلِمْتَ نَفْسَ مَا أَحْضَرْتَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 15 - 4

4 - گرفتاری فاسقان به آتش جهنم ، کیفر فسق آنان است .

یصلونها یوم الدین

تصریح به «روز جزا» بودن قیامت، در بیان عذاب فاسقان، بیانگر آن است که عذاب قیامت جزای فسق آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 11 - 2

2 - تکذیب قیامت و کفر و پاداش الهی ، مایه گرفتاری به عذاب جهنم است .

ویل یومئذ للمکذبین . الذین یکذبون بیوم الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 17 - 4

4 - عذاب جهنم ، کفر تکذیب کنندگان آن

ثمّ ینال هذا الذی کنتم به تکذبون

ص: 293

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 5

5 - اعطای نامه عمل از پشت سر ، فریاد هلاکت خواهی در قیامت و گرفتاری به آتش جهنم ، برخاسته از استبعاد معاد است .

و أمّا من أوتى . . . إنّه ظنّ أن لن يحور

این آیه ، می تواند بیانگر علت برای مطالب قبل باشد که از جمله آنها «اوتی کتابه وراء ظهره» بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 11

11 - کسانی که در قیامت نامه عمل را از پشت سر دریافت کرده و به دوزخ گرفتار می شوند ، خود عامل پیدایش چنین سرنوشتی اند .

أمّا من أوتى كتبه . . . و یصلی سعیراً . . . بلی إنّ ربّه کان به بصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 1

1 - شکنجه گران و سوزانندگان مردم با ایمان ، به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

إنّ الذین فتنوا المؤمنین و المؤمنت ثمّ لم یتوبوا فلهم عذاب جهنّم

«فتن» (مصدر «فتنوا») در اصل به معنای داخل کردن طلا- در آتش است؛ ولی در مورد داخل کردن انسان در آتش نیز استعمال دارد (مفردات راغب). «فتنه» در قرآن، گاهی به معنای تعذیب (شکنجه دادن) آمده است. (بصائر فیروزآبادی)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 16 - 3

3 - برتر دیدن زندگانی دنیا از آخرت ، دیدگاهی ناروا و مایه شقاوت و روی گردانی از تذکرات قرآن و گرفتاری به آتش دوزخ است .

و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار . . . بل توّثرون الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 9 - 3

3- گرفتاری به جهنم ، کیفر کردار های بی ارزش است .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ . فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 5، 4

4- پرسش و حسابرسی از نعمت ها ، زمینه ساز گرفتاری برتری جوینان و تفاخر کنندگان به آتش دوزخ

لَتُرَوَّنَّ الْجَحِيمَ . . . ثُمَّ لَتَسْتَلْنَ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ

نشان دادن جهنم به اهل تکاثر - پیش از بازخواست نعمت ها - بیانگر آن است که اهل تکاثر، باید پس از طی مراحل بازخواست و

ص: 294

حسابرسی، جهنم را جایگاه خویش بدانند.

5- افتخار بر دیگران در امتیازات مادی، کفران نعمت و زمینه ساز گرفتاری به دوزخ پس از حسابرسی است.

ألهیکم التکاثر .. ثم لتسلنّ یومئذ عن النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 3

3- نماز خواندن تکذیب کنندگان کیفر های الهی، بی ثمر بوده و مایه استحقاق عذاب جهنم است.

أرءیت الذی یکذب بالدین .. فویل للمصلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 5

5- خواندن نماز، برای خودنمایی نزد مردم، نکوهیده و مایه گرفتاری به عذاب جهنم است.

فویل للمصلین .. الذین هم یراءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 7 - 1

1- کسانی که از عاریه دادن لوازم منزل، دریغ ورزیده، احتیاجات مردم را نادیده می گیرند، گرفتار نفرین خدایند و عذاب جهنم، فرجام آنان است.

فویل .. ویمنعون الماعون

«ماعون»، عنوان عامی برای اثنایه منزل، از قبیل دیگ، تبر، و کاسه است (مصباح). این کلمه به معنای کار خیر و باران و آب و هر چیز نافع نیز می آید (قاموس). ریشه آن «مَعْن» (چیزی که کم و آسان باشد) است و برخی اصل آن را «معونه» (ابزار کمک دهنده) دانسته اند. (صحاح اللغه)

420- موجبات جهنم منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 110 - 2

2- شک و تردید ، پرتگاهی که منافقان بنای شخصیت خویش را بر آن پی افکنده و از آن جا به دوزخ سقوط می کنند .

أسس بنینه علی شفا جرف هار . . لا یزال بنینهم الذی بنواریه فی قلوبهم

421- موجبات نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 295

7 - اطاعت از خداوند و رسول او ، نجات بخش آدمی از آتش جهنم است .

يوم تقلّب وجوههم فى النار يقولون يلىتنا اطعنا الله و اطعنا الرسولا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

20 - اعلى - 87 - 12 - 4

4 - پذيرش تذکرات قرآن و خشیت و هراس در برابر خداوند ، مایه رهایی از آتش دوزخ

سیدکّر من یخشی . و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار الکبری

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

20 - لیل - 92 - 19 - 2

2 - بذل مال بدون چشمداشت ، از عوامل دور ماندن از آتش جهنم است .

سیجنّبها .. یؤتی ماله ... و ما لأحد عنده من نعمه تجزی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 2

2 - بذل مال در صورتی نشانه برترین تقوا و مایه تزکیه نفس و نجات از آتش است که تنها به نیت دستیابی به لطف خداوند باشد .

الأتی . الذی یؤتی ماله ... إلا ابتغاء وجه ربّه

422- موجودیّت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 18 - 7

7 - جهنّم ، بالفعل موجود است . *

اولئک اعتدنا لهم عذاباً الیماً

با توجه به ماضی آوردن کلمه «اعتدنا» (مهیا کرده ایم).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 71 - 7

7- « عن جابر بن عبد الله قال : . . . سمعت رسول الله (صلى الله عليه وآله) يقول : لا يبقى برّ و لا فاجر إلا يدخلها فتكون على المؤمن برداً و سلاماً كما كانت على إبراهيم (ع) ;

ص: 296

از جابر بن عبدالله روایت شده که گفت: .. شنیدم که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرمود: هیچ انسان نیکوکار یا زشت کاری نیست مگر این که داخل جهنم می شود؛ پس آتش برای مؤمن سرد و سلامت می گردد؛ همان گونه که برای ابراهیم (ع) شد».

424- ناگهانی بودن جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 40 - 1

1- کافران ، در روز رستاخیز به طور ناگهانی با آتش فراگیر رویه رو خواهند شد .

لايَكْفُونَ عَنْ جُوْهُرِهِمُ النَّارَ . . . بل تأتیهم بغته

«بغت» به معنای امر ناگهانی و به دور از محاسبه و پیش بینی است.

425- نامهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 10 - 5

5 - جحیم ، از نام های دوزخ

اصحب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 4 - 6

6- سعیر ، از نام های دوزخ است .

إلىٰ عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 6

6 - جحیم ، از نام های دوزخ

أولئك أصحاب الجحیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که برخی نوشته اند: «جحیم» یکی از نام های آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 91 - 3

3 - جحیم ، از نام های دوزخ

و برزت الجحیم للغاوين

ص: 297

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 64 - 3

3 - « سعیر » ، از نام های جهنم است .

و أعدّ لهم سعیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 11

11 - سعیر ، از نام های دوزخ

أصحاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 7

7 - جحیم ، از نام های دوزخ

صرط الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 55 - 5

5 - عذاب دوزخ از هر سوی منکران قیامت را فرا خواهد گرفت .

فراء فی سواء الجحیم

برداشت یاد شده از قرار داشتن کافران در وسط دوزخ - و نه در حاشیه آن - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 64 - 3

3 - « جحیم » ، از نام های جهنم

الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 68 - 5

5 - « جحیم » از نام های جهنم

الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 24

24 - جحیم ، از نام های دوزخ

ص: 298

عذاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 26

26 - « سعیر » از نام های دوزخ

و فریق فی السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 8

8 - « جحیم » ، از نام های دوزخ

و وقیهم ربهم عذاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 4

4 - « جحیم » از نام های دوزخ

و تصلیه جحیم

برخی از مفسران، «جحیم» را عَلم برای دوزخ دانسته اند. برداشت بالا مبتنی بر این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 13

13 - « جحیم » ، از نام های دوزخ

أولئك أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5 - 15

15 - « سعیر » ، از نام های دوزخ

عذاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 8

8 - « سعير » ، از نام های دوزخ

ما کتّافی أصحاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 4

ص: 299

4- « سعیر » ، از نام های دوزخ

لأصحاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 31 - 3

3- « جحیم » ، از نام های دوزخ

ثمَّ الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 15 - 3

3- « لظى » (آتش شعله‌ور و خالص) ، از نام های دوزخ

إِنَّهَا لظى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 26 - 3

3- « سقر » ، از نام های دوزخ

سأصليه سقر

«سقر»، اسم عَلَم برای جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 27 - 4

4- « سقر » ، از نام های دوزخ

و ما أدريك ما سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 4

4- «سقر»، از نام های دوزخ

سقر

«سقر»، اسم علم برای دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 3

3- «جحیم»، از نام های جهنم

و برزت الجحیم

ص: 300

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 12 - 2

2- « جحیم » ، از نام های جهنم است .

و إذا الجحیم سعرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 3

3- « جحیم » ، از نام های جهنم است . *

ثم إنهم لصالوا الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 12 - 2

2- « سعیر » ، از نام های جهنم است .

سعیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 9 - 5

5- « هاویه » از اسامی جهنم

فأُمَّه هاویه

«هاویه» گرچه منصرف است و نمی تواند علم باشد، ولی می تواند وصفی باشد که بر جهنم اطلاق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 4

4- « جحیم » ، از نام های دوزخ

لترونّ الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 6

6 - « حطمه » ، از نام های جهنم

الحطمه

426- نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 301

1 - پندار باطل گروهی از اهل کتاب و برخی از مسلمانان در مورد نجات از جهنم و ورود به بهشت، به صرف انتساب به ادیان الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب

مراد از اسم «لیس» با توجه به آیات گذشته، رهایی از جهنم و ورود به بهشت است یعنی لیس الجنة و المحیص عن النار . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - منافقان در صورت توبه، اصلاح گذشته، تمسک به خدا و اطاعت خالصانه، به آتش دوزخ گرفتار نخواهند شد.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ .. إِيَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - نجات از عذاب دردناک دوزخ، فلاح و رستگاری است.

لَعَلَّكُمْ تَقْلِحُونَ. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا ... لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

بیان عذاب دردناک کافران در قیامت پس از راهنمایی مؤمنان به فلاح و رستگاری، حاکی از این است که رها شدن از عذاب، رستگاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - سزواران خلود در جهنم ممکن است با مشیت خداوند از آن رهایی یابند.

خَلْدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- رهایی جهنمیان از آتش دوزخ، امری ممکن و محتمل است و به مشیت خداوند بستگی دارد.

خلدین فیها .. إلا ما شاء ربک

منظور از «ما» ی موصوله در «إلا ما شاء ربک» می تواند زمان و مدت باشد. در این صورت «مستثنی منه» مدت زمانی است که به خلود و دوام توصیف شد. بر این اساس حاصل معنای «خلدین فیها ...» چنین می شود: دوزخیان در آتش برای همیشه ماندگارند، مگر آنکه خداوند همیشه بودن را ملغی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 14

14- آتش قیامت ، همانند سراپرده ای فراگیر ، راه گریز را بر کافران خواهد بست .

نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سَرَادِقُهَا

«سرادق» معرب «سراطاق» و به معنای خیمه و پرده سرا است.

ص: 302

3- مجرمان ، در قیامت ، به دوزخی بودن خود و نداشتن راه گریزی از آن ، پی خواهند برد .

فَظَنُوا أَنَّهُمْ مَوَاقِعُهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرَفًا

بیان دیدگاه مشرکان در مورد ورود به جهنم با فعل «ظنّ»، حکایت از آن دارد که آنان، در آن شرایط، خود را دوزخی می بینند، ولی هنوز امیدهایی - هر چند واهی - به نجات دارند. ولی به زودی درمی یابند که گریزگاهی برای آنان نیست. «مصرفاً» اسم مکان به معنای مکانی است که به آن روی آورند. جمله «لم یجدوا...» یعنی جایی را که بتوانند با پناه بردن به آن، از آتش رها شوند، نمی یابند.

5- مشرکان ، در قیامت ، در پی یافتن راهی برای نجات خویش از آتش دوزخ اند .

فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ... وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرَفًا

در آیه قبل، بیان شد که مشرکان، با خواندن معبودان پنداری شان، در صدد نجات خود برخوانند آمد و این آیه، خبر از نافرجامی تلاش آنان داده است.

6- مشرکان ، در قیامت ، راهی برای نجات خود از آتش نخواهند یافت .

فَظَنُوا أَنَّهُمْ مَوَاقِعُهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرَفًا

«مواقع» در مورد جنگ به کار می رود (مفردات راغب) و مفاد آیه، این است که مشرکان، برای دور ساختن آتش از خود و چیره شدن بر آن، تلاش می کنند ولی راه گریزی نخواهند یافت.

1- خداوند ، در پی ورود همگان به دوزخ ، تقواییشان را از آن نجات می دهد .

وإن منكم إلاّ واردها .. ثمّ ننجی الذین اتقوا

13- «عن رسول الله (صلی الله علیه و آله) قال: یردّ الناس النار ثمّ یصرون بأعمالهم فأولهم کلمع البرق، ثمّ کمّ الریح، ثمّ کحضر الفرس، ثمّ کالراکب، ثمّ کشد الرجل، ثمّ کمشیه» ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: مردم وارد آتش می شوند، آن گاه به میزان اعمالشان از آن خارج می گردند، پس اولین گروه به سرعت تابش برق و گروه بعدی به سرعت وزش باد و گروه بعد مانند دویدن اسب و گروه دیگر مانند سواره و گروهی مانند

دویدن مرد و دسته ای مانند راه رفتن مرد [از آتش خارج می شوند]».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 40 - 3

3- کافران دوزخی ، از دفع و برگردانیدن عذاب الهی ، کاملاً ناتوان اند .

فلایستطیعون ردّها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 7

ص: 303

7 - « عن أبي بصير عن أبي عبدالله (ع) . . . و ان أهل جهنم إذا دخلوها هودوا فيما مسيره سبعين عاماً فإذا بلغوا أعلاها قمعوا بمقامع الحديد وأعيدوا في دركها هذه حالهم و هو قول الله عزوجلّ « كلما أرادوا أن يخرجوا منها . . . » ;

ابی بصیر از امام صادق(ع) روایت کرده است: . . . اهل جهنم وقتی که داخل آن می شوند، به اندازه سیر هفتاد ساله در آن سقوط می کنند - پس زمانی که به بالای آن بیایند، با گزرهای آتشین بر سر آنها کوبیده می شود و به ته جهنم برگردانده می شوند و این حال و وضعیت آنها است و این همان سخن خدا است که فرمود: « کَلِّمًا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا... » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 77 - 2

2 - یأس کافران از نجات و رهایی ، پس از قرار گرفتن در تنگنای عذاب جهنم

عذاب شدید إذا هم فيه ملبسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 11

11 - تلاش برای سوق دادن انسان ها به بهشت و نجات آنان از ابتلای به آتش جهنم ، از هدف های پیامبران الهی

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 9

9 - راه نجات از عذاب جهنم ، به روی تمامی کافران ستیزه جو بسته است .

و ما دعوا الكافرين إلا في ضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 6

6 - مشرکان و کافران حق ستیز ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فراری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نگران کننده نیست .

فإما نريتك بعض الذي نعدهم أو نتوفيتك فإلينا يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 5

5 - راه نجات از عذاب جهنم ، بر روی ستمکاران و گمراه شدگان از سوی خدا ، مسدود است .

و من یضلل اللّٰه فما له من سبیل

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه شریفه، ناظر به وضعیت گمراه شدگان در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 27 - 7

ص: 304

7 - سپاس گزاری متقین از خداوند ، به خاطر رهایی شان از عذاب باد های سوزان و کشنده دوزخ

فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقِينَا عَذَابَ السَّمُومِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 22 - 3

3 - پرهیزکنندگان از طغیان ، گرچه بر جهنم و کمین کنندگان در آن عبور خواهند کرد ؛ ولی گرفتار آن نخواهند شد . *

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا . لِلطَّاغِينَ مَابًا

چنانچه «للطاغین» متعلق به «مآباً» باشد، «مرصاداً» مطلق خواهد بود؛ در این صورت مفاد دو آیه این است که جهنم برای همگان «مرصاد» است؛ ولی «مآب» و بازگشتگاه همه نبوده و تنها طغیان گران گرفتار آن خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 23 - 4

4 - « قال رسول الله : لا يخرج من النار من دخلها حتى يمكث فيها أحقاباً و الحقب بضع و ستون سنه و السنه ثلاثمائة و ستون يوماً كل يوم كالف سنه مما تعدون فلا يتكلم أحد أن يخرج من النار ؛

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: کسی که داخل آتش جهنم شود از آن خارج نمی گردد؛ مگر این که چند «حُقب» در آن توقف کند. مراد از «حُقب» شصت و اندی سال می باشد. و سال 360 روز است. هر روزی مثل هزار سالی است که شما آن را می شمارید. بنابراین کسی دل خوش نکند که [در نهایت] از آتش خارج خواهد شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 17 - 2

2 - امداد های ویژه الهی ، مایه دور ماندن اهل تقوا از آتش دوزخ است .

و سیجئبها

فعل «يُجَنَّبُ» گرچه مجهول است، ولی به قرینه «إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ» در آیات بعد، این موهبت را خداوند در اختیار آنان می گذارد.

427 - نعمت نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- رهایی از عذاب دوزخ در پرتوربوبیت خداوند، خود نعمتی بزرگ برای تقوایندگان

ووقیهم ربهم عذاب الجحیم

7- بهشتیان، مسرور و شادمان از لطف پروردگار خویش، به خاطر رهایی از دوزخ

فکھین بما ءاتیهم ربهم ووقیهم ربهم عذاب الجحیم

ص: 305

428- نقش آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 26 - 2

2 - نوشاندن آب جوشان و خونابه زخم به دوزخیان طغیان گر ، کیفری هم طراز با طغیان گری آنان است .

إلا حمیمًا و غساقًا . جزاء وفاقًا

چنانچه کلمه «جزاء» حال برای «حمیمًا و غساقًا» باشد، نکته بالا قابل استفاده است.

429- نقش آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 2

2- مکان هلاکت باری که بین مشرکان و معبودان پنداری آنها فاصله می شود ، آتش دوزخ است .

و جعلنا بینهم موبقًا . و رءا المجرمون النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 5

5- آتش ، وسیله اصلی عذاب و کیفر زیانکاران در قیامت

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 4

4- آتش ، وسیله عذاب در دوزخ

یوم یدعون إلى نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 15 - 4,6

4- آتش ، ابزار عذاب الهی در دوزخ

مأویکم النار

6- آتش دوزخ ، تنها یاور کافران و منافقان

هی مولیکم

ص: 306

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 16

16- بهشت ، پایان رنج و تلاش مؤمنان و دوزخ فرجام لذت جویی و فساد کافران

الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جنّـت . . . و الذین کفروا... النار مثوی لهم

در این آیات، میان زندگی، اهداف و فرجام مؤمنان و کافران، مقایسه صورت گرفته است. مؤمنان اهل جهاد و عمل صالح اند و در پی دشواری های آن، از بهشت برخوردار خواهند شد. اما کافران اهل رفاه و لذت جویی اند و در پی آن گرفتار آتش خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 8 - 13

13 - « جهنم » ، نام محل عذاب در آخرت

حسبهم جهنم یصلونها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 21 - 1

1 - جهنم ، جای کمین مأموران عذاب است .

إن جهنم کانت مرصداً

«مرصاد»، به معنای مکان نگاهبانان و کمین گاه مراقبان است (لسان العرب). برخی از مفسران، آن را مبالغه در «راصد» می دانند. در این صورت مفاد آیه شریفه این است که جهنم خود در کمین مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 22 - 1

1 - جهنم ، فرجام طغیان گران فرو رفته در گناه است .

إن جهنم کانت . . . للظّـغین ماباً

«طغیان»؛ یعنی، بی اندازه در معصیت پیش رفتن (مفردات راغب). «مآب» اسم مکان و از «أوب» به معنای رجوع گرفته شده است و فرجام هر کس را از آن جهت مآب و مرجع گویند که خود، از پیش آن را فراهم ساخته است.

431- نقش چرکابه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 26 - 2

2 - نوشتن آب جوشان و خونابه زخم به دوزخیان طغیان گر، کیفری هم طراز با طغیان گری آنان است.

إلّا حمیمًا و غسّاقًا . جزاء وفاقًا

چنانچه کلمه «جزاء» حال برای «حمیمًا و غسّاقًا» باشد، نکته بالا قابل استفاده است.

ص: 307

432- نقش نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 6

6 - برای عرض حاجت دوزخیان ، کسی جز نگهبانان دوزخ وجود ندارد .

وقال الذين في النار لخنزيره جهنم ادعوا ربكم يخفف عنا يومًا من العذاب

از این که دوزخیان حاجت خود را تنها برای نگهبانان جهنم مطرح می کنند، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

433- نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 5

5 - جهنم ، دارای نگهبان و سرپرستی معین و مشخص

و نادوا يملك ليقض علينا ربك

خطاب «یا مالک» از سوی جهنمیان، بیانگر این است که جهنم دارای نگهبان مشخصی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 2

2- جهنم ، دارای مأموران و محافظان

خزوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 41 - 4

4 - پاها و موهای جلوی سر مجرمان ، در چنگ مأموران قیامت (برای افکندن در دوزخ)

فيؤخذ بالنوصى و الأقدام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 10

10 - دوزخ ، دارای نگهبانان و گماشتگانی از فرشتگان است .

علیها ملئکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 308

19 - مدثر - 74 - 30 - 2

2 - نگهبانان دوزخ ، متشکل از نوزده گروه

علیها تسعه عشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 1

1 - نگهبانان دوزخ ، از فرشتگان اند .

علیها تسعه عشر . و ما جعلنا أصحاب النار إلا ملئکة

نگهبانان جهنم در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 8

8 - تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ ، از حقایق بازگو شده در کتاب های آسمانی پیشین

لیستین الذین أوتوا الكتب

مفسران درباره چگونگی یقین پیدا کردن اهل کتاب از تعداد ذکر شده در قرآن برای نگهبانان دوزخ، گفته اند: چون این عدد در کتاب های آسمانی اهل کتاب نیز ذکر شده است، آنان به حقانیت و درستی قرآن پی برده اند و بر ایمانشان افزوده شده است.

434- نگهبانان دائمی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 2

2 - دوزخ ، دارای نگهبانانی دائمی

أصحاب النار

«صاحب» مفرد («أصحاب») به معنای ملازم است.

435- نهرهای جهنم

14- « عن أبي أمامه قال : . . . قلت : [لرسول الله (صلى الله عليه وآله)] و ما غيَّ و أثمَّ ؟ قال : نهران في أسفل جهنم يسيل فيهما صديد أهل النار و هما اللتان ذكر الله في كتابه « فسوف يلقون غيًّا » و « من يفعل ذلك يلق أثاماً » . . . ;

از ابی امامه نقل شده که گفت: . . . به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرض کردم: غی و اثم چیست؟ فرمود: دو نهر در پایین ترین مکان جهنم

است که چرک و خون بدن جهنمیان در آنها جاری است و این دو، همان است که خداوند در قرآن فرموده است: «فسوف یلقون غیاً» و «من یفعل ذلک یلق أثاماً»...».

436- نیاز به آب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 2

2 - دوزخیان، گرفتار تشنگی و نیازمند نوشیدنی خواهند شد.

تسقی من عین ءانیه

437- ورود با صورت در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 48 - 1

1 - قیامت، روز کشانده شدن مجرمان بر صورت هاشان در آتش دوزخ

یوم یسحبون فی النار علی وجوههم

«سحب» (مصدر مجهول «یسحبون») به معنای کشانده شدن است.

438- ورود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 3, 5, 6

3 - ورود به جهنم، زبانی آشکار است.

فقد خسر خسراً مبیناً... أولئک ماویهم جهنم

جمله «أولئک...» می تواند بیان خسارتی باشد که در جمله «فقد خسر...» به آن تصریح شده است.

5 - هیچ راه نجات و گریزی از جهنم، پس از ورود به آن نیست.

أولئک ماویهم جهنم ولا یجدون عنها محیصاً

جمله «لایجدون . . .» می تواند بیان و توصیف اهل جهنم پس از ورود به آن باشد. کلمه «محیص»، اسم مکان و به معنای گریزگاه است.

6- ورود گمراهان و فریب خوردگان از شیطان به جهنم، حتمی است .

و ما یعدهم الشیطن الا غروراً. أولئک ماویهم جهنم و لایجدون عنها محیصاً

بنابر اینکه جمله «لایجدون . . .» بیان و تأکید حقیقتی باشد که جمله «ماویهم جهنم» آن را افاده می کند. یعنی آنان که دارای

ص: 310

صفات ذکر شده هستند، راهی جز ورود به جهنم ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 71 - 1,4,6

1- تمامی آدمیان بدون استثنا، در روز قیامت به دوزخ وارد خواهند شد.

و إن منکم إلاّ واردها

استثنا در سیاق نفی، افاده حصر می کند. از این رو مفاد «إن منکم...» آن است که هیچ کس از ورود به جهنم معاف نخواهد بود. آیه بعد - که نجات تقوایبندگان از جهنم و باقی ماندن ظالمان در آن را بیان کرده است - قرینه بر این است. ضمیر در «منکم»، خطاب به همه انسان ها است؛ نه فقط طیف ظالمان.

4- ورود همه آدمیان به جهنم، مقتضای ربوبیت خداوند است.

کان علی ربک حتماً مقضیاً

6- «عن أبی عبداللّٰه (ع) فی قوله: «و إن منکم إلاّ واردها» قال: أما تسمع الرجل یقول وردنا ماء بنی فلان فهو الورد و لم یدخله؛

از امام صادق (ع) روایت شده که در باره (معنای ورود) در سخن خدا «و إن منکم إلاّ واردها» فرمود: آیا نشنیده ای که شخص می گوید: بر آب فلان طائفه وارد شدیم؟ در این جا ورود انجام شده؛ در حالی که در آب داخل نشده است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 13

13- «عن رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله) قال: یردّ الناس النار ثمّ یصدرون بأعمالهم فأولهم کلمع البرق، ثمّ کمرّ الريح، ثمّ کحضر الفرس، ثمّ کالراکب، ثمّ کشد الرجل، ثمّ کمشیه؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: مردم وارد آتش می شوند، آن گاه به میزان اعمالشان از آن خارج می گردند، پس اولین گروه به سرعت تابش برق و گروه بعدی به سرعت وزش باد و گروه بعد مانند دویدن اسب و گروه دیگر مانند سواره و گروهی مانند دویدن مرد و دسته ای مانند راه رفتن مرد [از آتش خارج می شوند]».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 5

5- «عن أبی بصیر قال: سمعت أبا عبداللّٰه (ع) یقول: . . . «و تصلیه جحیم» فی الآخره؛

ابی بصیر گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: ... «تصلیه جحیم» در آخرت است».

439- ورود ظالمان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 11، 1

1 - ستم پیشگان متجاوز به حقوق مردم ، عرضه شونده به دوزخ و نزدیک شونده به آن بدون هیچ اختیار

ص: 311

و تريهم يعرضون عليها خشعين من الذلّ ينظرون من طرف خفيّ

تعبير «يعرضون عليها» به صيغه مجهول، ناگزيري و بي اختياري ظالمان در عرصه قيامت را مي رساند.

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ ، در برابر ديد اهل ايمان و قابل مشاهده براي آنان

و تريهم يعرضون عليها . . . و قال الذين ءامنوا إنّ الخسرين

440- ورود کافران به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 38 - 1

1 - خداوند در روز قيامت کافران را فرمان مي دهد تا در آتش درآيند و به جمع دوزخيان بپيوندند.

قال ادخلوا في أمم . . . في النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 29 - 1,2,3

1- فرمان خداوند به کافران ، براي وارد شدن به جهنم پس از مرگ آنان

الكفرين . الذين تتوفّهم الملئكة ... فادخلوا أبواب جهنم

«فا» در «فادخلوا» عاطفه است و مسبب را بر سبب (توفی) عطف داده است.

2- آگاهی خداوند از اعمال زشت کافران ، عامل فرمان او به آنها براي ورود به جهنم

الكفرين . . . إن الله علیم بما كنتم تعملون. فادخلوا أبواب جهنم

«فا» در «فادخلوا» عاطفه است و مسبب را بر سبب (علم خدا) عطف کرده است. بنابراین معنای آيه چنین می شود: حال که خداوند چنین

آگاهی از کردار شما دارد، پس وارد جهنم شوید.

3- کافران ، از در های مختلفی وارد جهنم می شوند .

الكفرين . . . فادخلوا أبواب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - فرمان تحقیرآمیز خداوند در قیامت به مجرمان و کافران برای رفتن به دوزخ

هذه جهنم .. اصلوها اليوم

امر «اصلوها» برای تحقیر و اهانت است.

441- ورود گمراهان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 312

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ ، در برابر دید اهل ایمان و قابل مشاهده برای آنان

و ترهیم يعرضون عليها . . . وقال الذين ءامنوا إنّ الخسرین

442- ورود متجاوزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 1

1 - ستم پیشگان متجاوز به حقوق مردم ، عرضه شونده به دوزخ و نزدیک شونده به آن بدون هیچ اختیار

و ترهیم يعرضون عليها خشعين من الذلّ ينظرون من طرف خفیّ

تعبیر «يعرضون علیها» به صیغه مجهول، ناگزیری و بی اختیاری ظالمان در عرصه قیامت را می رساند.

443- ورود مجرمان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 64 - 1

1 - فرمان تحقیرآمیز خداوند در قیامت به مجرمان و کافران برای رفتن به دوزخ

هذه جهنّم . . اصلوها الیوم

امر «اصلوها» برای تحقیر و اهانت است.

444- ورود مشرکان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 8

8 - فرمان رفتن مشرکان به دوزخ پس از گرد آمدن آنان ، با سرعت و بدون درنگ صادر خواهد شد .

فاهدوهم إلى صراط الجحیم

برداشت یاد شده از «فاء» در «فاهدوهم. . .» - که برای تفریع این جمله بر جمله «احشروا...» می باشد - به دست می آید.

445- ورود مکذبان قیامت به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 1

ص: 313

1 - فرمان حرکت به تکذیب کنندگان روز جزا، به سوی ستون های دود برخاسته از آتش دوزخ

انطلقوا إلى ظلّ

بنا به گفته مفسران، مقصود از «ظلّ» (سایه)، دود غلیظ برخاسته از آتش دوزخ است که به صورت سایه نمایان می شود؛ مانند: «و ظلّ من یحموم؛ و سایه ای از دودی سخت سیاه». (واقعه، آیه 43)

446- وسط جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 55 - 2

2- بهشتیان، هم نشینان کافر دنیایی خود را، در وسط دوزخ مشاهده خواهند کرد.

فراء فی سواء الجحیم

«سواء» به معنای وسط است.

447- وسعت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 2

2- آتش آخرت، بسی دامنه دارتر و سوزاننده تر از آتش دنیا است.

النار الکبری

مراد از «النار الکبری» ممکن است تمام آتش های آخرت باشد. در این صورت سنجش آن با آتش دنیا، مورد نظر خواهد بود.

448- وسعت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 3

3- گنجایش و سیری ناپذیری دوزخ، تهدیدی برای کافران با همه انبوهی و کثرت آنان

یوم نقول لجهنّم هل امتلأت و تقول هل من مزید

از این که خداوند، اشتهای سیری ناپذیر دوزخ را تذکر داده است؛ استفاده می شود که نباید کافران، کثرت وانبوهی خویش را مانعی در راه اجرای احکام و کیفرهای الهی بدانند؛ بلکه جهنم بیش از آنچه آنان تصور کنند، گنجایش و پذیرش دارد.

ص: 314

449- وعده نجات از جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 14

14- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان برای رهایی از عذاب ، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات یافتن خود ، آنان را هم نجات خواهند داد .

قالوا لو هدینا الله لهدینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 101 - 1

1- خداوند ، به کسانی که منزلت نیکو و خصلت پسندیده دارند (مؤمنان راستین) ، وعده دوری و نجات از آتش دوزخ داده است .

إنّ الذین سبقت لهم منّا الحسنی أولئک عنها مبعدون

«الحسنی» مؤنث «أحسن» و صفت برای موصوف محذوفی چون «المنزله» و «الخصله» است و به قرینه مقابله با آیه قبل - که در باره کافران و مشرکان بود - آیه شریفه در باره مؤمنان راستین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 17 - 3

3 - وعده رهایی تقواییشانگان از آتش دوزخ ، حتمی و تخلّف ناپذیر است .

سیجّبها الأتقی

حرف «سین» برای تأکید بر وعده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 18 - 5

5 - دوری از آتش دوزخ ، وعده خداوند به اهل زکات و انفاق

و سیجّبها الأتقی . الذی یؤتی ماله یتزکّی

450- ویژگی عذابهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 4

4 - عذاب دوزخ، عذابی خوار کننده و ذلت آور است .

لهم عذاب مهین

برداشت فوق، بر این اساس است که «مهین» وصف توضیحی برای عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 315

5- عذاب و مجازات دوزخ ، سخت ، سوزان و رنج آور

من عذاب الحمیم

اضافه «عذاب» به «الحمیم»، از قبیل اضافه بیانیه است.

451- ویژگیهای آب داغ جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 18

18- آب های دوزخی ، چهره کافران را سوزانده و بریان می سازد .

یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه

452- ویژگیهای آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 2

2- جهنمیان ، از شدت آتش همواره صدایشان به ناله و نعره بلند است .

لهم فیها زفیر و شهیق

«زفیر» و «شهیق» به صداهایی که از اشخاص محزون و غمگین برمی خیزد گفته می شود؛ با این تفاوت که شهیق ، بلندتر و طولانی تر است و لذا در برداشت «زفیر» به ناله و «شهیق» به نعره تفسیر و تعبیر گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 2

2- جهنم و آتش آن ، همیشگی و پایدار است .

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- آتش قیامت ، همانند سراپرده ای فراگیر ، راه گریز را بر کافران خواهد بست .

نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سَرَادِقُهَا

«سرادق» معرب «سراطاق» و به معنای خیمه و پرده سرا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 316

11 - حج - 22 - 9 - 14

14 - دوزخ، دارای آتشی است در اوج حرارت و سوزاندگی.

عذاب الحریق

برداشت فوق، بر این اساس است که «ال» در «الحریق» «ال» کمالیه باشد. بنابراین «الحریق»؛ یعنی، در اوج سوزاندگی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 6

6 - آتش دوزخ، عنصری است بسیار گرم و سوزاننده.

ذوقوا عذاب الحریق

«حریق» به معنای سوزاننده است. به کارگیری آتش در وزن «فعلیل» - که برای مبالغه است - بیانگر گرمای بسیار زیاد آتش دوزخ و سوزاندگی شدید آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 11 - 3

3 - آتش بر افروخته و پرالتهاب دوزخ، کیفر تکذیب قیامت

و أعتدنا لمن كذب بالساعة سعيراً

«سعیر»، به معنای آتش پرالتهاب و برافروخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 3

3 - آتش جهنم، دارای نوعی ادراک و احساس

إذا رأتهم من مكان بعيد سمعوا لها تغيظًا و زفيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 91 - 4

4- دوزخ ، دارای آتشی برافروخته و ملتهب

و برزت الجحیم

«جحیم» به آتش افروخته ای گفته می شود که سخت در التهاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 23 - 6

6- دوزخ ، دارای آتشی پر حرارت

صرط الجحیم

«جحیم» (از ماده «جحمه») به معنای شعله و حرارت آتش است.

ص: 317

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 55 - 6

6 - « جحیم » از نام های جهنم

الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 64 - 4

4 - آتش دوزخ ، آتشی است پر حرارت و پرشعله .

الجحیم

« جحیم » (از ماده «جحم») به معنای شدت شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 68 - 6

6 - آتش دوزخ ، آتشی است پر حرارت و پرشعله .

الجحیم

« جحیم » (از ماده «جحم») به معنای شدت شعله و حرارت آتش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 3,4

3 - آتش دوزخ همیشگی است و دشمنان خدا در آن جاودانه اند .

ذلک جزاء أعداء اللّٰه النار لهم فیها دار الخلد

4 - آتش دوزخ ، دوزخیان را فراگرفته و از هر سو آنان را احاطه خواهد کرد .

لهم فیها دار الخلد

مطلب بالا از کلمه «فیها» که ظرفیت را افاده کرده و نوعی احاطه را می رساند و نیز از کلمه «دار» قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 18 - 9

9- آتش دوزخ ، سخت برافروخته و ملتهب

عذاب الجحیم

«جحمه» (مبدأ اشتقاق «جحیم») به شدت افروختگی و التهاب آتش اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 42 - 3

3- آتش دوزخ ، سخت گرم و سوزان

فی سموم

ص: 318

برخی از مفسران «سموم» را به معنای حرارت سوزان آتش معنا کرده اند. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است؛ زیرا در این صورت مراد، حرارت آتش دوزخ خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 14

14 - آتش دوزخ، به شدت برافروخته و ملتهب است.

أولئك أصحاب الجحيم

«جحمه» (مبدأ اشتقاق «جحیم») به شدت التهاب و برافروختگی آتش گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 16 - 2، 1

1 - آتش دوزخ، به شدت اندام دوزخیان را جدا کرده و پوست سر آنان را برمی کند.

نزاعه للشوی

«نزاعه» به چیزی می گویند که پی در پی جدا و قطع می کند. «شوی» در معنای دست ها، پاها، اطراف و هر عضوی از بدن که قطع آن موجب مرگ نشود، استعمال می شود و ممکن است جمع «شواه» (پوست سر) باشد.

2 - اندام مجرمان، در آتش دوزخ به شدت جدا و پوست سر آنان برکنده می شود.

نزاعه للشوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند.

تدعوا من أدبر و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 1

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و ثروت اندوزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من . . . و جمع فأوعی

«وعاء» (ماده «أوعی») به معنای ظرف است و مقصود از «جمع فأوعی» اندوختن و ذخیره کردن مال و ثروت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 28 - 1,2

1 - آتش دوزخ ، آتشی است فراگیر و اثرگذار بر تمامی وجود انسان .

لاتبقی و لاتذر

مقصود از «لاتبقی» (باقی نمی گذارد) می تواند تمام اجزای بدن و ابعاد وجود انسان و یا فراگیر بودن آن نسبت به همه دوزخیان باشد. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

ص: 319

2 - آتش دوزخ، فراگیر همه دوزخیان است و هیچ کس راه گریزی از آن ندارد.

لاتبعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 32 - 2، 1

1 - شراره افکنی آتش دوزخ، به بلندی کاخ ها

إتھا ترمی بشرر کالقصر

2 - آتش دوزخ، دارای منظره ای بس هولناک

إتھا ترمی بشرر کالقصر

برداشت بالا، از تشبیه شراره های آتش به قصر، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 33 - 2

2 - شراره های آتش دوزخ، بسیار انبوه، به هم پیوسته و پرجنبش است.

کأته جملت صفر

برداشت یاد شده، از تشبیه شراره های آتش به انبوه شتران، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 2

2 - آتش آخرت، بسی دامنه دارتر و سوزاننده تر از آتش دنیا است.

النار الکبری

مراد از «النار الکبری» ممکن است تمام آتش های آخرت باشد. در این صورت سنجش آن با آتش دنیا، مورد نظر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 5

5- آتش جهنم، دوزخیان را در هم شکسته، آنان را به شدت خرد خواهد کرد.

الحطمه

«حَطْم» (ریشه «حطمه»)، به معنای شکستن چیزی مانند هیزم است. این کلمه - با گذشت زمان - در مورد ریز ریز کردن کامل استعمال شده است (مفردات). وزن «فُعْلَه»، برای مبالغه به کار می رود و دلالت دارد که کار، به صورت عادت در آمده است. (مجمع البیان)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 5 - 3، 1

1 - ویژگی های آتش جهنم و شدت آن، فراتر از حد تصور و بیان است.

و ما أدريک ما الحطمه

ص: 320

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در شناخت ویژگی های آتش جهنم، نیازمند تعلیم الهی است.

و ما أدریک ما الحطمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 4

4 - آتش جهنم، آتشی بی نظیر و شدیدتر از هر آتش دیگری است.

نار الله

توصیف خداوند به خالق و مالک آتش جهنم، بیانگر تفاوت آن، با دیگر آتش ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 1,3,4,5,6

1 - آتش جهنم، بر قلب ها احاطه یافته، آن را خواهد سوزاند.

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْتَدَةِ

برخی از اهل لغت، اطلاع را به معنای بلوغ دانسته اند (لسان العرب). براین اساس، مفاد آیه این است که آتش، به قلب ها رسیده، آن را خواهد سوزاند. حرف «علی» بر احاطه کامل آتش دلالت دارد.

3 - درجات آتش جهنم در قیامت، براساس باور ها و نیت های انسان شکل می یابد.

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْتَدَةِ

«إِطَّلِعْ عَلَى الشَّيْءِ»؛ یعنی، آن را دانست (لسان العرب). مفاد آیه شریفه - براساس این معنا - آگاهی آتش جهنم از محتوای قلب ها است. این آگاهی، ممکن است کنایه از تفاوت وضع دوزخیان با یکدیگر باشد که آتش جهنم با هر کس، متناسب با محتوای قلب او رفتار خواهد کرد.

4 - احاطه آتش دوزخ بر قلب عیب جویان، کیفری مناسب برای گناه افکار ناروای آنان درباره مردم

لمزه... الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْتَدَةِ

5 - باطن و روح انسان نیز در قیامت، از آتش جهنم در عذاب خواهد بود.

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْتَدَةِ

ممکن است در دنیا بدن کسی بسوزد؛ ولی روح او رنج نبیند و از شکنجه در راه عقیده شادمان باشد؛ اما این آیه، آتش جهنم را برای جان انسان - که قلب کنایه از آن است - نیز سوزاننده معرفی کرده است.

6 - سوختن انسان در آتش جهنم، از درون او آغاز خواهد شد .

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ

ریشه «اطلاع» (طاء و لام و عین)، بر ظهور و بروز دلالت دارد (مقایس اللغه). ظاهر شدن آتش جهنم بر قلب، حاکی از نقطه شروع آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 3

3 - غیبت، عیب جویی و انباشتن ثروت، زمینه محبوس ماندن در آتشی مسلط و فراگیر در جهنم

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ

ص: 321

حرف «علی» در «علیهم»، بر احاطه و سلطه دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 9 - 2

2 - زبانه های آتش جهنم، به شکل ستون هایی بلند، دوزخیان را در خود جای خواهد داد.

إنّھا... فی عمد ممّده

تعبیر «فی عمد»، ممکن است خبر دوم برای ضمیر «إنّھا» باشد. مفاد آیه در این صورت، ترسیم آتش جهنم به شکل شعله هایی زبانه کشیده و بلند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 3 - 2

2 - آتش دوزخ، دارای شعله ای عظیم و زبانه ای هولناک است.

نارًا ذات لهب

«لهب»؛ یعنی، زبانه آتش و یا شعله ور شدن آن هر گاه از دود خالی باشد (قاموس). نکره بودن «لهب»، بر عظمت و هولناکی آن دلالت دارد.

453- ویژگیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 3,4

3 - آتش دوزخ طاقت فرسا و غیر قابل تحمل است.

فما أصبر هم علی النار

4 - پندار تحمل آتش دوزخ و بی باک بودن در برابر آن، امری شگفت و نامعقول است.

فما أصبر هم علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 2

2- جهنم و آتش آن ، همیشگی و پایدار است .

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 51 - 7

7- دوزخ ، دارای آتشی برافروخته و شعله‌ور

أولئك أصحاب الجحیم

ص: 322

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 59 - 2

2- دوزخ ، مکانی بس ناگوار و سخت

هذا فوج مقتحم معکم

برداشت یاد شده با توجه به معنای «مقتحم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 6,7

6- دوزخ ، دارای درب های متعدد

فتحت أبوابها

7- دوزخ ، دارای نگهبان و دربانان متعدد است .

وقال لهم خزنتها

«خازن» (مفرد «خزنه») در اصل به کسی گویند که حافظ اشیایی باشد که در مکانی قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 3

3- جهنم ، دارای عذاب های متفاوت و درکات گوناگون (طبقات زیرین) ، برای گروه های مختلف دوزخیان

ادخلوا أبواب جهنم

جمع آمدن «ابواب» می تواند به اعتبار طبقات متعدد دوزخ باشد؛ بدین معنا که هر طبقه ای از آن دارای دربی باشد. گفتنی است که در اصطلاح به طبقات دوزخ، «درکات» گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 10

10 - مرگ و فنا ، در دوزخ راه ندارد .

لیقظ علینا ربک . . . انکم مکثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 47 - 2

2- جهنم ، دارای مأموران و محافظان

خذوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 4

4- جهنم ، دربردارنده شکنجه های سخت برای مشرکان

ص: 323

ألقيا في جهنم .. فألقياه في العذاب الشديد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - ق - 50 - 30 - 1,2,5

1 - جهنم ، در برگیرنده انبوه مجرمان و دارای اشتهاى سیری ناپذیر

یوم نقول لجهنم هل امتلات و تقول هل من مزید

2 - جهنم ، تقاضامند دریافت مجرمان هر چه بیشتر

و تقول هل من مزید

5 - جهنم ، دارای نوعی ادراک در عالم قیامت *

یوم نقول لجهنم هل امتلات و تقول هل من مزید

برداشت بالا بدان احتمال است که گفتگوی مطرح در آیه شریفه، گفتگویی واقعی باشد و نه در مقام بیان نمادین حقیقت.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - طور - 52 - 27 - 6

6 - وجود باد های داغ و سوزان در دوزخ

و وقینا عذاب السموم

«سموم» به باد داغ و سوزانی گفته می شود که همچون «سم» در اجزای بدن تأثیر می گذارد. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - رحمن - 55 - 44 - 2

2 - وجود چشمه هایی بسیار داغ و سوزان در دوزخ

یطوفون بینها و بین حمیم ءان

«حمیم» به آب داغ گفته می شود و «آنی» چیزی است که حرارت آن به نهایت رسیده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2- گریز از جهنم ، برای طغیان گران امکان پذیر نیست .

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا . لِلطَّاغِينَ

«للطاغین» ممکن است به «مآب» تعلق داشته باشد و نیز می تواند متعلق به «مرصاداً» باشد. در صورت دوم مفاد آیه شریفه چنین می شود: جهنم برای طغیان گران مثل کمین است که رهایی از آن ممکن نیست. در این صورت «مآباً» نیز متعلقی نظیر «للطاغین» داشته که به دلیل وجود قرینه، ذکر آن ضرورت نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 36 - 2

2- جهنم ، مکانی بس داغ و سوزان و دارای آتشی برافروخته و متراکم

ص: 324

و برزت الجحیم لمن یری

«جحیم» به مکانی گفته می شود که حرارت شدیدی دارد. این کلمه بر آتش متراکم و پرزبانه نیز اطلاق می گردد. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 2

2 - جهنم ، دارای آتشی که به شدت برافروخته و شعله‌ور است .

لصالوا الجحیم

به آتشی که شعله های آن، سخت زبانه کشد و نیز به آتش عظیمی که در گودال برافروخته گردد و به مکانی که دارای حرارت شدید باشد، «جهیم» گفته می شود. (قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 4

4 - وجود چشمه جوشان در جهنم

تصلی نازًا حامیه . تسقی من عین ءانیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 3, 2

2 - تنها خوراک موجود برای برخی از دوزخیان ، گیاه خاردار و بی ارزش و بدبوی جهنم است .

لیس لهم طعام إلا من ضریع

«ضریع» (از ریشه «مضارعه» به معنای «مشابهه») خاری است که شتر آن را، از خارهای مشابه تشخیص نمی دهد و خوردن آن به او صدمه می زند و سودی نمی رساند (مجمع البیان). برخی آن را خار ساقه و تنه درخت خرما و برخی دیگر، گیاه بدبویی دانسته اند که بر اثر موج دریا بیرون می افتد. این کلمه به معنای پوشش نازک روی استخوان نیز استعمال شده است. (قاموس)

3 - بی غذایی و تن در دادن دوزخیان به خوردن خار بی ارزش و صدمه زننده ، از شکنجه ها و عذاب های جهنم است .

لیس لهم طعام إلا من ضریع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 5

5 - قابلیت جهنم برای نقل و انتقال

و جایء یومئذ بجهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 9 - 1

1 - احاطه ستون هایی امتداد یافته و بسیار بر آتش جهنم ، راه فرار را بر جهنمیان می بندد .

فی عمد ممدده

«عَمَد»، (جمع «عمود») (ستون) است. در صورتی که «فی عمد» متعلق به «مؤصده» باشد؛ مفاد آیه این خواهد بود که: آتش

ص: 325

جهنم، در مجموعه ای از ستون های سر به فلک کشیده، قرار گرفته است و گریز از آن ستون ها، امکان پذیر نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 5 - 4

4 - جهنم ، دارای عذاب جسمی و شکنجه روحی

سیصلی نازا .. و امراته ... فی جیدها جبل من مسد

آتش، عذاب جسمی و تحقیر با بستن ریسمان به گردن، عذاب روحی است.

454- ویژگیهای خوردنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 4

4 - « قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : الضریع شیء یكون فی النار یشبه الشؤک أمر من الصبر و أتن من الجیفه و أشدّ حرّاً من النار ;

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: ضریع چیزی است در آتش [جهنم] که به بوته خاردار شباهت دارد و تلخ تر از صبر (عصاره گیاهی تلخ) و متعفن تر از مردار و داغ تر از آتش است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 2

2 - گیاه خوراکی دوزخیان ، فاقد انرژی است و از لاغری آنان نمی کاهد .

لایسمن

«سَمَن»، نقطه مقابل لاغری است. (مفردات راغب)

455- ویژگیهای دود آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 30 - 2

2 - دود برخاسته از آتش دوزخ ، دارای سه شعبه و قرار گرفته در سه جهت

ظّلّ ذی ثلث شعب

456- ویژگیهای سایه های جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 326

1 - سایه در دوزخ ، نه خنک است و نه گوارا

و ظل من یحوموم. لایارد و لاکریم

«لایارد...» صفت برای «ظل» است.

457- ویژگیهای شکنجه های جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 23

23- فانی نشدن کالبد دوزخیان و نمردن آنان ، با وجود شکنجه ها و قطعه قطعه شدن

خلد فی النار .. فقطع أمعاءهم

458- ویژگیهای عذاب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 13

13 - خلود در آتش جهنم ، موجب عادت کردن دوزخیان یا کاسته شدن از رنج و عذاب نیست . *

نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم .. و لهم عذاب مقیم

تکرار «و لهم عذاب مقیم» پس از «نار جهنم» ممکن است در جهت دفع این توهم باشد که دوزخیان در اثر خلود، بدان انس می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 2

2- عذاب جهنم ، پیوسته و گریزناپذیر است .

إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

«گرام» به معنای عذاب، شردائم و بلای گریزناپذیر است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- عذاب دوزخ، عذابی است دردناک .

إنکم لذائقوا العذاب الأليم

مقصود از «عذاب» در آیه شریفه، عذاب دوزخ است.

ص: 327

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به عذاب فراگیر و دائمی دوزخ تهدید کرد .

و یحلّ علیه عذاب مقیم

«علی» برای استیلا و تمکن است و می رساند که عذاب الهی دشمنان رسول خدا، فراگیر و گسترده است.

459- ویژگیهای ورود همسر ابولهب به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 8

8 - همسر ابولهب، در حالی که خود همیشه آتش جهنم را بر دوش می کشد، به دوزخ خواهد افتاد .

حمّاله الحطب

چنانچه «حمّاله الحطب» حال و هم زمان با «سیصلی» باشد؛ ناظر به حالت ام جمیل هنگام ورود به دوزخ خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 5 - 1

1 - در افتادن همسر ابولهب به آتش جهنم، در حالتی خواهد بود که ریسمانی از الیاف به هم بافته در گردن دارد .

فی جیدها حبل من مسد

«جید» به معنای گردن یا محل گردنبند (قاموس) و «مسد» به معنای لیف ملایمی است که از درخت خرما گرفته می شود (العین). این آیه از آن جا که حال برای «امراته» و هم زمان با عامل خود (سیصلی) است، حالت ورود ام جمیل به جهنم را - که به گردن او زنجیری از رشته های به هم بافته، بسته شده است - ترسیم می کند.

460- ویژگیهای وسط جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 48 - 3

3- قسمت های درونی تر و مرکزی دوزخ، مکان جوشش و جریان آب های داغ

فاعتلوه إلى سواء الجحيم . ثم صبوا فوق رأسه من عذاب الحميم

از ارتباط با آیه قبل - که پس از کشانده شدن دوزخیان به قسمت های داخلی تر، فرمان ریختن آب های جوشان مطرح شده است - استفاده می شود که رسیدن آنان به وسط جهنم ریختن آب جوشان را میسر می سازد.

ص: 328

461- ویل جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 17

17 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره « فویل لهم مما کتبت ایدیهم » روایت شده که فرموده اند: « الویل جیل فی النار و هو الذی انزل فی الیهود لانهم حرفوا التوراه زادوا فیها ما احبوا و محوا منها ما یکرهون و محوا اسم محمد (صلی الله علیه و آله) من التوراه »

«ویل کوهی است در جهنم که [در آیات قرآن] در مورد یهود نازل گشته است؛ زیرا آنان تورات را با افزودن آنچه دوست داشتند و از بین بردن آنچه ناخوشایند داشتند، تحریف کردند و نام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) را از تورات محو نمودند».

462- هاویه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 24

24 - « عن امیر المؤمنین (ع) ان جهنم لها سبعة ابواب ، أطباق بعضها فوق بعض . . . و وضع النیران بعضها فوق بعض فأسفلها جهنم ، و فوقها لظى و فوقها الحطمة فوقها سقر ، و فوقها الجحیم و فوقها السعیر و فوقها الهاویه ؛

از امیر المؤمنین (ع) روایت شده است: جهنم هفت در ورودی دارد که آنها به صورت طبقاتی بر یکدیگر قرار گرفته اند. . . و آتش ها بعضی بر بالای بعضی دیگر قرار دارد که طبقه زیرین آن جهنم است و طبقات بالاتر آن [به ترتیب] لظى، حطمه، سقر، جحیم، سعیر و هاویه می باشد».

463- همسر ابولهب در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 4,9

4 - سوختن در آتش ابدی دوزخ ، فرجام همسر ابولهب

و امرأته

9 - گناهان همسر ابولهب ، در قیامت باری سنگین بر دوش او و برافروزاننده آتش جهنم خواهد بود .

حمّاله الحطب

مراد از «حطب»، می تواند گناهان باشد که مانند هیزم آتش را شعلهور می سازد.

464- همسر لوط (ع) در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 10

ص: 329

10 - همسران نوح و لوط ، همانند کافران از دوزخیان اند .

وقیل ادخلا النار مع الدخلین

465- همسر نوح (ع) در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 10

10 - همسران نوح و لوط ، همانند کافران از دوزخیان اند .

وقیل ادخلا النار مع الدخلین

466- همشینیان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 7 - 3

3 - « عن نعمان بن بشیر سمعت رسول الله (صلی الله علیه و آله) یقول : « و إذا النفوس زوجت » قال : هما الرجلان یعملان العمل ، یدخلان الجنة و النار ؛

از نعمان بن بشیر روایت شده که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شنیدم که این آیه را قرائت می فرمود: «و إذا النفوس زوجت» و فرمود: آنان دو مردی هستند که هر دو یک عمل را انجام می دهند و همراه هم داخل بهشت یا جهنم می شوند».

467- هواپرستان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 22

22- رفاه مندانِ هواپرست ، در قیامت ، گرفتار آتشی فراگیر و آشامیدنی هایی ناگوارند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه .. بس الشراب و ساءت مرتفقاً

نکته یاد شده از ارتباط دو آیه استفاده شده است.

468- هولناکی آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آتش دوزخ، دارای شعله ای عظیم و زبانه ای هولناک است.

ص: 330

«لهب»؛ یعنی، زبانه آتش و یا شعله ور شدن آن هر گاه از دود خالی باشد (قاموس). نکره بودن «لهب»، بر عظمت و هولناکی آن دلالت دارد.

469- هولناکی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 2,3

2 - جهنم ، دارای منظره ای بس هول انگیز

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

3 - راهیان بهشت در صحنه قیامت منظره شوم و هول انگیز دوزخیان را مشاهده خواهند کرد .

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «ابصرهم» و «قالوا» به «اصحاب الجنة» در آیه قبل برگردانده شود.

470- هیزم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 15 - 72 - 1

1 - ظالمان و منحرفان از حق ، هیزم جهنم اند .

و أمّا القسطنون فکانوا لجهنم حطبًا

471- یقین به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 7

7 - حسابرسی از نعمت ها ، مرحله ای پس از مشاهده دوزخ و یقین به آن است .

ثم لترونها .. ثم لتسئلن

472- یقین به رؤیت جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 2

ص: 331

2- سوگند مکرر خداوند ، بر حتمی بودن مشاهده جهنم در قیامت و پیدایش یقین برای ناظران آن

ثم لترونها عين اليقين

473- يهود در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 3

3- دوزخ جایگاه مشرکان و یهودیان مستکبر و حق ناپذیر

و الذين كفروا و كذبوا بايتنا أولئك اصحاب الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 13

13- کافران به قرآن از هرگروه و طایفه (مشرکان ، یهودیان ، نصارا و . . .) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من يكفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهدیه باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق

باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و موردنظر آن ، گروههای نامبرده اند.

ص: 332

2- جهنمیان

1- جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 8،10

8 - آتش دوزخ ، مهیّا شده برای کفرپیشگان

أعدت للكفرین

اعداد (مصدر اعدت) به معنای حاضر کردن و مهیّا ساختن است.

10 - منکران قرآن و سنگ های دوزخ ، هیزم و آتشگیره های آتش جهنمند .

فاتقوا النار وقودها الناس و الحجاره

«وقود» به هیزم و نیز به چیزی که با آن آتش روشن می کنند، گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 2

2 - کفر پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، برای همیشه در دوزخ خواهند بود .

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 119 - 9

9 - دوزخ ، فرجام کافران به رسالت پیامبر و سرپیچی کنندگان از احکام اسلام

إنا أرسلناك بالحق .. و لاتسئل عن أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 18

18 - آنان که به خدا و روز قیامت کافر شوند ، راهی جز ورود به آتش دوزخ نخواهند داشت .

و من کفر . . . ثم أضطره إلى عذاب النار

اضطرار؛ یعنی، مجبور ساختن کسی به انجام کاری. پس «ثم اضطره...» چنین معنا می شود: آن گاه که کافران حیات دنیا را سپری کردند، آنان را برای ورود به آتش دوزخ مجبور می کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 16، 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

16 - منصور حازم می گوید : از امام صادق (ع) از آیه « و ما هم بخرجین من النار » سؤال کردم ، فرمود : « اعداء علی (ع) هم المخلدون فی النار أبداً لأبدین و دهر الداهرین ؛

دشمنان علی(ع) هستند که تا پایان روزگار و تا ابدیت در جهنم جاودانه هستند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 15

15 - گنهکاران در قیامت ، علاوه بر آتش دوزخ به عذاب های روحی نیز گرفتار خواهند شد .

و لا یکلمهم الله یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 2، 6، 9

2 - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئک الذین اشتروا . . . العذاب بالمغفره

6 - عالمان بی تعهد و وظیفه شناس ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئک الذین اشتروا . . . العذاب بالمغفره فما أصبر هم علی النار

9 - ضلالت پیشگان و گنهکاران به عذاب طاقت فرسای قیامت گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى .. فما أصبرهم على النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا يكلمهم الله يوم القيمة . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبت‌های مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 10

ص: 334

10 - کافران ، مُلازمان آتش دوزخ و جاودان در آن

انّ الذّین کفروا .. و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 6,2

2 - دوزخ ، فرجام پذیرندگان ولایت شیطان

و من یتخذ الشیطن ولیاً .. اولئک ماویهم جهنم و لایجدون عنها محیصاً

6 - ورود گمراهان و فریب خوردگان از شیطان به جهنم ، حتمی است .

و ما یعدهم الشیطن الا غروراً. اولئک ماویهم جهنم و لایجدون عنها محیصاً

بنابر اینکه جمله «لایجدون ..» بیان و تأکید حقیقتی باشد که جمله «ماویهم جهنم» آن را افاده می کند. یعنی آنان که دارای صفات ذکر شده هستند، راهی جز ورود به جهنم ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 10 - 1

1 - کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی ، اصحاب دوزخ هستند .

و الذّین کفروا و کذبوا .. اولئک اصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 31

31 - جایگاه قاتل یک انسان در جهنم ، همان جایگاه قاتل همه انسانهاست ، اگر چه عذابشان متفاوت است .

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض فکانما قتل الناس جمیعاً

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق فرمود: یوضع فی موضع من جهنم .. لو قتل الناس جمیعاً انما کان یدخل ذلک المکان قلت: فانه قتل آخر؟ قال: یضاعف علیه.

کافی، ج 7، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 619، ح 150.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 20

20 - جایگاه ابدی جنیان اغواگر (شیطانها) و انسانهای پیرو ایشان آتش دوزخ است.

قال النار مثویکم خلدین فیها

«مثوی» اسم مکان و به معنی جایگاه و محل استقرار است. (راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 18 - 3، 5، 2

2 - دوزخ، جایگاه حتمی ابلیس و پیروان او

ص: 335

لمن تبعك منهم لأملأن جهنم منكم أجمعين

3- تکبر، تمرد و اغواگری ابلیس، موجب گرفتاری او به آتش دوزخ

ما منعک ألا تسجد... لأملأن جهنم منكم أجمعين

5- جهنم مملو از ابلیس و همه پیروانی که در زمره ابلیسیان درآمده باشند.

لمن تبعك منهم لأملأن جهنم منكم أجمعين

خطاب در «منکم» می تواند بیانگر این نکته باشد که آدمی به مجرد پیروی از ابلیس جایگاهی همانند او در جهنم نخواهد داشت، بلکه آن گونه پیروی چنین اقتضایی را دارد که آدمی را همسرخ ابلیس سازد؛ به گونه ای که بتوان ابلیس و پیروی کننده وی را با یک ضمیر مورد خطاب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 36 - 1,3

1 - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تکذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

والذین کذبوا... هم فیها خلدون

3 - آتش دوزخ ابدی است و تکذیب کنندگان آیات الهی در آن جاودان هستند.

أولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 1,2,9,15

1 - خداوند در روز قیامت کافران را فرمان می دهد تا در آتش درآیند و به جمع دوزخیان پیوندند.

قال ادخلوا فی أمم... فی النار

2 - آتش دوزخ جایگاه اجتماع و به هم پیوستن جنیان و آدمیان کافر و مشرک است.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

9 - ورود رهبران اغواگر در دوزخ، قبل از پیروانشان

كلما دخلت أمة . . . قالت أخريهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

مراد از «أمت أخرى» به دليل سخن آنان (ربنا هؤلاء أضلونا) گروه پيرو هستند. در نتيجه مراد از «اولى» سران شرک و کفر خواهد بود. و تعبير از آن دو طایفه به «اولى» و «أخرى» مى تواند به لحاظ تقدیم و تأخير آنان در ورود به جهنم باشد.

15 - کافران و مشرکان پيرو، همانند رهبرانسان، داراى عذابى مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 41 - 2،4

2 - تكذيب كندگان و اعراض كندگان از آيات الهى در بسترى از آتش جهنم و توده هاى آتشين بر فراز خویش، گرفتار خواهند شد.

لهم من جهنم مهاده و من فوقهم غواش

4 - گرفتار شدن ستمكاران به آتش دوزخ، سنت خداوند در كيفر آنان

ص: 336

و كذلك نجزي الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 9

9 - گرفتار شدن به آتش دوزخ ، سرنوشت اقوام و ملت های ستمگر است .

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 1,9,10,11

1 - جهنم ، فرجام بسیاری از انسان ها و جنیان

و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

9 - گرفتار شدن به دوزخ نمود زیانکاری تکذیب کنندگان آیات الهی است .

فأولئك هم الخسرون. و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

آیه مورد بحث می تواند توضیح زبانی باشد که در ذیل آیه قبل برای گمراهان بیان شده است.

10 - عالمان دینی دنیادوست و هواپرست و تکذیب کنندگان آیات الهی ، اهل دوزخند .

لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه . . . و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً

برداشت فوق مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین است.

11 - جهنم فرجام انسان ها و جنیانی است که خود را از درک معارف و حقایق دین محروم ساخته اند .

و لقد ذرأنا لجهنم . . . لهم قلوب لا يفقهون بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 16 - 4,5

4 - جهنم ، جایگاه فراریان از جبهه نبرد

و من يولهم . . . مأويه جهنم

5 - جهنم ، جایگاه مغضوبین درگاه خداوند

فقد بآء بغضب من الله و مأویة جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 10

10 - آن گروه از کافران قریش که پس از شکست همچنان به کفرورزی خویش ادامه دادند ، از دوزخیان هستند .

و الذین کفروا إلی جهنم یحشرون

تکرار «الذین کفروا» پس از «ثم یغلبون» اشاره به این دارد که گروهی از کفار قریش پس از شکست و غلبه مسلمانان به کفر باقی خواهند ماند، آنان سزایشان جهنم است و گروهی اسلام را خواهند پذیرفت و اهل نجات خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 337

7 - توبه - 9 - 34 - 14

14 - زراندوزان ، اهل جهنمند .

فبشرهم بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 13، 9

9 - احاطه همه جانبه آتش دوزخ بر کافران

وإن جهنم لمحيطه بالكفرین

13 - منافقان ، اهل دوزخند .

ألا فی الفتنه سقطوا وإن جهنم لمحيطه بالكفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 5

5 - منافقان ، مخلد در آتش دوزخند .

من یحادث الله ورسوله فان له نار جهنم خلدأ فیها

با توجه به اینکه آیات قبل و آیه بعد بیانگر خصلتهای منافقان است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 1

1 - خلود در آتش دوزخ ، وعده خداوند به زنان و مردان منافق و عموم کفرپیشگان

وعد الله المنفقین و المنفقت و الکفار نار جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 5

5 - جهنم ، جایگاه کافران و منافقان و فرجامی سخت و دردناک برای آنان

و مأویهم جهنم و بشس المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 14، 12

12 - دوزخ، جایگاه و فرجام نهایی منافقان متخلف از جهاد

مأویهم جهنم

14 - دوزخ، جایگاه و فرجام نهایی آنان که مظهر پلیدی اند.

إنهم رجس و مأویهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 338

7 - توبه - 9 - 109 - 10، 13، 15

10 - سقوط در آتش دوزخ ، فرجام منافقان کفرپیشه

و الذین اتخذوا مسجداً ضراراً .. فانهار به فی نار جهنم

13 - منافقان ، زیان زننده به جامعه اسلامی ، مروج کفر ، تفرقه افکن میان مؤمنان ، ظالم و دوزخی اند .

اتخذوا مسجداً ضراراً و کفراً و تقریباً .. و إرساداً ... فانهار به فی نار جهنم

15 - بناکنندگان مسجد ضرار ، از ظالمان و سقوط کنندگان در آتش دوزخند .

و الذین اتخذوا مسجداً ضراراً .. فانهار به فی نار جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 5

5 - دوزخی بودن مشرکان ، امری قطعی و غیر قابل تغییر

للمشکین .. من بعد ما تبین لهم أنهم أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه ابدی مشرکان و منکران رستاخیز

إن الذین لایرجون لقاءنا .. و الذین هم عن آیتنا غفلون . أولئک مأویهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 27 - 9

9 - زشت کرداران ، اهل دوزخ هستند و در آن جاودانه خواهند ماند .

و الذین کسبوا السیئات .. أولئک أصحاب النار هم فیها یرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 16 - 1

1- کافران دنیا طلب و دل بسته به جلوه های آن ، در آخرت بهره ای جز آتش دوزخ نخواهند داشت .

من كان يريد الحيوة الدنيا وزينتها .. أولئك الذين ليس لهم في الآخرة إلا ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 13

13- کافران به قرآن از هر گروه و طایفه (مشرکان ، یهودیان ، نصارا و ...) به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

و من يكفر به من الأحزاب فالنار موعده

«ال» در «الأحزاب» می تواند عهدیه باشد که در این صورت اشاره به مشرکان ، یهود و نصاراست و می تواند «ال» در آن برای استغراق باشد که در این صورت ، مصداقهای بارز و مورد نظر آن ، گروههای نامبرده اند.

ص: 339

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1,2,3

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

قدم (مصدر يقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

2- فرعون ، در روز قیامت پیروانش را به آتش دوزخ خواهد برد .

فأوردهم النار

ماضی آوردن فعل «آورد» - با اینکه گزارشی از آینده است - اشاره به حتمی بودن ورود آنان به آتش جهنم دارد.

3- حرکت فرعونیان به سوی دوزخ به رهبری و پیشاهنگی فرعون ، نمود برنامه های ناصواب او در دنیا است .

و ما أمر فرعون برشيد. يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

جمله «يقدم قومه ...» بیانگر فرجام پیروی از فرعون است و به منزله تفسیری برای «و ما أمر فرعون برشيد» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 1

1- تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

فأما الذين شقوا ففى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 107 - 1

1- آتش دوزخ ، جایگاه ابدی تیره بختان صحنه قیامت است .

خلدين فيها مادامت السموت و الأرض

عبارت «مادامت السماوات و الأرض» (تا آن زمان که آسمانها و زمین وجود دارد) کنایه از دوام و همیشگی است و تأکید برای خلودی می باشد که از «خالدين» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 3

3- ستم پیشگان ، به آتش دوزخ درخواهند افتاد .

فتمسکم النار

جمله «فتمسکم النار» بیان می کند که اتکای بر ستمگران، در پی دارنده آتش است. این معنا می رساند که خود ستمگران نیز به آتش درخواهند افتاد. تعبیر «فتمسکم» می تواند اشاره به این نکته باشد که: ستمگران آتش هستند و با اعتماد و تکیه به آنان، آتش با شما تماس پیدا خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 6,7,8

6- انسانهایی که به خدا و پیامبرانش کافر شوند و نیز جنیان کفرپیشه ، به آتش دوزخ درخواهند افتاد .

ص: 340

لأملأَنَّ جهنم من الجنة والناس أجمعين

چون بحث در آیات گذشته درباره فساد و صلاح امتهای بود و مصداق بارز و مورد نظر برای صلاح و فساد - به قرینه آیات پیشین و نیز آیه 121 - توحید، شرک، ایمان و کفر است، مقصود از «الجنة» و «الناس» کافران و مشرکان جنی و انسی است. بر این اساس کلمه «أجمعين» تأکید بر عمومی است که از کلمه «الجنة» و «الناس» فهمیده می شود.

7- خداوند، دوزخ را از جنیان و انسان ها پر خواهد کرد .

لأملأَنَّ جهنم من الجنة والناس أجمعين

8- پر کردن جهنم از انسان ها و جنیان ، حقیقتی که خداوند از پیش بیان داشته بود .

تمت کلمه ربك لأملأَنَّ جهنم من الجنة والناس

«تمت»؛ یعنی، به طور کامل و بدون هیچ نقصی تحقق یافت. مفسران برآنند که مقصود از «کلمه ربك» - که با جمله «لأملأَنَّ...» تفسیر شده است - همان سخنی است که خداوند در داستان آدم و ابلیس فرمود: «فالحق والحق أقول. لأملأَنَّ جهنم منك و ممن تبعك منهم أجمعين»؛ حق این است - و من جز حق نمی گویم - که جهنم را از تو و از همه کسانی که از تو پیروی می کنند پر خواهم کرد. سوره ص، آیه 84 و 85».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 5 - 12

12- منکران قیامت ، به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك أصحاب النار هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 10

10- دوزخ جایگاه روی گردانان از دعوت خداوند است .

أولئك ... ماؤیهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 11، 12

11- سرای شوم (دوزخ) از آن کسانی است که پیمان های الهی را نقض کنند و پیوندهایی که خداوند به برقراری آنها فرمان داده ، نادیده

انگارند .

والذين يتقضون عهد الله . . . و يقطعون ما أمر الله . . . لهم سوء الدار

12- آنان که در زمین فساد می کنند ، به سرایی شوم (دوزخ) گرفتار خواهند شد .

والذين . . . يفسدون في الأرض . . . لهم سوء الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 35 - 9

9- آتش دوزخ فرجام کافران است .

وعقبي الكافرين النار

ص: 341

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 16 - 1

1- جباران منحرف ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز گرفتار جهنم می شوند .

و خاب کلّ جبار عنید . من ورائه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 29 - 1

1- جهنم ، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

الم تر إلى الذین .. أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم یصلونها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 30 - 8

8- دوزخ ، سرانجام تلاش برای ترویج آیین شرک و گمراه کردن مردم از مسیر خدا و یگانه پرستی

و جعلوا لله أنداداً لیضلّوا عن سبيله .. فإن مصیرکم إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 43 - 1

1- جهنم ، وعده گاه همه پیروان گمراه ابلیس

وإن جهنم لموعدهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 29 - 9

9- جایگاه متکبران ، جهنم است .

فادخلوا .. جهنم ... فلبس مثنوی المتکبرین

«بش» فعل ذم است و مخصوص به ذم - که کلمه جهنم باشد - محذوف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 11، 13

11- آتش دوزخ، فرجام حتمی مشرکان است .

و لاتجعل مع الله إلهًا اخر فتلقى في جهنم

13- مشرکان در جهنم، به عذاب جسمی و روحی مبتلا خواهند بود .

فتلقى في جهنم ملومًا مدحورًا

«القا در جهنم» دلالت بر جسمانی بودن عذاب می کند و «ملومًا» و «مدحورًا» - که به معنای طرد و سرزنش است - دلالت بر عذاب روحی دارد.

ص: 342

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 63 - 5,9

5- دوزخ ، کيفر قطعی ابليس و پیروان وی

فمن تبعکم فان جهنم جزاؤکم

9- دوزخ ، کيفری کامل و بی کم و کاست برای شیطان و پیروان او

فان جهنم جزاؤکم جزاءً موفوراً

«موفور» از ریشه «وفر» به معنای تام و بی نقص است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 10

10- مأوا و جایگاه گمراهان حق ناپذیر ، دوزخ است .

مأوهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 10,12

10- دوزخ ، از هم اکنون برای ظالمان آماده و مهیا است . *

إنا أعتدنا للظالمين ناراً

12- کافران به حقایق نازل شده از سوی خداوند ، ظالم ، و سزاوار آتش اند .

الحق من ربکم . . . و من شاء فليکفر إنا أعتدنا للظالمين ناراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 3

3- مجرمان ، در قیامت ، به دوزخی بودن خود و نداشتن راه گریزی از آن ، پی خواهند برد .

فظنوا أنهم مواقعوها و لم یجدوا عنها مصرفاً

بیان دیدگاه مشرکان در مورد ورود به جهنم با فعل «ظنّ»، حکایت از آن دارد که آنان، در آن شرایط، خود را دوزخی می بینند، ولی هنوز امیدهایی - هر چند واهی - به نجات دارند. ولی به زودی درمی یابند که گریزگاهی برای آنان نیست. «مصرفاً» اسم مکان به معنای مکانی است که به آن روی آورند. جمله «لم یجدوا...» یعنی جایی را که بتوانند با پناه بردن به آن، از آتش رها شوند، نمی یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 100 - 1

1- خداوند، جهنم را در صحنه قیامت بر کافران عرضه خواهد کرد.

و عرضنا جهنم یومئذ للکفرین عرضاً

ص: 343

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 101 - 3

3- دوزخ، فرجام کافرانی است که طاقت شنیدن آیات الهی را ندارند.

و عرضنا جهنم یومئذ للكفرین... و كانوا لا یستطیعون سمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 8,9

8- دوزخ، منزل گاهی مهیّا شده، برای کافران است.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

«أَعْتَدْنَا» از ماده «عتد» با «أَعْدَدْنَا» از ماده «عدد» به یک معنا است و در این که «آیا یکی اصل دیگری است یا هر کدام لغت مستقلاً است؟»، اختلاف است. کلمه «نزل» در معانی «منزل»، «وسائل پذیرایی» و «مأوی دادن» استعمال شده است. در برداشت یاد شده معنای نخست لحاظ شده است.

9- خداوند، از کافران حق ناپذیر، به وسیله شراره های دوزخ، پذیرایی می کند.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

کلمه «نُزِّل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهْکَم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 106 - 3

3- دوزخ، جزای آنانی است که در صحنه قیامت، بی توشه و تهیدست اند.

فَلانْتَقِمْ لَهُمْ یَوْمَ الْقِیَمَةِ وَزْنًا. ذَلِكُمْ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 1

1- گردن فرازان و عصیان گران در برابر خداوند رحمان، سزاوار سوختن در آتش دوزخ اند.

حول جهنم ... ثم لنحن أعلم ... بها صلياً

«صلياً» (از صَ لَمِي يَصْلِي) تمیز برای «أولى» و به معنای سوختن و چشیدن حرارت آتش است (لسان العرب). بنابراین مفاد عبارت «أعلم... صلياً» این است که: ما بهتر می دانیم چه کسی برای جهنم سزاوارتر است، از نظر چشیدن آتش و بریان شدن در آن. «أولویت» برای برخی نشانه آن است که بقیه نیز استحقاق دارند؛ گرچه ممکن است اولویت نداشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 72 - 4,9

4- ستم کاران در حضيض ذلت و زبونی ، گرفتار دوزخ خواهند شد .

و نذر الظلمين فيها جثياً

کاربرد فعل «نذر» در مواردی است که چیزی را به جهت بی اهمیتی و فرومایگی آن رها کنند. این مفهوم و نیز حالت نیم

ص: 344

خیز بودن ظالمان، جملگی حکایت از ذلت، زبونی و سرگردانی آنان در دوزخ دارد.

9- دوزخ، گذرگاهی برای تقوای پیشگان و اقامت گاهی برای ستم کاران است .

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ نَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 74 - 2, 1

1 - آنان که با کفر به پروردگار خویش، در قیامت حاضر شوند، بی تردید اهل دوزخ خواهند بود .

إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

«جرم» در این آیه - به قرینه آیه بعد - به معنای کفر است؛ زیرا در آیه بعد آمده است: «و من یأته مؤمناً...».

2- کفر، جرم و گناه است و کافران مجرم و دوزخی اند .

إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ

لام در «له جهنم» بر استحقاق دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 5

5 - جایگاه کافران، آتش است .

الَّذِينَ كَفَرُوا... مَاؤِيهِمُ النَّارُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 94 - 3, 2

2 - دوزخ، فرجام مشترک گمراهان و معبودهایشان

فَكَبُكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُنُ

3 - معبود های دروغین، جلودار مشرکان در سقوط به ورطه دوزخ

فَكَبُكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُنُ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «هم» - که به معبودهای باطل بازمی‌گردد - مقدم بر «الغاوون» آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 95 - 1

1 - افکنده شدن همه سپاهیان ابلیس در دوزخ ، به همراه گمراهان مشرک و معبود های باطلشان

فکبکبوا فیها . . . و جنود ابلیس أجمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 2

2 - پیشوایان شرک و گمراه کنندگان خلق ، مصداق های بارز و قطعی دوزخیان

قال الذین حَقَّ علیهم القول

ص: 345

خداوند در آغاز آفرینش آدم، در پاسخ ابلیس که گفته بود: «ربّ بما أغويتني لأغوينهم أجمعين» فرمود: «لأملئ جهنم منك و ممّن تبعك منهم أجمعين». کلمه «القول» اشاره به همین سخن خداوند دارد. بنابراین «الذين حقّ عليهم القول»؛ یعنی، آنان که آن سخن خدا درباره ایشان مصداق و قطعیت یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 13 - 14، 5، 6

5 - وعده خداوند به انباشتن دوزخ از مجرمان جنّی و انسی، وعده ای حق و تخلف ناپذیر است.

ولكن حقّ القول منّي لأملأ جهنم من الجنّة والناس أجمعين

6 - سوگند خداوند به انباشتن جهنم از مجرمان جنّی و انسی

ولكن حقّ القول منّي لأملأ جهنم من الجنّة والناس

لام در «لأملأ» برای قسم است و حکایت از آن دارد که «القول» در فراز قبلی، سوگند است.

14 - همه مجرمان جنّی و انسی، در جهنم گرد می آیند.

لأملأ جهنم من الجنّة والناس أجمعين

قید «أجمعين» به قرینه این که کسانی وجود دارند که به جهنم نخواهد رفت، عموم افرادی نیست، بلکه مفید عموم در نوع است. لازم به ذکر است که «ال» در «الجنّة» و «الناس» عهد بوده و اشاره به افرادی خاص - که همانا مجرمان اند - دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 6

6 - مجرمان و منکران قیامت، به عذاب ابدی و پایان ناپذیر گرفتار خواهند شد.

ولو ترى إذ المجرمون... و ذوقوا عذاب الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 1

1 - جایگاه فسق پیشگان، آتش جهنم است.

و أمّا الذين فسقوا فمأوئهم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 5

5 - سخن گفتن در جهنم ، برای جهنمیان ، امری ممکن است .

یوم تقلب وجوههم فی النار یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 2

2 - کافران ، محکوم به دوزخ اند .

والذین کفروا لهم نار جهنم

ص: 346

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 23 - 1

1 - فرمان خداوند در قیامت ، مبنی بر راندن مشرکان ستم پیشه و هم فکran و معبود های آنان به راه دوزخ

احشروا الذین ... یعبدون . من دون الله فاهدوهم إلى صراط الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 55 - 2

2 - بهشتیان ، هم نشینان کافر دنیایی خود را ، در وسط دوزخ مشاهده خواهند کرد .

فرءاه فی سواء الجحیم

«سواء» به معنای وسط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 163 - 4

4 - مشرکان و معبودهایشان و پیروان گمراه آنان ، دوزخی اند .

إلا من هو صال الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 27 - 10

10 - کافران ، در ناگوارترین وضعیت و محکوم به آتش دوزخ در روز رستاخیز

فویل للذین کفروا من النار

کلمه «ویل» دلالت بر شدت بدی احوال می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 56 - 2

2 - طغیان گران ، از دوزخیان هستند .

إِنَّ لِلطَّغِينَ . . . جَهَنَّمَ يَصِلُونَهَا

«یصلون» به معنای «یدخلون» (داخل می شوند) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 59 - 4

4 - سوختن پیروان طاغیان در آتش دوزخ

إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 347

7 - دوزخ ، قرارگاه طغیان گران

للطغین لشرّ مئاب . . . فبئس القرار

«قرار» اسم مکان به معنای قرارگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - جهنم ، مملو از شیطان ها و پیروان آنان خواهد شد .

لأملأنّ جهنّم منک و ممّن تبعک منهم أجمعین

بیشتر مفسران گفته اند: مقصود از «منک» «من جنسک» است؛ زیرا منطقی نیست که جهنم با آن عظمت، تنها با داخل شدن یک فرد (ابلیس) پر شود. پس مقصود، پر شدن دوزخ از مجموعه شیاطین (ابلیس و فرزندانش) و انسان ها خواهد بود.

4 - دوزخ ، سرنوشت مشترک شیطان ها و انسان های پیرو آنان

لأملأنّ جهنّم منک و ممّن تبعک منهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان و کافران در دوزخ ، از هر سو در محاصره آتش قرار خواهند داشت .

لهم من فوقهم ظلل من النار و من تحتهم ظلل

مقصود از سایبان هایی از آتش بر فراز کافران و زیر آنان، آتش فراگیر است که از هر سو آنها را محاصره کرده است؛ چنان که در سوره دیگری از این حقیقت به صراحت یاد شده است: «یوم یخشاهم العذاب من فوقهم و من تحت أرجلهم. . .»، (سوره عنکبوت (29) آیه 55).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - جهنم ، جایگاه همیشگی متکبران

«مثوى» (اسم مكان از ماده «ثواء») به معنای اقامت توأم با استمرار است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 2، 1

1 - کافران پس از حسابرسی اعمالشان، دسته دسته و گروه گروه به دوزخ رانده خواهند شد.

و وضع الكتب... و وقیت کلّ نفس ما عملت... و سيق الذین کفروا إلی جهنم زمراً

«زمره» (مفرد «زمر») به معنای گروه و دسته است که به دنبال گروه و دسته ای دیگر باشند. بنابراین پیام آیه شریفه این می شود که کافران به چند دسته تقسیم شده؛ آن گاه دسته دسته به دنبال هم وارد دوزخ خواهند شد.

2 - کفر، دارای مراتب گوناگون است و کافران، در درجات مختلف دوزخ جای دارند.

وسيق الذين كفروا إلى جهنم زمراً حتى إذا جاءوها فتحت أبوابها

تقسیم شدن کافران به چند دسته و گروه و نیز ورود آنان از درب های گوناگون جهنم ، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 72 - 8

8 - جهنم ، جایگاه همیشگی متکبران

فبئس مثوى المتكبرين

«مثوى» (اسم مکان از ماده «ثواء») به معنای اقامت توأم با استمرار است؛ یعنی، جایگاه همیشگی و دائمی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 6,8

6 - اسراف گران و افراط کنندگان در گناه و حق ستیزی ، اهل دوزخ اند .

وأنّ المسرفين هم أصحاب النار

«اسراف» به معنای افراط است و مقصود از «مسرفین» در آیه شریفه، کسانی اند که در گناه و حق ستیزی افراط می کنند.

8 - فرعونیان ، محکوم به دوزخ

وأنّ المسرفين هم أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 46 - 6

6 - به دوزخ افتادن خاندان فرعون در قیامت با فرمان الهی

و یوم تقوم الساعة أدخلوا آل فرعون أشدّ العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 48 - 7

7 - اشتراک مستضعفان پیرو و رهبران مستکبر آنان ، در عذاب شدن با آتش دوزخ

إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدِ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 4

4 - آنان که از سر کبر و خودخواهی به عبادت خدا نمی پردازند ، محکوم به دوزخ اند .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 1

1 - دشمنان خدا در روز قیامت ، گردآوری شده ، دسته جمعی به سوی دوزخ روانه خواهند شد .

ص: 349

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

«حشر» (مصدر «یحشر») به معنای جمع آوری است و چون در آیه با «إلی» متعدی شده، معنای سوق دادن و روانه ساختن در آن اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 1

1 - دوزخ، جایگاه و محل استقرار دشمنان خدا است.

یوم یحشر أعداء الله إلى النار .. فالنار مثوی لهم

کلمه «مثوی» اسم مکان و به معنای منزل و جایگاه اقامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 10

10 - دوزخ، پایان و فرجام شوم دشمنان خدا

و حقّ علیهم القول

الف و لام در «القول» برای عهد ذهنی است و اشاره به سخنی دارد که در آن، وعده عذاب دوزخ داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 1

1 - آتش دوزخ، کیفر و سزای دشمنان خدا است.

ذلک جزاء أعداء الله النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 40 - 4

4 - منحرفان از راه توحید، گرفتار آتش دوزخ خواهند بود.

إنّ الذین یلحدون .. أفمن یلقى فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 2

2 - منکران حقانیت قرآن ، گرفتار آتش دوزخ در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ

برداشت یاد شده بر این اساس است که خبر «إِنَّ» در «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا» - به قرینه آیه قبل - جمله «يَلْقَى فِي النَّارِ» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 22,23

22 - تقسیم انسان ها در قیامت ، به دو گروه بهشتی و دوزخی

ص: 350

فريق في الجنة و فريق في السعير

23 - در قیامت جز ورود به جهنم و یا بهشت ، سرنوشت دیگری در انتظار انسان نخواهد بود .

فريق في الجنة و فريق في السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 12

12 - دوزخ ، سرنوشت نهایی ستم پیشگان

فريق في السعير . . . و الظلمون ما لهم من وليّ و لانصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 1،7

1 - ستم پیشگان متجاوز به حقوق مردم ، عرضه شونده به دوزخ و نزدیک شونده به آن بدون هیچ اختیار

و تريهم يعرضون عليها خشعين من الذلّ ينظرون من طرف خفيّ

تعبیر «يعرضون عليها» به صیغه مجهول، ناگزیری و بی اختیاری ظالمان در عرصه قیامت را می رساند.

7 - نگاه ترس آلود و مضطرب ستمکاران به جهنم ، در کناره آتش دوزخ

ينظرون من طرف خفيّ

نگاه زیر چشمی به جهنم ، کنایه از ترس و وحشت است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 46 - 2

2 - جاودانگی ظالمان و گمراهان ، در دوزخ ، نتیجه محرومیت آنان از ولایت خدا و تکیه بر ولایت غیر او است .

إنّ الظلمين في عذاب مقيم . و ما كان لهم من أولياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 74 - 1

1 - گناهکاران ، در عذاب جهنم ماندگاراند .

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 1

1- قرار گرفتن کافران ، در معرض آتش دوزخ در قیامت

و يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 4

ص: 351

4- حق پوشان لجوج و معاند ، مستحق آتش دوزخ ؛ و نه ناآگاهان ره نیافته به حق *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

وصف «کفار» و «عنید» مشعر به علیت است؛ یعنی، آنچه آدمی را به سوی دوزخ می کشاند، انکار لجوجانه و حق ستیزانه است و نه صرف انکار ناشی از جهل و نرسیدن به حق؛ گرچه ظاهراً به چنین فردی نیز «کافر» اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 1

1- سدکنندگان راه ارزش ها و تجاوزگران و شکاکان در حق ، محکوم به آتش دوزخ

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلٌّ... مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مَعْتَدٍ مَرِيْبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 1

1- مشرکان و عبادت کنندگان غیر خدا ، محکوم به آتش دوزخ

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ... الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 13 - 3

3- آتش دوزخ ، فرجام تکذیب کنندگان آن

فَوَيْلٌ... لِلْمُكَذِّبِينَ... يَوْمَ يَدْعُونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعَاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 47 - 5

5- مجرمان ، گمراهان از راه حق در دنیا و مبتلا به شعله های آتش در قیامت *

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسَعَرَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «فی ضلال»، نظر به گمراهی دنیوی و «سعر» نظر به عذاب اخروی داشته باشد.

4 - « عن الزهري قال : سمعت علي بن الحسين (ع) يقول : . . . « إذا وقعت الواقعة » يعني القيامة ليس لوقعتها كاذبه . « خافضه » خففت و الله بأعداء الله إلى النار « رافعه » رفعت و الله أولياء الله إلى الجنة . . . ;

زهري گوید: از امام سجاد(ع) شنیدم که با استناد به آیه «إذا وقعت الواقعة» می فرمود: . . . یعنی، هرگاه قیامت واقع شود، که در وقوع آن دروغ راه ندارد. [قیامت] «خافضه» است؛ به خداوند سوگند! دشمنان خدا را به زیر می کشد و به سوی جهنم [روانه می کند] و «رافعه» است؛ به خدا سوگند اولیای خدا را بالا می برد و به سوی بهشت [هدایت می کند]...».

18 - حدید - 57 - 15 - 7

7 - دوزخ ، جایگاه نهایی کافران و منافقان

فالیوم لایؤخذ منکم فدیة و لا من الذین کفروا. .. و بس المصیر

«مصیر» (معادل «مرجع») و به جایگاهی گفته می شود که حرکت به آن جا منتهی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 11

11 - کافران و تکذیب گران آیات الهی ، اهل دوزخ اند .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 17 - 5

5 - منافقان ، اهل آتش دوزخ اند .

أولئک أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 10 - 1

1 - کسانی که به کفر و تکذیب آیات الهی پردازند ، اهل دوزخ اند .

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 7 - 2, 1

1 - اعلام پذیرفته نشدن هیچ عذری از کافران دوزخی در قیامت

یأیها الذین کفروا لاتعتذروا الیوم

2 - کافران دوزخی ، هیچ عذر موجه و قابل قبولی برای گزینش راه کفر خویش ندارند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَدُوا الْيَوْمَ

برخی از مفسران نوشته اند: این که به کافران اعلان می شود که عذر نیاورید، به این سبب است که آنان هیچ عذر قابل قبول و منطقی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 8

8 - دوزخ ، جایگاه و مأوی کافران و منافقان است .

و مأویهم جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 353

19 - تحریم - 66 - 10 - 10

10 - همسران نوح و لوط ، همانند کافران از دوزخیان اند .

وقیل ادخلا النار مع الدخلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 9 - 6

6 - پیامبران ، متهم به گمراهی شدید از سوی کافران محکوم به دوزخ

إن أنتم إلا فی ضلال کبیر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله «إن أنتم..» دنباله اعتراف های کافران باشد. گفتنی است که صفت «کبیر» (برای «ضلال») اشاره به شدت و نهایت گمراهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 12 - 2

2 - تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه جرم پیشگان

عن المجرمین . ما سلککم فی سقر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 15 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 19 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 24 - 2

ص: 354

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 28 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 34 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 37 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 40 - 2

2- دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 45 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 355

19 - مرسلات - 77 - 47 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 49 - 2

2 - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

«ویل»، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 16 - 4

4 - کسانی که در قیامت از رحمت خداوند و درک ربوبیت او محروم باشند ، سرنوشتی جز دوزخ نخواهند داشت .

عن ربهم یومئذ لمحجوبون . ثم إنهم لصالوا الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشفاق - 84 - 12 - 1

1 - کسانی که نامه عمل خود را از پشت سر دریافت می کنند ، به آتش برافروخته جهنم گرفتار شده و در آن خواهند سوخت .

و یصلی سعیراً

«صَلَى»؛ یعنی، حرارت را چشید (مصباح). در لسان العرب آمده است: صَلَى فلان بالنار یصلی صَلِیّاً احترق (سوخت). راغب می گوید:

«صَلَى بالنار»؛ یعنی، به آتش مبتلا شد و از برخی اهل لغت نقل می کند که: «صلی النار»: دَخَلَ فیها (درون آتش رفت). «سعیر» (بر وزن

فعلیل) به معنای مفعول است؛ یعنی، داغ و برافروخته. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مردم بی ایمان در قیامت، نامه عمل خویش را از پشت سر دریافت کرده و به آتش جهنم گرفتار خواهند شد.

أَمَا مِنْ أُوتِي كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ... وَيَصَلِي سَعِيرًا... فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

ارتباط مجموع آیات این سوره، اقتضا می کند که مراد از ضمیر «هم» و تعبیر «الذین كفروا» (در آیات بعد) همان کسانی باشند که در آیه دهم، با تعبیر «من أُوتی کتابه وراء ظهره» از آنان یاد گردید. همان طور که مراد از «الذین آمنوا» (در آیات بعد)، همان «من أُوتی کتابه بيمينه» در آیات پیشین خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 2، 1

1 - شکنجه گران و سوزانندگان مردم با ایمان، به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد.

ص: 356

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ

«فتن» (مصدر «فتنوا») در اصل به معنای داخل کردن طلا- در آتش است؛ ولی در مورد داخل کردن انسان در آتش نیز استعمال دارد (مفردات راغب). «فتنه» در قرآن، گاهی به معنای تعذیب (شکنجه دادن) آمده است. (بصائر فیروزآبادی)

2 - شکنجه گران و سوزانندگان مؤمنان ، علاوه بر عذاب جهنم ، به عذاب سوزانی سخت تر از آن ، گرفتار خواهند شد .

فلهم عذاب جهنم و لهم عذاب الحریق

جمله «و لهم عذاب الحریق» چنانچه تأکید قبل نباشد، بر وجود عذابی دیگر - علاوه بر عذاب جهنم - دلالت دارد. برخی آن را بر عذاب دوران برزخ و قیامت تطبیق داده اند. وصف حریق بودن، بیانگر شدت سوزندگی آن است؛ در حدی که اوصاف دیگر آن را تحت الشعاع قرار می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 3

3 - فرجام شقاوتمندان ، گرفتاری به آتش دوزخ است .

و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار الکبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 2

2 - تکذیب کنندگان هدایت ها و انذار های الهی و اعراض کنندگان از آن ، در آتش جهنم مخلداند .

فأندرتکم نارا تلظی . لایصلیها إلا ... الذی کذب و تولّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 9 - 1

1 - صاحبان اعمال بیوزن و ارزش ، در قیامت گرفتار جهنم و سقوط کننده در پرتگاه عمیق آن

فأُمَّه هاویه

«هاویه» - که در این آیه بر «جهنم» تطبیق یافته است - به معنای هر درّه و یا حفره ای است که عمق آن معلوم نباشد. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - عیب جویان، غیبت کنندگان، سخن چینان، بدگویان، تمسخرکنندگان مردم و زراندوزان، در آتش جهنم افکنده خواهند شد.

لینبذن فی الحطمه

آیات بعد، بیانگر آن است که مراد از «حطمه»، آتش جهنم است.

ص: 357

2- آثار استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 19

19- كمك خواهی دوزخیان ، افزایش دهنده عذاب و زمینه تحقیر افزون تر ایشان است .

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه

فعل «یغاثوا» (فریادرسی می شوند) استهزای دوزخیان است و «یشوی الوجوه» از سوزاندن و عذابی اضافه بر عذاب موجود خبر می دهد.

3- آثار استهزاهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 2، 1

1 - سرزنش دوزخیان از سوی خدا ، به خاطر استهزای آنان نسبت به بندگان مؤمن در دنیا

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا . . . وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ

«إِتخاذ» (مصدر «اتخذتم») به معنای گرفتن و «سخری» به معنای استهزا و ریشخند است. «إنساء» (مصدر «أنسوا») نیز به معنای فراموشاندن و از خاطر بردن است. ضمیرهای خطاب مربوط به کافران و ضمیرهای غیبت مربوط به مؤمنان می باشد.

2- ردّ درخواست های دوزخیان از سوی خدا ، بازتاب استهزای آنان نسبت به مؤمنان در دنیا

قال اٰخسئوا فیها . . . إِنَّهٗ كَانَ فَرِیْقٍ مِّنْ عِبَادِی . . . فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا

4- آثار ذکر حیرت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 45 - 3

3 - توجه به سختی های دوزخ و حیرت و ناآرامی مداوم دوزخیان ، بازدارنده خلق از کفر و تکذیب

یطوفون بینها و بین حمیم ءان . فبأی ءالآء ربّکما تکذبان

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آیه قبل ، سختی های دوزخ را به خلق یادآور شده و در این آیه ، حیثیت ربوبیت و رشد دهی خویش را مطرح ساخته است.

5- آثار فریاد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 4

ص: 358

4- شدت عذاب ها و طنین فریاد ، مانع شنیدن مشرکان در جهنم خواهد شد .

لهم فیها زفیر و هم فیها لایسمعون برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «لهم فیها

6- آرزوهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 3

3- دوزخیان ، آرزومند رهایی از دوزخ و متعهد به صلاح و ایمان ، در صورت بازگشت به دنیا

ربّنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون

7- آرزوی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 37 - 2

2- دوزخیان ، همواره در پی خروج از آتش و در آرزوی رهایی از آن

یریدون ان یخرجوا من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 102 - 1

1 - دوزخیان ، آرزومند بازگشت به دنیا ، حتی برای یک بار و قرار گرفتن در صف مؤمنان

فلو أنّ لنا کرّه فنکون من المؤمنین

حرف «لو» برای «تمّی» به کار می رود و «کرّه» به معنای (یک بار بازگشتن) است. بنابراین «لو أنّ لنا کرّه»؛ یعنی، ای کاش! برای ما هرچند برای یک بار هم که شده، فرصت بازگشتی می بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 3,4,9,12

3- دوزخیان ، عاجزانه در تمنای مرگ و نابودی ، برای رهایی یافتن از عذاب

كانوا هم الظلمين . و نادوا يملك ليقض علينا ربك

4- استقبال مجرمان از مرگ در جهنم ، نمایانگر شدت عذاب اخروی ایشان است .

و نادوا يملك ليقض علينا ربك

9- تمنای دوزخیان برای رهایی از عذاب ، تمنایی بی جا و غیر قابل پذیرش

و نادوا . . . إنکم مکثون

12- « قال سيد بن طاوس ، اقول في الحديث . إنَّ أهل النار إذا دخلوها ورأوا أنكالها . . . فيومّلون . . . ليخفّ عنهم بعض العذاب .

ص: 359

.. فإذا يئسوا من خزنة جهنم رجعوا إلى مالک مقدّم الخُزّان و أمّلتوا أن يخلّصهم من ذلک الهوان كما قال جلّ جلاله « و نادوا يا مالک ليقض علينا ربّک » قال : فيحبس عنهم الجواب أربعين سنه ثمّ يجيبهم كما قال الله في کتابه المکنون . « إنکم ماکثون » ... ;

سیدین طاووس گوید: در حدیث است که دوزخیان زمانی که داخل آتش شده و عذاب های آن جا را می بینند .. آرزو می کنند ... تا مقداری از عذاب از آنان برداشته شود و وقتی از مأموران جهنم مایوس شدند، سراغ مالک دوزخ که [رتبه] او بر همه مأموران مقدم است، رفته و آرزو می کنند که او آنها را از این ذلت رهایی دهد؛ همان طور که خداوند می فرماید: «و نادوا یا مالک ليقض علينا ربّک». جواب آنان چهل سال داده نمی شود؛ سپس همان گونه که خدا در کتاب محفوظ خود فرموده چنین جواب می دهد: «إنکم ماکثون» ... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 13 - 1

1 - جهنمیان ، که در آرزوی هلاکت ناله سر می دهند ، روزگاری در کنار خویشاوندان خود ، دنیایی شاد و زندگی خرّمی داشتند .

یدعوا ثبورًا .. إنه کان فی أهله مسرورًا

8- آرزوی مرگ جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 2

2- برای اهل دوزخ ، مرگ مطلوب تر از وضع موجود آنان است .

ثمّ لایموت فیها

9- آشامیدنی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 3

3- نوشیدن اجباری مایع جوشان ، یکی از عذاب های دوزخیان است .

تسقی من عین ءانیه

10- آشامیدنیهای اخروی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کسانی که در قیامت حضوری ذلت آمیز دارند ، به نوشیدن از چشمه ای جوشان وادار خواهند شد .

تسقی من عین ءانبیه

فعل «تسقی» مجهول و بیانگر این است که آشامیدن از سوی فرد یا افرادی، بر دوزخیان تحمیل خواهد شد «أنی» (ریشه «آنیه») در چندین معنا از جمله «رسیدن به چیزی» استعمال شده است (مقایس اللغه) و به قرینه سیاق آیه - که نوشیدنی اهل دوزخ را بیان می کند - مراد رسیدن چشمه، به نقطه نهایی حرارت است.

11- آینده جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 5

5 - عذاب دوزخ جاودانه است و جهنمیان ، آینده جز افزایش عذاب ندارند . *

فلن نزیدکم إلاّ عذاباً

12- ابزار عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 21 - 1

1 - گرز های آهنین ، یکی دیگر از ابزار شکنجه اهل دوزخ

و لهم مقمع من حديد

13- اتمام حجت بر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 63 - 4

4 - خداوند ، حجتش را بر دوزخیان در دنیا تمام کرده است .

هذه جهنم الّتی کنتم توعدون

14- احتجاج جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - عن أبي جعفر (ع) (في حديث طويل): .. «قالت أختهم لأوليهم ربنا هؤلاء اضلونا...» وقوله: «كلما دخلت امه لعنت أختها

ص: 361

«...» برء بعضهم من بعض و لعن بعضهم بعضا يريد بعضهم ان يحج بعضا رجاء الفلج فيفلتوا من عظيم ما نزل بهم ... .

از امام باقر(ع) روایت شده که پس از تلاوت آیه «قالت أخرجهم...» فرمود: گروهی از آنان (جهنمیان)، از گروه دیگر بیزارى جستند و به آنان نفرین می کنند، شاید بر گروه دیگر در احتجاج پیروز شوند و از عذاب بزرگی که به آن گرفتار شده اند رهایی یابند....

15- احساس جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 50 - 2

2- شهود حسی دوزخیان در قیامت ، نسبت به حقایق مورد تشکیک خود در دنیا

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ

ادعای جهنمیان علیه رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 12

12 - اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخرجهم لأولئهم ربنا هؤلاء أضلونا

16- اراده جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 7

7 - نوعی اراده و توان محدود ، برای دوزخیان وجود دارد .

كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا

17- ازدیاد عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 8 - 7

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 3,5

ص: 362

3- افزایش مداوم عذاب ، هشدار خداوند به جهنمیان

فلن نزدکم إلاّ عذاباً

5- عذاب دوزخ جاودانه است و جهنمیان ، آینده جز افزایش عذاب ندارند . *

فلن نزدکم إلاّ عذاباً

18- استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 1

1- فریاد و استغاثه کافران ، برای خروج از دوزخ به منظور تصحیح رفتار خود و انجام اعمال نیک

و هم یصطرخون فیها ربّنا أخرجنا نعمل صلحاً غیر الذی کنا نعمل

«استراخ» (مصدر «یسترخون») به معنای فریاد شدید است که غالباً در مورد کمک طلبی به کار می رود.

19- استغفار برای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 113 - 6

6- شرک و دوزخی بودن ، مانع تأثیر استغفار مؤمنان برای مشرکان و دوزخیان

ما کان للنبی و الذین ءامنوا أن یتغفروا للمشرکین . . . أنهم أصحاب الجحیم

20- استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 15

15- کافران در خیمه آتشین دوزخ ، با استغاثه و اظهار تشنگی ، از مأموران عذاب ، یاری می طلبند .

و إن یتغیثوا یغاثوا بماء

«غوث» یعنی: «یاری کردن» و «غیث» یعنی: «باران». مراد از «استغاثه» می تواند طلب یاری و یا طلب باران (آب) باشد. پاسخی که به

استغاثه دوزخیان داده می شود، گویای آن است که یاری خواستن دوزخیان، همان آب خواهی آنان است.

21- استمهال جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 363

2- التجای دوزخیان به ربوبیت الهی ، برای اعطای فرصتی دوباره به آنان

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا

«إِخْرَاجٍ» (مصدر «أخرجنا») به معنای بیرون بردن و «عود» (مصدر «عدنا») به معنای بازگشتن است.

3- دوزخیان ، آرزومند رهایی از دوزخ و متعهد به صلاح و ایمان ، در صورت بازگشت به دنیا

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَلْمُونَ

4- دوزخیان ، خواستار مجازات خویش در صورت بازگشت دوباره به گناه و عصیان ، بعد از فرصت داده شده

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَلْمُونَ

22- استهزای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 43 - 1

1 - معرفی دوزخ به مجرمان دوزخی ، از روی استهزا و تمسخر

يعرف المجرمون بسيمهم ... هذه جهنم

23- اشرافگری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری ، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا ، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إنيك أنت العزيز الكريم

تحقیر، تمسخر و تویخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزيز» و «الكريم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

24- اصحاب اعراف و جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 11، 12، 13

11 - اعرافیان با نگاهی ناخواسته منظره ناخوشایند دوزخیان را مشاهده خواهند کرد .

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ضمیر «ابصرهم» و «قالوا» اصحاب اعراف باشد.

ص: 364

12 - مشاهده منظره ناهنجار دوزخیان ، برانگیزنده اعرافیان به دعا به درگاه خداوند برای دور ماندن از ابتلا به سرنوشت آنها

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

13 - دوزخیان ستمگر ، انسانهایی منفور در نظر اعرافیان

ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

25- افکندن جهنمیان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 4

4 - سوگند خداوند ، در تأکید برافکننده شدن دوزخیان در آتش جهنم

لینبذنّ

حرف «لام» در «لینبذنّ»، نشانگر قسم محذوف است.

26- اقرار جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 4

4 - اعتراف دوزخیان در برابر بهشتیان ، به تحقق تهدید های الهی درباره ایشان

فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً قالوا نعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 3، 2

2 - اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قالوا ربّنا غلبت .. قوماً ضالّین

«غلبه» (مصدر «غلبت») به معنای چیره شدن است. «شقوه» معادل «شقاوه» و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

3 - اعتراف دوزخیان به استیلاى شقاوت و گمراهی ، بر سراسر زندگى دنیوی آنان

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قوماً ضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 113 - 1

1 - اعتراف دوزخیان به کوتاه بودن مدت حیات دنیوی خویش در مقایسه با حیات اخروی

قالوا لبثنا أو بعض یوم

ص: 365

برداشت فوق با توجه به این نکته است که مراد از «فی الأرض» در آیه قبل، زندگی دنیوی باشد. در این صورت تعبیر «یوماً أو بعض یوم» بدان جهت است که دوزخیان زندگی چند دهه ای دنیا را، در مقایسه با حیات طولانی اخروی، بسیار ناچیز می بینند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 1

1 - سوگند به خدا و اعتراف حسرت بار دوزخیان در میان شراره های آتش ، به گمراهی آشکار خویش در دنیا

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 4

4 - پیشوایان شرک در عرصه قیامت ، به دوزخی بودن خویش و این که مستحق کیفر الهی اند ، اعتراف خواهند کرد .

فَحَقَّقْ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا اِذَا لَدُنَّاكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 5

5 - اعتراف مستضعفان در آتش دوزخ ، به پیروی کامل خویش از مستکبران در دنیا

فَيَقُوْلُ الضَّعِیْفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا

آمدن «تبعاً» (به صورت مصدر) مفید مبالغه است؛ یعنی، تابعیت محض و پیروی کامل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 2

2 - اعتراف دوزخیان ، به گسیل شدن رسولان الهی همراه با دلایل و برهان های روشن به سوی آنان

قَالُوْا اَوْلَمْ تَكُنْ تَاْتِيْكُمْ رَسٰلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ قَالُوْا بَلٰی

27- اقسام جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله « لكلّ باب منهم جزء مقسوم » قال : إن من أهل النار من تأخذه النار إلى كعبيه ، وإن منهم من تأخذه النار إلى حجزته ، و منهم من تأخذه إلى تراقيه منازل بأعمالهم ، فذلك قوله : « . . . لكلّ باب منهم جزء مقسوم » . . . » ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) در باره سخن خدا « لكلّ باب منهم جزء مقسوم » روایت شده است که فرمود: بعضی از اهل آتش کسانی اند که آتش تا غوزکهای آنان را فرا می گیرد و بعضی را تا کمر (جای کمر بند) و بعضی را تا گلو. اینها منازل و مراتبی است که به اختلاف اعمال اهل آتش بستگی دارد و این است قول خدا: « . . . لكلّ باب منهم جزء مقسوم . . . ».

11- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) في قوله تعالى : « لكلّ باب منهم جزء مقسوم » : جزء أشركوا بالله ، و جزء شكّوا في الله و جزء غفلوا

عن الله ؛

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند متعال «لکلّ باب منهم جزء مقسوم» فرمود: گروهی به خدا شرک ورزیده و گروهی در خدا شک آورده و گروهی از خدا غافل بوده اند [اینان گروههای تقسیم شده برای درهای جهنّمند].

28- التجای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 2

2- التجای دوزخیان به ربوبیت الهی ، برای اعطای فرصتی دوباره به آنان

ربّنا أخرجنا منها

«إخراج» (مصدر «أخرجنا») به معنای بیرون بردن و «عود» (مصدر «عدنا») به معنای بازگشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 1

1 - التجای دوزخیان به نگهبانان دوزخ ، برای وساطت میان ایشان و پروردگار

و نادوا يملک ليقض علينا ربّک

29- امیدواری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 2

2 - امید و انتظار دوزخیان ، به شفاعت نگهبانان جهنم به درگاه خداوند برای تخفیف اندکی از عذاب آنان

وقال الذين في النار لخزنة جهنّم ادعوا ربّکم يخفّف عنّا يوماً من العذاب

30- انذار جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 10

10 - آمدن نذیر و هشدار دهنده از جانب خداوند در دنیا ، برای کافران محکوم به دوزخ

و جاءکم النذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 367

3- خطر گرفتاری به جهنم ، به تمام دوزخیان گوشزد شده و به آنان هشدار کافی داده شده است .

ثمّ یقال هذا الذی کنتم به تکذّبون

31- بدن جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 23

23- فانی نشدن کالبد دوزخیان و نمردن آنان ، با وجود شکنجه ها و قطعه قطعه شدن

خلد فی النار . . . فقطع أمعاءهم

32- برتری طلبی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری ، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا ، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إناک أنت العزیز الکریم

تحقیر، تمسخر و توییح شدن دوزخیان، با تعابیر «العزیز» و «الکریم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

33- بریانی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 94 - 2

2- بریان شدن گوشت بدن دوزخیان در آتش دوزخ

و تصلیه جحیم

34- بریانی صورت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 18

18- آب های دوزخی ، چهره كافرين را سوزانده و بريان می سازد .

ص: 368

35- بوی پیراهن جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 50 - 6

6- «عن أبي عبد الله (ع) : . . . إن جبرئيل جاء إلى رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . قال : . . . لو أن سربالاً من سراويل أهل النار علّق بين السماء والأرض لمت أهل الأرض من ريحه ووهجه ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که جبرئیل نزد رسول خدا(صلی الله علیه و آله) آمد . . . و گفت: . . . اگر پیراهنی از پیراهنهای اهل آتش بین آسمان و زمین آویزان شود، اهل زمین از بوی بد و شعله آن می میرند».

36- بهشتیان و جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 3, 2, 1

1 - بهشتیان پس از ورود به بهشت با فریادی رسا دوزخیان را مخاطب قرار داده و با آنان سخن می گویند .

و نادى اصحاب الجنة اصحاب النار

«نداء» به معنای فریاد زدن و کسی را با صدایی بلند خواندن است.

2 - اعلان تحقق وعده های الهی (بهشت و مواهب آن) ، به اهل ایمان گزارشی از سوی بهشتیان به گرفتاران در آتش دوزخ

و نادى . . . أن قد وجدنا ما وعدنا ربنا حقاً

3 - بهشتیان برای ملامت و سرزنش دوزخیان ، از آنان جویای تحقق وعید های الهی برای منکران آیات خداوند خواهند شد .

و نادى . . . فهل وجدتم ما وعد ربكم حقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 8, 5, 4, 3

3 - راهیان بهشت در صحنه قیامت منظره شوم و هول انگیز دوزخیان را مشاهده خواهند کرد .

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «ابصرهم» و «قالوا» به «اصحاب الجنة» در آیه قبل برگردانده شود.

4- مشاهده دوزخیان از سوی بهشتیان ، مشاهده ای ناخواسته و بدون اختیار

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار

مجهول آوردن فعل «صرفت» حکایت از برداشت فوق دارد.

5- راهیان بهشت پس از مشاهده وضعیت نابهنجار دوزخیان و منظره هولناک دوزخ ، به دعا خواهند پرداخت

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

ص: 369

8 - دوزخیان ستمگر ، انسانهایی منفور در دیدگاه بهشتیان

ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

راهیان بهشت خواسته خویش مبنی بر گرفتار نشدن به آتش دوزخ را با درخواست دوری از ستمکاران بیان داشتند و این می رساند که بهشتیان در روز قیامت از ستمکاران نیز متنفر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 7

7 - تحریم روزی های بهشت بر اهل دوزخ ، دلیل خودداری بهشتیان از اهدای آب و دیگر مواهب درخواستی دوزخیان به ایشان

أن أفیضوا علینا .. قالوا إن الله حرمهما علی الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 9 - 16

16 - « عن أبی عبداللّه (ع) قال : ... یوم التغابن ، یوم یغبن أهل الجنة أهل النار ... » ;

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: ... «یوم التغابن» روزی است که بهشتیان، جهنمیان را مغبون می سازند...».

37- بی ارزشی تلاش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 3 - 1,3

1 - گرفتاران پستی و خواری در قیامت ، برای رهایی خود تلاش کرده ، خویش را به سختی و زحمت خواهند انداخت .

عامله ناصبه

مراد از «عمل» در قیامت - به قرینه آیه قبل - تلاش دوزخیان برای رهایی از مخمصه ای است که آنان را به خشوع و ذلت افکنده است. «نَصَب» به معنای تعب است. (مفردات راغب)، بنابراین «ناصبه» به معنای کسانی است که خود را به رنج و سختی می اندازند. به قرینه «یومئذ» در آیه قبل می توان گفت که این دو وصف مربوط به آخرت است.

3 - اهل دوزخ ، تلاش های پرمشقت خود در دنیا را بی نتیجه دیده و برای رهایی از پستی و ذلت در قیامت ، از آن بهره ای نخواهند برد .

وجوه یومئذ خشعه . عامله ناصبه

چنانچه دو وصف «عامله» و «ناصبه»، مربوط به تلاش و رنج در دنیا باشد؛ مراد این خواهد بود که صاحبان «وجوه خاشعه» تا زمانی که در دنیا بودند، کارهای پرزحمت انجام می دادند؛ ولی اکنون در قیامت از آن بی بهره اند. گفتنی است که جمله «لسعیها راضیه» (در آیات بعد) - که در وصف گروه مقابل این افراد است - با این احتمال سازگارتر است.

ص: 370

38- بی ارزشی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 56 - 1

1 - دوزخیان (اصحاب شمال) ، موجوداتی بی ارزش در پیشگاه الهی

هذا نزلهم

«نزل» چیزی است که میزبان برای پذیرایی مهمان آماده می کند و معمولاً بهترین خوردنی و نوشیدنی است که میزبان در خانه دارد. این تعبیر در مورد غذا و آب دوزخیان، تعبیری استهزاآمیز و بیانگر بی ارزش بودن آنان در پیشگاه خداوند است.

39- بی تأثیری استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 9

9 - استغاثه و فریادخواهی کافران ، در دوزخ بی نتیجه است .

ربنا أخرجنا نعمل صالحًا .. أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر

40- بی تأثیری استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 8

8 - استمداد بی ثمر مستضعفان از رهبران مستکبر خود در دوزخ ، برای کاستن بخشی از عذاب آنان (آتش) به پاس پیروی شان از آنها در دنیا

إنا كنا لكم تبعًا فهل أنتم مغنون عنا نصيبًا من النار

41- بی تأثیری خوردنیهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 2

2 - گیاه خوراکی دوزخیان ، فاقد انرژی است و از لاغری آنان نمی کاهد .

لايسمن

«سِمَن»، نقطه مقابل لاغری است. (مفردات راغب)

ص: 371

42- بی تأثیری دعای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 8

8 - بی اثر بودن دعا ها و درخواست های کافران در دوزخ

و ما دعوا الكفرین إلا فی ضلل

«ضلال» (مرادف «ضیاع») به معنای تباهی است و مقصود از آن در آیه شریفه، بی ثمر بودن دعای کافران می باشد.

43- بی ثمری جزع جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 24

24- «النبی (صلی الله علیه و آله) . . . فی قوله: «سواء علینا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محیص» قال: یقول أهل النار: هلموا، فلنصبر، فیصبرون خمسّمائه عام فلّمّا رأوا ذلك لا ینفعهم قالوا: هلموا فلنجزع . . . فیبکون خمسّمائه عام فلّمّا رأوا ذلك لا ینفعهم قالوا «سواء علینا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محیص» ;

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در باره سخن خدا «سواء علینا أجزعنا . . .» روایت شده است که فرمود: اهل آتش [به یکدیگر] می گویند: بیایید صبر کنیم؛ پس پانصد سال صبر می کنند. آن گاه که دیدند این صبر سودی برایشان نداشت، گویند: بیایید بی تابی کنیم . . . پس پانصد سال می گریند. آن گاه که دیدند این گریه [هم] سودی نبخشید، می گویند: سواء علینا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محیص».

44- بی ثمری صبر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 24

24- «النبی (صلی الله علیه و آله) . . . فی قوله: «سواء علینا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محیص» قال: یقول أهل النار: هلموا، فلنصبر، فیصبرون خمسّمائه عام فلّمّا رأوا ذلك لا ینفعهم قالوا: هلموا فلنجزع . . . فیبکون خمسّمائه عام فلّمّا رأوا ذلك لا ینفعهم قالوا «سواء علینا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محیص» ;

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در باره سخن خدا «سواء علینا أجزعنا . . .» روایت شده است که فرمود: اهل آتش [به یکدیگر] می گویند: بیایید صبر کنیم؛ پس پانصد سال صبر می کنند. آن گاه که دیدند این صبر سودی برایشان نداشت، گویند: بیایید بی تابی کنیم . . . پس پانصد سال می گریند. آن گاه که دیدند این گریه [هم] سودی نبخشید، می گویند: سواء علینا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محیص».

45- بی یاروی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 372

17 - جائیه - 45 - 34 - 7

7 - محکومان به آتش دوزخ ، محروم از یار و مددکار در قیامت

و مأویکم النار و ما لکم من نصیرین

46- بی یاوری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 13

13- گرفتاران به آتش دوزخ ، نجات دهنده ای نخواهند داشت و از طرف هیچ کس یاری نخواهند شد .

ثم لاتتصرون

47- بیش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 1, 2

1 - اهل دوزخ در دنیا ، می پنداشتند زندگی شاداب آنان دگرگون نشده و الفت های خانوادگی شان هرگز از هم نخواهد گسست .

إِنَّه ظنَّ أن لن یحور

«حور»، رجوع از چیزی و به چیزی می باشد. اصل معنای آن بازگشت به کم بود است و با ضمّه «حاء» به معنای هلاکت خواهد بود (لسان العرب). فعل «یحور» از هر کدام مشتق باشد، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

2 - دوزخیان ، در دنیا در این گمان به سر می برند که هرگز پس از مرگ ، حیات دوباره نخواهند یافت .

إِنَّه ظنَّ أن لن یحور

«حور»، تعبیری دیگر از «حشر» است و به هلاکت یا نقص و انحطاطی نظر دارد که در آخرت، نصیب منکران معاد خواهد شد.

48- پاسخ استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 17

17- آب های غلیظ و گداخته ، بسان گدازه مس ، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است .

وإن يستغيثوا يغاثوا بماء كالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید» گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

ص: 373

49- پذیرایی از جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 62 - 5

5 - درخت زقوم، وسیله پذیرایی و خوراک دوزخیان

أم شجرة الزقوم

«زقوم» نوعی از گیاه زهرداری است که در بادیه ها می روید (قاموس المحيط)، ولی برخی از مفسران ویژگی های دیگری برای این درخت برشمرده و گفته اند: درختی با برگ ریز و بدبو است و شیره ای از آن می تراود که بدن به محض تماس با آن آماس می کند. این درخت در سرزمین های خشک می روید (روح المعانی (آلوسی)، ذیل آیه شریفه).

50- پرسش از جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 1,3,4

1 - پرسش خداوند از دوزخیان، نسبت به مدت زندگی آنان در دنیا

قل کم لبثتم فی الأرض عدد سنین

ضمیر فاعل در «قال» با توجه به آیات قبل، به خداوند باز می گردد. «کم» برای استفهام از مقدار و «لبث» (مصدر «لبثتم») به معنای درنگ کردن است.

3 - پرسش خداوند از دوزخیان، پیرامون درنگ آنان در عالم برزخ

قل کم لبثتم فی الأرض عدد سنین

با توجه به پاسخ سؤال یاد شده در آیه بعد «لبثنا يوماً أو بعض يوم...» یک روز یا پاره ای از یک روز» می توان گفت که مراد، درنگ آنها در عالم برزخ است.

4 - «قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) إن الله إذا أدخل أهل الجنة الجنة وأهل النار النار قال لأهل الجنة: «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض يوم قال لنعم ما اتجرتم فی يوم أو بعض يوم رحمتی ورضوانی و جنتی أسکنوا فیها خالدین مخلدین ثم یقول: یا أهل النار «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین قالوا لبثنا يوماً أو بعض يوم» فیقول: بس ما اتجرتم فی يوم أو بعض يوم ناری و سنخطی أمکتوا فیها خالدین»

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: همانا خدا وقتی که اهل بهشت را در بهشت و اهل آتش را در آتش داخل می کند، به بهشتیان می گوید «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می دهند: «لبثنا یوماً أو بعض یوم». خدا می فرماید: چه خوب تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از آن! اینک [این] رحمت، رضوان و بهشت من است، در آن ساکن شوید همیشه و جاویدان. سپس می فرماید: ای اهل آتش «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می دهند: «لبثنا یوماً أو بعض یوم». پس خدا می فرماید: چه بد تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از یک روز. اینک، [این] آتش و خشم من است، در آن همیشه بمانید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 374

1 - پرسش نگهبانان جهنم از دوزخیان ، درباره آمدن فرستادگان الهی همراه با دلایل و برهان های روشن برای ایشان

قالوا أَو لَمْ تَك تَأْتِكُمْ رَسَلِكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

51- پشیمانی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 3

3 - پشیمانی دوزخیان از کرده های ناشایست خویش و حسرت شدید آنان برای انجام اعمال صالح

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلْ

آهنگ سخن دوزخیان، به گونه ای است که نشانگر ندامت شدید آنان بر گذشته های خود و حسرتشان برای انجام اعمال نیک است.

52- پوست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 3، 2

2 - جمع شدن پوست لب ها و صورت دوزخیان ، با رسیدن حرارت آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالچ» (مفرد «کالحون») به کسی گفته می شود که لب هایش از هم فاصله داشته و دندان هایش آشکار باشد.

3 - بدمنظری دوزخیان ، در نتیجه جمع شدن پوست صورت و لب های آنها و آشکار ماندن دندان هایشان

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالچ» ظاهراً کنایه از زشت رویی و بدمنظری دوزخیان است.

53- تباهی عمر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 47 - 1

1 - دوزخیان ، در سراسر عمرشان ، هرگز به تکلیف نماز و اطعام مساکین نپرداخته اند و عمر خود را به بطالت و تکذیب روز جزا گذرانده اند .

قالوا لم نک من المصلّین . . . و کنا نکذّب بیوم الدین . حتّی أتینا الیقین

مقصود از «یقین» مرگ است که حقیقتی یقینی و تردیدناپذیر برای تمامی انسان ها است. آمدن فعل های «لم نک»، «نخوض»

ص: 375

و «نکذب» - به صورت فعل مضارع - اشعار دارد که این اعمال از سوی دوزخیان، امری مستمر و مکرر بوده است.

54- تبری از جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 11

11 - لزوم پرهیز محبت و دلسوزی نسبت به مشرکانی که دوزخی بودنشان حتمی است .

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشرکین ... أنهم أصحاب الجحیم

55- تبری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 22

22 - عن أبي جعفر (ع) (فی حدیث طویل): . . . «قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء اضلونا ...» و قوله: «كلما دخلت امه لعنت أختها ...»

برء بعضهم من بعض و لعن بعضهم بعضا يريد بعضهم ان يحج بعضا رجاء الفلج فيفلتوا من عظیم ما نزل بهم ....

از امام باقر (ع) روایت شده که پس از تلاوت آیه «قالت أخرجهم . . .» فرمود: گروهی از آنان (جهنمیان)، از گروه دیگر بیزاری جستند و به

آنان نفرین می کنند، شاید بر گروه دیگر در احتجاج پیروز شوند و از عذاب بزرگی که به آن گرفتار شده اند رهایی یابند ....

56- تجزیه بدن جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 16 - 2,3,1

1 - آتش دوزخ ، به شدت اندام دوزخیان را جدا کرده و پوست سر آنان را برمی کند .

نَزَاعَهُ لِّلشَّوْیِ

«نَزَاعَهُ» به چیزی می گویند که پی در پی جدا و قطع می کند. «شوی» در معنای دست ها، پاها، اطراف و هر عضوی از بدن که قطع آن

موجب مرگ نشود، استعمال می شود و ممکن است جمع «شواه» (پوست سر) باشد.

2 - اندام مجرمان ، در آتش دوزخ به شدت جدا و پوست سر آنان برکنده می شود .

نَزَاعَهُ لِّلشَّوْیِ

3- دوزخیان ، در عین سوختن و جدا شدن اندامشان ، هرگز نمی میرند .

نزاعه للشوی

تصریح به این که اندام ها و یا پوست سرها سوخته و جدا می شود؛ می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

ص: 376

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 5

5 - آتش جهنم ، دوزخیان را در هم شکسته ، آنان را به شدت خرد خواهد کرد .

الحطمه

«حَطْمٌ» (ریشه «حطمه»)، به معنای شکستن چیزی مانند هیزم است. این کلمه - با گذشت زمان - در مورد ریز ریز کردن کامل استعمال شده است (مفردات). وزن «فُعَلَه»، برای مبالغه به کار می رود و دلالت دارد که کار، به صورت عادت در آمده است. (مجمع البیان)

57- تحریم آب بر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 6

6 - خداوند آب و دیگر مواهب بهشت را بر دوزخیان تحریم کرده است .

إن الله حرمهما علی الکفرین

58- تحقیر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 6

6 - « وفي الحديث أن أهل النار إذا دخلوها . . . « فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قومًا ضالِّين ، ربنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون « فيقفون أربعين سنة - ذلّ الهوان لا يجابون . . . ، ثم يجيئهم الله جلّ جلاله « اخسئوا فيها و لا تكلمون » قال : فعند ذالك يأسون من كلّ فرج و راحه و يغلق أبواب جهنم عليهم . . . » ;

در حدیث آمده است که جهنمیان آن گاه که وارد آتش می شوند [می گویند]: .. «فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قومًا ضالِّين...» پس چهل سال با ذلت و خواری توقف می کنند، در حالی که پاسخ داده نمی شوند... سپس خداوند - جلّ جلاله - جواب آنان را چنین می دهد: « اخسئوا فيها و لا تكلمون ». امام (ع) فرمود: در این هنگام است که آنان از هر گونه گشایش و راحتی، مأیوس می گردند و درب های جهنم به روی آنها بسته می شود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 2

2 - حقارت و ذلت شدید کافران در دوزخ

قال اخسؤا فيها

«إخسأ» کلمه ای است که برای دور کردن سگ به کار می رود.

ص: 377

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 55 - 3

3 - ملائکه موکل ، با تهکم تحقیر آمیز ، به کافران ، برای ورود به جهنم ، فرمان می دهند .

یغشیهم العذاب .. و يقول ذوقوا ما كنتم تعملون

ضمیر فاعلی «يقول» احتمال دارد به خداوند برگردد و احتمال دارد، منظور ملائکه باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

59- تداوم تشنگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 55 - 2

2 - نوشیدن آب داغ در دوزخ ، هر چند زیاد باشد از دوزخیان (اصحاب الشمال) رفع تشنگی نمی کند .

فشربون شرب الهميم

برخی «هميم» (جمع «هيماء») را به معنای ریگ گرفته اند؛ زیرا در زمین ریگ زار هر چه آب ریخته شود، بلعیده می شود و هرگز از آب پر نمی گردد. تشبیه دوزخیان تشنه به ریگ زار، حاکی از سیری ناپذیری از آن آب می باشد.

60- ترک نماز جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 47 - 1

1 - دوزخیان ، در سراسر عمرشان ، هرگز به تکلیف نماز و اطعام مساکین نپرداخته اند و عمر خود را به بطلالت و تکذیب روز جزا گذرانده اند .

قالوا لم نك من المصلين .. و كنا نكذب بيوم الدين . حتى أتينا اليقين

مقصود از «يقين» مرگ است که حقیقتی یقینی و تردیدناپذیر برای تمامی انسان ها است. آمدن فعل های «لم نك»، «نخوض» و «نكذب» - به صورت فعل مضارع - اشعار دارد که این اعمال از سوی دوزخیان، امری مستمر و مکرر بوده است.

61- تشبیه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دوزخیان (اصحاب شمال) ، آب داغ و جوشان دوزخ را همچون شتری تشنه ، با حرص و ولع خواهند نوشید .

فشربون شرب الهمیم

«همیم» جمع «هیماء» است و «هیماء» به شتر تشنه گفته می شود. تشبیه حالت دوزخیان به هنگام نوشیدن از آب داغ جهنم به

ص: 378

شترِ تشنه، بیانگر مطلب یاد شده است.

62- تشنگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 17 - 2

2- تشنگی شدید جباران منحرف در جهنم به حدی است که علی رغم کراهت و بی میلی شدید، از آب چرکین خواهند نوشید.

یسقی من ماء صدید . يتجرّعه و لا یکاد یسیغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 15

15- کافران در خیمه آتشین دوزخ، با استغاثه و اظهار تشنگی، از مأموران عذاب، یاری می طلبند.

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء

«غوث» یعنی: «یاری کردن» و «غیث» یعنی: «باران». مراد از «استغاثه» می تواند طلب یاری و یا طلب باران (آب) باشد. پاسخی که به استغاثه دوزخیان داده می شود، گویای آن است که یاری خواستن دوزخیان، همان آب خواهی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 67 - 2

2 - دوزخیان ستمگر، بر اثر خوردن غذای «زقوم» به تشنگی شدید دچار خواهند گشت.

شجره الزقوم .. فمالئون منها البطون . ثم إن لهم علیها لشوباً من حمیم

برداشت یاد شده از تعبیر «علیها» (به معنای «بعدها»)، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 57 - 3

3 - اهل دوزخ، گرفتار تشنگی شدید

هذا فلیذوقوه حمیم و غساق

نوشیدن آب داغ و یا خونابه چرکین، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 2

2- دوزخیان، گرفتار تشنگی و نیازمند نوشیدنی خواهند شد.

تسقی من عین ءانیه

ص: 379

63- تعجب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 2

2- اظهار تعجب و حسرت طاغیان و دوزخیان ، از ناتوانی شان در دیدن مؤمنان و جایگاه آنان

وقالوا ما لنا لانرى رجالاً كنا نعدهم من الأشرار

استفهام در «ما لنا..» برای تعجب و تحسر است.

64- تقلید جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 69 - 2

2- تقلید دوزخیان ستمگر از پدران خود در عقاید دینی و مبانی فکری ، تقلیدی کورکورانه بود .

إتّهم ألفوا ءاباءهم ضالّين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 70 - 1

1- دوزخیان ستمگر ، بدون تعقل و بی اختیار از رفتار و کردار پدران خود ، تقلید کرده و پیروی می کردند .

فهم على ءاثرهم يهرعون

مقصود از «آثار» رفتار و کردار و «اهراع» (ماده «یهرعون») به معنای با سرعت دویدن است. این کنایه از بی تأمل اقدام کردن و بی اختیار عمل کردن است.

65- تکذیبگری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 47 - 1

1- دوزخیان ، در سراسر عمرشان ، هرگز به تکلیف نماز و اطعام مساکین نپرداخته اند و عمر خود را به بطالت و تکذیب روز جزا گذرانده اند .

قالوا لم نك من المصلين . . . و كُنَّا نكذب بيوم الدين . حتَّى أتينا اليقين

مقصود از «يقين» مرگ است که حقیقتی یقینی و تردیدناپذیر برای تمامی انسان ها است. آمدن فعل های «لم نك»، «نخوض» و «نكذب» - به صورت فعل مضارع - اشعار دارد که این اعمال از سوی دوزخیان، امری مستمر و مکرر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 27 - 2

ص: 380

2 - طغیان گران دوزخی ، حسابرسی قیامت را انکار کرده و احتمال حقانیت آن را نیز مردود می دانستند .

إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا

نفی «امید»، بیانگر این است که انکار قیامت از سوی دوزخیان، به حدی شدید بود که آنان احتمال آن را نیز نمی دادند و حتی اندک امیدی به آن نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 28 - 1

1 - طغیان گران دوزخی ، آیات الهی را دروغ شمرده و بر تکذیب آن اصرار میورزیدند .

و كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كَذَّابًا

«كَذَّابًا» (مصدر باب «تفعیل»)، مفعول مطلق است که بر تأکید دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففين - 83 - 17 - 2

2 - مأموران الهی ، با به رخ کشیدن تکذیب گری ها و ناباوری های جهنمیان ، آنان را بر آن موضع گیری ، سرزنش خواهند کرد .

ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْذِبُونَ

66- تکلم جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 3

3 - دوزخیان ، در عین سوختن دائمی در آتش ، حیات داشته و بر تکلم کردن توانا هستند .

و إِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضَّعِيفُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا

67- تلاش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 3

3 - تلاش دوزخیان برای انداختن بارِ گناه خویش بر دوش دیگران

و ما أضلنا إلا المجرمون

ص: 381

68- تلاش دنیوی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 3 - 5

5- اهل دوزخ، از تلاش های خویش در دنیا، جز رنج و تعب در آخرت سودی نخواهند برد.

عامله ناصبه

جمله «لسعیها راضیه» (در آیات بعد) - که ناظر به گروه مقابل اهل دوزخ است - از سعی آنها در دنیا و رضایتشان در آخرت سخن گفته است. در نتیجه این آیه، ناظر به عمل دوزخیان در دنیا و «نَصَبٌ» (تعب) آنان در آخرت خواهد بود.

69- تلاشی روده های جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 22

22- متلاشی شدن درون دوزخیان، با نوشیدن آب های گدازنده

و سقوا ماء حمیمًا فقطع أمعاءهم

70- ثروت اندوزی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 2

2- زراندوزی، از ویژگی های مجرمان دوزخی

و جمع فأوعی

71- جاودانان جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 1

1- اهل دوزخ، هرگز از آن خارج نخواهند شد.

كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا

«إرادة» (مصدر «أرادوا») در این جا کنایه از نزدیک شدن است. ضمیرهای «منها» و «فیها» به «نار» بازمی‌گردد. «غم» نیز مصدر و به معنای ستر و پوشیدن است که مضاف الیه آن حذف شده و تقدیرش «غمها» می‌باشد. «من غمها» نیز در این جا بدل اشتمال از ضمیر «منها» است؛ یعنی، دوزخیان هر وقت که بخواهند از پوشش آتش خارج شوند، به آن بازگردانده خواهند شد.

ص: 382

72- جاودانگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 15

15 - کافران ، اهل آتش و ماندگار در آن برای همیشه

اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 9

9 - هیچکس دوزخیان را از عذاب الهی نجات نخواهد داد .

ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته و ما للظالمین من انصار

مراد از «انصار» به قرینه «من تدخل النار»، یاری در جهت رهاسازی از عذاب دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 9

9 - جاودانه ساختن دوزخ و دوزخیان ، امری سهل و آسان برای خداوند

الا طریق جهنم خلدین فیها ابدأ و کان ذلک علی الله یسیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 11

11 - آتش همواره دوزخ ، جزای ستمگران و کیفری مناسب برای آنان

فتکون من اصحاب النار و ذلک جزؤا الظلمین

«جزاء» در لغت به معنی کیفر و پاداشی است که کافی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 21,22

21 - خلود و عدم خلود دوزخیان وابسته به مشیت خداوند است.

خلدین فیها إلا ما شاء الله

22 - سزاواران خلود در جهنم ممکن است با مشیت خداوند از آن رهایی یابند.

خلدین فیها إلا ما شاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 8

ص: 383

8 - جاودانگی حیات انسان حتی دوزخیان ، در جهان آخرت

نار جهنم خلداً فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 6

6 - جاودانگی حیات انسان ، حتی دوزخیان در آخرت

نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 6

6 - اهل جهنم دچار مرگ و میر نمی شوند .

يَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَ مَا هُوَ بِمَيِّتٍ

اگرچه مورد آیه کافران جبار است، اما با توجه به آیات دیگر، که عذاب جهنم و جهنمیان را جاودانی می داند، می توان حکم آیه را عام و شامل گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 15 - 5

5 - خلود دوزخیان در جهنم

يصلونها

فعل «يصلون» در نظر زجاج از ریشه «صلاه» (ملازم شدن) است. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 12 - 3

3 - خلود دوزخیان در جهنم

و يصلی سعيراً

«صلاه» (ریشه «یصلی» در نظر زجاج) در اصل بر ملازمت دلالت دارد (لسان العرب). بنابراین فعل «یصلی»، بر جاودانگی دلالت خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 1

1 - گرفتاران آتش دوزخ، هرگز نخواهند مرد.

ثمّ لایموت فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 2 - 4

ص: 384

4 - خلود دوزخیان در آتش جهنم

تصلی نارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 2

2 - خلود دوزخیان در آتش جهنم

تصلی نارًا

فعل «تصلی» از ریشه «صَلَّاه» به معنای ملازم و همراه بودن است. (لسان العرب به نقل از زجاج)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 8 - 1

1 - راه خروج از آتش جهنم ، بر دوزخیان بسته خواهد بود .

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ

«وصیده» به اتافی گفته می شود که برای نگه داری اموال، در کوه ایجاد می کنند. فعل «آصَدْتَه»؛ یعنی، درب آن را بستم و محکم ساختم (مفردات)؛ بنابراین «مؤصده»، به معنای مکان بسته و غیر قابل خروج است.

73- جاودانگی عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 5

5 - عذاب دوزخ جاودانه است و جهنمیان ، آینده جز افزایش عذاب ندارند . *

فلن نزيدكم إلا عذابًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 3,4

3 - اهل دوزخ ، هرگز لذت زندگی را نخواهند چشید .

مراد از نفی حیات - به قرینه «لایموت» - نفی حیات مطلوب است.

4- باقی ماندن جهنمیان، در حالتی که نه مرگ است و نه زندگی نامیده می شود، از سوختن در آتش برای آنان دشوارتر است.

ثم لایموت فیها و لایحیی

حرف «ثم»، برای تراخی رتبی است و بیان می کند که آنچه بعد از آن آمده، در مقایسه با قبل از آن قابل توجه تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 1

ص: 385

1 - چشیدن آتش سوزان و گرفتاری به رنج و مشقت آن ، فرجام کسانی است که حضورشان در صحنه قیامت ، همراه با خفت و خواری است .

وجوه یومئذ خشعه . . . تصلی نارًا حامیه

«صلی النار»؛ یعنی، حرارت آتش را به سختی چشید (قاموس).

74- جاودانگی گرسنگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 3

3 - خوردن گیاه «ضریع» ، دوزخیان را از گرسنگی نجات نخواهد داد .

و لایغنی من جوع

75- جاودانگی لاغری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 2

2 - گیاه خوراکی دوزخیان ، فاقد انرژی است و از لاغری آنان نمی کاهد .

لایسمن

«سِمن» ، نقطه مقابل لاغری است. (مفردات راغب)

76- جایگاه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 2

2 - جایگاه دوزخیان ، دور از محل استقرار نگهبانان دوزخ

و نادوا

کاربرد واژه «ندا» به جای «قول»، می تواند اشاره به این نکته باشد که دوزخیان با فاصله بسیار تقاضای وساطت مالک دوزخ را دارند.

77- جدایی پوست سر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 386

1 - آتش دوزخ ، به شدت اندام دوزخیان را جدا کرده و پوست سر آنان را برمی کند .

نَزاعه للشوی

«نَزاعه» به چیزی می گویند که پی در پی جدا و قطع می کند. «شوی» در معنای دست ها، پاها، اطراف و هر عضوی از بدن که قطع آن موجب مرگ نشود، استعمال می شود و ممکن است جمع «شواه» (پوست سر) باشد.

2 - اندام مجرمان ، در آتش دوزخ به شدت جدا و پوست سر آنان برکنده می شود .

نَزاعه للشوی

78- جهل جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 20

20 - دوزخیان، از شدت عذاب یکدیگر بی خبرند.

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

79- جهنمیان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 1

1 - دوزخیان در صحنه قیامت دارای موقعیتی بسیار شوم و دشوار

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

هدف از بیان ناخوشایندی بهشتیان از مشاهده دوزخیان و بیان دعای آنان پس از مشاهده ناخواسته ترسیم موقعیت دشوار و شوم دوزخیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 13

13- جهنم یان در آخرت یکدیگر را شناخته و حوادث دنیا را به خاطر خواهند آورد .

وبرزوا لله جميعاً فقال الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 4

4 - دوزخيان در قيامت ، به اشتباه خود در دل بستن به زندگي محدود دنيا پي خواهند برد .

قالوا لبثنا يوماً أو بعض يوم

ص: 387

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 44 - 2

2- وجود نیاز های جسمانی برای دوزخیان در قیامت *

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقْوَمِ . طَعَامَ الْأَثِيمِ

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر «طعام»، حاکی از نیاز دوزخیان به غذا باشد؛ نه خوردن اجباری به آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 3 - 1,3

1 - گرفتاران پستی و خواری در قیامت ، برای رهایی خود تلاش کرده ، خویش را به سختی و زحمت خواهند انداخت .

عامله ناصبه

مراد از «عمل» در قیامت - به قرینه آیه قبل - تلاش دوزخیان برای رهایی از محمصه ای است که آنان را به خشوع و ذلت افکنده است. «نَصَب» به معنای تعب است. (مفردات راغب)، بنابراین «ناصبه» به معنای کسانی است که خود را به رنج و سختی می اندازند. به قرینه «یومئذ» در آیه قبل می توان گفت که این دو وصف مربوط به آخرت است.

3 - اهل دوزخ ، تلاش های پرمشقت خود در دنیا را بی نتیجه دیده و برای رهایی از پستی و ذلت در قیامت ، از آن بهره ای نخواهند برد .

وجوه یومئذ خشعه . عامله ناصبه

چنانچه دو وصف «عامله» و «ناصبه»، مربوط به تلاش و رنج در دنیا باشد؛ مراد این خواهد بود که صاحبان «وجوه خاشعه» تا زمانی که در دنیا بودند، کارهای پر زحمت انجام می دادند؛ ولی اکنون در قیامت از آن بی بهره اند. گفتنی است که جمله «لسعیها راضیه» (در آیات بعد) - که در وصف گروه مقابل این افراد است - با این احتمال سازگارتر است.

80- جهنمیان ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 6,8

6 - قرار نگرفتن در کنار دوزخیان ستمگر ، دعای رهروان بهشت به درگاه خداوند

و إذا صرفت .. قالوا ربنا لا تجعلنا مع القوم الظالمین

8 - دوزخیان ستمگر ، انسانهایی منفور در دیدگاه بهشتیان

ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

راهیان بهشت خواسته خویش مبنی بر گرفتار نشدن به آتش دوزخ را با درخواست دوری از ستمکاران بیان داشتند و این می رساند که بهشتیان در روز قیامت از ستمکاران نیز متنفر هستند.

ص: 388

81- جهنمیان و بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 4

4 - اعتراف دوزخیان در برابر بهشتیان ، به تحقق تهدید های الهی درباره ایشان

فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً قالوا نعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 1,5

1 - دوزخیان با فریادی بلند از بهشتیان تقاضا می کنند که از آب های بهشت یا دیگر مواهب آن بر ایشان فروریزند .

و نادى اصحاب النار . . ان أفيضوا علينا من الماء او مما زرقکم الله

5 - دوزخیان با خودداری بهشتیان از پذیرش درخواستشان ، از دستیابی به آب و دیگر مواهب بهشت ناکام خواهند شد .

ان أفيضوا علينا . . قالوا ان الله حرمهما على الکفرین

82- جهنمیان و درخواست آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 1,5

1 - دوزخیان با فریادی بلند از بهشتیان تقاضا می کنند که از آب های بهشت یا دیگر مواهب آن بر ایشان فروریزند .

و نادى اصحاب النار . . ان أفيضوا علينا من الماء او مما زرقکم الله

5 - دوزخیان با خودداری بهشتیان از پذیرش درخواستشان ، از دستیابی به آب و دیگر مواهب بهشت ناکام خواهند شد .

ان أفيضوا علينا . . قالوا ان الله حرمهما على الکفرین

83- جهنمیان و مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 17 - 6

6- اهل جهنم دچار مرگ و میر نمی شوند .

يَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَ مَا هُوَ بِمَيِّتٍ

اگرچه مورد آیه کافران جبار است، اما با توجه به آیات دیگر، که عذاب جهنم و جهنمیان را جاودانی می داند، می توان حکم آیه را عام و شامل گرفت.

ص: 389

84- جهنمیان و نعمتهای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 6,7

6 - خداوند آب و دیگر مواهب بهشت را بر دوزخیان تحریم کرده است .

إن الله حرهما علی الکفرین

7- تحریم روزی های بهشت بر اهل دوزخ ، دلیل خودداری بهشتیان از اهدای آب و دیگر مواهب درخواستی دوزخیان به ایشان

أن أفیضوا علینا .. قالوا إن الله حرهما علی الکفرین

85- حالات جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 2

2 - دوزخیان هر وقت بر اثر التهاب و غلیان آتش ، از قعر دوزخ بالا آورده شوند ، با گرز های آهنین دوباره به قعر آن بازگردانده خواهند شد .

و لهم مقمع من حدید . کلما أرادوا أن یخرجوا منها من غمّ أعیدوا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 67 - 2

2 - قیامت و احوال خوبان و بدان و بهشتیان و دوزخیان ، خبری پرفایده و بزرگ

قل هو نبؤا عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 2,4

2- برای اهل دوزخ ، مرگ مطلوب تر از وضع موجود آنان است .

ثمّ لایموت فیها

4- باقی ماندن جهنمیان ، در حالتی که نه مرگ است و نه زندگی نامیده می شود ، از سوختن در آتش برای آنان دشوارتر است .

ثمّ لایموت فیها و لایحیی

حرف «ثمّ»، برای تراخی رتبی است و بیان می کند که آنچه بعد از آن آمده، در مقایسه با قبل از آن قابل توجه تر است.

86- حتمیت دشمنی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 64 - 1,2

ص: 390

1 - تخاصم و ستیزه جویی طاغیان در دوزخ ، امری حتمی و واقع شدنی

إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمِ أَهْلِ النَّارِ

«حَقٌّ» - در مقابل باطل و غیر واقع - به معنای راست و واقعیت دار است و مقصود از آن حتمی بودن وقوع و تحقق چنین امری در قیامت است؛ مثل آیه شریفه «إِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ، حَسَابٌ وَ جَزَا حَتْمًا وَاقِعٌ مِی شُود»، (الذاریات (51) 61).

2 - تأکید خداوند ، بر وقوع تخاصم و ستیزه جویی میان طغیان گران در دوزخ

إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمِ أَهْلِ النَّارِ

87- حتمیت ذلت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 3 - 3

3 - اهل دوزخ ، تلاش های پرمشقت خود در دنیا را بی نتیجه دیده و برای رهایی از پستی و ذلت در قیامت ، از آن بهره ای نخواهند برد .

وجوه یومئذ خشعه . عامله ناصبه

چنانچه دو وصف «عامله» و «ناصبه»، مربوط به تلاش و رنج در دنیا باشد؛ مراد این خواهد بود که صاحبان «وجوه خاشعه» تا زمانی که در دنیا بودند، کارهای پرزحمت انجام می دادند؛ ولی اکنون در قیامت از آن بی بهره اند. گفتنی است که جمله «لسعیها راضیه» (در آیات بعد) - که در وصف گروه مقابل این افراد است - با این احتمال سازگارتر است.

88- حتمیت عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 3

3 - دوزخیان ، هیچ راه نجاتی از عذاب و آتش دوزخ ندارند .

علیها تسعه عشر . و ما جعلنا أصحاب النار إلا ملئکه

از این که دوزخ، دارای نگهبانانی است که به طور دائم حضور دارند، می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 30 - 5

5- عذاب دوزخ جاودانه است و جهنمیان ، آینده جز افزایش عذاب ندارند . *

فلن نزدکم إلاّ عذاباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 3 - 1,3

ص: 391

1 - گرفتاران پستی و خواری در قیامت، برای رهایی خود تلاش کرده، خویش را به سختی و زحمت خواهند انداخت.

عامله ناصبه

مراد از «عمل» در قیامت - به قرینه آیه قبل - تلاش دوزخیان برای رهایی از مخصصه ای است که آنان را به خشوع و ذلت افکنده است. «نَصَب» به معنای تعب است. (مفردات راغب)، بنابراین «ناصبه» به معنای کسانی است که خود را به رنج و سختی می اندازند. به قرینه «یومئذ» در آیه قبل می توان گفت که این دو وصف مربوط به آخرت است.

3 - اهل دوزخ، تلاش های پرمشقت خود در دنیا را بی نتیجه دیده و برای رهایی از پستی و ذلت در قیامت، از آن بهره ای نخواهند برد.

وجوه یومئذ خشعه . عامله ناصبه

چنانچه دو وصف «عامله» و «ناصبه»، مربوط به تلاش و رنج در دنیا باشد؛ مراد این خواهد بود که صاحبان «وجوه خاشعه» تا زمانی که در دنیا بودند، کارهای پرزحمت انجام می دادند؛ ولی اکنون در قیامت از آن بی بهره اند. گفتنی است که جمله «لسعیها راضیه» (در آیات بعد) - که در وصف گروه مقابل این افراد است - با این احتمال سازگارتر است.

89- حتمیت منازعه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 64 - 2، 1

1 - تخاصم و ستیزه جویی طاغیان در دوزخ، امری حتمی و واقع شدنی

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ

«حَقٌّ» - در مقابل باطل و غیر واقع - به معنای راست و واقعیت دار است و مقصود از آن حتمی بودن وقوع و تحقق چنین امری در قیامت است؛ مثل آیه شریفه «إِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ، حَسَابٌ وَ جَزَاءٌ حَتْمًا وَاقِعٌ مِی شُود»، (الذاریات (51) (61)).

2 - تأکید خداوند، بر وقوع تخاصم و ستیزه جویی میان طغیان گران در دوزخ

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ

90- حجاب بهشتیان و جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 2، 1

1 - وجود حجاب و فاصله میان بهشتیان و دوزخیان

2- مردانی بلند مرتبه (أصحاب اعراف) ، بر بلندای حجاب حایل بین دوزخیان و بهشتیان حضور خواهند داشت .

وینهما حجاب و علی الاعراف رجال

«عرف» به قسمتهای بالا و روین هر چیز بلند و مرتفع گفته می شود و جمع آن «اعراف» است. (لسان العرب). ال در «الاعراف» جانشین مضاف إليه است، یعنی: و علی اعراف الحجاب رجال.

ص: 392

91- حسرت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 17

17 - عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله: «يا حسرتنا» قال: يري أهل النار منازلهم من الجنة فيقولون: «يا حسرتنا».

رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره قول خداوند «يا حسرتنا» فرمود: جهنمیان جایگاه خودشان را در بهشت می بینند آنگاه می گویند: «ای افسوس».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 1

1 - سوگند به خدا و اعتراف حسرت بار دوزخیان در میان شراره های آتش ، به گمراهی آشکار خویش در دنیا

تالله إن كنا لفي ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 3

3 - پشیمانی دوزخیان از کرده های ناشایست خویش و حسرت شدید آنان برای انجام اعمال صالح

ربنا أخرجنا نعمل صالحًا غير الذي كنا نعمل

آهنگ سخن دوزخیان، به گونه ای است که نشانگر ندامت شدید آنان بر گذشته های خود و حسرتشان برای انجام اعمال نیک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 2

2 - اظهار تعجب و حسرت طاغیان و دوزخیان ، از ناتوانی شان در دیدن مؤمنان و جایگاه آنان

وقالوا ما لنا لانرى رجالاً كنا نعدهم من الأشرار

استفهام در «ما لنا..» برای تعجب و تحسر است.

92- حق ناپذیری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 1

1 - سرزنش دوزخیان از سوی خداوند ، به خاطر حق ناپذیری های گذشته آنان

ألم تكن آيتي تتلى عليكم... تكذبون

ص: 393

استفهام در آیه فوق، استفهام توبیخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4 - کافران دوزخی ، مردمی لجوج و حق گریزاند .

و قالوا لو كنا نسمع أو نعقل ما كنا في أصحاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 3

3 - حق گریزی ، از ویژگی های مجرمان دوزخی

يودّ المجرم .. تدعوا من أدبر و تولّی

93- حیات جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 3

3 - دوزخیان ، در عین سوختن دائمی در آتش ، حیات داشته و بر تکلم کردن توانا هستند .

و إذ يتحاجون في النار فيقول الضعفوا للذين استكبروا

94- خواسته های جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 1,7

1 - دوزخیان با فریادی بلند از بهشتیان تقاضا می کنند که از آب های بهشت یا دیگر مواهب آن بر ایشان فروریزند .

و نادى اصحاب النار .. أن أفيضوا علينا من الماء أو مما زركم الله

7 - تحریم روزی های بهشت بر اهل دوزخ ، دلیل خودداری بهشتیان از اهدای آب و دیگر مواهب درخواستی دوزخیان به ایشان

أن أفيضوا علينا .. قالوا إن الله حرمهما على الكافرين

17- آب های غلیظ و گداخته ، بسان گدازه مس ، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است .

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید»

گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 4,6

4 - دوزخیان ، خواستار مجازات خویش در صورت بازگشت دوباره به گناه و عصیان ، بعد از فرصت داده شده

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ

6 - « وفي الحديث أن أهل النار إذا دخلوها . . . » فقالوا رَبَّنَا غلبت علينا شقوتنا و كُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ، رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ « فيقفون أربعين سنه - ذلَّ الهوان لا يجابون . . . » ، ثم يجيبهم الله جلَّ جلاله « اخسئوا فيها و لا تكلمون » قال : فعند ذلك يبأسون من كلِّ فرج و راحه و يغلق أبواب جهنم عليهم . . . » ؛

در حدیث آمده است که جهنمیان آن گاه که وارد آتش می شوند [می گویند:].. «فقالوا رَبَّنَا غلبت علينا شقوتنا و كُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ...» پس چهل سال با ذلت و خواری توقف می کنند، در حالی که پاسخ داده نمی شوند... سپس خداوند - جلَّ جلاله - جواب آنان را چنین می دهد: «اخسئوا فيها و لا تكلمون». امام(ع) فرمود: در این هنگام است که آنان از هر گونه گشایش و راحتی، مأیوس می گردند و درب های جهنم به روی آنها بسته می شود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 13 - 3

3 - تکذیب کنندگان قیامت ، به هنگام گرفتاری در تنگنای آتشین دوزخ ، مرگ و نابودی خویش را خواهند خواست .

و إذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً مقرّنين دعوا هنالك ثبوراً

«ثبوراً» به معنای هلاکت است و «دعا» (ریشه «دعوا») به معنای خواندن با صدای بلند است و مقصود از «دعوا» این است که تکذیب کنندگان قیامت، فریاد می کشند و مرگ را آرزو و طلب می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 38 - 7

7 - درخواست نجات از سوی دوزخیان ، به منظور انجام اعمال صالح ، صادقانه نبوده و آنان باز به رفتار زشت خود ادامه خواهند داد .

فما للظالمين من نصير . إنّ الله علم غيب السموت و الأرض إنّّه علیم بذات الصدور

یادآوری علم همه جانبه خداوند - پس از نفی وجود یاور برای کافران - می تواند پاسخی به این سؤال باشد که چرا و کجا آنان بی ناصراند؟

پاسخ این است که: چون خداوند به راز دل‌ها آشنا است، می‌داند که آنان هرگز ایمان نمی‌آورند و در نتیجه از نصرت و یاری کسی بهره‌مند نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 32 - 7

7 - « عن أبي عبد الله (ع) قال: . . . « يوم التناد » يوم ينادى أهل النار أهل الجنة أن أفيضوا علينا من الماء أو مما رزقكم الله . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده فرمود: «يوم التناد» روزی است که دوزخیان بهشتیان را صدامی زنند که از فیض آب‌ها یا آنچه را

ص: 395

خدا به شما عطا فرموده ما را مستفیض کنید...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 1

1 - درخواست دوزخیان از نگهبانان جهنم ، مبنی بر شفاعت کردن نزد خداوند جهت تخفیف اندکی از عذابشان حتی به مقدار یک روز

وقال الذین فی النار لخنزیر جهنم ادعوا ربکم یخفف عنا یوماً من العذاب

95- خوردنیهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 58 - 1

1 - انواع نوشیدنی ها و غذا های دیگری مشابه آب داغ و خونابه چرکین ، به طغیان گران خورنده می شود .

فلیذوقوه حمیم و غساق . وء اخر من شکله أزواج

«شکل» به معنای مثل و مانند و «آزواج» به معنای انواع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 3، 2

2 - تنها خوراک موجود برای برخی از دوزخیان ، گیاه خاردار و بی ارزش و بدبوی جهنم است .

لیس لهم طعام إلا من ضریع

«ضریع» (از ریشه «مضارعه» به معنای «مشابهه») خاری است که شتر آن را، از خارهای مشابه تشخیص نمی دهد و خوردن آن به او صدمه می زند و سودی نمی رساند (مجمع البیان). برخی آن را خار ساقه و تنه درخت خرما و برخی دیگر، گیاه بدبویی دانسته اند که بر اثر موج دریا بیرون می افتد. این کلمه به معنای پوشش نازک روی استخوان نیز استعمال شده است. (قاموس)

3 - بی غذایی و تن در دادن دوزخیان به خوردن خار بی ارزش و صدمه زننده ، از شکنجه ها و عذاب های جهنم است .

لیس لهم طعام إلا من ضریع

96- درخواست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - دوزخیان پیرو، به دلیل اغواگری سرانشان، از خداوند تقاضای عذابی مضاعف برای آنان خواهند کرد.

ربنا هؤلاء أضلونا فاتهم عذابا ضعفا

ص: 396

97- دروغجویی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 38 - 7

7 - درخواست نجات از سوی دوزخیان ، به منظور انجام اعمال صالح ، صادقانه نبوده و آنان باز به رفتار زشت خود ادامه خواهند داد .

فما للظلمين من نصير . إنّ الله علم غيب السموت و الأرض إنّّه علیم بذات الصدور

یادآوری علم همه جانبه خداوند - پس از نفی وجود یاور برای کافران - می تواند پاسخی به این سؤال باشد که چرا و کجا آنان بی ناصراند؟ پاسخ این است که: چون خداوند به راز دل ها آشنا است، می داند که آنان هرگز ایمان نمی آورند و در نتیجه از نصرت و یاری کسی بهره مند نخواهند شد.

98- دشمنی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 13

13 - دوزخیان پیرو، به دلیل اغواگری سرانشان، از خداوند تقاضای عذابی مضاعف برای آنان خواهند کرد.

ربنا هؤلاء أضلونا فآتهم عذابا ضعفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 5

5 - کینه توزی و دشمنی دوزخیان نسبت به یکدیگر

فآتهم عذابا ضعفا من النار .. فما كان لكم علينا من فضل

99- دگرگونی پوست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 29 - 1

1 - آتش دوزخ ، پوست های بدن دوزخیان را به شدت دگرگون می سازد .

لواحه للبشر

«لَوَّاحِه» صیغه مبالغه و از ماده «لوح» (تغییر و دگرگونی) است و «بشر»، جمع «بشره» به معنای ظاهر پوست بدن است.

ص: 397

100- دندانهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 3

3 - بدمنظری دوزخیان ، در نتیجه جمع شدن پوست صورت و لب های آنها و آشکار ماندن دندان هایشان

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» ظاهراً کنایه از زشت رویی و بدمنظری دوزخیان است.

101- دنیا طلبی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 4

4 - دوزخیان در قیامت ، به اشتباه خود در دل بستن به زندگی محدود دنیا پی خواهند برد .

قالوا لبثنا يوماً أو بعض یوم

102- ذکر اختلاف جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 47 - 2

2 - پدید آمدن اختلاف میان مستضعفان و مستکبران ، در آتش دوزخ و احتجاج و دلیل آوردن هر یک از آنان ، حادثه ای شایسته یاد و

یادآوری

و إذ یتحاجون فی النار فیقول الضعفوا للذین استکبروا

«إذ» متعلق به فعل محذوف (أذکر) می باشد.

103- ذلت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 1,2

1 - خداوند هر کس را در آتش بیفکند ، او را به ذلّت و خواری کشانده است .

رَبَّنَا اَنْك مِنْ تَدْخُل النَّارِ فَقَدْ اَخْرَجْتَهُ

2 - خذلان و خواری گرفتاران به آتش دوزخ

رَبَّنَا اَنْك مِنْ تَدْخُل النَّارِ فَقَدْ اَخْرَجْتَهُ وَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارِ

ص: 398

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 14 - 8

8 - همنشینی و مؤانست بهشتیان در بهشت و تنهایی جهنمیان در جهنم *

خالدین فیها .. خالداً فیها

جمع آوردن «خالدین» برای بهشتیان و مفرد بودن «خالداً» برای جهنمیان، می تواند گویای مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 2

2 - اقرار ذلیلانه مشرکان در تنگنای دوزخ ، به ربوبیت و پروردگاری خداوند

قالوا ربنا غلبت .. قومًا ضالین

«غلبه» (مصدر «غلبت») به معنای چیره شدن است. «شقوه» معادل «شقاوه» و در مقابل سعادت است. در این جا مراد از شقاوت، عوامل و اسباب آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 2

2 - حقارت و ذلت شدید کافران در دوزخ

قال اخسؤا فیها

«إخسأ» کلمه ای است که برای دور کردن سگ به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 3 - 1

1 - گرفتاران پستی و خواری در قیامت ، برای رهایی خود تلاش کرده ، خویش را به سختی و زحمت خواهند انداخت .

عامله ناصبه

مراد از «عمل» در قیامت - به قرینه آیه قبل - تلاش دوزخیان برای رهایی از مخمصه ای است که آنان را به خشوع و ذلت افکنده است.

«نَصَب» به معنای تعب است. (مفردات راغب)، بنابراین «ناصبه» به معنای کسانی است که خود را به رنج و سختی می اندازند. به قرینه «یومئذ» در آیه قبل می توان گفت که این دو وصف مربوط به آخرت است.

104- ذوب پوست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 20 - 1

1 - گداخته شدن پوست و امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ، یکی دیگر از عذاب های مقرر برای آنان

یصهر به ما فی بطونهم و الجلود

«صَهْر» (مصدر مجهول «یُصهر») به معنای گداخته شدن است. ضمیر «به» به «حمیم» بازمی گردد و «ما» در عبارت «ما فی

ص: 399

بطونهم» کنایه از امعا و احشا است؛ یعنی، با آن آب داغ - که بر سرشان ریخته می شود - پوست و آنچه در میان شکم آنان است، گداخته خواهد شد.

105- ذوب دل و روده جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 20 - 1

1 - گداخته شدن پوست و امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ، یکی دیگر از عذاب های مقرر برای آنان

یصهر به ما فی بطونهم و الجلود

«صَهْر» (مصدر مجهول «یُصهر») به معنای گداخته شدن است. ضمیر «به» به «حمیم» بازمی گردد و «ما» در عبارت «ما فی بطونهم» کنایه از امعا و احشا است؛ یعنی، با آن آب داغ - که بر سرشان ریخته می شود - پوست و آنچه در میان شکم آنان است، گداخته خواهد شد.

106- ردّ استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 1

1 - استغاثه و درخواست تکذیب کنندگان قیامت برای رهایی از آتش جهنم نتیجه بخش نبوده و عذابشان ادامه خواهد یافت .

لاتدعوا الیوم ثبورًا و حدًا و ادعوا ثبورًا کثیرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مقصود از درخواست هلاکت، در حقیقت کنایه از نجات از وضع بسیار سخت دوزخ است؛ نه مرگ و نابودی واقعی.

107- رد استمداد جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 7

7 - پاسخ منفی و یأس آور ننگهبانان جهنم، به استمداد دوزخیان مبنی بر درخواست تخفیف در عذاب آنان از خداوند

قال ادعوا ربکم یخفف عنّا . . . قالوا فادعوا و ما دعوا الکفرین إلا فی ضلل

108- رد استمهال جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 400

1 - پاسخ منفی خداوند به فرصت خواهی دوزخیان

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا .. قَالَ اخْسَأُوا فِيهَا

«خَسَأً» (مصدر «اخسأوا») به معنای طرد کردن است. «اخسأوا» معادل بروید، گم شوید و... می باشد. ضمیر «فیها» به دوزخ باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - یادآوری برخورد های مستکبرانه کافران با مؤمنان در دنیا، در پی نجات خواهی آنان از دوزخ و رد آن از سوی خداوند

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا .. قَالَ اخْسَأُوا ... إِنَّه كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي

109- رنج اخروی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اهل دوزخ، از تلاش های خویش در دنیا، جز رنج و تعب در آخرت سودی نخواهند برد.

عامله ناصبه

جمله «لسعیها راضیه» (در آیات بعد) - که ناظر به گروه مقابل اهل دوزخ است - از سعی آنها در دنیا و رضایتشان در آخرت سخن گفته است. در نتیجه این آیه، ناظر به عمل دوزخیان در دنیا و «نَصَبٌ» (تعب) آنان در آخرت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - چشیدن آتش سوزان و گرفتاری به رنج و مشقت آن، فرجام کسانی است که حضورشان در صحنه قیامت، همراه با خفت و خواری است.

وجوه یومئذ خشعه .. تصلی نارًا حامیه

«صلی النار»؛ یعنی، حرارت آتش را به سختی چشید (قاموس).

110- روابط جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 10

10 - جهنم، جایگاهی آکنده از جدال و ستیز دوزخیان با یکدیگر

كلما دخلت . . . قالت أخريهم لأوليهم ربنا

ص: 401

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 5

5 - کینه توزی و دشمنی دوزخیان نسبت به یکدیگر

فأتهم عذابا ضعفا من النار .. فما كان لكم علينا من فضل

111- رؤیت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 56 - 1,2

1 - سخن گفتن بهشتیان با هم نشینان کافر دنیایی خویش ، به وقت مشاهده آنان در دوزخ

فرءاه فی سواء الجحیم . قال تالله إن کدت

2 - امکان برقراری ارتباط و سخن گفتن بهشتیان با دوزخیان ، به وقت مشاهده آنان در دوزخ

فرءاه فی سواء الجحیم . قال تالله إن کدت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 11

11 - عرضه گمراهان و ستمکاران بر دوزخ ، در برابر دید اهل ایمان و قابل مشاهده برای آنان

و تریهم یعرضون علیها .. وقال الذین ءامنوا إنّ الخسرین

112- رؤیت جهنمیان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 3,4,5

3 - راهیان بهشت در صحنه قیامت منظره شوم و هول انگیز دوزخیان را مشاهده خواهند کرد .

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «ابصرهم» و «قالوا» به «اصحاب الجنة» در آیه قبل برگردانده شود.

4 - مشاهده دوزخیان از سوی بهشتیان ، مشاهده ای ناخواسته و بدون اختیار

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار

مجهول آوردن فعل «صرفت» حکایت از برداشت فوق دارد.

5 - راهیان بهشت پس از مشاهده وضعیت نابهنجار دوزخیان و منظره هولناک دوزخ ، به دعا خواهند پرداخت

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

ص: 402

113- زشتی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 3

3 - بدمنظری دوزخیان، در نتیجه جمع شدن پوست صورت و لب های آنها و آشکار ماندن دندان هایشان

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» ظاهراً کنایه از زشت رویی و بدمنظری دوزخیان است.

114- زمینه تحقیر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 19

19- کمک خواهی دوزخیان، افزایش دهنده عذاب و زمینه تحقیر افزون تر ایشان است.

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه

فعل «یغاثوا» (فریادرسی می شوند) استهزای دوزخیان است و «یشوی الوجوه» از سوزاندن و عذابی اضافه بر عذاب موجود خبر می دهد.

115- زمینه گمراهی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 1

1 - گمراه گری مشرکان و معبودهایشان، تنها در کسانی مؤثر خواهد بود که راه دوزخ را برگزینند.

ما أنتم علیه بفتنین . إلا من هو صال الجحیم

«صال» اسم فاعل و به معنای «لازم» است (اصل آن «صالی» می باشد); یعنی، کسی که ملازم و هم راه دوزخ است و دست از این راه دوزخی برنمی دارد. گفتنی است: صیغه اسم فاعل هرگاه در مورد موجود عاقل به کار رود، به مفهوم انجام کاری از روی اختیار و انتخاب است.

116- زندگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تکذیب کنند قیامت ، در آتش دوزخ همواره در حال مرگ و زندگی بوده و به دفعات بی شمار می میرند و زنده می شوند .

ص: 403

لا تدعوا اليوم ثبورًا وحدًا و ادعوا ثبورًا كثيرًا

از دیدگاه مفسران، این که به کافران گفته می شود: «درخواست هلاکت بار خود را بسیار تکرار کنند» یا به خاطر این است که آنان به دفعات زنده می شوند، و باز می میرند. پس باید برای هر بار زنده شدن و عذاب شدن، درخواست مرگ کنند و یا به این سبب است که عذاب الهی کافران متعدد و گوناگون است. پس باید آنان برای هر یک از آنها، درخواست مرگ کنند. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است.

117- زندگی دنیوی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 2

2 - ناتوانی دوزخیان از برآورد دقیق مدت زندگی دنیوی خود، در مقایسه با حیات اخروی

قالوا لبثنا يومًا أو بعض يوم فسئل العادین

«عدّ و تعداد» (مصدر «عادین») به معنای حساب نمودن و شماره کردن است.

118- زیانکاری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 8

8 - زیان حقیقی انسان به دوزخی شدن اوست .

فيجعلهم في جهنم أولئك هم الخسرون

119- سختی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 4

4 - باقی ماندن جهنمیان، در حالتی که نه مرگ است و نه زندگی نامیده می شود، از سوختن در آتش برای آنان دشوارتر است .

ثمّ لا يموت فيها ولا يحيى

حرف «ثمّ»، برای تراخی رتبی است و بیان می کند که آنچه بعد از آن آمده، در مقایسه با قبل از آن قابل توجه تر است.

120- سختی زندگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 404

1 - زندگی انسان های بهشتی با انواع نعمت ها (همچون نهر ها ، تخت ها ، شراب و همسران زیبا) قابل مقایسه با زندگی پردرد و رنج دوزخیان نیست .

أذلك خیر نزلأ أم شجرة الزقوم

خوب بودن زندگی بهشتیان و بدی زندگی دوزخیان امری روشن و آشکار است. بر این اساس سؤال از بهتر بودن زندگی بهشتیان نسبت به دوزخیان می تواند برای بیان شدت تفاوت این دو زندگی و قابل قیاس نبودن آنها می باشد.

121- سرزنش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 3

3 - بهشتیان برای ملامت و سرزنش دوزخیان ، از آنان جویای تحقق وعید های الهی برای منکران آیات خداوند خواهند شد .

و نادى . . . فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 3

3- پس از اتمام حسابرسی اعمال اهل جهنم ، شیطان آنان را سرزنش می کند و گمراهی آنان را معلول اندیشه و عمل خود آنان معرفی خواهد کرد .

وقال الشیطن لَمَا قَضَى الْأَمْرَ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقُّ وَعَدْتُكُمْ

مفسّران، از جمله احتمالاتی که برای «قضی الأمر» برشمرده اند این است که وقتی به حسابهای اهل قیامت رسیدگی شد، شیطان به اهل جهنم چنین خطابی خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 1

1 - سرزنش دوزخیان از سوی خداوند ، به خاطر حق ناپذیری های گذشته آنان

ألم تکن ءایتی تتلی علیکم . . . تکذّبون

استفهام در آیه فوق، استفهام توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 2

2- وجود عذاب های روحی (چون سرزنش) ، برای دوزخیان

ثمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 405

2- مأموران الهی، با به رخ کشیدن تکذیب گری ها و ناباوری های جهنمیان، آنان را بر آن موضع گیری، سرزنش خواهند کرد.

ثمّ يقال هذا الذی کنتم به تکذّبون

122- سرور دنیوی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 13 - 1

1 - جهنمیان، که در آرزوی هلاکت ناله سر می دهند، روزگاری در کنار خویشاوندان خود، دنیایی شاد و زندگی خرّمی داشتند.

یدعوا ثبورًا .. إنّهم کان فی أهله مسرورًا

123- سوگند جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 1

1 - سوگند به خدا و اعتراف حسرت بار دوزخیان در میان شراره های آتش، به گمراهی آشکار خویش در دنیا

تالله إن کنا لفی ضلل مبین

124- شدت ضعف جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 1

1 - دوزخیان، همواره ضعیف و لاغر مانده و در شدت گرسنگی به سر خواهند برد.

لایسمن ولایغنی من جوع

کلمه «جوع»، نکره است و چون کلام منفی است، بر عموم دلالت دارد. بنابراین هر گونه گرسنگی که به تصور می آید، درباره دوزخیان مصداق خواهد داشت.

125- شدت گرسنگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 1

1 - دوزخیان ، همواره ضعیف و لاغر مانده و در شدت گرسنگی به سر خواهند برد .

ص: 406

لایسمن و لایغنی من جوع

کلمه «جوع»، نکره است و چون کلام منفی است، بر عموم دلالت دارد. بنابراین هر گونه گرسنگی که به تصور می آید، درباره دوزخیان مصداق خواهد داشت.

126- شدت لاغری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 1

1 - دوزخیان، همواره ضعیف و لاغر مانده و در شدت گرسنگی به سر خواهند برد.

لایسمن و لایغنی من جوع

کلمه «جوع»، نکره است و چون کلام منفی است، بر عموم دلالت دارد. بنابراین هر گونه گرسنگی که به تصور می آید، درباره دوزخیان مصداق خواهد داشت.

127- شرک جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 2

2- شرک، سرآمد پلیدی ها و بارزترین جرم دوزخیان *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ... الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

تعبیر «الذی جعل...» - در پی اوصاف متعدد دوزخیان - می نماید که همه آن اوصاف، در شرک نهفته است و جدا آمدن «الذی جعل...»، می تواند اشاره به اهمیت آن داشته باشد.

128- شقاوت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 14

14 - شقاوت و تیره بختی ساکنان دوزخ

فمن زحزح عن النَّارِ و ادخل الجنة فقد فاز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 3

3 - اعتراف دوزخیان به استیلای شقاوت و گمراهی ، بر سراسر زندگی دنیوی آنان

ص: 407

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كُنا قومًا ضالِّين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 6

6 - « وفي الحديث أن أهل النار إذا دخلوها . . . « فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كُنا قومًا ضالِّين ، ربنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون « فيقفون أربعين سنه - ذلّ الهوان لا يجابون . . . ، ثم يجيهم الله جلّ جلاله « اخسئوا فيها و لا تكلمون » قال : فعند ذالك ييأسون من كلّ فرج و راحه و يغلق أبواب جهنم عليهم . . . » ;

در حدیث آمده است که جهنمیان آن گاه که وارد آتش می شوند [می گویند]: .. «فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كُنا قومًا ضالِّين...» پس چهل سال با ذلت و خواری توقف می کنند، در حالی که پاسخ داده نمی شوند... سپس خداوند - جلّ جلاله - جواب آنان را چنین می دهد: «اخسئوا فيها و لا تكلمون». امام(ع) فرمود: در این هنگام است که آنان از هر گونه گشایش و راحتی، مأیوس می گردند و درب های جهنم به روی آنها بسته می شود...».

129- شکنجه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 35 - 7

7 - شکنجه دوزخیان با طلا و نقره گداخته ، از عذاب های دردناک جهنم است .

و الذین یکنزون الذهب . . . فبشرهم بعذاب أليم. یوم یحمی علیها فی نار جهنم

130- شکنجه های روحی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 1

1- وجود شکنجه روحی برای دوزخیان ، افزون بر عذاب های شدید جسمی

ثمّ صبّوا فوق رأسه . . . ذق إنک أنت العزیز

تعبیر «ذق إنک. . .»، بیانگر اوج تحقیر و تمسخر آنان است که این خود نوعی شکنجه روحی می باشد.

131- شومی تکیه گاه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- آتش دوزخ ، تكيگاهي ناپسند و شوم براي دوزخيان است .

ص: 408

یغاثوا بماء کالمهل . . . و ساءت مرتقاً

«مرتفق» به مکانی گفته می شود که آدمی، در آن، مرفق و آرنج خود را بر زمین نهد و با ساق دست خود اهرمی بسازد و سر بر آن گذارده، استراحت کند. یاد کردن از جایگاه دوزخیان با این تعبیر، به منظور ریش خند کردن آن ها است.

132- صدای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 7 - 3

3 - از اهل دوزخ، ناخوشایندترین صداها برمی خیزد.

لها شهیقاً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این مطلب است که صدای برخاسته از دوزخ، به اعتبار اهل آن باشد، نه از خود آتش؛ چنان که در آیه 106 سوره «هود» بدان تصریح شده است.

133- صفات جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 10

10 - ستمگری، ویژگی مشترک همه دوزخیان است.

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4 - کافران دوزخی، مردمی لجوج و حق گریزاند.

وقالوا لو کنا نسمع أو نعقل ما کنا فی أصحاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 3

3 - حق گریزی، از ویژگی های مجرمان دوزخی

يوذّ المجرم .. تدعوا من أدبر و تولّى

ص: 409

134- صورت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 1, 2

1 - صورت زیان کاران دوزخی ، مواجه با هجوم مداوم شعله های آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار

«لَفَحَ» (مصدر «تلفح») به معنای سوزاندن است؛ یعنی، «آتش، چهره های آنها را می سوزاند». گفتنی است که به کارگیری فعل مضارع (تلفح)، بیانگر هجوم پی در پی شعله های آتش دوزخ می باشد.

2 - جمع شدن پوست لب ها و صورت دوزخیان ، با رسیدن حرارت آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» (مفرد «کالحون») به کسی گفته می شود که لب هایش از هم فاصله داشته و دندان هایش آشکار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 7

7 - «عن حذیفه ان النبی قال : إنّ الله إذا قال لأهل النار «اخشئوا فیها و لا تکلمون» عادت وجوههم قطعه لحم لیس فیها أفواه و لا مناخیر تردّد النفس فی أجوافهم ;

حذیفه از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت کرده [که آن حضرت فرمود:] آن گاه که خداوند به اهل آتش می گوید: «اخشئوا فیها و لا تکلمون». صورت های آنان به قطعه گوشتی تبدیل می شود که در آن دهان و بینی نیست و نفس در درون آنان تردد می کند».

135- ظلم جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 7

7 - گرفتاران به آتش دوزخ ، دارای پیشینه ستمکاری در دنیا

ربّنا انک من تدخل النار فقد اخزیته و ما للظالمین من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - ستمگری ، ویژگی مشترک همه دوزخیان است .

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 4

4 - ظلم ، مهم ترین مشخصه دوزخیان

احشروا الذين ظلموا.. فاهدوهم إلى صراط الجحيم

ص: 410

توصیف مشرکان دوزخی به ستم پیشگان، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إناک أنت العزیز الکریم

تحقیر، تمسخر و تویخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزیز» و «الکریم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

136- عجز جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 2

2 - ناتوانی دوزخیان از برآورد دقیق مدت زندگی دنیوی خود، در مقایسه با حیات اخروی

قالوا لبثنا یوماً أو بعض یوم فسئل العادین

«عدّ و تعداد» (مصدر «عادین») به معنای حساب نمودن و شماره کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 1

1 - طاغیان و دوزخیان، در جهنم از دیدن بهشتیان ناتوان خواهند بود.

وقالوا ما لنا لانری رجلاً کتّنا نعدّهم من الأشرار

مقصود از «رجال» در آیه شریفه، مؤمنان و تقوایپیشگان اند که در بهشت جای دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 63 - 2

2 - طاغیان در دوزخ، خود را از دیدن بهشتیان و مؤمنان ناتوان خواهند دید.

أم زاعت عنهم الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 24 - 1

1 - کافران و مشرکان دوزخی ، ناتوان از دفاع از خود در برابر عذاب الهی

أفمن یتقی بوجهه سوء العذاب یوم القیمه

«إتقاء» (مصدر «یتقی») به معنای سپر گرفتن جهت حفظ و دفاع از خود در برابر گزند است. دفاع از خود در برابر عذاب الهی به وسیله صورت - در حالی که اصولاً انسان ها برای دفاع از خود از دست و پا استفاده می کنند تا گزندی به صورتشان نرسد - بیانگر

ص: 411

اوج ناتوانی دوزخیان از دفع عذاب از خویش است.

137- عدم تساوی جهنمیان با بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 20 - 1

1 - نابرابری ، فرجام اخروی دوزخیان و بهشتیان

لايستوى أصحاب النار وأصحاب الجنة

138- عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 8

8 - رنج و عذاب دائمی دوزخیان

كلما فضجت جلودهم بدلناهم جلوداً غيرها ليدقوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 37 - 3

3 - عذاب دوزخ ، همواره دردناک و ناخوشایند برای دوزخیان

يريدون ان يخرجوا من النار و ما هم بخارجين منها

تصميم مستمر برای خروج، که از فعل مضارع «يريدون ان يخرجوا» به دست می آید، نشانه رنج دیدن دائمی دوزخیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 22, 20

20 - دوزخیان، از شدت عذاب یکدیگر بی خبرند.

لكل ضعف و لكن لاتعلمون

22 - عن أبي جعفر (ع) (فی حدیث طویل): .. «قالت أخرجهم لأولیهم ربنا هؤلاء اضلونا...» و قوله: «كلما دخلت امه لعنت أختها...»

برء بعضهم من بعض و لعن بعضهم بعضا يريد بعضهم ان يحج بعضا رجاء الفلج فيفلتوا من عظيم ما نزل بهم ... .

از امام باقر(ع) روایت شده که پس از تلاوت آیه «قالت أخرجهم ..» فرمود: گروهی از آنان (جهنمیان)، از گروه دیگر بیزارى جسته و به آنان نفرین می کنند، شاید بر گروه دیگر در احتجاج پیروز شوند و از عذاب بزرگی که به آن گرفتار شده اند رهایی یابند....

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 68 - 13

ص: 412

13 - خلود در آتش جهنم ، موجب عادت کردن دوزخیان یا کاسته شدن از رنج و عذاب نیست . *

نار جهنم خلدین فیها هی حسبهم . . . و لهم عذاب مقیم

تکرار «و لهم عذاب مقیم» پس از «نار جهنم» ممکن است در جهت دفع این توهم باشد که دوزخیان در اثر خلود، بدان انس می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 2

2 - وجود عذاب روحی برای دوزخیان ، افزون بر عذاب های جسمی

تلفح وجوههم النار . . . کلحون . ألم تکن ءیتی تتلی علیکم

سرزنش اهل دوزخ از سوی خداوند، به خاطر حق ناپذیری های گذشته شان، خود نوعی عذاب روحی برای آنان به شمار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 7

7 - « عن حذیفه ان النبی قال : إنَّ الله إذا قال لأهل النار « اخصنوا فیها و لا تکلمون » عادت وجوههم قطعه لحم لیس فیها أفواه ولا مناخیر تردّد النفس فی أجوافهم ;

حذیفه از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت کرده [که آن حضرت فرمود:] آن گاه که خداوند به اهل آتش می گوید: «اخصنوا فیها و لا تکلمون». صورت های آنان به قطعه گوشتی تبدیل می شود که در آن دهان و بینی نیست و نفس در درون آنان تردد می کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 2

2 - درخت زقوم ، منبع تغذیه اهل دوزخ (اصحاب شمال)

لأکلون من شجر من زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 56 - 3

3 - عذاب دوزخ ، خوردنی و آشامیدنی آن (میوه زقوم و آب داغ) جزای دوزخیان (اصحاب شمال)

هذا نزلهم يوم الدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مدثر - 74 - 31 - 5

5 - عذاب کردن دوزخیان ، تنها وظیفه فرشتگان گماشته شده بر دوزخ

عليها تسعه عشر . . . و ما جعلنا عدّتهم إلاّ فتنه للذين كفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «عدّه» به معنای جماعت (قاموس المحيط) و «فتنه» به معنای عذاب باشد؛ یعنی، «و ما جعلنا جماعتهم إلاّ عذاباً للذين كفروا».

ص: 413

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 12

12 - عذاب دوزخیان و اعطای نامه عمل به آنان از پشت سرشان ، نظام جزایی آگاهانه و مدبرانه خداوند است .

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ... وَيَصْلَى سَعِيرًا... بَلَى إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا

حرف «بلی» ممکن است به تمام مشخصات دسته دوم (وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ... ..) ارتباط داشته باشد. در این صورت پندار رجوع نکردن را، پنداری باطل و حوادث پیش آمده (اُوتِيَ كِتَابَهُ وِرَاءَ ظَهْرِهِ... .. يَصْلَى سَعِيرًا) را، رخدادی ثابت معرفی می کند. جمله «إِنَّ...» بیانگر این است که آن حادثه ها، برخاسته از ربوبیت و بصیرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 5 - 3,5

3 - نوشیدن اجباری مایع جوشان ، یکی از عذاب های دوزخیان است .

تسقی من عین ءانیه

5 - مأموران الهی در جهنم ، عهده دار عذاب دوزخیان *

تسقی

مجهول بودن «تسقی»، بیانگر وجود یک یا چند مأمور عذاب در دوزخ است.

139- عذاب روحی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 2

2 - وجود عذاب روحی برای دوزخیان ، افزون بر عذاب های جسمی

تلفح وجوههم النار... کلحون . ألم تکن ءایتی تتلی علیکم

سرزنش اهل دوزخ از سوی خداوند، به خاطر حق ناپذیری های گذشته شان، خود نوعی عذاب روحی برای آنان به شمار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- وجود عذاب روحی علاوه بر شکنجه جسمی برای دوزخیان

و هم فیها یختصمون

فعل مضارع (یختصمون) دلالت بر استمرار منازعه دوزخیان دارد که می تواند نوعی عذاب روحی برای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 2

2- وجود عذاب های روحی (چون سرزنش) ، برای دوزخیان

ثم قیل لهم این ما کنتم تشرکون

ص: 414

140- عذابهای جسمی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 1

1- وجود شکنجه روحی برای دوزخیان ، افزون بر عذاب های شدید جسمی

ثم صَبَّوْا فَوْقَ رَأْسِهِ .. ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ

تعبیر «ذُقْ إِنَّكَ..»، بیانگر اوج تحقیر و تمسخر آنان است که این خود نوعی شکنجه روحی می باشد.

141- عذابهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 64 - 2

2- دوزخیان ، هرگز از آتش دوزخ جدا نشده و پیوسته در آن خواهند سوخت .

اصلوها اليوم

«صلا» در اصل به معنای لزوم است. از این رو «اصلوها» به معنای «الزموها» (باید ملازم و هم راه عذاب دوزخ باشید) خواهد بود (لسان العرب و مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 64 - 4

4- آتش ، مهم ترین خصوصیت دوزخ و اصلی ترین عذاب دوزخیان است .

جهنم يصلونها .. إنهم صالوا النار ... فزده عذاباً ضعفاً فی النار ... تخاصم أه

از تعبیرهای به کار رفته درباره دوزخ؛ مانند ورود به آتش (صالوا النار) و عذاب دوچندان آتش (عذاباً ضعفاً فی النار) و اهل آتش، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 3

3- بی غذایی و تن در دادن دوزخیان به خوردن خار بی ارزش و صدمه زننده ، از شکنجه ها و عذاب های جهنم است .

ليس لهم طعام إلا من ضريع

ص: 415

142- عصیان جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 21 - 5

5 - بی باکی در برابر خدا و سرکشی در مقابل وحی ، ویژگی دوزخیان

لایستوی أصحاب النار و .. لو أنزلنا هذا القرآن علی جبل لرأیته خشعًا

با استفاده از ارتباط این آیه و آیه قبل، و تعریضی که این آیه نسبت به تأثیرناپذیران از آیات وحی دارد، برداشت یاد شده به دست می آید.

143- عطش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 25 - 2

2 - طغیان گران در دوزخ ، گرفتار عطش شدید و طاقت فرسا خواهند بود .

إلّا حمیمًا و غساقًا

«إلّا» برای استثنای «حمیم» و «غساق» از «شراباً» است؛ بنابراین دوزخیان این دو مایع را خواهند آشامید. تن دادن به این نوشیدنی ها، نشانه شدت تشنگی آنان است.

144- عقیده جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 21

21 - ربوبیت خداوند مورد پذیرش و اذعان دوزخیان قرار خواهد گرفت.

قالت .. ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 8

8 - عذاب آخرت، بازتاب عمل انسان، حتی در باور دوزخیان

قالت . . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 8

8 - گسترہ قدرت الہی در جہان واپسین ، مورد باور تمامی انسان ہا حتی دوزخیان

و نادوا یملک لیقض علینا ربک

ص: 416

از این که جهنمیان نجات خود را به دست خداوند می دیدند و فرشتگان را به شفاعت می طلبیدند، استفاده می شود که حتی دوزخیان نیز در قیامت به قدرت الهی باور دارند.

145- علایق جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 4

4- طاغیان و دوزخیان، مشتاق دیدن مؤمنان و مطلع گشتن از سرنوشت آنان هستند.

وقالوا ما لنا لانی رجلاً

146- علم اخروی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 6 - 2

2- دوزخیان در قیامت، به حاکمیت اراده خداوند بر آتش جهنم، به روشنی پی خواهند برد.

نار الله

استناد «نار» به «الله»، بیانگر آن است که، استناد آتش جهنم به خداوند، بر کسی پوشیده نخواهد ماند، گرچه درباره آتش های دنیا، این حقیقت مخفی مانده و استناد آن به اسباب و علل مادی، انسان را از آن غافل ساخته باشد.

147- علم جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 3

3- تمامی دوزخیان - از هر ملتی در همه اعصار - از فرستادگان الهی برخوردار بوده و به دلایل و برهان های آنان آگاه شدند.

قالوا أو لم تک تأتیکم رسلکم بالبینت قالوا بلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 7

7- دوزخیان، آگاه به مقام ویژه موکل دوزخ در پیشگاه خداوند

از درخواست وساطت جهنمیان از فرشته موکل دوزخ و نیز به کار بردن عبارت «ربّک»، مطلب بالا استفاده می شود.

148- عوامل ازدیاد عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 19

19- كمك خواهی دوزخیان ، افزایش دهنده عذاب و زمینه تحقیر افزون تر ایشان است .

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل یشوی الوجوه

فعل «یغاثوا» (فریادرسی می شوند) استهزای دوزخیان است و «یشوی الوجوه» از سوزاندن و عذابی اضافه بر عذاب موجود خبر می دهد.

149- عوامل رد استمهال جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 2

2- ردّ درخواست های دوزخیان از سوی خدا ، بازتاب استهزای آنان نسبت به مؤمنان در دنیا

قال اخسؤا فیها . . . إنه کان فریق من عبادی ... فاتخذتموهم سخریاً

150- عوامل سرزنش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 1

1- سرزنش دوزخیان از سوی خدا ، به خاطر استهزای آنان نسبت به بندگان مؤمن در دنیا

فاتخذتموهم سخریاً . . . وکنتم منهم تضحکون

«إتخاذ» (مصدر «اتخذتم») به معنای گرفتن و «سخری» به معنای استهزا و ریشخند است. «إنساء» (مصدر «أنسوا») نیز به معنای فراموشاندن و از خاطر بردن است. ضمیرهای خطاب مربوط به کافران و ضمیرهای غیبت مربوط به مؤمنان می باشد.

151- عوامل شدت تشنگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 54 - 1

1 - عارض شدن تشنگی بسیار شدید بر دوزخیان (اصحاب شمال) ، به محض فارغ شدن از خوردن میوه « زَقُّوم »

لأكلون من شجر من زَقُّوم .. فشربون عليه من الحميم

به کارگیری «فا» در «فشاربون» و نیز قید «علیه»، می رساند که نوشیدن آب بعد از خوردن از «زَقُّوم»، بی درنگ و بلافاصله

ص: 418

انجام خواهد گرفت و این حکایت از تشنگی شدید دوزخیان دارد که با خوردن «زقوم» بر ایشان عارض خواهد شد.

152- عوامل گمراهی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 3

3- پس از اتمام حسابرسی اعمال اهل جهنم، شیطان آنان را سرزنش می کند و گمراهی آنان را معلول اندیشه و عمل خود آنان معرفی خواهد کرد.

وقال الشیطن لَمَّا قَضَى الْأَمْرَ إِنَّ اللَّهَ وَعْدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَعَدْتُكُمْ

مفسران، از جمله احتمالاتی که برای «قضی الأمر» برشمرده اند این است که وقتی به حسابهای اهل قیامت رسیدگی شد، شیطان به اهل جهنم چنین خطابی خواهد کرد.

153- غذای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 2,3

2 - درخت زقوم، منبع تغذیه اهل دوزخ (اصحاب شمال)

لَأَكْلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُومٍ

3 - اهل دوزخ (اصحاب شمال)، برای رفع گرسنگی ناچار به تغذیه از درخت زقوم خواهند بود.

لَأَكْلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُومٍ

آوردن «لام» تأکید، بیانگر آن است که تغذیه اهل دوزخ از «زقوم» تردیدناپذیر است؛ زیرا آنان برای رفع گرسنگی چاره ای جز آن ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 53 - 1

1 - دوزخیان از فرط گرسنگی به پر کردن شکم خود از میوه «زقوم» می پردازند.

فمألون منها البطون

154- غضب بر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 22 - 4

ص: 419

4- مأموران دوزخ، آکنده از خشم و نفرت نسبت به دوزخیان

کَلَّمَا أَرَادُوا . . . وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

155- فرجام اخروی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 20 - 1

1 - نابرابری، فرجام اخروی دوزخیان و بهشتیان

لايَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 4 - 1

1 - چشیدن آتش سوزان و گرفتاری به رنج و مشقت آن، فرجام کسانی است که حضورشان در صحنه قیامت، همراه با خفت و خواری است.

وجوه یومئذ خشعه . . . تصلی نارًا حامیه

«صلی النار»: یعنی، حرارت آتش را به سختی چشید (قاموس).

156- فرجام جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 10

10 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) قادر به تغییر سرنوشت شوم (دوزخی بودن) مشرکان نیست.

ما كان للنبي . . . من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم

از اینکه نام پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خصوص ذکر شده است، استفاده می شود که نه تنها دعای سایر مؤمنان در حق مشرکان بی نتیجه است بلکه حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم نمی تواند سرنوشت آنان را با استغفار تغییر دهد.

157- فرجام شوم جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 12

12 - دوزخ ، جایگاهی بد برای دوزخیان

وئس المصیر

ص: 420

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 19

19- فرجام نیک متقین بهستی ، غیرقابل قیاس با فرجام سخت دوزخیان

مثل الجنة التي وعد المتقون .. كمن هو خلد في النار

158- فلسفه عجز جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 3

3 - طاغیان و دوزخیان ، در جستجوی علل و چرایی ناتوانی شان از دیدن مؤمنان و جایگاه آنان

وقالوا ما لنا لاني رجلاً

لام در «لنا» متضمن معنای علت است و «ما لنا ..»؛ یعنی، به چه علت ما نمی توانیم مؤمنان را ببینیم؟ به سخن دیگر مقصود آیه شریفه، این نکته است که دوزخیان از علل و چرایی ناتوانی شان از دید بهشتیان پرسش می کنند؛ نه از خود دیدن.

159- قبض روح جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 22

22- « عن أمير المؤمنين (ع) : ... انه ليس أحد من الناس تفارق روحه جسده حتى يعلم إلى أي المنزلين يصير ، إلى الجنة أم النار . . . إن كان عدواً لله فتحت له أبواب النار . . . ونظر إلى ما أعدّ الله له فيها . . . كلّ هذا يكون عند الموت . . . قال الله تعالى . . . « الذين تتوفاهم الملائكة ظالمي أنفسهم . . . فادخلوا أبواب جهنم . . . » . . . »

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: .. روح از بدن هیچ یک از مردم جدا نمی شود تا اینکه بدانند به سوی کدام یک از دو جایگاه می رود: بهشت یا آتش ...؟ اگر دشمن خدا باشد، درهای آتش برای او باز می شود ... و به آنچه خدا در آن جا برایش آماده کرده است، نگاه می کند ... این همه هنگام مرگ خواهد بود ... خدای تعالی فرمود: الذين تتوفاهم الملائكة ظالمي أنفسهم ... فادخلوا أبواب جهنم ...».

160- قدرت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 20 - 7

7- نوعی اراده و توان محدود ، برای دوزخیان وجود دارد .

ص: 421

كلّما أرادوا أن يخرجوا منها أعيدوا فيها

161- کثرت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 4

4 - جهنم ، در شگفت از کثرت و انبوهی کافران و دوزخیان *

و تقول هل من مزيد

برداشت یاد شده بدان احتمال است که سؤال «هل من مزيد» از روی انکار و اعجاب باشد؛ یعنی، آن قدر کافران را در خود جای داده که به شگفتی آمده و می پرسد: آیا به راستی هنوز هم کافرانی افزون تر وجود دارند؟!

162- کفر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 28 - 5

5- انحراف و کفر انسان های دوزخی ، ناشی از سوء اختیار خود آنان است ؛ نه معلول عوامل جبری .

وقد قدّمت إليکم بالوعید

تعبیر «وقد قدّمت إليکم بالوعید» بدان معنا است که بر گمراهان، قبلاً اتمام حجت شده است و دیگر مجالی برای جدال و تخاصم نیست. لازم اتمام حجت و مجرم بودن فرد، این است که او مجبور نبوده و به سوء اختیار خود، علیه حجت الهی اقدام کرده است.

163- کیفر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 182 - 8،9

8 - عذاب دوزخیان ، هرگز ستمی از سوی خداوند بر آنها نیست .

ذوقوا عذاب الحریق . . . و انّ الله لیس بظلام للعبيد

بنابر اینکه «انّ الله . . .»، خبر برای مبتدایی محذوف باشد (الأمر و الشّأن انّ الله لیس . . .)، بر این مبنا، مراد از ستم نکردن خداوند - به قرینه «ذلک بما قدّمت ایدیکم» - این است که خداوند در کیفر دادن ستم نمی کند.

9 - عذاب دوزخیان ، هرگز فزونتر از اقتضای عملکرد آنان نخواهد بود .

ذوقوا عذاب الحریق. ذلک بما قدّمت ایدیکم و انّ اللّٰه لیس بظلام للعبید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 422

35 - آتش ، وسیله ای برای عذاب دوزخیان

فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 4، 5، 8، 9، 14

4 - رویش پوست جدید بر بدن ، پس از بریان شدن و سوختن آن در آتش جهنم

كَلَّمَا نَضَجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا

5 - پوست ، واسطه عذاب آدمی در جهنم

كَلَّمَا نَضَجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ

با توجه به اینکه «لیدوقوا» متعلق به «بدلناهم» است، برداشت فوق استفاده شده است.

8 - رنج و عذاب دائمی دوزخیان

كَلَّمَا نَضَجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ

9 - رویش مجدد پوست ، وسیله تداوم چشاندن عذاب به دوزخیان

كَلَّمَا نَضَجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ

14 - عزت و حکمت الهی ، مقتضی عذاب مستمر دوزخیان کفرپیشه *

انّ الذين كفروا .. انّ الله كان عزيزاً حكيماً

بنابر اینکه جمله «انّ الله ..»، بیان علتی برای «سوف نصليهم ناراً» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 29 - 11

11 - آتش همواره دوزخ ، جزای ستمگران و کیفری مناسب برای آنان

فتكون من اصحاب النار و ذلك جزؤا الظالمين

«جزاء» در لغت به معنی کیفر و پاداشی است که کافی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 4

4 - دوزخیان ، خواستار مجازات خویش در صورت بازگشت دوباره به گناه و عصیان ، بعد از فرصت داده شده

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عَدْنَا فَإِنَّا ظَلْمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 46 - 1

1 - جوشش زقوم ، در درون دوزخیان ، چونان جوشش آب های داغ

کغلی الحمیم

ص: 423

1 - جهنمیان به میزان کردار خویش ، کیفر خواهند شد .

جزاء وفاقاً

«جزاء» مصدر است و نصب آن، یا براساس مفعول مطلق بودن آن است؛ یعنی، «یجزون جزاءً» و یا با تأویل به مشتق رفتن، حال برای «حمیم» و «غسّاق» است. در صورت اول، مراد این است که کیفر آنان، کیفری مناسب و به میزان گناه آنان خواهد بود و در صورت دوم، همان «حمیم» و «غسّاق» کیفر مناسب آنان است. هر یک از دو احتمال، می تواند مبنای برداشت یاد شده باشد. «وفاقاً» گرچه مصدر است؛ ولی چون صفت می باشد، به معنای «موافقاً» خواهد بود.

164- کیفیت آشامیدن جهنمیان

1- جباران منحرف ، آب چرکین جهنّم را جرعه جرعه با کراهت تمام خواهند نوشید .

یسقی من ماء صدید. یتجرّعه و لایکاد یسیغه

«إسأغه» به معنای ریختن شراب در حلق است. بنابراین مراد از «لایکاد یسیغه» این است که آنان نمی خواهند به چنین نوشیدنی نزدیک شوند.

165- کیفیت عذاب جهنمیان

5 - « عن النبی (صلی الله علیه و آله) قال : « إنَّ جهنّم لَمَّا سیق إليها أهلها تلقتهم بعنق » ، فلفحتهم لفتحه فلم تدع لحمًا علی عظم إلاّ ألقته علی العرقوب ؛

از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده است که فرمود: آن هنگام که اهل جهنم را به سوی آن سوق دهند، آتش جهنم با سرعت با آنان روبه رو خواهد شد. پس آنان را به گونه ای خواهند سوزاند که گوشتی بر استخوانی باقی نخواهد گذاشت؛ مگر این که بر پاشنه پاهایشان می ریزد».

166- کیفیت ورود جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 9

ص: 424

9- «عن أبي عبدالله (ع) عن أبيه، عن جدّه (ع) قال: للنار... باب يدخل منه فرعون و هامان و قارون و باب يدخل منه المشركون و الكفار... و باب يدخل منه بنو أمية... و باب يدخل منه مبغضونا و محاربونا و خاذلونا و انه لأعظم الأبواب و أشدها حرّاً؛

از امام سجاده (ع) روایت شده است که فرمود: برای آتش... دری است که فرعون، هامان و قارون از آن داخل می شوند و دری است که مشرکان و کافران از آن داخل می شوند... و دری است که بنی امیه از آن داخل می شوند... و دری است که از آن داخل می شوند کسانی که بغض ما را در دل دارند و با ما در ستیزند و ما را یاری نمی کنند و این بزرگ ترین و سوزنده ترین آن درهاست...».

167- کینه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 5

5 - کینه توزی و دشمنی دوزخیان نسبت به یکدیگر

فأتهم عذاباً ضعفاً من النار... فما كان لكم علينا من فضل

168- گرسنگی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 66 - 3

3 - دوزخیان ستمگر، در حال گرسنگی شدید به سر خواهند برد.

فمالتون منها البطون

پر کردن شکم از خوراکی های بسیار ناگوار، نشانه شدت گرسنگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 6 - 3، 1

1 - دوزخیان، گرفتار گرسنگی و نیازمند غذا خواهند شد.

ليس لهم طعام

3 - بی غذایی و تن در دادن دوزخیان به خوردن خار بی ارزش و صدمه زننده، از شکنجه ها و عذاب های جهنم است.

ليس لهم طعام إلا من ضريع

169- گروههای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 7،8

7 - جهنمیان به صورت امتهایی مجزا از یکدیگر وارد دوزخ می شوند.

کلما دخلت أمة لعنت أختها

8 - ورود دوزخیان به جهنم، تدریجی و گروه گروه خواهد بود.

کلما دخلت أمة لعنت أختها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 1

1 - کافران پس از حسابرسی اعمالشان ، دسته دسته و گروه گروه به دوزخ رانده خواهند شد .

و وضع الكتب . . . و وقیت کلّ نفس ما عملت ... و سيق الذین کفروا إلى جهنم زمراً

«زمره» (مفرد «زمر») به معنای گروه و دسته است که به دنبال گروه و دسته ای دیگر باشند. بنابراین پیام آیه شریفه این می شود که کافران به چند دسته تقسیم شده؛ آن گاه دسته دسته به دنبال هم وارد دوزخ خواهند شد.

170- گفتگوی بهشتیان با جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 4

4 - دوزخیان ، از داخل جهنم ، توانا بر گفتگو با بهشتیان و بهشتیان نیز قادر بر سخن گفتن با دوزخیان هستند .

و نادى اصحاب النار اصحاب الجنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 56 - 1،2

1 - سخن گفتن بهشتیان با هم نشینان کافر دنیایی خویش ، به وقت مشاهده آنان در دوزخ

فرءاه فى سواء الجحيم . قال تالله إن كدت

2- امکان برقراری ارتباط و سخن گفتن بهشتیان با دوزخیان ، به وقت مشاهده آنان در دوزخ

فرءاه فى سواء الجحيم . قال تالله إن كدت

171- گفتگوی جهنمیان با بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 4

ص: 426

4- دوزخیان، از داخل جهنم، توانا بر گفتگو با بهشتیان و بهشتیان نیز قادر بر سخن گفتن با دوزخیان هستند.

و نادى اصحاب النار اصحاب الجنة

172- گفتگوی خدا با جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 6

6- سخن گفتن خداوند، با جهنمیان در آخرت

فذوقوا فلن نزيدكم إلا عذاباً

خطاب «فذوقوا» ممکن است در آخرت صادر شود و این آیه حاکی از آن باشد و نیز ممکن است در همین دنیا و با مفروض گرفتن مخاطبانی حاضر، القا شده باشد که شیوه ای مبالغه آمیز در تهدید است. برداشت یاد شده براساس اولین احتمال است.

173- گلایه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 1

1 - شکوه دوزخیان از نقش اصلی پیشوایان مجرم خویش در گمراهی آنان

و ما أضلنا إلا المجرمون

174- گمراهی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 3

3- اعتراف دوزخیان به استیلای شقاوت و گمراهی، بر سراسر زندگی دنیوی آنان

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قوماً ضالين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 6

6 - « وفي الحديث أنّ أهل النار إذا دخلوها . . . » فقالوا ربّنا غلبت علينا شقوتنا و كُنّا قومًا ضالّين ، ربّنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون
« فيقفون أربعين سنه - ذلّ الهوان لا يجابون . . . ، ثم يجيهم الله جلّ جلاله « اخسئوا فيها و لا تكلمون » قال : فعند ذلك يأسون من كلّ
فرج و راحه و يغلق أبواب جهنّم عليهم . . . » ;

در حدیث آمده است که جهنمیان آن گاه که وارد آتش می شوند [می گویند:].. «فقالوا ربّنا غلبت علينا شقوتنا و كُنّا قومًا

ص: 427

ضالین...» پس چهل سال با ذلت و خواری توقف می کنند، در حالی که پاسخ داده نمی شوند... سپس خداوند - جلّ جلاله - جواب آنان را چنین می دهد: «اخشئوا فیها و لا تکلمون». امام(ع) فرمود: در این هنگام است که آنان از هر گونه گشایش و راحتی، مأیوس می گردند و درب های جهنم به روی آنها بسته می شود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 4

4 - کسانی که در قیامت به روافتان به سوی جهنم سوق داده می شوند ، دارای شوم ترین جایگاه و بی راهه ترین مسیراند .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم أولئک شرّ مکاناً و أضلّ سبیلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «الذین» مبتدا و «أولئک» خبر آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 1

1 - سوگند به خدا و اعتراف حسرت بار دوزخیان در میان شراره های آتش ، به گمراهی آشکار خویش در دنیا

تالله إن کنا لفی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 28 - 5

5- انحراف و کفر انسان های دوزخی ، ناشی از سوء اختیار خود آنان است ; نه معلول عوامل جبری .

وقد قدّمت إلیکم بالوعید

تعبیر «قد قدّمت إلیکم بالوعید» بدان معنا است که بر گمراهان، قبلاً اتمام حجت شده است و دیگر مجالی برای جدال و تخاصم نیست. لازمه اتمام حجت و مجرم بودن فرد، این است که او مجبور نبوده و به سوء اختیار خود، علیه حجت الهی اقدام کرده است.

175- گناه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 3

3 - دروغ شمردن آیات الهی ، اساسی ترین جرم دوزخیان

ألم تكن آیتی تتلی . . . بها تکذّبون

176- لباس جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 6,8

ص: 428

6- برای شرک پیشگان منکر ربوبیت خدا، در دوزخ جامه هایی از آتشی ویژه می برند و بر آنان می پوشانند.

فالدین كفروا قَطَّعت لهم ثياب من نار

تکثیر «نار» نشانگر این نکته است که جامه هایی که برای اهل شرک خواهند برید از جنس آتشی به خصوص خواهد بود نه از هر آتشی.

8- جامه های آتشین در دوزخ، جامه هایی است بسیار آزار دهنده و سخت سوزاننده.

قَطَّعت لهم ثياب من نار

تکثیر «نار» علاوه بر این که بیانگر نوعی خاص از آتش است نشاندهنده شدت سوزانندگی و آسیب رسانی آن نیز می تواند باشد.

177- لبهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 3، 2

2- جمع شدن پوست لب ها و صورت دوزخیان، با رسیدن حرارت آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» (مفرد «کالحن») به کسی گفته می شود که لب هایش از هم فاصله داشته و دندان هایش آشکار باشد.

3- بدمنظری دوزخیان، در نتیجه جمع شدن پوست صورت و لب های آنها و آشکار ماندن دندان هایشان

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» ظاهراً کنایه از زشت رویی و بدمنظری دوزخیان است.

178- لجاجت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4- کافران دوزخی، مردمی لجوج و حق گریزاند.

وقالوا لو کنا نسمع أو نعقل ما کنا فی أصحاب السعیر

179- محرمات جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 7

7 - تحریم روزی های بهشت بر اهل دوزخ ، دلیل خودداری بهشتیان از اهدای آب و دیگر مواهب درخواستی دوزخیان به ایشان

أن أفيضوا علينا .. قالوا إن الله حرمهما على الكافرين

ص: 429

180- محرومیت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 40 - 6

6- کافران دوزخی، از هر گونه لطف و رحمت خداوند محروم اند.

و لا هم ينظرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «ینظرون» فعل مضارع مجهول از ثلاثی مجرد و از ماده «نظره» باشد که به معنای رحمت است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 6

6 - دوزخیان، محروم از گفتگوی مستقیم با خداوند *

و نادوا یملک لیقض علینا

از این که جهنمیان برای رفع عذاب از خود، نگهبانان جهنم را واسطه قرار می دهند، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 34 - 7

7 - محکومان به آتش دوزخ، محروم از یار و مددکار در قیامت

و مأویکم النار و ما لکم من نصرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 11 - 3

3 - کافران دوزخی، مورد نفرین خدا و محروم از رحمت و لطف او هستند.

فسحَقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ

«سحق» به معنای «بُعد» است و در این آیه، به جای لعن و نفرین به کار رفته است و مراد از آن، دوری از رحمت و لطف الهی می باشد.

3 - درنگ دوزخیان در جهنم ، همراه با بی نوایی و محرومیت از خواسته ها است .

لبثین فیها أحقاباً

تمام مشتقات «حقب»، به یک اصل و ریشه برمی گردد که به معنای حبس است. درباره سالی که باران در آن بند آمده باشد، گفته می شود: «حقب العام» (مقایس اللغه). «أحقاب» - چنان که زمخشری گفته - ممکن است جمع «حَقَب» باشد؛ یعنی،

ص: 430

کسی که به کمیابی خیرات و رزق گرفتار شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 27 - 4

4 - محرومیت دوزخیان از هوای مطبوع و آب ، عقوبتی مناسب با انکار معاد

لایذوقون فیها بردًا و لا شرابًا . . . إثم کانوا لایرجون حسابًا

کیفر دوزخیان در آیات پیشین، به دو صورت نفی و اثبات بیان شده است؛ آنان از هوای سرد و نوشیدنی، محروم اند(نفی) و به نوشیدن «حمیم» و «غساق» مجبور خواهند بود(اثبات). «جزاء وفاقاً» آن را کیفری مناسب با کردار آنان - که آن هم به صورت نفی و اثبات بوده - بیان کرده است؛ آنها معاد را باور نداشتند(نفی) و آیات خدا را تکذیب می کردند(اثبات). آیه «جزاء وفاقاً» دلالت دارد که محرومیت، کیفری مناسب با بی اعتقادی است و نوشیدن مایع داغ و چرکین، کیفر مناسب تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 34 - 4

4 - آرمیدن متقین در سایه بوستان ها و می گساری آنان ، در برابر محرومیت جهنمیان از خنکی و نوشیدنی ، انعکاسی از تقابل آثار طغیان گری و تقوا است .

لایذوقون فیها بردًا و لا شرابًا . . . حدائق و أعتبا . . . و کأسًا دهاقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 13 - 2

2 - دوزخیان در آخرت ، از حضور شادمانه نزد خویشاوندان خود محروم خواهند بود .

إِنَّه کان فی أهله مسرورًا

مقایسه دو تعبیر «ینقلب إلی أهله» (در آیات پیشین) و «کان فی أهله»، گویای این است که گرفتاران دوزخ، از لذت همنشینی با خویشاوندان خود بهره ای نمی برند.

181- مدت زندگی دنیوی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 4

4 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) إنَّ الله إذا أدخل أهل الجنَّة الجنَّة وأهل النار النار قال لأهل الجنة: « كم لبثتم في الأرض عدد سنين؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض يوم قال لنعم ما اتجرتم في يوم أو بعض يوم رحمتي ورضواني و جنتي أسكنوا في ها خالدین مخلدین ثم يقول: يا أهل النار « كم لبثتم في الأرض عدد سنين قالوا لبثنا يوماً أو بعض يوم » فيقول: بس ما اتجرتم في يوم أو بعض يوم ناری و سنخطى أمكثوا فيها خالدین ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: همانا خدا وقتی که اهل بهشت را در بهشت و اهل آتش را در آتش داخل می کند، به بهشتیان می گوید «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می دهند: «لبثنا يوماً أو بعض يوم». خدا می فرماید: چه خوب تجارتی کردید در

ص: 431

یک روز یا قسمتی از آن! اینک [این] رحمت، رضوان و بهشت من است، در آن ساکن شوید همیشه و جاویدان. سپس می فرماید: ای اهل آتش «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می دهند: «لبثنا يوماً أو بعض یوم». پس خدا می فرماید: چه بد تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از یک روز. اینک، [این] آتش و خشم من است، در آن همیشه بمانید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 3

3 - دوزخیان تعیین دقیق مدت درنگ در دنیا را، به فرشتگان حسابگر ارجاع خواهند داد .

قالوا لبثنا .. فسئل العاذین

182- مراتب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 2,5

2- تفاوت مراتب مستکبران و عصیان گران در استحقاق آتش دوزخ

علی الرحمن عتیّاً . ثمّ لنحن أعلم بالذین هم أولى بها صلیّاً

5- خداوند از هرکسی ، به مرتبه و میزان استحقاق دوزخ برای هر یک از مستکبران و عصیان گران دانایتر است .

ثمّ لنحن أعلم بالذین هم أولى بها صلیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 7

7 - وجود طبقات مختلف برای دوزخیان

لیکونا من الأسفلین

برداشت یاد شده بر این پایه است که مراد از «أسفلین» افراد درکات پایین تر دوزخ باشد؛ نه این که صرفاً به تحقیر و ذلیل شدن اغواگران اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 19 - 2

2- وجود تفاوت درجات ، در بهشت برای مؤمنان و در دوزخ برای کافران *

و لکلّ درجاتٍ ممّا عملوا

برداشت بالا- بنابراین است که «لکلّ» به معنای هر یک از مؤمنان و هر یک از کافران باشد که در آیات پیشین به عنوان «مسلم» و «منکر معاد» از آنان یاد شد.

ص: 432

183- مرگ جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 14 - 4

4 - تکذیب کنند قیامت ، در آتش دوزخ همواره در حال مرگ و زندگی بوده و به دفعات بی شمار می میرند و زنده می شوند .

لاتدعوا الیوم ثبورًا وحدًا و ادعوا ثبورًا کثیرًا

از دیدگاه مفسران، این که به کافران گفته می شود: «درخواست هلاکت بار خود را بسیار تکرار کنند» یا به خاطر این است که آنان به دفعات زنده می شوند، و باز می میرند. پس باید برای هر بار زنده شدن و عذاب شدن، درخواست مرگ کنند و یا به این سبب است که عذاب الهی کافران متعدد و گوناگون است. پس باید آنان برای هر یک از آنها، درخواست مرگ کنند. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه اول است.

184- مسؤولیت گریزی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 3

3 - تلاش دوزخیان برای انداختن بار گناه خویش بر دوش دیگران

و ما أضلنا إلا المجرمون

185- مشکلات اخروی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 1

1 - دوزخیان در صحنه قیامت دارای موقعیتی بسیار شوم و دشوار

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

هدف از بیان ناخوشایندی بهشتیان از مشاهده دوزخیان و بیان دعای آنان پس از مشاهده ناخواسته ترسیم موقعیت دشوار و شوم دوزخیان است.

186- مشکلات جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 11، 12، 5

5 - راهیان بهشت پس از مشاهده وضعیت نابهنجار دوزخیان و منظره هولناک دوزخ ، به دعا خواهند پرداخت

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

ص: 433

11 - اعرافیان با نگاهی ناخواسته منظره ناخوشایند دوزخیان را مشاهده خواهند کرد .

و إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ضمیر «ابصرهم» و «قالوا» اصحاب اعراف باشد.

12 - مشاهده منظره ناهنجار دوزخیان ، برانگیزنده اعرافیان به دعا به درگاه خداوند برای دور ماندن از ابتلا به سرنوشت آنها

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

187- معارفه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 13

13- جهنم یان در آخرت یکدیگر را شناخته و حوادث دنیا را به خاطر خواهند آورد .

ویرزوا لله جمیعاً فقال الضعفوا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعاً فهل أنتم مغن

188- ممنوعیت استغفار برای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 113 - 7

7 - استغفار برای آنان که دوزخی بودنشان قطعی است ، ممنوع می باشد .

ما کان . . . أن یستغفروا . . . من بعد ما تبین لهم أنهم أصحاب الجحیم

189- منازعه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 10

10 - جهنم، جایگاهی آکنده از جدال و ستیز دوزخیان با یکدیگر

کلما دخلت . . . قالت آخریهم لأولیهم ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- زندگی بهشتیان آکنده از صلح و سلامت و به دور از کشمکشهایی مانند جدال دوزخیان است .

ونزعنا ما فی صدورهم من غل

هدف از بیان پاکیزگی دل های بهشتیان از کینه و عداوت پس از گوشزد کردن نزاع دوزخیان، مقایسه دو جایگاه از جهت صفا و

ص: 434

صمیمیت و عداوت و کینه توزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 60 - 5

5 - طاغیان و پیروانشان ، در صدد تبرئه خود و مقصر دانستن دیگری در دوزخی شدن آنان هستند .

قالوا بل أنتم لا مرحبًا بكم أنتم قدّمتموه لنا فبئس القرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 64 - 3

3 - اهل دوزخ ، به عذاب تخاصم و ستیزه جویی گرفتار خواهند شد .

إنّ ذلك لحقّ تخاصم أهل النار

190- منشأ عذاب جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 6

6- علم خداوند ، ضامن و پشتوانه تعیین دقیق میزان و مرتبه استحقاق هر کس برای دوزخ

لنحن أعلم بالذین هم أولى بها

بیان داناتر بودن خداوند نسبت به اولویت ها، صرفاً به منظور نشان دادن برتری آگاهی خداوند نیست؛ بلکه به نظر می رسد مقصود، بیان اجرا و سازمان یافتن عذاب ها، براساس اولویت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 77 - 4

4 - عذاب کافران در دوزخ ، به اراده خدا و تحت فرمان او است .

حتّی إذا فتحنا علیهم بابًا ذا عذاب شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عذاب دوزخیان در قیامت ، در اختیار خداوند و به دست او است .

فلن نزدکم

ص: 435

191- موانع شنوایی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 100 - 4

4- شدت عذاب ها و طنین فریاد ، مانع شنیدن مشرکان در جهنم خواهد شد .

لهم فیها زفیر و هم فیها لایسمعون برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «لهم فیها

192- موانع فرار جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 9 - 1,3

1 - احاطه ستون هایی امتداد یافته و بسیار بر آتش جهنم ، راه فرار را بر جهنمیان می بندد .

فی عمد ممدده

«عمد»، (جمع «عمود») (ستون) است. در صورتی که «فی عمد» متعلق به «مؤصده» باشد؛ مفاد آیه این خواهد بود که: آتش جهنم، در مجموعه ای از ستون های سر به فلک کشیده، قرار گرفته است و گریز از آن ستون ها، امکان پذیر نیست.

3 - جهنمیان ، در عمودهایی بلند به بند کشیده شده ، راه فراری نخواهند داشت . *

فی عمد ممدده

مراد از «عمد»، ممکن است عمودهایی باشد که نظیر «غل»، برای بستن جهنمیان به کار خواهد رفت.

193- مهمترین گناه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 98 - 3

3 - شرک ، عمده ترین گناه دوزخیان و ریشه همه تباهی ها

إن کنا لفی ضلل مبین . إذ نسوئکم ربّ العلمین

از این که دوزخیان گمراه، از میان همه تبه کاری های خود، تنها به گناه شرکشان پرداخته اند؛ احتمالاً بدین منظور باشد که شرک را بزرگ ترین خطای خود شمرده و یا منشأ سایر خطاها دانسته اند.

194- ناله جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 2

2- جهنمیان ، از شدت آتش همواره صدایشان به ناله و نعره بلند است .

ص: 436

لهم فيها زفير و شهيق

«زفير» و «شهيق» به صداهايي كه از اشخاص محزون و غمگين برمي خيزد گفته مي شود؛ با اين تفاوت كه شهيق ، بلندتر و طولاني تر است و لذا در برداشت «زفير» به ناله و «شهيق» به نعره تفسير و تعبير گرديد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - انشفاق - 84 - 13 - 1

1 - جهنميان ، كه در آرزوي هلاكت ناله سر مي دهند ، روزگاري در كنار خويشاوندان خود ، دنيايي شاد و زندگي خرّمي داشتند .

يدعوا ثبورًا .. اِنَّهٗ كان في اهلِهٖ مسرورًا

195- نامه عمل جهنميان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - حاقه - 69 - 25 - 2

2 - نامه اعمال كافران دوزخي در قيامت ، به دست چپ آنان داده مي شود .

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتٰبَهُ بِشِمَالِهِ

از اوصاف ياد شده براي اين گروه در آيات بعدى، استفاده مي شود كه آنان كافران دوزخي و از همان گروهى اند كه در آيه 41 سوره «واقعه» از آنان به «أصحاب الشمال» ياد شده است.

196- نجات جهنميان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 128 - 22

22 - سزاواران خلود در جهنم ممكن است با مشيت خداوند از آن رهايي يابند.

خلدين فيها إلا ما شاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 107 - 7,8

7- رهايي جهنميان از آتش دوزخ ، امرى ممكن و محتمل است و به مشيت خداوند بستگى دارد .

خلدین فیہا . . . إلا ما شاء ربک

منظور از «ما» ی موصولہ در «إلا ما شاء ربک» می تواند زمان و مدت باشد. در این صورت «مستثنی منہ» مدت زمانی است کہ بہ خلود و دوام توصیف شد. بر این اساس حاصل معنای «خلدین فیہا ...» چنین می شود: دوزخیان در آتش برای ہمیشہ ماندگارند، مگر آنکہ خداوند ہمیشہ بودن را ملغی کند.

8- خداوند ، برخی از دوزخیان را از آتش دوزخ رهایی می بخشد و از عذاب نجات می دهد .

ص: 437

خلدین فیها .. إلا ما شاء ربک

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «ما» در «إلا ما شاء ربک» افراد و اشخاص باشد. بر این مبنا «مستثنی منه» ضمیر مستتر در «خلدین» می باشد و حاصل معنای «خلدین فیها ...» چنین خواهد بود: دوزخیان در آتش مخلد هستند، مگر افرادی را که خداوند بخواهد که در آن جا خالد نباشند. وصف «فعال لما یرید» به این نکته اشاره دارد که خداوند با اعمال مشیت خویش، برخی دوزخیان را رهایی خواهد بخشید.

197- نشانه های جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 46 - 5

5- امت ها و گروه های موجود در صحنه قیامت ، چه بهشتی و چه دوزخی ، هر کدام دارای علایمی مخصوص به خویش

و علی الاعراف رجال یعرفون کلاً بسیمهم

کلمه «سیمما» به معنای علامت و نشانه است.

198- نعره جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 2

2- جهنمیان ، از شدت آتش همواره صدایشان به ناله و نعره بلند است .

لهم فیها زفیر و شهیق

«زفیر» و «شهیق» به صداهایی که از اشخاص محزون و غمگین برمی خیزد گفته می شود؛ با این تفاوت که شهیق ، بلندتر و طولانی تر است و لذا در برداشت «زفیر» به ناله و «شهیق» به نعره تفسیر و تعبیر گردید.

199- نفرت از استماع سخن جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 3

3 - خداوند ، بیزار و خشمگین از سخن گفتن دوزخیان با او

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا .. قَالَ اخْسِئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُون

ص: 438

200- نفرت از جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 8، 14

8 - دوزخیان ستمگر ، انسانهایی منفور در دیدگاه بهشتیان

ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

راهیان بهشت خواسته خویش مبنی بر گرفتار نشدن به آتش دوزخ را با درخواست دوری از ستمکاران بیان داشتند و این می رساند که بهشتیان در روز قیامت از ستمکاران نیز متنفر هستند.

201- نقش جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 98 - 2

2- بدن دوزخیان ، ماده آتش زای آتش جهنم است .

إنکم و ماتعبدون من دون الله حصب جهنم

از این که خود کافران و معبودهایشان هیزم و آتش گیره جهنم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 9

9 - دوزخیان و سنگ های دوزخ ، سوخت آتش جهنم است .

نارًا وقودها الناس و الحجارة

«وقود» به معنای چیزی است که به آن آتش روشن می کنند؛ یعنی، ماده سوختی و قابل اشتعال.

202- نیازهای جسمانی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 44 - 2

2- وجود نیاز های جسمانی برای دوزخیان در قیامت *

إِنَّ شَجَرَةَ الرَّقْمِ . طَعَامَ الْأَثِيمِ

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر «طعام»، حاکی از نیاز دوزخیان به غذا باشد؛ نه خوردن اجباری به آنان.

ص: 439

203- نیازهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 50 - 3

3 - آب ، بالاترین نیاز و مهمترین تقاضای دوزخیان

أن أفيضوا علينا من الماء أو مما رزقكم الله

ذکر به خصوص آب و نیز تقدیم آن بر دیگر مواهب، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 68 - 3

3 - نیاز دوزخیان به تغذیه و نوشیدن

فإِنَّهُمْ لَا كَلُونَ مِنْهَا... عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ . ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لِإِلَى الْجَحِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 6

6 - برای عرض حاجت دوزخیان ، کسی جز نگهبانان دوزخ وجود ندارد .

وقال الذين في النار لخزنة جهنم ادعوا ربكم يخفف عنا يوماً من العذاب

از این که دوزخیان حاجت خود را تنها برای نگهبانان جهنم مطرح می کنند، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

204- ویژگیهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 4

4 - ظلم ، مهم ترین مشخصه دوزخیان

احشروا الذين ظلموا.. فاهدوهم إلى صراط الجحيم

توصیف مشرکان دوزخی به ستم پیشگان، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

1 - تقلید از پدران و اجداد در عقاید دینی باطل و مبانی فکری غلط ، از ویژگی های دوزخیان ستمگر

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

مفسران بر آنند که در این جا ظاهر آیه شریفه (کافران پدران شان را گمراه یافتند) مراد نیست؛ بلکه این خداوند است که آنان را گمراه خوانده است و کافران تنها پدران خود را بر آیینی یافتند و بی تأمل و اندیشه از آنان تقلید کردند. مفاد این آیه، مانند مفاد آیه 23 سوره زخرف است که می فرماید: «إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ آثَارِهِم مَّقْتَدُونَ».

ص: 440

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 2

2- زورمداری، برتری جویی و اشرافی گری در دنیا، از ویژگی های عمده گنه کاران دوزخی

ذق إتك أنت العزيز الکریم

تحقیر، تمسخر و توییخ شدن دوزخیان، با تعابیر «العزيز» و «الکریم»، اشعار به این نکته دارد که تحقیرشوندگان، از جمله کسانی اند که در دنیا برای خویش عزت و جایگاهی رفیع قائل بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 21 - 5

5 - بی باکی در برابر خدا و سرکشی در مقابل وحی، ویژگی دوزخیان

لايستوی أصحاب النار و .. لو أنزلنا هذا القرآن علی جبل لرأیته خشعًا

با استفاده از ارتباط این آیه و آیه قبل، و تعریضی که این آیه نسبت به تأثیرناپذیران از آیات وحی دارد، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 2

2 - زراندوزی، از ویژگی های مجرمان دوزخی

و جمع فآوعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 47 - 1

1 - دوزخیان، در سراسر عمرشان، هرگز به تکلیف نماز و اطعام مساکین نپرداخته اند و عمر خود را به بطالت و تکذیب روز جزا گذرانده اند.

قالوا لم نک من المصلین .. و کنا نکذب بیوم الدین . حتی أتینا الیقین

مقصود از «یقین» مرگ است که حقیقتی یقینی و تردیدناپذیر برای تمامی انسان ها است. آمدن فعل های «لم نک»، «نخوض» و «نکذب» - به صورت فعل مضارع - اشعار دارد که این اعمال از سوی دوزخیان، امری مستمر و مکرر بوده است.

205- ویژگیهای خوردنیهای جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 7 - 3

3 - خوردن گیاه « ضریع » ، دوزخیان را از گرسنگی نجات نخواهد داد .

ولایغنی من جوع

ص: 441

206- هشدار به جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 3

3 - افزایش مداوم عذاب ، هشدار خداوند به جهنمیان

فلن نزيدكم إلاّ عذاباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 14 - 4

4 - تعهد خداوند به هدایت انسان ها ، دلیل هشدار های او به آنان درباره خطر گرفتاری به آتش جهنم است .

إنّ علينا للهدى . . . فأندرتكم نارًا تلظى

حرف «فاء» در «فأندرتکم»، آن را بر «إنّ علينا للهدی» تفریع کرده است؛ یعنی، حال که هدایت بر عهده ما است، پس انذار کرده و بیم می دهیم.

207- همنشین جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 7 - 4

4 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله «وإذا النفوس زوجت» قال: أمّا أهل الجنّة فزوّجوا الخيرات و الحسان و أمّا أهل النار فمع كلّ إنسان منهم شيطان؛

از امام باقر(ع) در تفسیر قول خداوند «وإذا النفوس زوجت» روایت شده که فرمود: اهل بهشت با زنان زیبا و نیکو خلق ازدواج می کنند و اما اهل آتش، با هر انسانی از آنان شیطانی [قرین] است».

208- هولناکی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 5

5 - راهیان بهشت پس از مشاهده وضعیت نابهنجار دوزخیان و منظره هولناک دوزخ ، به دعا خواهند پرداخت

وإذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا

ص: 442

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 77 - 2

2 - یأس کافران از نجات و رهایی ، پس از قرار گرفتن در تنگنای عذاب جهنم

عذاب شدید إذا هم فیه مبلسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 3

3 - ناامیدی دوزخیان از نجات کامل خود از عذاب جهنم و یا تخفیف و بخشش عمده آن

ادعوا ربکم یخفف عتّا یومًا من العذاب

دوزخیان، از نگهبانان جهنم درخواست تخفیف تنها یک روز و اندکی از عذاب خود را دارند. از این نکته می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: 443

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

